حکایه‌لر تؤپلمی

سینشته

ایشانچ تؤره

۱۴۰۲ هـ.ش

سینشته

حکایه‌لر تؤپلمی

ایشانچ تؤره

١٤٠٢

کتاب بیلگیلری

کتاب آتی:	**سینشته**
یازووچی:	**ایشانچ تؤره**
نشرگه تیارلاوچی:	**محبوب الله توران**
صفحه‌لرنی ترتیبگه سالووچی:	**محبوب الله توران**
مقوا چیزووچی:	**اولـَنیش**
چاپ ییری:	
نشر ییلی:	**۲۰۲۳/۱۴۰۲**
چاپخانه:	
تیراژ:	

اوشبو حکایه‌لریم تۆپلمینی جاندن عزیز سېویکلی عمر یۆلداشیم زهرا جان‌گه بغیشله‌دیم.

ایشانچ تۆره

مندرجه‌لر

قیرمیزی یپراق.. ۱
بلبل سَیره‌مه‌گن کیچه ۱٤
ایکـّی کوی آره‌سی ۲۵
تورموش.. ۳۲
قاره قوش ٤۸
آغریق.. ۵۸
آق و قیزیل ٦۷
یرمیمنی ایزله‌یمن.. ۸۵
اؤلماق آسان ایمس ۹۸
بای حاجی ۱۰۸
تؤی و عزا.. ۱۲۱
قؤش بقه‌تیره‌ک.. ۱۳۰
کیمیا ۱۳۹
قلمپیر ۱٦۰
اوزیلگن ارقان.. ۱٦۸
کؤزگو سینیقلری.. ۱۸۱
ییر اؤپگن برماقلر ۲۰۳
تهمت.. ۲۱٤

کتـّه کمدن نـری قاضی‌نینگ باغی، قۉشیق ۲۲۸
میمنه جان ۲۳۵
ایکـّی تقدیر ۲۴۸
ماوي بَیراق آستیده ۲۶۱
قیمّتگه توشگن محبّت ۲۷۱
مامانینگ یادگاری ۲۷۹
آمازون ۲۸۹
قیزیل داغ ۳۰۸
معجزه ۳۱۵
اوشلمه‌گن آرزو ۳۲۳
نجات ایزلب ۳۳۹
ینگلیش منظره ۳۴۶
بارسه کېلمس ۳۵۲
آتسیز چقه‌لاق ۳۶۳

سۉز باشی

قۉلینگیزده‌گی اوشبو رساله حکایه‌لر تۉپلمی‌دیر. اونده همه‌سی بۉلیب ۳۲ حکایه سیغدیریلگن. بو کتابنی ایشانچ تۉره جنابلری حکایه‌لری‌نینگ بیرینچی جلدی دېب حسابله‌یمیز.

بیزگه معلوم بۉلیشیچه، ایشانچ جنابلری حاضرگه‌چه جمعاً ۸۳ ته حکایه یازیب، مجازي ترماقلر آرقه‌لی اۉز مخلصلری خذمتیگه یېتکزیب بېرگن. کمینه اوشبو حکایه‌لرنی تۉپلب، اولرنی املا جهتدن حاضرگی اۉزبېک-عرب یازوویگه ماسلب چیقیب و اولرنینگ ترکیبیده‌گی بعضی بیر قیین سۉزلرگه لغتنامه‌لر واسطه‌سیده ایضاح بېردیم. حکایه‌لرنینگ برچه‌سینی بیر کتابده تۉپله‌گنیمده کتاب حجمی آشیب کېتر ایدی، بار حکایه‌لرنی ایکّـی یاکه اوچ قسمگه بۉلیب نشر قیلیشنی معقول دېب بیلدیم. شونینگ اوچون هم حاضر استاد حکایه‌لری‌نینگ بیرینچی جلدینی حضورینگیزگه تقدیم اېتماقده‌من. قالگنلری هم البته که یقین وقتده خذمتینگیزگه یېتیب باره‌دی.

شو اۉرینده استاد ایشانچ تۉره‌نینگ ایجادیاتی و حکایه‌لری حقیده آزگینه سۉزلب اۉتیشگه رخصت بېرگه‌یسیز:

اۉزبېک تیلی دنیانینگ بای تیللریدن سنه‌له‌دی. قۉشنی اۉزبېکستانده چمه‌سی اۉتگن بیر عصر دوامیده مهم ادبي اثرلر، تیلشناسلیک همده ادبیاتشناسلیک بۉییچه اۉنلب مهم مرکزلر تأسیس اېتیلیب فعالیت آلیب بارماقده. اما، افغانستانده کۉپ ییللیک

اوروشلر، دولت‌نینگ اؤزبېک تیلی و مدنیتیگه بېفرق یانده‌شگنی سبب خلقیمیزنینگ کتّـه قسمی سوادسیزلیگی، تیلیمیز بؤییچه متخصصلر آزلیگی و سؤنگگی یریم عصر مابینیده قؤشنی مملکت اؤزبېکستان بیلن علمي-ادبي علاقه‌لر تأینلنمه‌گنی باعث بو یورتده هلی دېیرلی اؤزبېک ادبي محیطی یره‌تیلمه‌گن. لېکن بو جریانده، سانی ایکـّی قؤل برماغیدن آشمسه هم تیلیمیزنینگ بعضی بیر فدایي قلمکشلری اؤزبېک تیلی‌نینگ اکادېمیک اؤرنینی سقلب قالیشگه جان و دل بیلن محنت چېکیب کېلگنلر. جمله‌دن، ایشانچ تؤره جنابلرینی انه‌شو محنتکش ایجادکارلردن بیری دېسک مبالغه قیلمه‌گن بؤله‌میز.

استاد حیاتی‌نینگ کتّـه قسمینی اؤزبېک تیلی و ادبیاتی ساحه‌سیده قلم تېبره‌تیش بیلن اؤتکزگن. او ذات‌نینگ اؤزبېک تیلیده یازیلگن اثرلرینی کؤپ باره اؤقیگنمیز. ایشانچ تؤره جنابلری بو یؤلده صادقانه و مسوولیتلی اینتیلیش بیلن ادبیاتیمیزنینگ ینگی یؤنلیشی بؤییچه تیلیمیزنینگ باشقه محنتکشلری قطاریده یؤللاوچیلیک وظیفه‌سینی بجریب کېلماقده. استادنینگ یازوولری بیلن تـَنیش کیشیلر بو ادعامیز ناتؤغری اېمسلیگینی البته که تصدیقله‌یدیلر.

استادیمیزنینگ حکایه‌لری و نثري ایجادی بابیده سؤزلنه‌دیگن گپ کم اېمس. لېکن قیسقه بیر شکلده بیلگنیمچه اوشبو تؤپلمده‌گی حکایه‌لرنینگ اَیریم خصوصیتلری تؤغریسیده اشاره قیلیب اؤتماقچیمن:

بدیعي‌لیک: حکایه‌لرنی اؤقیش جریانیده اؤقووچی‌نینگ کؤزیگه تشلنه‌دیگن بیرینچی و اېنگ مهم نرسه سؤزلر و گپلرنینگ بدیعي ترکیبی‌دیر. برچه‌میزگه معلوم

که، افغانستان محیطیده اؤزبېک تیلی‌نینگ نثرچیلیگی بؤییچه قانیقرلی درجه‌ده ایش بجریلمه‌گنی اوچون کؤنگیلگه یاقه‌دیگن بدیعي نثري اثرلر جوده کم اوچره‌یدی. لېکن ایشانچ تؤره جنابلری بو کمچیلیکنی یخشی انگله‌گنی باعث برچه اثرلرینی گؤزل ترکیبلر ایله تاتلی یره‌تیشگه بار استعدادی و کوچی بیلن اینتیلگن.

اؤلمس سؤزلر: خلقیمیز آره‌سیده شونده‌ی سؤزلر بار که اېشیتیش یاکه گپگه قؤشیب ایشلـتیش بیلن انسانگه علیحده بیر روح بغیشله‌یدی. افسوس که بونده‌ی سؤزلر هلیگه‌چه سؤزلیکلر ترکیبیده قید اېتیلمه‌ی، پریشان حالده حیات کېچیرماقده. استادنینگ حکایه‌لری ترکیبیده بو قبیل سؤزلردن جوده کؤپ اوچره‌ب توره‌دی. تیلیمیزنینگ تېشه تېگمه‌گن و افغانستان محیطیگه خاص بؤلگن نایاب سؤزلرینی اؤلیمدن قوتقریش خصوصیده هم ایشانچ تؤره جنابلری‌نینگ اثرلری اهمیت کسب اېته‌دی.

قیشلاق حیاتی: اوشبو حکایه‌لرنینگ کتّـه قسمی قیشلاق حیاتی اساسیده تصویرلنگن. ملتلرنینگ تیل و عرف–عادتلرینی سقلشده قیشلاق آدملری اساسي رؤل اؤینه‌یدیلر. شونینگ اوچون هم ادبي اثرلر یره‌تیش بؤییچه قیشلاق حیاتیگه مراجعه قیلیش جوده مهم‌دیر. یازووچیمیز بو مهم مسوولیتنی یخشی انگله‌گن حالده حکایه‌لری‌نینگ کؤپچیلیگیده قیشلاق یشاوچیلری‌نینگ حیاتینی اوسته‌لیک بیلن عکس اېتدیرگن.

خلق عرف-عادتلری: کؤپ زمانلردن بېری خلقیمیز آره‌سیده تیریک سقلـنیب کېله‌یاتگن بیر قطار عرف–عادتلر و رسم–رسوملر اوشبو تؤپلمده‌گی حکایه‌لر ترکیبیده اؤز اؤرنینی تاپگن. خلقیمیز مدني حیاتی‌نینگ تورلی قیرّه‌لری یخشی‌گینه پرداز بېریلیب گؤزل تصویرلنگن بؤلسه، نامعقول و انساني حیاتگه ضرر یېتکزووچی عادتلر و رسم–رسوملر قاره‌لنگن و آدملرنینگ یره‌مس رسم و رسوملردن واز

کېچیشلری-یو، تورلی کۉرینیشده‌گی خرافاتگه قرشی کوره‌ش آلیب باریشلری بۉییچه ترغیب اېتیلگن.

قاره تقدیر: اوزاق ییللر دوامیده اوروشلر و قان تۉکیشلر عاقبتیده یوزه‌گه کېلگن یامان وضعیت و ملتیمیزگه روا کۉریلگن ظلم و ستملر جریانیده‌گی خلقیمیزنینگ قاره تقدیری اوشبو تۉپلمده‌گی حکایه‌لر قهرمانلری‌نینگ قیلمیشلری عکس اېتدیریلگن لوحه‌لرده روایت قیلینگن. بو حکایه‌لر یالغیز حکایه‌لیگیچه قالمه‌ی، خلقیمیز تاریخی‌نینگ سۉنگگی ییللر اوروشلری دَورده‌گی کۉزگوسی صفتیده هم رۉل اۉینه‌یدی.

سۉزلریم آخریده، حرمتلی استاد ایشانچ تۉره جنابلری‌نینگ ایجادیاتیگه برکه و اۉزلریگه چرچه‌مسلیک و تن ساغلیک آرزو اېتیش بیلن بیرگه، بوتون خلقیمیز و اَینیقسه ادبیات شیدالرینی اوشبو حکایه‌لرنی اۉقیب فایده‌لنیشگه دعوت اېته‌من.

حرمتلر ایله

محبوب الله توران - کابل

قیرمیزی پیراق

قیرمیزی یپراق

«بۉدنه‌نی جایی یۉق، قـَیگه بارسه پیتپه‌لق!»
مقال

بویوک آتلیغ بیر انسان بار. او بیر پـَیتلری اۉز یورتیده هم، اۉزگه یورتده هم اۉزینی همیشه غربتده یشب کېله‌یاتگن حس قیلردی. اۉز یورتیده غریبلیک یامان بۉلرکن، غربت اونینگ سویَـکلرینی اۉغیرگه سالیب ینچگن، کېلچکله‌تیب[۱] یوبارگن. هیچ بیر یېرگه سیغمه‌گن بویوکنی اوچینچی بیر غربت دیاری کوته‌یاتگندی گۉیا. او: «کېلگوسی وطن مېنگه سۉنگگی قۉنیم[۲] بۉله‌دی» –دېگن إیلینجنی[۳] یوره‌گی‌نینگ بیر چېتیگه توگیب قۉیدی.
بویوک‌نینگ تقدیری کۉپدن بېری کېله‌جک‌نینگ خام إیپیگه باغله‌نیب قالگندی. او قارانغی کېله‌جک بورچکلریدن اۉزیگه مکان قیدیرشگه توتینیب[٤] کېلردی. نهایت یلاوی[۵] اوزره قیرمیزی یَپراق توشیریلگن بیر مملکت بویوکنی اۉز بغریگه آله‌دیگن بۉلدی. یېری کېنگ، سوو و هواسی چۉنگ[٦] بو اۉلکه‌نینگ تیک یلاوی بېتیده افرا (Aphra) برگی صلابت تۉکیب توره‌دی. یَپراغی اۉرته‌سیگه توشیریلگن تۉق قیرمیز بۉیاق کۉرر کۉزنی قووانتیره‌دی؛ إیچگه سرور؛ کیشی‌نینگ تیلیگه غرور؛

---

[۱] کېلچک: اۉغیر، نرسه‌لرنی تویه‌دیگن، ینچه‌دیگن ایدیش. کېلچکله‌ماق: اۉغیرگه سالیب ینچماق.
[۲] قۉنیم: قۉنیش یاکه توریش جایی؛ منزل؛ تینیم، تینچلیک.
[۳] ایلینج: یېتیشیش امیدی، کۉزلنگن درد–مقصد؛ امیدوارلیک.
[٤] توتینماق: بیرار ایشنی بجره باشله‌ماق، بیرار ایشگه کیریشماق.
[۵] یـَلاو: بَیراق، توغ.
[٦] چۉنگ: کتـّه، اولکن؛ زۉر؛ کوچلی.

دلگه حلاوت بغیشله‌یدی. سیاستی جهان‌شمول، اقتصادی یوکسک؛ تېنگلیک نظامی برقرار، تؤق، بای بو دیارنینگ قانونلری یخشی إیشله‌یدی. بَیراغی ماوي[۱] آسمان سری مغرور هیلپیره‌یاتگن اؤلکه اساساً مهاجرلردن تشکیل تاپگن. بو توپراقنی بیر معناده هر خیل باسیم[۲] و سیقوودن اېزیلیب ادا بؤلگنلر؛ یورتیده سیغمه‌گنلر، وطن گدالر مملکتی دېسه هم بؤله‌دی. تؤق قیرمیزی برگ توشیریلگن بَیراق، اولوغوار یلاو مملکت‌نینگ ملي رمزی، شکوه و قدرتی بېلگیسی‌دیر.
عجب بؤلدی. انه باقینگ تقدیرنینگ إیشیگه، آرزو–إیستکلری اوشهلیب[۳]، جناب بویوک تؤق قیرمیزی ییراق سالینگن بَیراقلی دیاردن کؤز آچدی. به‌هیبت هوا کېمه‌سی[۴] بویوکنی عایله‌سی بیلن مینگ–مینگ چقیریم یؤل[۵] آشه اولوغوار مملکتگه کېلتیریب توشیردی... طبعیتی ساووق؛ قؤینی إیسّیق وطنگه کېلیب قؤنگـَنیگه إیشانگیسی کېلمه‌یدی. بو نا تـَنیش إیزغیرین و ساووق یورتده نیمه‌لرنی باشدن کېچیریشی هلی قارانغی.
اېندی او، بؤیاقلری تامیب تورگن تؤق قیرمیزی ییراق‌نینگ سؤلیم[۶] هواسیدن تؤییب–تؤییب نفس آله‌یاتگن بؤلدی. بویوک اوچون «آرتده قالدی درد و غم، آرتده قالدی شؤر الم!». او قیزیل ییراقلر یورتی بیراغی‌نینگ تنسیق[۷] توپراغینی شکرانه‌لیک حقی اؤله‌راق کؤزیگه سورتدی. بویوکنی قووناق[۸] آنلر چولغب[۱] آلدی.

---

[۱] ماوي: تینیق کؤک، هوا رنگ.
[۲] باسیم: اورغو.
[۳] اوشلماق: عملگه آشماق، رؤیابگه چیقماق.
[٤] کېمه: کشتی.
[٥] بیر چقیریم یؤل: ۱،۰۶ کیلو مترگه تېنگ قدیمگی اوزونلیک اؤلچاو بیرلیگی؛ بیر کیلو متر.
[٦] سؤلیم: یاقیملی و گؤزل، لؤپـّی، دؤندیق؛ بې‌غبار، صاف.
[٧] تنسیق: عموماً کم تاپیله‌دیگن، کم بؤله‌دیگن، کم اوچره‌یدیگن؛ نایاب؛ کم قیلینه‌دیگن یاکه بیرار جایده کم بؤله‌دیگن، لېکن سېویب ییبله‌دیگن.
[٨] قووناق: شاد، خورسند، قووانچه تؤله.

سېوینچ کۉز یاشلری إیله باش اېگیب، قیرمیزی بیراقنی اۉپدی. بویوک‌نینگ بو اۉلکه‌گه نسبتاً آلقیشلری مۉل، ینگی-ینگی تیلـَکلری کورتکله‌ی باشله‌یپدی. کون‌چیقرده بیقیب[2] عمر کېچیریش توگب، اېزیلگن کۉنگیل چیگیللری یازیله کېتدی.

اېتیدن قره‌سه، اونی قـَینب کېلگن اۉسل[3]-قلتیس[4] نرسه‌لردن نشانه هم یۉق بو یېرلرده. مقدّس موهومات و آله قۉقیرلر روحینی کېمیرمه‌یپدی[5]. فکری، اعتقادی اوچون هیچ کیم جزاگه تارتیلمه‌یدی. بیر پـَیتلری دهشتلی ینگره‌ب کېلگن، اېندیلیکده اېسه، چۉغی انچه پسه‌ییب، اۉچیب، کوچسیزله‌نیب قالگن چیرکاو-کلیسالردن آنده-سانده قۉنغیراقلر تاووشی اېشیتیله‌دی. نیشی سوغیریب آلینگن کلیسا راهبلری انچه رام اېتیلگن. اولر حاضرچه بې‌آزار. مقدّس روح هم عرش اعلی‌سیدن یېرگه توشیریلگن. کلیسالر عامّه‌گه خذمت کۉرستیش اداره‌لریگه اَیلنتیریلگن...

او یشب کېله‌یاتگن یېرده چینه‌کم[6] دنیایی‌لیک گورکوره‌ب یشنب باره‌یاتیر؛ همّه نرسه انسان اوچون. بو یېرلیکلر جنّتنی اۉز زمینیده قوریب قۉیگنلر. توزوک[7]-تۉره‌لر[8] بیر تېکیسده إیش کۉره‌دی. برچه‌نینگ ارمانی اوشلگن؛ اېزگو و امان-امان کونلر بو

---

[1] چولغه‌ماق: اَیلنتیریب، اطرافلب اۉره‌ماق، اطرافیگه اۉره‌ب قۉیماق، اۉره‌ب چیقماق؛ روحیتینی، وجودینی اېگلله‌ماق، بند اېتماق، قمره‌ب آلماق.

[2] بیقماق: ۱. بیقینیب، بېکینیب یاتماق. ۲. پیستیرمه قۉییب، پایلب یاتماق.

[3] اۉسل: یره‌مس، یامان؛ بې‌معنی.

[4] قلتیس: خطرلی، عاقبتی یامان؛ ناقوله‌ی؛ علیحده احتیاط‌کارلیک طلب قیله‌دیگن، نازک.

[5] کېمیرماق: قتـّیق نرسه‌نی تیش بیلن قیریب، اوشه‌تیب میده‌له‌ماق؛ غجیماق؛ تته‌لب قیینه‌ماق، عذاب بېرماق.

[6] چینه‌کم: حقیقي، اصل، چین؛ چیندن.

[7] توزوک: قانون-قاعده‌لر تۉپلمی؛ نظام.

[8] تۉره: یوقاری طبقه‌گه منسوب کیشی؛ زاده‌گان، آق سویـَک؛ کتـّه عملدار، حاکم.

زمینلرده طنطنه قیله‌دی. همّه نرسه بار، امّا، غربت دردیگه درمان یۉق. او إیشینی قیلیب باره‌وېره‌دی...
هر نرسه‌نینگ بیر امّاسی بار–ده! دومه‌لاق[1] باشلرده قنده‌ی اۉیلر إیزغیب[2] یورگنیدن، یاووزلیک[3] شرپه‌سیدن[4] همّه قطاری جناب هم بې‌خبر. هه، تۉغری! هیچ کیم‌نینگ مییه‌سیگه کیریب باریب، اونینگ اۉی–خیالینی تیتیب تېکشیریب بۉلمه‌یدی–ده...
همّه یېرده یازوولیک بۉلگنی سینگری قیرمیزی یَپراق اۉلکه‌سیده هم یۉق اېمس. بویوک: «بو اۉلکه، بیر قۉلینگگه بال توتقزه‌دی؛ ینه بیر قۉلینگگه آغو. إیسته‌سنگ بالینی تنله؛ إیسته‌سنگ آغوسینی إیچیب اۉل» –دېگن خلاصه‌گه کېلدی.

***

اېندی بیر ییل اۉتیب اېدی. کۉزنی قمشتیرووچی، کوزگی تۉق قیرمیزی یپراقلر جناب بویوکنی اۉزیگه ینه–ده مفتون اَیله‌دی. یپراقنی کۉریشدن حضور–حلاوت آله‌یپدی. جناب بویوک هر دایم کېچ قویاش باتیشدن آلدین اوییدن چیقیب، اوتوبوسگه اۉتیریب، کۉرکم باغ–راغلر سَیر اېتیب، تماشا قیلیشگه عاشق. طبعیت آغوشیده خیال سوریش اونینگ اېرمگیگه[5] اَیله‌نیب قالگن. او بیر عشق دردیگه مبتلا. جاندن عزیز سېوگیلیسی یپراقلر بیلن هر کونی بیر مرته دیدارلشه‌دی. الوان یپراقلر کۉرکینی[6] توصیفلش و تصویرلشگه سۉز یېتمه‌یدی؛ تیل اېسه عاجزلیک قیله‌دی. تۉلغـَنه–تۉلغـَنه آقه‌یاتگن بیر دریا کتـّه‌گینه شهرنی قاق إیکّیگه بۉلیب

---

[1] دومه‌لاق: یومه‌لاق، گِرد.

[2] ایزغیماق: بیرار مقصدده کېزیب یورماق؛ ده‌یدیماق؛ سنغیماق.

[3] یاووزلیک: خون‌رېزلیک، جاهللیک.

[4] شرپه: قولاققه چلینر–چلینمس تاووش؛ کیمسه یاکه نرسه‌نینگ غیره–شیره، بیلینر–بیلینمس قاره‌سی، افاده‌سی؛ بېلگی، علامت.

[5] اېرمک: وقتنی کۉنگیل‌چاغلیک بیلن یاکه زېریکمه‌ی اۉتکزیش اوچون خذمت قیله‌دیگن نرسه، مشغولات؛ کۉنگیلگه تسلّی بېره‌دیگن، آووته‌دیگن نرسه، کیمسه؛ آوونچاق، یوپنچیق.

[6] کۉرک: حُسن، چیرای، گۉزللیک.

قؤیگن. بو مکان کتـّه یؤل بؤییده جایلشگن. یاتقیزیلگن تېمیر بؤیلب، آره–سیره گور–گورلاوچی تیرېنلر اؤتیب–قـَیتیب توریبدی. بې‌مثال کؤرکی إیله یوره‌ککه چؤغ ساله‌یاتگن آغاچلرنینگ[١] الوان ییپراقلی رنگلریگه کؤز سالمه‌ی بؤله‌دی‌می؟ اوسته قؤل طبعیتگه تشـنا اَیتمه‌ی بؤله‌دی‌می؟ کؤزنی سوغارمه‌ی بؤله‌دی‌می اؤزی؟ بو یېرده‌گی قیرمیزی ییپراقلر بؤلک جایلرنیکیدن نیمه‌سی بیلن‌دیر اجرهلیب تورر اېدی، عجایب!
کیچیک‌راق شهر مرکزیده اوتوبوسلر توره‌دیگن جای بار. یؤلاوچیلر[٢] بسلرینی المشتیریب، إیسته‌گن تامان یؤل آله‌دیلر. اؤرینديقلرده[٣] اؤتیریب، اوتوبوس کوتووچیلر آیاق یازیش اوچون اویاق–بویاققه ساللـنه–سالـنه تېبره‌نه‌دیلر. قاره تېمیر پنجره‌لر آلدیده قؤییلگن اؤرينديقلرده یشیل، قیزیل، زرّین کوزگی طرفه برگلرگه تیکیلیب اؤتیریش‌نینگ اؤزگچه گشتی[٤] بار. رنگین ییپراقلرگه قناتلری چه‌پیلگن تورلی–تومن کپه‌لکلر[٥] اوچیب قؤنماقده اېدی. هوا ملایم، انچه‌گینه یاقیملی. اېسه‌یاتگن یېل بدننی سیلب اؤته‌دی... بیردن ییرتیق–چیرتیق بولوتلر آسمان یوزینی قاپلب آلدی. بیر سیدره[٦] سیپپه‌لب یاغیب هم اؤتدی. شو تابده، کؤک‌نینگ کون‌چیقر تامانیده، یریم دایره سیمان[٧] کمه‌لک[٨] بؤزه‌ریب چیقدی. انه تماشا طبعیت اؤز کؤهلیگینی[٩]

[١] آغاج: درخت، چؤپ.
[٢] یؤلاوچی: مسافر؛ یؤله کېته‌یاتگن، اؤتیب باره‌یاتگن شخص.
[٣] اؤرینديق: اؤتیریش اوچون مؤلجللنگن مخصوص ماسلـَمه، ستؤل، چوکی.
[٤] گشت: بیرار نرسه‌دن آلینه‌دیگن ذوق.
[٥] کپه‌لک: ایکـّی جفت آق، کول رنگ یاکه رنگمه–رنگ قناتلی نازک حشرات.
[٦] سیدره: مرته، کرّه، باره؛ عینِ بیر پـَیتده؛ معلوم مدتده؛ قچانلردیر.
[٧] سیمان: سینگری، اؤخشه‌گن، کبی.
[٨] کمه‌لک: یای، کمان؛ آی کمان.
[٩] کؤهلیک: کؤرینیشی یاقیملی؛ چیرایلی، خوشرؤی، گؤزل.

بَیره‌م قیلماقده. کمه‌لک رنگلری بو گـَل[1] انچه‌گینه یارقین پارلب تاوله‌نیب[2] توریبدی. راسه تینیقلیگیدن کمه‌لک رنگلرینی گۉزل قیزنینگ اۉریلگن ساچیلرینی یېشیب، تره‌گنده‌ی قیلیب، یېتتی توتمگه اجره‌تیش ممکن اېدی. پروانه‌لر اۉزلری‌نینگ شوخ قناتلرینی انه شو کمه‌لک بویاقلریگه باتیریب، سۉنگ قنات رنگلرینی درخت برگلری اوزره سېپیب، یاییب قۉیگنده‌ی اېدی گۉیا.

کۉپ اۉتمه‌ی، یۉقاری تاماندن گورکیره‌گنچه هواگه قاره توتون پورکب[3] کېله‌یاتگن رېل، بېکت[4] سرایچه‌سیده‌گی ساکنلیکنی بوزدی. کمه‌لک هم، قویوق توتون آرتیده بېکینیب آلدی. تېمیر یۉلده تر–ترلب، سیلته‌نیب[5] باره‌یاتگن رېل سېکین اۉتیب بارماقده اېدی. جناب بویوک سنب قره‌سه، رېل تیرکمه‌لری[6] بیر یوز اۉتـّیزته‌گه یېتدی. چۉزیلیب کېتگن رېل اۉتیب بۉلگونچه کپه‌لکلر هم کۉزدن غایب بۉلدی.

جناب بویوک افرا درختی آستیده اۉتیریب، قیزیل برگلر تماشاسیگه غرق. شو پَیت بیر دانه قیرمیزی یپراق درختدن اوزیلیب، بویوک‌نینگ قوچاغیگه سییریلیب توشدی. قیزیل یپراقنی قۉینیدن آلدی–ده، قۉلیده توتگنچه اونگه تیکیلیب قالدی. یپراق یوزیده بیتیب قۉییلگن، بیراق، هلی اۉقیلمه‌گن سِرلی یازوونی بیر–بیر کۉزدن کېچیره‌دی. هلی بېری اوندن کۉز اوزگوسی یۉق. «اۉلیشگه وقت کۉپ؛ یششگه پَیت قیسقه‌لیک قیله‌دی. حیاتنی، بارلیقنی انگله‌گن، توشونگنینگ کویی یشه‌گینگ کېله بېره‌دی. منه شو قیزیل، ارغوان، یشیل، قۉنغیر[7]، سریق، مامیش[8]، ماوي،

---

[1] گـَل: نوبت، اشغال اېتیلگن اۉرین.

[2] تاولنماق: جلوه‌لنماق.

[3] پورکه‌ماق: توتماق؛ پوفله‌ماق؛ سوو یاکه باشقه سویوق نرسه‌نی کوچ بیلن ذره‌لرگه اَیلنتیریب ساچماق؛ ترقتماق.

[4] بېکت: تۉختب دم آلینه‌دیگن مخصوص جای؛ منزل؛ ایستگاه.

[5] سیلتنماق: کوچ بیلن کېسکین تارتیلماق یاکه ایتریلماق.

[6] تیرکـَمه: واگون.

[7] قۉنغیر: قاره–سریق رنگلی، تۉق مله؛ تۉق کول رنگ، قاره‌متیر.

[8] مامیش: مامیقده‌ی (پخته‌ده‌ی)، آچیلگن، آق رنگ.

یاسمن رنگلی یپراقلر حقی حرمتی، کویگن عمرلریم عوضینی بېر اي طبعیت!» – دېگن تیلکلر اونینگ مییه‌سیده چقنب کېتدی.

***

تون اۉزی‌نینگ زر پلاسینی[1] تۉشه‌ماقده ایدی. یۉللر بۉییده اوستونلرگه اۉرنتیلگن یاریتگیچلر[2] شهرنی چیراغان قیلیب توریبدی. چیراقلرنینگ پارله‌شی تون پرده‌سینی آچیب تشله‌گن. کون بیلن اۉرته‌سیده فرق یۉق دېسه هم بۉله‌بېره‌دی. آپـّاق، کوپّه–کوندوزگه اۉخشه‌یدی. یېرگه ایگنه توشسه کۉرینه‌دی. اوتوبوسلر سرایچه‌سیده‌گی چیراقلردن توشیب تورگن نورلر افرا آیاغچی‌نینگ قیرمیزی یپراقلرنی ینه–ده، سېر جِلا اَیله‌گن. تېوره‌ک–اطرافده‌گی تۉرت–بېش قـَوَتلی اوی دېرَزه‌لریدن پستگی منظره‌نی مراق بیلن تماشا قیلیب تورگنلر هم کۉزگه إیلینردی. اۉریندیقده اۉتیرگن جناب بویوک حیرتیدن چلغیب[3]، باشینی کۉتریب یان یېریگه قره‌ب قۉیدی. شو پَیت جناب بویوک آلدیده، کۉزیگه قاره کۉزلیک[4] تقیب آلگن سېمیز بیر کیشی پیدا بۉلیب قالدی. اېگنیده کۉک کۉیلک، آیاغیده إیپسیز بوت، قۉلیده قاره تۉربه اوشله‌گن نا تـَنیش آدم، آدابنی جاییگه قۉیماقچی بۉلیب، اۉز تیلیده «بون نویی/ "bonne nuit» – دېیه سلام قیلدی. بویوک بیلن قـَلین سۉره‌شدی و باش إیرغیب[5] قویوق إیلجه‌یدی. آدمگرچیلیک یوزه‌سیدن جناب بویوک هم «تون آیدین» –دېب بایه‌گی[6] کیشیگه قۉل اوزه‌تدی. اسمی نامعلوم بو آدم‌نینگ إیچیده نیمه‌لر کېچه‌یاتگنی

---

[1] پلاس: قۉلده یاکه ماشینده تیارلنه‌دیگن کتـّه جون شالچه، توکسیز گیلم؛ یېرگه تۉشله‌دیگن بویوم.

[2] یاریتگیچ: چیراق؛ گروپ.

[3] چلغیماق: بیرار نرسه‌گه الـَخسب، اساسي ایش، موضوع و شو کبیلرنی اونوتماق یاکه اولردن چېتگه چیقماق؛ اده‌شماق.

[4] کۉزلیک: عینک.

[5] ایرغیتماق: آتماق، اولاقتیرماق؛ یوقاریگه تامان سیلکیماق، کۉتریب تشله‌ماق. باش ایرغیتماق: باشنی قیمیرله‌تیب قۉیماق.

[6] بایه‌گی: بایه، هلی صادر بۉلگن، بایه یوز بېرگن، کۉریلگن، اېشیتیلگن؛ هلیگی؛ اۉشه.

بیلینمس، یوریش–توریشی عادي کۉچه آدملر سینگری، اپتیدن اۉیچن، بیجیریم، کم‌سوقوم[1]، مدّعاسیز کۉرینه‌دی. بیر قره‌سه، تیلمچیلیک[2] قیلیب یورووچی کۉچه گداییگه هم اۉخشب کېته‌دی. ساچی قیرتیشلنگن، یلتیره‌مه سۉپاق[3] تقیر[4] باش بیر کیشی ایدی؛ ساقاللری هم تگیدن قیریب آلینگنیدن یلتیره‌یدی؛ سۉل قولاغی اوزیک‌نینگ کۉزی‌دېک قیلیب تېشیلگن؛ بۉیی بلند؛ ایلکه‌لری کېنگ، قۉللری اوزون؛ باش برماغی‌نینگ تیرناغیده کنجیددېک خالی بار. قارنی آسیلیب‌راق توره‌دی. تمه‌کینی[5] بورقیتیب چېکیشی، شیره کـَیف تورقی[6] رزم سالیب قره‌لسه بیر نرسه‌لرنی ایسگه سالردی.

– مرحت قیلینگ، –دېدی شو کیشیگه جناب بویوک.

– رحمت، –دېدی ناتـَنیش آدم اۉز تیلیده و نیمه‌نی‌دیر اَیتماقچی بۉلیب لبلرینی جفتله‌دی. اونگچه:

– بیزگه بیرَر گپینگیز بارمی؟ –دېدی جناب بویوک.

– إیکّی دانه سگرت بېرسنگسز، منه شو إیکّی کستِنی بېره‌من، –دېدی اۉنگ قۉلینی چۉنتگیگه تیقه‌یاتیب. جناب بویوک اۉیله‌نیب‌راق، باشینی قویی سالینتیردی و بایه‌گی کستِ تکلیف قیلگن آدمگه تیکیلدی. شو پـَیت بېکتلر آلدینی سورپره‌یاتگن کیچیک ماشینه غوریللب کېلدی و قیزیق کېچه‌یاتگن ملاقاتنی بوزگن بۉلدی. شاووقین تینگچ، نا تـَنیش کیمسه قاره تۉروه‌سیده‌گی إیکّیته کستِنی جناب بویوککه توتقزدی. جناب بویوک هم:

---

[1] کم‌سوقوم: اۉزینی کمتر، خاکِ سر توته‌دیگن؛ تارتینچاق طبیعتلی.

[2] تیلمچیلیک: تیلنچیلیک، گدایگرلیک.

[3] سۉپاق: یسـّی و چۉزیق.

[4] تقیر: ساچی، جونی، توکی یۉق؛ توکسیز.

[5] تمه‌کی: تنباکی، چېکیملیک.

[6] تورق: تشقی قیافه، اوضاع، وجاحت.

– سگرت سېندن اَیلنسین، –دېیه قـُطیسیدن بیر جفت سگرتنی نا تـَنیش آدمگه توتقزدی و هلی آهاری[١] کېتمه‌گن رادیوکستِلرنی قۉلیگه آلیب، یوزیده‌گی یازوونی اۉقیشگه کیریشدی. نا تـَنیش آدم کستِلرنی اخلاص یوزه‌سیده بېره‌یاتگنگه اۉخشب: «بو کستِلر ارزیگولی، چینه‌کم صنعت اثری مشهور امیریکهلیک اشوله‌چی خانیم مـَدونه و انگلستانلیک ادیل خانیم‌نینگ شاه قۉشیقلرینی اۉزیده جمعله‌گن. بولر مېندن سیزگه بیر هدیه. اویگه آلیب بارینگ، جان قولاغی إیله تینگلنگ. اۉزینگیزنی بولر دنیاسیگه آلیب کیرینگ و حیاتینگیز ینگی مضمون و معنا کسب اېته‌دی. اېوریله‌سیز[٢]، دنیاگه قـَیته توغیلگن بۉله‌سیز دۉستیم!» –دېب تأکیدیله‌دی و خیرله‌شیب، یۉلیگه روانه بۉلدی. کوتیلمه‌گن تصادفي اوچره‌شوو جاییده توگه‌دی.

***

آقشام بۉینیگه آسیلگنگه اۉخشب تورگن ماميق[٣] و زرّین چیراقلر اوخله‌مس تون‌نینگ داستانینی حکایه قیلیب تورگنده‌ی. آدملر إیشدن قـَیته‌یاتگن آنلر اېدی. ترانسپورتلر قتناوی قویوقلشدی. شو پـَیت سېکّیزینچی اوتوبوس غیرّ اېتیب بېکتگه کېلیب قالدی. عادّي کۉرینیشلی جناب بویوک اوتوبوس زینه‌لرینی هتلب[٤]، باریب اۉرینديقه چۉکدی. اوتوبوس کېسیشگن تۉرت یۉلنی کېچیب اۉز یۉلیده کېته‌یاتگندی. یۉل‌نینگ إیکّی یاققه‌سیده تیزیلیب تورگن درختلر اۉشه توصیفگه سیغمس قیرمیزی یپراققه‌لرگه بورکنگن. کۉزنی قووانتیروچی رنگین برگلر کوچسیزلیکدن مه‌یین تیترَر اېدی.

---

[١] آهاری کېتمه‌گن: پردازی بوزیلمه‌گن، ینگی، ایشله‌تیلمه‌گن.

[٢] اېوریلماق: اَیلنماق، اۉگیریلماق، اۉزگرماق؛ بیرار مقصدگه اېریشیش اوچون یېلیب یوگورماق، حرکت قیلماق.

[٣] ماميق: پخته، پخته رنگ؛ آق رنگ.

[٤] هتله‌ماق: سکره‌ماق؛ قدملب اوستیدن اۉتماق؛ نرسه یاکه جای‌نینگ اوستیدن قره‌مه–قرشی تامانیگه ایرغیب اۉتماق.

ییگیرمه دقیقه إیچیده منزلیگه یېتیب آلگن جناب یویوک، اوتوبوسدن توشیب، بېش–اۉن قدم آدیملب، تۉرتینچی قـوَتگه کۉتریلیب اوییگه کیریب کېتدی. باره‌سالیب صنعت اثری بۉلمیش ادیل و مـدَونه خانیم‌نینگ یاقیمتای کویلرینی تینگله‌ماقچی بۉلدی. او تـَیپ ریکاردری‌نینگ اېشیکچه‌لرینی مورۉت[1] آچیب، کسـِتلردن بیرینی تیقدی. بیردن قیامتنی اېسلتووچی غیرِ طبیعي، اۉته قۉرقینچلی موسیقه‌لرنینگ وهیمهلی گولدوراس[2] آوازلری ینگره‌دی. موسیقه شاوقینیدن اوی‌نینگ هواسی اۉزگردی. اوی دېوارلری، اېشیک و دېرِزه‌لردن یېر جنبشگه کیریب، ولقان[3] آتیله‌یاتگنده‌ی بۉلدی. موسیقه‌دن دنیا توگب، آدملر جان تـلوسه‌سیده اۉزلرینی جهنـّم اۉچاغیگه آته‌یاتگنده‌ی روح حکمران اېدی خانه‌ده. کېتیدن انگلیس تیلیده منه بو نجات قۉشیغی ینگره‌دی، تره‌له‌بېردی.

اۉشه قۉشیق‌نینگ اۉزبېکچه معناسی تخميناً منه بونده‌ی:

نجات قۉشیغیدن کۉزلرینگی آچ،

حیات بیر زندان‌دیر، سېن اونده اسیر.

جگرینگی اۉزینگ یېمسدن بورون،

کېچیکمسدن، شاشیل، اۉزینگی اۉلدیر.

دنیا فتنه–فساد باتقاغیگه[4] غرق،

او سېنی هم، یوتوب یوبارر آخر!

سېن–ده، بیر اۉلیک‌سن، آچون بیر تابوت،

یېم بۉلیب کېتمسدن اۉزینگنی اۉلدیر.

---

[1] مورۉت ~ موربت: ۱. آرام، استه‌گینه. ۲. مورۉت: اسباب–اسکونه و ماشینلرنینگ بوره‌ب ایشگه ساله‌دیگن کلیتی، گۉتکه، پېچ.

[2] گولدوراس (گولدیراس): گولدوره‌گن آواز؛ کوچلی؛ دواملی.

[3] ولقان: تاغلردن آتیلیب چیقه‌دیگن، اېریب آقه‌دیگن آلاو؛ آتشفشان.

[4] باتقاق: آیاق باسیب بۉلمه‌یدیگن بۉش لای و شونده‌ی لای بیلن قاپلنگن یېر، میدان.

قوزغونلر[۱] اېتینگنی غـَجیب[۲] یېمسدن-آق،
اؤلـَکسه‌لر[۳] باشینگنی چـَینـَمه‌ی توروب،
توبن یششگه سېن محکوم بېنوا.
اؤلیشینگدن آلدین اؤزینگنی اؤلدیر!
سېنینگ اؤلیشینگگه مېن بیر نجاتکار،
افلاس بو حیاتدن اؤزینگی قوتقار.
لعنتي بو دنیا سېن اوچـون بیر دار،
حکمت درختی‌مس، بیتگنی آزار.
قیرمیزی یپراق‌دېک اوزیلیشینگ بار!
بیر کاسه آغونی بیر نفس سیپقار[۴]!
بوندن اؤزگه نجات سیره تاپیلمس،
دنیا عذابیدن اؤزینگنی قوتقار!
سؤنگگی لحظه یېتدی کاسه‌نگنی تؤلدیر،
اؤلیشینگدن آلدین اؤزینگنی اؤلدیر!
و ...

بو دهشتلی قؤشیقلرنی حیاتیده اېشیتیب کؤرمه‌گن جناب بویوک إیکّی قؤلی بیلن باشینی اوشله‌گنچه اؤیگه تالدی. عنقانینگ اوروغی هم تاپیله‌یاتگن قیرمیزی یپراقلر یورتیده، اؤلیم قؤشیغینی تینگلشنی هوشی توگول خیالیگه هم کېلتیره‌آلمه‌یدی. اؤیلب-اؤیلیب آخری جناب بویوک، اؤلیشگه تشویق قیلووچیلر هر تؤکسیده آیاق آستیدن چیقیب قالمسلیگیگه هیچ قنده‌ی کفالت یؤق دېگن فکرگه کېلدی.

---

[۱] قوزغون: قرغه‌سیمانلر عایله‌سیگه منسوب، هر قنده‌ی نرسه‌نی هم یېیه‌وېره‌دیگن، اؤلیمتیکخؤر اؤتراق قوش.
[۲] غـَجیماق: سویـَک، قتـّیق نان و شو کبیلرنی کېمیریب یېماق؛ موجیماق؛ تیشلب، چـَینب قتـّیق جراحت یېتکزماق.
[۳] اؤلـَکسه: اؤگن نرسه؛ اؤلیک؛ اؤلر حالتگه یېتگن، اؤته ضعیف، اؤلیمتیک.
[۴] سیپقرماق: بیر سیمیریشده ایچماق، تگی-توگیگه‌چه سیمیرماق.

قیرمیزی رنگدن باشقه هم رنگلر بارلیگیگه ینه بیر قتله إیشاندی. بیتته حقیقت بار؛ بیتته سؤز شو که: انسانگه حیات یا بال یېدیرر یا آغو إیچیرر. سؤنگگی منزلگه بارر‌نینگ بوندن اؤزگه یؤروغی یؤق!

بلبل سَیرەمەگن کپچە

بلبل سَیره‌مه‌گن کېچه

کتّـه حاولی. بیر یاغی باققه توتشگن، ینه بیر تامانی قـلین اۉریک، جییده، یانغاق و توت درختلریگه قۉشیلیب کېتگن. حاولی‌نینگ قاق اۉرته‌سیدن سوو آقر، یازده غوج-غوج درختلر ییپراغیدن سایه-سلقین ترهلیب تورردی. کۉم-کۉک درختلرنینگ شاخ-شبّــه‌لریده إیلینیب قالگن قویاش نورلری سېکین-سېکین برگلر آره‌سیده یشیناقده ایدی. بیر زوم اۉتیب، ییراقلر آره‌سیدن صُفه اوستیگه یلتیللب توشیب تورگن سرغیش قویاش تنگچه‌لری کۉرینمه‌ی قالدی.

آرتیق عمکی اَیونده آسیقلیق[1]، اَیلـَنه‌سیگه[2] زر اۉره‌لگن، پۉپکلی قفسنی پستگه توشیردی-ده، خلته‌چه‌سیدن پسته-بادام سالینگن دان-دوننی قفس کاسه‌چه‌سیگه سالیب سَیراقی قوشچه‌لرینی بیر آوقت‌لنتیرماقچی بۉلدی. قارنی آقیش، اوستی قۉنغیر و تۉق مله رنگ بلبل ایسه، بیگیزده‌ی تومشیغینی[3] قفس یاغاچلریگه اوریب، پیتیرله‌گنچه شته‌لاق آتیب سَیره‌شگه توشدی. او قوشچه‌نینگ شۉخ-شۉخ

---

[1] آسیقلیق (آسیقلیک): آسیب قۉییلگن، آسیلگن.

[2] اَیلـَنه: دایره، دایره‌وي؛ تۉگره‌ک، گیدیره‌ک شکلیده‌گی؛ تېوَره‌ک، اطراف.

[3] تومشوق: حیوانلر باشی‌نینگ آلد قسمی؛ آغیز، بورون تامان.

تاووشلریدن میریقیب[1] لذّت آلرکن، بو گـَل اونی آلیب باریب، آقه‌یاتگن اریق بؤییده‌گی ایگلیب تورگن آلمه درختیگه إیلیب قؤیدی. آرتیق عمکی شوندن کېین سؤریگه[2] سالینگن کؤرپه‌چه اوزره یانباشلب، قیرمیزی چاینکدن کؤک چاینی قویه‌یاتیب، کؤپدن بېری کؤنگلیده توگیب یورگن مهم گپینی خاتینی مقتب خاله‌گه ایجـّـه‌لب[3]، اَیتیب توشینتیردی:

– منه اؤغلیمیز آچیل شو پیشیقچیلیکده راپه–راسه اؤن بیرنی تؤلدیریب، اؤن إیکّیگه آیاق قؤیه‌دی... ایسله‌یسن‌می؟ بو حقده آوو اونده هم سېنگه گپیمنی بیر اوچینی چیقیریب ایدیم شکیللی. مېن قؤشنیمیزنینگ آی سولوو دېگن قیزینی کؤز آستیگه آلیب یوریمن. قؤنی–قؤشنی، کتـّه–کیچیکلرنی چللب[4] شوگینه آچیل‌نینگ آیاغینی چـَتیب، باشینی إیکـّیته قیلیب قؤیه قاله‌یلیک، نیمه دېیسن هه خاتین؟

– میلی کو–یه آته‌سی! بؤییگه یېتمه‌گن قیزگه اؤنگ–سؤلینی بیلمه‌گن یاش باله‌نی اویلنتیریب قؤیسک، گپ–سؤز بؤلمس‌میکین؟ ایل‌نینگ آغزیگه ایله‌ی قاپلب بؤمه‌یدی، ایل–یورتده اودومگه[5] اَیله‌نیب اولگورگن[6] عادتگه اَیریملر یخشی قره‌شمه‌یدی. ذاتیمیزده بؤمه‌گن إیشگه قؤل اورمه‌ییمیزمی اؤزی؟ تغین–ام اؤزینگیز بیله‌سیز آته جانی‌سی.

---

[1] میریقماق: نهایت درجه‌ده قانماق، قانیقماق، تؤیماق.

[2] سؤری: نرسه قؤییش، یاییش اوچون قوریلگن تؤرت آیاققه اؤرنه‌تیلگن تخته صُفه؛ تاک، قاواق و شو کبیلر چیرمه‌شووچی اؤسیملیکلرنی اؤستیریش، کؤتریب قؤییش اوچون شیپان شکلیده، تیک یاکه قییه قیلیب کؤتریلگن ماسلـَمه، قوریلمه.

[3] ایجـّـه‌لماق~ هجاله‌ماق.

[4] چلله‌ماق: چقیرماق، دعوت قیلماق.

[5] اودوم: عموم تامانیدن قبول قیلینگن و عمل قیلینه‌دیگن ترتیب؛ عادت، رسم.

[6] اولگورماق: بیرار ایشنی بجریشگه امکانیت و وقت تاپماق، موفق بؤلماق، بجره آلماق، ایریشماق؛ بېریلگن بیلیملرنی توشونیب، ایگللب آلماق، اؤزلشتیرماق.

– آی سولوو هم سکّیزنی تۋلدیریب تۋقـّیزگه کیردی ادهشمهسم. إیکّی یریم بیر بوتون دېگنلریدېک، خیرلی إیشنی کېینگه سورمهیلیک–ده، تۋینی باشلب یوبارهیلیک آنهسی، –دېدی آرتیق عمکی خاتینیگه و تۋی خرجتلرینی حسابدن بیر–بیر اۋتکزدی. کېرهکلیک آدملر، اَینیقسه مولـله بیژ–بیژ بیلن مصلحتینی هم پیشیریب آلدی. مولـله: «شریعتگه ماس، دینیمیزده بار گپ، یخشی إیشنی وقتیده قیلماغلیک عینِ صوابدیر» –دېیه سیرپهیگن[1] ماش–گوروچ، یاغلیق و اوزون ساقالینی سیقیمی إیله سییریب قۋیدی.

آرتیق عمکی اېرتهلب توریب آلیب بۋدنهلر و بلبلیدن خبر آلماقچی بۋلیب، برماقلرینی پېشانهسیگه توتیب کۋز قیری سالدی. قویاش یالقینلری تېگمهسین، دېب قفس پۋشینی قویی‌راققه توشیریب قۋیدی. یانغاق اېزیلگن إیدیشچه سوویدن قوش کاسهچهسیگه اوچ–تۋرت تامچی سوو تامیزدی. مزهنگ‌راق بلبلی اۋنگ قناتینی یاییب، پیخلرینی چۋقیب، تومشیغی بیلن قناتلرینی تیریشگنچه سییریب–سییریب قـَشیلهدی. شونده آچیل هم اۋییننی تشلب، قوش تماشاسیگه، آتهسی‌نینگ یانیگه کېلیب توریب آلدی. آچیل قفس‌نینگ پاپوکلرینی[2] سیلهیاتیب، لبلرینی چۋچهیتیریب، سَیرهماقچی بۋلیب، بلبل آوازینی گیرقیرگن بۋلدی–یو، بیراق، اۋخشـَته آلمهدی. قوشچهگه تیکیلرکن، حیرت إیله آتهسیدن سۋرهدی:

– آته جان، بېچاره قوشچهنی نېگه قفسگه سالدیز؟ او سیقیلیب زېریکمهیدی‌می؟ اېزیلیب ادا بۋلهدی–کو بېچاره. آچیق هواگه چیقالمسه دیققهنفس بۋلیب، اۋزینی قفسگه اورمهیدی‌می؟ بلبل آچیلقیلیکده گـُل و گلزارگه اوچیب–قۋنیب، اۋینب سَیرهشنی یاقتیرسه کېرهک! او هم اۋزینی اۋز تۋدهلری آرهسیده کۋریشنی

---

[1] سیرپنماق: سیللیق یوزه، سیرت اوستیده مانع‌سیز، تۋسیق‌سیز سوریلماق؛ سیرغنماق، تایغنماق.

[2] پاپوک: نرسهلرگه بېزهک اوچون تـَقیلهدیگن بیر باغلم تاله، پت، ایپ و شو کبیلر؛ غـَجیم، شاکله.

إیسته‌یدی. اگر اونینگ کوچی بۉلگنده ایٖدی آدملرگه اۉخشب بیزنی هم قفسگه سالرمیدی؟

– هه اۉغلیم، گپلرینگ تۉغری! ایرمک بۉلسین اوچون شونداق قیلگنمن–ده بالم. بو یم بیر عشق ایٖکن، شو بیلن آوونیب دردیمنی چیقره‌من–ده. اولرنی آچیب قۉیورَسم اوچیب کیٖته‌دی–ده! حیاتدن سیقیلگن دملرده، غم–قیغولرنی اونیتیش، طبعیتیم زنگ و کیرینی اَریتیش، یوره‌ی چیگیلینی یازیش، خفه‌لیگیمنی یوییش اوچون شو جانوارنینگ کیرته‌یگن[1] کۉزلریگه تیکیلیب، جرنگله‌گن آوازیدن تین آله‌من، توشیندینگ‌می اۉغلیم؟ او انسان بۉلیب توغیلمه‌گنیگه شکور قیله‌ویٖرسین! –آبرویی باریده.

– توشوندیم–و، اۉزیمنی اونینگ اۉرنیگه بیر قۉییب کۉردیم. یوره‌گیم بیٖتلَـمه‌ی[2]، هاولیقیب، اۉپیققنیمدن اۉرنیمده سکره‌ب توشتیم... قوشچه‌نی بیر قۉییبٖریب یوباره‌ی دیٖب هم اۉیله‌دیم، سیزدن قۉرققـَنیمدن اوره‌سیز دیٖب شو إیشنی قیلمه‌دیم، آته.

آرتیق بای اۉغیلچه‌سی‌نینگ معنالی سۉراق و ملاحظه‌لریدن اۉیگه چۉمدی. بیردن خیالینی اۉزی ریٖجه‌لب یورگن موضوعگه بوردی. فکرینی تۉیگه قره‌تدی. بیر قرارگه کیٖلیب، آچیل‌نی اویلنتیرماقچی بۉلیب، تۉینی اۉتکزه‌یاتگن بۉلدی. اۉتمیشده شهزاده‌لر اۉن إیکّی یاشیده پادشاه بۉلگن ایٖکن. بیزنینگ آچیل هم شو یاشده دیٖگن خیاللرگه باردی. تۉیگه تیارگرلیک باشلندی. اَیتیله‌یاتگنلر اَیتیلیب، یساوول[3]، بکاووللر[1] شَی، حاضر ناظر بۉلیشدی.

---

[1] کیرته‌یماق: اویقوسیزلیک، هارغینلیک، چرچاقلیک و شو کبیلر نتیجه‌سیده کیچره‌ییب، ایچیگه توشماق.

[2] بیٖتله‌ماق: باتینیب بیٖتمه–بیٖت کیٖلماق، رۉپه‌ره بۉلماق، یوزمه–یوز کیٖلیشگه جرئت قیلماق.

[3] یساوول: اۉرته آسیا خانلیکلری دَوریده: یوقاری منصبده‌گی عملدارلرگه خذمت قیلووچی قوراللی ساقچی، پاسبان.

آرتیق عمکی إیشلر سرانجام قیلینگنیدن کۆنگلی تۆق بۆلیب، سېویکلی بلبلیدن خبر آلیش فکریده قطار تۆرلر آسیقلیق درخت آستیگه باریب توردی. خودّی اېگه‌سینی تـَنیگن‌دېک، قوشچه‌لر قۆشه‌لاق–قۆشه‌لاق سَیره‌ی کېتدی. بوندن حضور آلگن آرتیق عمکی چۆنتـگیدن قۆل‌رۆمالینی چیقریب، قفسلرنینگ چنگینی اریتیب آلدی. «آت–آوازه‌نگ بار، تۆینی سرانجام قیل» –دېگن اۆی بیلن اندرمان[2]. کۆریب قۆییلگن تیارگرلیکلرنی بیر–بیر کۆزدن کېچیردی.

قۆشنی ولایتدن اشوله‌چیلر، چالغوچیلر چقیریلدی. تۆی‌بېکه‌لر[3] سرشته کۆریشگه توشدیلر. تۆیچیلر قۆشخانه‌لرده[4] مهمان کۆته باشلشدی. قازانلر آسیلدی، قاوورداق و پالاو خان تۆره‌لرنی دستورخوانلرگه تارتیش کېره‌ک.

«بو ایرکیت[5] ایشدن ایرگنه‌من[6]» –دېگن معناده چقریق خطی یوبارلیگنیگه قره‌مه‌ی، قۆشنیلردن بیری عرَضلب تۆیگه کېلمه‌دی.

تشقی حاولیده کتـّه–کتـّه اۆچاقلردن قویوق توتونلر آسمانگه اۆرله‌ماقده[7] اېدی. قۆلیده تۆپ اوشله‌گن کویاو تۆره – آچیل، بو حشمتلی منظره‌نی یقیندن کۆرماقچی بۆلیب، او یاق بو یاققه اۆیناقلب اۆتیب توریبدی. تۆیگه اېرته‌راق کېلگن خاتین–خلـَچ، قرّی–قرتنگ آچیلنی کۆریب: «انه کویاو تۆره! منه کویاو تۆره!» –دېیه برماق

[1] بکاوول: پادشاه، خان و لشکرلرگه آوقت تیارللش اوستیدن نظارت آلیب بارووچی، حکمدارگه طعام تارتیشدن آلدین اونی اوّل اۆزی تاتیب کۆرووچی منصبدار؛ باش آشپز؛ تۆی و بَیره‌م (هـَییت) مناسبتی بیلن اۆتکزیله‌دیگن کوره‌ش، پایگه، اولاق (کۆپکری) کبی ماسبقه‌لرنی باشقرووچی.

[2] اندرمان: بیرار ایشگه ببریلماق، مشغول بۆلماق؛ قیزیقیب کېتماق.

[3] تۆی‌بېکه‌لری: تۆینی باشقره‌دیگن عیاللر، تۆی صاحبه‌لری.

[4] قۆشخانه: مهمانخانه؛ قراللر، خذمتکارلر، قۆشچیلر اوچون بېلگیلنگن تورر جای؛ سفرده قۆنیش، استقامت قیلیش اوچون بېلگیلنگن جای، سرای.

[5] ایرکیت: افلاس، کیشی ایرگـَنه‌دیگن درجه‌ده کیر.

[6] ایرگنماق: ییرگنماق، جیرکنماق.

[7] اۆرله‌ماق: یوقاریگه، تېپهلیککه تامان یورماق، یۆنلماق، چیقماق؛ کۆککه (آسمانگه) کۆتریلماق؛ یوقاریله‌ماق.

اوچی قیلیب اونی بیر–بیرلریگه کؤرستهیاتگندی. بونی سېزیب قالگن کویاو اویـلَیبلر کېتدی. هر حالده بو نرسه آچیل‌گه قتـّیق باتدی. کؤچهده هم تېنگقورلریدن[۱] شونگه اؤخشش گپلرنی اېشیتگن کویاو باله، اویَـتگه باتگنیدن إیچکری اویگه کیریب آلیب، اوستیدن اېشیکنی تورمکلب[۲] یاپیب آلدی، تشقریگه چیقمهی یاتهبېردی. کتـّهگینه گناه إیش قیلیب قؤیگن‌دېک اؤرتاقلری، تېنگقورلری سؤرهب کېلیشسه–ده، بؤی کؤرستمهدی او. هلی تؤیدن بیراولر یېب، إیچیب خورسند–خوش کېتیشسه، بیراق آچیل گپ‌نینگ تـگیگه یېتهآلمهیپدی. «تؤی آچیل خان‌نینگ تؤیی» –دېگن گپ یان قیشلاقلرگچه دنگنه[۳] بؤلیب کېتدی. ینگه، خاله، عمّهسی اول–بول نرسهلرنی آچیل‌گه احتمال توشونتیرگن بؤلسه باردیر.

الـــله محل بؤلدی. آشلر هم پیشدی. تؤیگه چقیریلگن قؤنیقلرنینگ[۴] قؤللریگه إیلیق سوو سالیب، سچاق[۵] توتیشهیاتگن ییگیتلر تیزیلیشیب توریبدیلر. آش تارتیلدی. «آچیل بای‌نینگ تؤییدن نشانه» اؤلهراق قند، مهییز توگیلگن کؤک، قیزیل رؤمالچهلر ترقـَتیلدی. قؤللر دعاگه آچیلدی. اېزگو تیلکلر بیلدیریلدی. آش–آوقت بېریشدن سؤنگ کېچگه باریب، تون ساعت اؤن بیرلرده، گـَیس چیراقلری نوری آستیده «اجابت–قبول» مراسمی اؤتکزیلهدی، کویاو بیلن کېلین چیمیلدیققه[۶] کیریشهدی. آرزولر قولفی آچیلهیاتگن آنلر، حقیقي لذّت مَییدن سیپقریلهیاتگن لحظهلر انه شو جایده – چیمیلدیاقده بؤلهدی. آته–آنهنینگ آرزو–ارمانلری

---

[۱] تېنگقور: یاش جهتدن تېنگ یاکه اونچه فرق قیلمهیدیگن کیشیلر؛ بیرگه اؤسیب کتـّه بؤلگن اؤرتاقلر؛ تېنگداش، تېنگ–توش.

[۲] تورمکلهماق: قولفلهماق؛ اؤرهب یاکه توگیب باغلهماق؛ اېتـَگینی، بَرینی کؤتریب، بېلگه باغلهماق، بر اورماق.

[۳] دنگنه: غوغا، شادیانه؛ بیر قنچه عایلهلر اؤرتهسیده نوبت بیلن تیارلنگن، تیارلنهدیگن و ترقلهدیگن عمومي آوقت؛ شېریکچیلیککه بیرار تیریک مال ساتیب آلیب، سؤییب، گؤشتینی اؤز ارا تقسیملش.

[۴] قؤنیق (قؤناق): مهمان.

[۵] سچاق: یاغلیغ، دستپاک.

[۶] چیمیلدیق: گؤشنگه.

اوشه‌له‌دی؛ انیقراغی چیمیلدیقده بلبل سَیره‌یدی. اؤنگچه هلی وقت بار اېدی. اؤیین–کولگی، رقص–تاماشه (تماشا)، شادیانه‌لر دوام اېتیب توریبدی...
شادلیک اوستیگه شادلیک، قووناق اوستیگه قووناق قؤشیله‌یاتگنده‌ی، حاولینی باشیگه کؤتریب بؤدنه‌لر و سَیراقی بلبل سَیره‌ب توریبدی. قوشچه‌نینگ یاقیملی آوازی کویاو باله‌نینگ خیالینی اؤغیرلب قؤیدی. آچیل خان تورمکلب آلگن اېشیک آرتیدن پرده‌نی کؤتریب، تیرقیشیدن مؤره‌ب[1]، بلبلگه کؤز تیکه‌یاتگندی. باریب قفسنی اویگه آلیب کیره‌ی دېسه، آدملر کؤریب قاله‌دی. آچیل‌نینگ جان و دلی بلبلده. کؤچه‌دن آچیل‌نینگ اؤرتاقلری اونی اؤیینگه چقیریب توریبدی. شاه تختیدن توشیب تېنگقورلر إیله قؤشیلیب، اؤیین قیلیشی غلطی بیر إیش. آچیل‌نینگ اویدن سیره چیققیسی یؤق. او تؤی بؤلیشینی یخشی بیلسه–ده، نیمه بیلن باشله‌نیب، نیمه بیلن توگشیگه کؤپ هم عقلی یېته‌بېرمه‌یپدی. او شونچه که: «چیمیلدیقده کویاو–کېلین بیر سؤزیلیب قؤیه‌دی، باشیدن نـُقل، مه‌ییز ساچیشه‌دی؛ قیی–چوو قیلیشیب باله‌لر تېریب آلیشه‌دی، داستان توگه‌یدی، خلاص» –دېگن اؤیگه باردی.... هه دېمه‌ی، قارانغی توشدی. آلدینده وکیل آته توتیش، اجابت–قبول، ... تغین قولاققه شیویرلـَنه‌دیگن گپلر بار. هلی آیاق باسدیلر، کمپیر اؤلدی، آیینه توتیش، شربت یَـله‌تیش، کېلین سلاملر...؛ کېلین هیق–هیق سېوینچ کؤز یاشلری قیلیب، «یؤق، چیملدیققه کیرمه‌یمن» –دېگن نازلری؛ هلی آلدینده کویاونینگ سېوگی آسمانیده پرواز قیلیشی، کویاونی عشق تویغولری چولغـَشی، محبـت لاله‌سیدن بال تاتیماق لحظه‌لری توریبدی.
اؤکینچلر[2] بؤلسین، نې تیل بیلن اَیتیلسین که، آچیل خان‌ده هلی بونده‌ی تویغولر شکللـَنیب اولگورگنی یؤق. مقصد دُرّینی تېشماق، لذّت جامینی سیپقرماق دېگن

---

[1] مؤره‌ماق: بؤره‌ماق. مؤره‌له‌ماق: تؤسیق، تیرقیش، تېشیک آرقه‌لی قره‌ماق.
[2] اؤکینچ: نا مقبول، کؤنگیل‌سیز ایش، حادثه و اونی توزه‌تیب بؤلمسلیک تویغوسی طفیلی یوز بېره‌دیگن غمگینلیک، خفه‌لیک؛ افسوسلنیش، افسوس.

عالي بخت گۉدکلرگه بېریلمه‌یدی.... وقت و زمانی اېمس–ده. حاولیده فقط‌گینه کېلین–کویاونینگ یقینلری قالگن. یار–یار، نای–نای اَیتیشوولری، کولگی–تاماشه بوتون حاولینی شادلیککه بورکب توریبدی.
قفسده آسیلگن بۉدنه–یو، بلبل‌نینگ تینیمسیز سَیره‌شلری اَوجیگه میندی. تۉی قیزیمسدن بورون آرتیق عمکی بلبل قفسینی موشیکلردن[1] اسره‌ش مقصدیده اوزون سورووق بیلن ینه إیکـّی قولاچ تېپه‌راققه إیلیب قۉیدی. سۉنگ تۉی إیشلری، مهمانلرنی کوزه‌تیب قۉییش، کېلدی–کېتدیلر بیلن قاریشیب[2] قالدی...
آسمان قاره چادرینی یایدی؛ حاولیگه آقشام چۉکدی. بَرنده (ایوان)گه کویاو و کېلین اوچون اۉتیرغیچ و اۉرینديقلر کېتیریب قۉییلدی. تېوره‌ک–اطرافده خاتین–خلَچ، تۉی تاماشه‌سیگه کېلیشگن بۉی قیزلر، بوروتی اېندی نیش اوریب چیققن اۉغیل باله‌لر. بو صحنه‌نی کۉریب تورگن جوان ییگیت–قیزلر بیر پس بۉلسین اۉز کیله‌جکلرینی مییه‌لریده چیزیب کۉریشه‌یاتگنده‌ی کۉرینیشردی. کوی و قۉشیق، چیلدیرمه نوالری آستیده آچیل و آی سولوونی آپه‌لری اعزازلب یسه‌لگن اۉرينديقلرگه کېلتیریب قۉییشدی.
یاشیگه یره‌شه آی سولوونینگ بۉیی پستک‌کینه، یوزلری آقدن کېلگن، ساچلری آره‌سیدن زر پرچه‌لری یلتیللب کۉرینر، بیلک و برماقلریده‌گی اوزوک و بیلک اوزوکلر اونگه آغیرلیک قیلیب تورگنده‌ی کۉرینردی گۉیا. غلطی صحنه. کۉزیگه سورمه، یاناقلریگه غازه[3] تارتیلگن بیر کۉرینیشده‌گی آی سولوو بۉیداشلریدن کۉزینی آلیب قاچر، تاباره اېگیلیب یېرگه کۉز سالیب توررردی. اویـَلگنیدن آی سولوو باشینی یېردن کۉتره‌آلمه‌ی، گاه اېگیلیب، گاه سوزیلیب قاله‌دی. کاکلچه‌لری‌نینگ بیر

---

[1] موشیک (موشوک): پشک.
[2] قاریشماق: بیر–بیریگه آره‌لش، قۉشیلگن، بیرلشگن حالگه کېلماق؛ آره‌لشیب، قۉشیلیب، بیر بۉلیب کېتماق.
[3] غازه: سرخاب، له‌لاب.

تـَرەمی یوزینی یاپیب تشلەگن. بعضیلر :«افسوس! گۆدکلرگه ظلم بۆلدی» – دېییشردی.

آچیلنی بیر عمللب، کۆندیریب اویدن تشقریگه آلیب چیقدیلر. هلی بلاغت یاشیگه یېتمەگن کېلینچک‌نینگ یانیدن آچیل خان تۆره کیچکینەگینه بۆیینی زۆرغه کۆتریب توریبدی. یوزی بوغدای رنگ، چتمه قاش، قاتمەدن کېلگن، گـَودەسی اۆن یاشدن بلندراقنی کۆرستەدی. اېگنیده إیپکدن تۆقیلگن غراوی[۱] تۆن؛ باشیگه باستیریب اۆرەلگن إیپک سلـّه آغیرلیک قیلەیاتگندی. چۆچـّەیگن لبلریده هلی ییگیتلیکدن علامت یۆق. بېلی الوان شفتالی گل رۆمال بیلن بایلنگن. ینه سېکـّیز، اۆن یاش قۆشسک بای‌نینگ اۆغلی بای حقیقي کویاو تۆرەنینگ اۆزگینەسی بۆلەدی قالەدی. کېلین کویاوگه کۆزگو توتیب، تاواقچەلردەگی شربتنی یـَلـَتدیلر. عياللر تیلیدن اَیتیم[۲]، تېرمه[۳] تۆی قۆشیلقلری ینگرەدی. کېلین کویاولیک گشتینی باشیدن کېچیرگن باله–چقەلیک خانیملر و آییمچەلر یوزیگه اویـَتگه اۆخشەگن بیر حالت یوگوردی. اولر پیچیرلەشیب: «یېبی! بو بالەکـَیلر اۆزلرینی توتەآلرمیکن؟ یاتیش، توریشلری قنداق بۆلرکن، توبه اېی!» –دېیه بیر–بیرلریگه جیلمەییشردی. شو پـَیت کېلین کویاونی إیچکری اویگه چیمیلدیققه آلیب کیریشدی. بۆلەجک اېر–خاتیلر قـَلین قۆش[۴] بخمل کۆرپەچەلر اوستیده ینه بیر بار رسم و رسوم یوزەسیدن سوزیلیشتیریلدی. کېچه هم پیشەی دېب قالدی.

---

[۱] غراو: پایەسی قتـّیق و بۆغیم–بۆغیم، ایچی کاواک، قمیشگه اۆخشەگن اۆسیملیک؛ بمبوک.

[۲] اَیتیم: قۆشیق، لـَپر و باشقەلر؛ فولکلوریک موسیقه ژنری.

[۳] تېرمه: سَرەلب–سَرەلب ییغیب، بیرلشتیریب تشکیل اېتیلگن، توزیلگن.

تېرمه قۆشیق: فولکلوریک قۆشیق؛ بخشیلر قۆشیقلریده داستاندن کېین، ایکـّینچی اۆرینده تورەدیگن، بند توزیلیشی اېرکین، اوچ قطاردن ۱۰۰–۱۵۰ مصرعگەچه بۆلەدیگن فولکلور ژنری؛ عموماً خلق آغزەکی ایجادیگه منسوب، عادتده تۆرت مصرعدن عبارت قۆشیق توری.

[۴] قۆش: ایکـّیته، بیر جفت؛ قۆشەلاق.

«کېلین کویاونی»نی یالغیز قالدیرمسلیک مقصدیده قۆلیده پیچاقچه آلیب، چیمیلدیق آرتیده تونـَب[1] چیققن ماما چیمیلدیقنی قییه[2] قیلیب، بیر نرسه‌لرنی بیلماقچی بۆلیب، بۆیین چۆزدی. قره‌سه که هیچ گپ بۆلگنی یۆق. جیملیک حکمران. چیمیلدیق آرتیده‌گی ماما بیردن اۆرنیدن سپچیب[3] توردی و سینیق تاووشی بیلن: «یېبی، کېلین کویاولر تۆپ و قۆغیرچاقلرینی[4] بغیرلریگه باسیب، اوخلب قالیشدی! خورّه‌ک آتیب اوخلب قالیبدیلر-کو!» بو کېچه بلبل سَیره‌مبدی چاغی-ده» -دېگنده‌ی قیلیب، ایلجه‌ییب، تشقریده کوتیب تورگن کویاو کېلین آنه‌لریگه خبر یېتکزگن بۆلدی. کېلین کویاونی بونده‌ی وقتده اویغاتیش نا قۆلی اېدی...

شیربوروگ، کانادا

۲۰۱۵/۱۲/۳۰

---

[1] تونه‌ماق: بیرار جایده توننی اویقو بیلن اۆتکزماق، کېچه‌سی یاتیب قالماق.

[2] قییه: بیر تامانی بلند، بیر تامانی پست یېر، قییهلیک؛ تاغ یاکه تېپهلیک یان-بغری؛ آغمه، یاتیق؛ قییغاچ آچیلگن نرسه‌نینگ آرهلیغی، تیرقیشی. قییله‌ماق: قییه حالده یۆنلماق، قییه قیلماق.

[3] سپچیماق: کېسکین حرکت قیلیب، بیرار کیمسه یاکه نرسه‌گه تشلنماق، اۆزینی (یوقاریگه) آتماق؛ سکره‌ماق، ایرغیماق، تۆسـَتدن اۆرنیدن تورماق؛ ایرغیب توریب کېتماق.

[4] قۆغیرچاق: اۆیینچاق.

ویلون

یاکه

إیکّــی کوی آرەسی

ویلون

یاکه

ایکّــی کوی آره‌سی

یاز. عادتده بر وقت اویغانه‌من؛ بو گـَل نبِگه‌دیر اوخلب قالیبمن، اویقونینگ بیر تامچیسینی هم قالدیرمه‌ی، سؤنگ‌گچه سیمیریبمن[1] شبِکللی. یؤق، هلی ینه بیر آز میزغیگیم[2] بار ابدی. شو پـَیت درختلر آره‌سیدن آیینه آرقه‌لی اوستیمگه توشیب تورگن قویاش‌نینگ تنگه‌ده‌ی‌گینه یالینی‌می یاکه ابرته‌لب ابسه‌یاتگن پاریم‌گینه شمال‌می، قالگن شیرین اویقومنی آلیب قاچدی. شمال‌نینگ قنده‌ی‌دیر تصویرلب بؤلمس ایلویزه‌ک نالیشلری، مونگلی[3] تاووشی بوتون وجودیمنی چولغب آله‌یازدی. بو ییل‌نینگ اونینی[4] هم تیلینی ابشیتیب‌گینه انگلب آلیش ممکن؛ سؤز بیلن سیره

---

[1] سیمیرماق: ایچگه تارتیب ایچماق؛ چوقور نفـَس بیلن ایچگه یوتماق.

[2] میزغیش (میزغیماق): آزگینه اوخله‌ماق، کؤز ایلینتیرماق.

[3] حزین، غمگین؛ مأیوس.

[4] اون: تاووش، آواز.

توشونتیریب بؤلمه‌یدی. ییل دېگنی اؤزیدن شونچه‌لیک قیغولی تاووش تره‌ته‌دی‌می؟ بو حالتده تانگ قاتدیم آوو. بونچه‌لیک تأثرچن حزننی عمریم بؤیی تویمه‌گن اېکنمن. قویاش بیر قولاچ کؤتریله‌ی-کؤتریله‌ی دېگنده ینه آیینه آرتیدن ییپراغلر آره‌لب یسه‌یاتگن اؤشه مه‌یین[١] شمال‌نینگ مأیوس معنادار تاووشلری کوچه‌یه باردی. ییغره‌نیش سیمان[٢] نالیشلر قنده‌ی‌دیر آغیر ماتمنی اېسله‌تر، الوداع کوییگه اؤخشب کېته‌دی. بولردن چؤقراق[٣] دېسم ینگلیشمه‌یمن. خودّی آخر زمان بؤلگن ینگلیغ. بیلمه‌دیم، کؤرینمس قنده‌ی سحرلی برماقلر، ماهر صنعت اوسته‌سی، بو شاه اثرنی کیمگه تقدیم قیله‌یاتگندی؟! بیلمه‌دیم. قنی اېدی، موسیقه‌چی بیر استاذ بؤلسه-یو، طبعیت‌نینگ تیلیدن ینگره‌یاتگن اوشبو مودراق[٤] آهنگینی نؤته‌گه توشیرسه، قـَیتان-تسمه‌گه[٥] کؤچیریب، مغـزینی چقیب-چقیب، بیر اېشیتدریب بېرسه اېدی، دېیمن اویقو اره‌لش خیالیمده. چیندنم بو بیر بؤلیق[٦] و توگـَل[٧] موسیقه اثری اېدی. بیر شهکار! صنعتچی طبعیت‌نینگ شاه اثری!

عالم جهان معناسی بار بو کوی‌نینگ. فقط آهنگساز اېمس، اونی سؤزده گـَوده‌لش اوچون نیچه، شوپنهاور، کافکا کبی فیلسوف شاعر، یازووچی و متفکّر هم کېره‌ک اېدی اؤشه دم. شاعر هم کملیک قیلسه کېره‌ک، دېیمن نظریمده. حقیقتدن بو بیر غمنامه کتـّه داستان! نوایی‌نینگ بیتیگیدن اؤزگه‌سی اېپله‌ی آلمسه[٨] کېره‌ک. بو داستاننی «خمسه» قیلیب یازیشگه حاجت بار، تفسیر قیلیش لازم، تلقین اېتیب،

---

[١] مه‌یین: ایپ‌دېک یاقیملی؛ یومشاق و نازک، قؤلگه ملایم.

[٢] ییغره‌نیش سیمان: ییغیگه اؤخشه‌گن.

[٣] چؤق: کؤپ.

[٤] مودراق: حرکت‌سیز، تینچ، اوخله‌گن حالتلی؛ اویقو باسیب موده‌ره‌گن حالت.

[٥] قـَیتان (تسمه): کسِت، پېته.

[٦] بؤلیق: یخشی اؤسگن، دورکون، تؤلیشگن؛ تؤله، سېمیز؛ بؤرسیلداق، کؤپچیب تورگن، تیقمه‌چاق.

[٧] توگـَل: بیتگن، چله یېری یؤق، آخریگه، پایانیگه یېتکزیلگن؛ تؤله-تؤکیس، بې‌کم و کاست؛ تؤلیق، بوتون.

[٨] اېپله‌ماق: عهده‌له‌ماق، عهده‌سیدن چیقماق؛ یؤل-عملینی قیلماق، اېپینی قیلماق.

اونگه حاشیه‌لر آچیب، شرحلر بیتیشگه ضرورت بار اېدی... قـَیسی اقلیمدن قۉپیب[۱]، قـَی اولکه‌دن، نیمه خبر کېلتیره‌یاتگندی بو تاتلی قورغور شمال...؟ مېن انگله‌مه‌ی توریبمن. تۉییب–تۉییب گپله‌شیب، جانیمگه قۉشه آلمه‌دیم اۉشه ده‌یدی یېل بېزگک‌نینگ[۲] بیر چیمدیمنی. کان بۉلیب قالدیم–اه... افسوس کان بۉلدیم!

درخت یپراقلری آره‌سیدن اَیوانگه توشگن، بلداغدېک قویاش‌نینگ إیسیققینه یَللیغی[۳] منگله‌ییمگه[۴] تېککچ، سېرگک تارتیب[۵] تۉله اویقودن اویغانیب کېتدیم. یک‌شنبه دم آلیش کونی، نیمه قیپتی؟ قۉی ینه بیر آز خیال سوره‌ی دېدیم اۉزیمچه. سۉنگراق بیر تۉلغه‌نیب اۉرنیمدن تورماقچی بۉلدیم. قره‌سم قویاش إیکـّی–اوچ قولاچ کۉتریلیبدی. شمال‌نینگ سۉراغلب یله‌یاتگن بایه‌گی مونگلی نغمه–یو، نالیشلری اۉچگن. همّه یاقده سو سېپگن‌ده‌ی ساکینلیک. اونینگ اۉرنینی ماشینلرنینگ غر–غورلری اېگلله‌گن. آدملرنینگ غله–غاووری، همیشه‌گی حیات. اۉرنیمدن توریب، اَیواندن کۉچه‌گه بۉیلب قره‌دیم. درختلر آره‌سیدن تۉقـّیز قـَوَتلی اویلر کۉزیمگه إیلیندی. باله‌لرنینگ قیی–چوو اۉییںلری، قاچدی–قوودی اۉینشمه چاغی کۉچه‌نی تۉلدیریب توریبدی. بیر پس اۉتیب، کۉچه جیمیدی. بیز یشب تورگن تۉقـّیز قـَوَتلی بنانینگ یانیمیزده‌گی دهلیزده قاره کیینگن نا تـَنیش آدملر کیریب چیقه‌یاتیر اېدی. اۉلیکنی آلیب کېتیشگه شَی تورگن قاره ماشین هم کېلتیریب قۉییلگن.

معلوم بۉلدی که، قدردان قۉشنیمیز تمره ماما وفات بۉلیبدی. جان و جگر بۉلیب کېتگن تبرّک کمپیر بو یاروغ عالمنی ترک اېتیبدی. قۉنی–قۉشنی اۉز ارا «اې

---

[۱] قۉپماق: اۉتیرگن یاکه یاتگن جاییدن تورماق، تیککه تورماق؛ کۉتریلماق؛ قۉزغلماق.

[۲] بېزگک: وقتی–وقتی بیلن ایسیتمه چیقریب، قلتیرته‌دیگن یوقوملی کسللیک.

[۳] یللیغ: نور، یالقین، النگه.

[۴] منگله‌ی: پېشانه.

[۵] سېرگک تارتماق: تېز فهمله‌ماق، درحال سېزماق؛ اۉتکیر ذهنلیک، سېزگیرلیک.

اتـّـنگ! یخشی بۉمبتی! رحمتلی آدممی جانی اېدی، یخشی انسان اېدی» – دېییشه‌یاتگندی.
بیز یشه‌یاتگن تۉقـّیز قـَوَتده بیر ارمن عایله‌سی یشب کېلردی. همّه‌سی اۉزبېکچه‌نی یخشی بیلیشردی. ارمن دېگن آت قالگن–ده، یۉقسه اۉزیمیزگه اۉخشش إیناق[1] بیر عایله اېدی. بناده‌گیلرنینگ قالگن برچه‌سی محلي آدملر.
تمره ماما فرشته‌دېک‌کینه بۉلیب، خرّه‌کده اۉتگن–قـَتگنگه جیلمه‌ییب، کۉچه‌نی تاماشه قیلیب اۉتیرردی. حرمتلی، عزتلی قرییه[2] اېدی. مراسم بۉله‌دی، قۉشنیچیلیک، قۉل قاووشتیرگنی مېن هم پستگه توشدیم. قاره کیینگنلر تمره مامانینگ تابوتینی سېکین آلیب کېلیشیب، بېلگیلنگن جایگه قۉییشدی. ییغی–سیغینی اېشیتمه‌دیم. ارمنلرنینگ دفن مراسمی بیزنیکیگه سهل اۉخشه‌مس‌راق اېکن. إیسیریق[3] توتیب چۉقینه‌یاتگن راهب و راهبه‌لر هم کۉرینمه‌دی. اولر بیزگه اۉخشب، «تنگریگه مهمان بۉلسین» –دېیه کون‌نینگ إیکـّینچی یریمیده اۉلگن بۉلسه هم مرحوملرینی شپـّه آلیب باریب، کـۉمیشمس اېکنلر. سېکین‌گینه کېکسه بیر کیشیدن سببینی سۉره‌دیم. «اۉلیکلرنی بیر نېچه ساعت إیچیده آلیب باریب توپراققه قۉییش تۉغری إیش اېمس. تدقیقاتلرگه قره‌گنده کۉپ اۉلیکلر قبرده تیریلرکن. قیینه‌لیب–قیینه‌لیب اۉلیشرکن بېچاره‌لر؛ دکتورلر تامانیدن اۉلگنلیک تشخیصی قۉییلمه‌یدی... احتیاط بۉلیش کېره‌ک، احتیاط» –دېدی او پیچیردب.
اۉلیک قۉییلگن تخت تېوره‌گیده همّه‌سی بۉلیب اۉنته‌چه کیشی ییغیلیشدی. کۉکسیده وِیلون قیستیریب بیر ییگیت هم آیاق اوستیده توریبدی. تمره مامانینگ تعذیه‌سی مراسمیده بیر هم وِیلون چه‌لیب، مونگلی کوی اجرا قیلدی که، مبالغه‌سیز

---

[1] اۉز ارا دۉستانه مناسبتده؛ اهِل.

[2] قرییه: قری(گن) کیشی؛ کېکسه، چال.

[3] ایسیریق: ایسیریقداشلر عایله‌سیگه منسوب کۉپ ییللیک یاووایی اۉت اۉسیملیک (ترکیبیده الکوییدلر بۉلیب، خلق طبابتیده شفابخش واسطه صفتیده تورلی یۉللر بیلن (توته‌تیب) فایده‌لنیب کېلینه‌دی).

ایرته‌لبکی باشیم اوزره ایسه‌یاتگن اۇشه مونگلی کوی‌نینگ اۇزگینه‌سی ایدی. پرده‌لر نالیشی بدنده توکلرنی سیخ-سیخ قیلگودیک درجه بلندله‌یپدی. شو قدر آغیر، باسیق کوی اجرا قیلیندی که، گۇیا آسمان ایگیلیب بو کوی قرشیسیده باش ایگه‌یاتگنده‌ی بیر فضا توغیلدی. حزین کویلر بوتون وجودیمنی کرخت[۱] قیلیب یوباردی. یوره‌گیم ایزیلگنیدن کۇز یاشی قیلدیم. وَیلون مینینگ تنیمده تیتراق پیدا قیلگندی؛ حزین نوالر بیلن روحیمده‌گی غم-قیغولر زنگی یوویلیب تازه‌له یازدی. ییغیلیشگنلر قیسقه-قیسقه قیغوداشلیک سۇزی اَیتیشدیلر. سۇنگره تمره مامانینگ خاطره‌سی، حقی-حرمتی و روانی شاد بۇلسین اوچون قیزیل ارمن شرابلردن إیچیلدی.
ارمن کیشیسی بۇلمیش مرحوم کمپیر سکسان آلتی یاشگه کیرگن ایکن. اونینگ قیافه‌سی همان خاطره‌مده مجسّم. بو انسان بۇیی کیچره‌ییب، بیلی بوکیلیب‌راق، کۇزی خیره کۇره‌دیگن بۇلیب قالگن کمپیر ایدی. قۇللری‌نینگ سیرتیدن بۇرتیب[۲] چیققن تامیری کۇکَریب تورر، موسیچه‌گه اۇخشب، دهلیز ایشیگیده اۇریندیقده اۇتریب، اۇتگن قَیتگنلرنی تماشا قیلردی. هزل-هوزیلی هم بار ایدی.
خیرلشوو چاغی تمره مامانی سۇنگگی یۇلگه کوزه‌تیلر لحظه‌لرده ینه وَیلون اَوج پرده‌ده، ماتم کویی، اَیریلیق ناله‌سی؛ تمره مامانینگ اوشلمه‌ی قالگن آرزو-آرمانلری، حسرت و اۇکینچلر تره‌لیب توررد‌ی. ییگیرمه دقیقه‌گه ییتر-ییتمس تمره مامه‌نی وَیلون نوالری بیلن کتّه یۇلگه کوزه‌تیب قۇییشدی. مراسم آخریگچه قۇللریده انجیل کۇترگن ترسا و راهبه‌لردن هیچ کیم کۇرینمه‌دی... وَیلون‌نینگ مونگلی اونلری إیکّی قولاغیمده منگو اۇرنه‌شیب قالدی. هنوز اۇشه مه‌یین شمال‌نینگ نالیشلریگه اویغون وَیلون مونگی قولاغیم آستیده جرنگ ساچیب کیله‌دی. قَیده‌سن؟ یوره‌گیمنی ایزگن، روحیمنی قَقشتگن ای رحمسیز وَیلون! ساغینچلریم[۳]

---

[۱] کرخت: حس-سیزگیسیز اۇلیک؛ حرکت‌سیز، قاتیب قالگن؛ ایس-هوشینی یۇقاتگن، هوش‌سیز.
[۲] بۇرتماق: کۇتریلیب چیقماق، تورتیب چیقیب تورماق؛ قیزه‌ریب شیشماق، کۇکره باشله‌ماق؛ اونماق.
[۳] ساغینچ: ساغینیش حس-تویغوسی.

ارداغیده منگو مکان آلدینگ–کو! مېن همان سېن بیلن یشه‌یمن. سېن هم تاووشلرینگ إیچره یۆق بۆلیب کېتگن مېنی هم اېسله‌یسن‌می هیچ...؟

شیربوروگ – کانادا

۲۰/۱۲/۲۰۰۵

تورموش

تورموش

آستان بۉوه قیشلاغیده اۉزیگه تۉق آدملردن ایدی. او بیر قیز، إیکـّی بربسته[۱] اۉغیلنی دنیاگه کېلتیردی. إیکـّی جریب سېر حاصل باغی، اوچ جریب سوو إیچر پَیکالی[۲] و کیم قنچه دَیمه یېرلری بۉلردی؛ إیش–کوچ، ییغیم–تېریم و بوتون تیریکچیلیگی اۉغیللری قۉلیده. کتـّه درنغیلله‌گن حاولیده إیکـّی اوی، بیر پسخانه، بیر هم آمبارخانه سالینگن بۉلیب، بیریده آستان بۉوه، ینه بیریده إیکـّی اۉغیل یشب کېله‌دی. پسخانه‌ده اېسه قیزی منظر توره‌دی. اویلرنینگ قوریلگنیگه قیرق ییلدن آشیب کېتگن، اوستی اۉییله‌ی–اۉییله‌ی، سویَکلری سینه‌ی–سینه‌ی دېب توریبدی. اویلر برنده‌سی‌نینگ تۉسین[۳] و اوستونلری قیپشه‌ییب[۴] سینیشگه تیار کۉرینه‌دی.

اکه–اوکه صمد و غفورلر کون بۉیی إیش–یوموش بیلن بند، فقط تونه‌گنی‌گینه کېچقورونلری حاولیگه کیریب کېلیشردی. بۉیلری إیکـّی متردن آشر، یوزلری

---

[۱] بربسته (بروَسته): گـَوده‌لی، کېنگ یغرینلی؛ تیک قامتلی، کېلیشگن، کۉرکم.

[۲] پـَیکال (پـَیکل): اریق، یۉل کبیلر بیلن اجره‌تیلگن کتـّه اېکین میدانی؛ پال، چېک.

[۳] تۉسین: عمارت‌نینگ و هر قنده‌ی قوریلمه یاکه انشاآت‌نینگ تامی، آره‌یاپمه‌لری، پالیگه کۉنده‌لنگ سالینگن به‌قوّت یاغاچ، تېمیر یاکه باشقه نرسه.

[۴] قیپشه‌یماق: اېگیلماق، بوکیلماق، آغماق، قینغه‌یماق.

کتّـه-کتّـه، گـَودەسی اولکن کېلبتلی[1] کیشلر اېدی. یاشلری قیرقدن آشگن اېسه-ده، هلی بېری اویلنمەگنلر. کیم بیلەدی، بەهیبت کؤرینیشلری احتمال اویلـَنەآلمسلیکلریگه سبب بؤلگن‌دیر. قیشلاقداشلر کتّـه-کتّـه کاووش کییگنلری اوچون اولرگه تـَرَپّل، دېب ننـَقه تاقیشگنلر. یاستیق‌دەی-یاستیق‌دەی بېللری بؤلیب، یېر آغدریش، یېر چاپیش و باغ قـَزیش إیشلرینی قـَیرەتیب تشلەشردی. بې‌آزار محنتکش انسانلر اېدیلر، اَیتیشلریچه عمرلری‌نینگ کېکسەلیک پللەسیده حج هم قیلیب کېلیشگن. آوقتلەنیشگه اؤته اؤچ[2] آدملر اېدی. صمد و غفورلرگه کنجد یاکه زغیر یاغیدن دملنگن بیر کرسان[3] دُمبه پالاو بؤلسه بؤلدی، قارنینی یېرگه تشلب، تاشبقـّەدەی تېرس[4] آغدریرلمەگونچه یېردیلر. تیریکچیلیک، اوی-رؤزغارنینگ قالگنی بیلن إیشلری بؤلمسدی. پالاونینگ خبرینی اېشیتسه بؤلدی، اؤز إیشلرینی قؤیر، اېرتەلبدن بیراونینگ حشریگه باریب، پالاوینی یېب، إیشلب بېریشنی جوده-جوده یاقتیریشردی. تناول قیلگن پالاوینی کؤچەلرده مقتشگه توشیب، «شو، یېگن پلـَوینگ‌نینگ یاغی تیرسگینگچه آقمـَسه حسابمس» -دېب قؤیردی کېریلیشیب اکه—اوکەلر. خلص، بیری قؤییب، بیری مقتب کېتردی.

آستان بؤوەنینگ دولتخانەسیده إیلگریگی مال-حال، تاووق، إیت و موشیکدن-ده، نشانه هم قالمەگنیگه کؤپ ییللر بؤلگن. بیر نېچه ییلدن بېری آستان بؤوەنینگ کؤچەگه چیققنینی هیچ کیم کؤرمەگن. دروازەسینی بیراو تـقیللتگن هم اېمس. اؤغیللر اؤز دنیاسی بیلن، منظر بؤلسه پسخانەده إیستلمەگن یازیق و یالغیزلیک اسیری. یاشی ییگرمه آلتیدن آشگنیگه قرەمەی، حاولیدن چیقمەگنیگه انچه ییللر

---

[1] کېلبتلی: قامتلی، بیچیملی.
[2] اؤچ: نهایتده بېریلگن، حرص قؤیگن.
[3] کرسان (کارسان): یاغاچدن ایشلنگن کتّـه تاواق.
[4] تېرس: تېسکری، قرەمه-قرشی تامان؛ قارس.

بۉلگن. اکه-اوکه غفور و صمد، شونینگ‌دېک منظر و آستان بۉوه اۉزگه سیاره‌دن کېلگن سیمان شو زیل حیات کېچریب کېلماقده ایدی.

پسخانه‌ده گپ کۉپ، وضیعیت اۉزگچه‌راق. پسخانه، بیر گۉزل قیزنینگ اچـّیق قسمتی، قـَیناق کۉز یاشلری-یو، إیچکی حسرت و آه و ناله‌لری‌نینگ دردخانه‌سی. بایقوشلر[1] إینیگه[2] اۉخشش بو خانه‌ده منظرنینگ سۉزلرینی ایشیته‌یاتگن آدم یۉق. او انه شو تۉرت دېوار إیچیده یششگه محکوم. کلفت بیر حاولی؛ تاملرنینگ بالارلری قیشده آلاو یاققنیدن همّه یاغی قاره‌ییب کېتگن، قـَلین کویه باسگن خانه‌ده تازه هوادن باشقه نرسه بار. او شوگینه پسخانه‌ده یشرکن، تېرمولیب، بۉزه‌ریب اۉتیریشدن اۉزگه چاره‌سی هم، علاجی هم یۉق. تازه هواگه چیقماق، قویاش‌نینگ بی‌منّت نورلریدن بهره آلیش اونگه نصیب اېتمه‌گن. «بو حاولیده هر کیم و همّه نرسه نامحرم!» -دېگن گپ قولاغیگه سینگیب[3] کېتگن. اۉیلرده‌گی کۉرپه-یاستیق، گیلم، تۉشکلر بیر احوالده. آستان بۉوه منظرنینگ اۉییدن بترراق یاتاقده زنگ باسیب، سَسیب، قنـغسیب یششگه اۉرگنیب قالگن. منظرنینگ اکه‌لری ایسه کون بۉیی تشقریده إیش-یوموش بیلن بند. عجب‌سینه‌سن کیشی. منظرنی «نظارت قیله‌ی» -دېب تېپه‌سیده تورگن کیمسه یۉق. آیاق-قۉلی آچیق بۉلگنی بیلن ذهنی قوفلاق. جیلله قورسه یازیلیب، یَیره‌لیب، حاولیگه چیقسه بۉله‌دی-کو. سایه‌سی اۉزیگه بېگانه قیزنینگ آیاغینی کیشنلب[4] تشله‌گن نرسه شو بۉلمه‌غور عنعنه و اعتقاد. بو یاغینی سۉره‌سنگیز، غریب احوال. منظر إیسلیقی، اووه‌ده[5] اوست-باشیدن اویَـلیب قیز اۉرتاقلری بیلن قۉشیلب، اۉیین-کولگی قیلیشگه-ده یوره‌گی بېتلَـمه‌یدی. او اۉزینی

---

[1] بایقوش: بای‌اۉغلی.

[2] این: اویه، مکان.

[3] سینگیماق: شیمیلماق، شیمیلیب یاکه سیزیب ایچکی قـَتیگه اۉتماق؛ هضم بۉلماق اۉزلشماق؛ اۉرنه‌شیب قالماق.

[4] کیشن: تۉسیق، غاو؛ زنجیر.

[5] اووه‌ده: ییرتیلگن، تۉزگن، دبدله بۉلگن.

هیچ آباددن آتیلگن و لعنتلنگن یالغیز قیز حس قیلر، آته–آنه‌نینگ إیسّیق قوچاغیدن مهر آلمه‌گن، باله‌لیگیدن بدنیده یَیره‌ب کېتگن اؤکسیک و تنهالیک زهرینی پنه–پنه‌لرده کؤزی یاشی قیلیب چیقره‌دی و شو بیلن بیر آز روحی تینچ آله‌دی. یېتیم قالگن قیز شو یاشگه یېتیب هم آدملر ارا عادي مناسبتلر، قؤنی–قؤشنیلر ارا کیردی–چیقدی نیمه‌لیگینی بیلمه‌یدی. منظر آنه‌دن یېتیم قالگن قیز–ده. آنه‌سیز باله‌نینگ حیاتی کېمتیک، إیچکی عالمی ویران، یوزی سامان بؤلرکن. او تېوره‌ک–اطرافدن مطلق اوزیلیب قالگن. پیشیریش، یوویش، تیکیش، بیچیش، کشته–کؤنگره... دېگنلری‌دېک، بَریدن بېخبر. ینه عجب‌سینه‌سن کیشی، هیچ کیم منظرنی بو کویگه سالگنی یؤق. محیط تأثری و آته‌نینگ انزواده یششی بونگه سبب بؤلگن.

آستان بؤوه یېتمیش آلتی یاشلرده ایدی چمه‌سی. قاتمه‌دن کېلگن، بؤیی بلند، قؤللری اوزون، منگله‌ییده تیرناق‌دېک نار خالی بار، تیشلری‌نینگ یریمی توشیب بؤلگن. تورقینی آفتاب آلگن و اونـّیققن[1] بیر الـﻪچه چاپان کییَر، مللـﻪگینه سلله‌سینی پېچ قؤیمه‌ی اؤرر، ساقالی کیر آقرگن بیر کیشی ایدی. آستان بؤوه زیقنه و قورومساقلیگی[2] بیلن دانگ تره‌تگن آدم. شو یاشگه کیریب مچیت ایشیگینی کؤرگن کیشی ایمس.

لایی یالغیزلیک إیله قاریلگن آستان بؤوه‌نینگ طبیعتی شو، کیچیکلیکدن فعلی شونداق بؤلگن ایکن. بو انتیقه ذات بیر عمر یالغیز یششگه اؤرگنیب قالگن، قوم–قرینداشلری بیلن یخشی–یامان کونلرنی بههم کؤرمه‌گن. اؤزیگه یره‌شه پول و دولتی بؤله توریب، تیرناغینی سؤرگنلر سؤرتیگه کیرردی. بایلیگینی بیراوگه ایمس، حتا، اؤزیگه هم روا کؤرمسدی. ییللر اؤتیب آستان بؤوه‌نینگ اوییدن قاره توتون چیققنینی یقین–اوزاق توگول، قؤنی–قؤشنیلر هم ایسلـَمه‌یدی. اونینگ کؤچه‌گه

---

[1] اونـّیقماق: بؤغیق قاره توسگه کیرماق.

[2] قورومساق: صرف–خرجتدن، چیقیمدن قاچه‌دیگن؛ زیقنه، خصیص.

چیقمه‌گنیگه کوْپ زمانلر بوْلگن. اَینیقسه، خاتینی اوْلگندن کېین تشقی عالمدن بوتونله‌ی اجرهلیب قاله‌دی. آدم سانیگه قوْشیب یورگن هم خاتینی اېدی. عجب‌دنم–عجب‌راق آدم اېدی آستان بوْوه. اوْزیگه یره‌شه پول و دولتی بوْله توریب، بو کیشی جوده‌یم زیقنه، درست‌گینه تېمیرنینگ ایرتیغی اېدی.

منظر یشب کېله‌یاتگن خانه‌گه قویاش نورلری تېگمس، خانه‌نینگ تېشیک–تیرقیشلریگه سوواق اورمه‌گن، اوْرگیمچک إین قوریب آلگن، کلته کلاسلرنینگ إیزغیشی، قوْنغیز، قورت–قومریسقه‌لرنینگ بوْز قوْیگن‌ده‌ی یوْرتیب کیریب–چیقیشلری، ایلان باله‌لری‌نینگ تپ اېتیب بالاردن توشگنینی کوْرگن یات آدم‌نینگ اوْته‌که‌سی یاریلیشی هیچ گپ اېمس. اوی‌نینگ پخسه‌لرینی یامغیر یېمیریب کېتگن. شمال قوْپسه تام موْریسیدن چنگ و توزان اره‌لش یَخاللر اوی‌نینگ إیچیگه اوره‌دی. خانه‌نینگ بالارلری الـه‌قچان چوْکه باشله‌گن. قیشـّه‌ییب کېتگن ایشیکنی غیقیلله‌تیب، زوْرغه سوریب اویگه کیریله‌دی. خانه‌ده یاقیلگن آلاودن قالگن توتون–کویه‌لر، سَسیگنیدن بورقیب دماققه دارییدی. اېسکیرگن کیگیز تېوره‌گی بوْیلب، توفلنگن ناس هیدیدن خانه قنقسیب کېتگن. اوی دېوارلری قاره‌ییب قالگنیدن اوْچیق الیکـَین چیراغنی هم کوْریب بوْلمه‌یدی. آستان بوْوه اوْرگیمچک‌دېک، نوره‌ب باره‌یاتگن ساووق و ساکن اویده توریب یوریشگه اورینه‌دی. یاز بوْلیبدی هم که، آستان بوْوه سوغدیسینی ییغیب آلگنیچه یوْق. یَغیر باسگن بوْز کوْرپه‌دن صندلی‌نینگ بورچکلری بوْرتیب کوْرینه‌دی. آستان بوْوه انه شو یېر توْله‌گه اوْخشه‌گن خانه‌ده یونگی چیقب‌راق تورگن یاستیققه اوْمگنینی[۱] تشلب یاته‌دی. سوومی، نان‌می کېره‌ک بوْلگنیده قیزی منظرنی بیر چقیریب قوْیردی. آخری منظر جیرکنگنیدن، چقیرسه هم آته‌سی‌نینگ آلدیگه بارمه‌یاتگن بوْلدی. آته‌نینگ کیری، سَسیغی بیر یاققه تورسون اېگنیده کوْیلیک، بېلیدن پسیده إیشتان قالمه‌گن.

[۱] اوْمگن: سینه، کوْکس.

آته‌نینگ قؤرقینچلی سبرّه‌ییب قالگن تنه‌سینی یؤل–یؤل، سریق رنگلی اله‌چه تؤن زؤرغه یاپیب توریبدی. ناقؤله‌ی وضعیت، قیزی آلدیده اؤرنیدن تورسه اویَت جایلری آچیلب قاله‌دی.

آستان بؤوه‌نینگ دؤریلله‌گن آوازی هلی اؤشه–اؤشه. هر بیرده قاره‌ییب کېتگنیدن کاساودېک برماقلری بیلن یېتینی قـَشیب، آرقه‌سینی دېوارگه إیشقب آرام آله‌دی. إیچی توتقیب بیرار نرسه یېماقچی یاکه، إیچماقچی بؤلسه: «غفور آووووو غفور، صمد آواآآآوووووو صمد!» –دېب بلند تاووشده چقیرردی اؤغیللرینی. هیچ کیمدن آواز چیقمس اېکن، غولدوره‌گنچه کیر باسگن ینه اؤشه یاستیققه تیرسکله‌یدی. آستان بؤوه‌نینگ وفادار، آلغیر کوچیگی و دؤرسیلله‌گن قاره موشیگی[۱] هم تؤرت ییل بورون بو اوینی ترک قیلیب کېتگن. بو حاولیده قاره ماللرنینگ تیاغی تېگمه‌گنیگه هم کؤپ ییللر بؤلدی. آستان بؤوه قـَی احوالده بؤلمه‌سین شو إیکـّی کؤزینی یشب تورگن اویی‌نینگ بالارلریدن اوزمه‌یدی–ده اوزمه‌یدی. شونده‌ی قیلیب، آستان بؤوه خودّی سؤنگگی امیدلریگه قؤل اوزه‌ته‌یاتگن کبی تېپه‌گه قرېب– قرېب، کؤزلری قراقیب، چرچاق باسیب، اویقوگه گېتگنینی بیلمه‌ی قاله‌دی.

کونلردن بیر کونی نیمه بؤلدی–یو، اوزاق قریندا‌شی گـُل قودوقلیک مرتاض ارباب آستان بؤوه‌نینگ اوییده کؤرینیب قاله‌دیگن بؤلیب قالدی. عجبلنرلی جایی یؤق؛ نیمه قیپتی، اوزاق–یقینلردن قریندا‌شلر کیله‌دی–ده، حال–احوال سؤره‌شیب. باریب– باریب مرتاض ارباب‌نینگ آیاغی بو اویدن اوزیلمه‌یاتگن بؤلدی. باشلرده ارباب آستان بؤوه‌دن خبر آلماقچی بؤلیب، او یاتگن خانه‌گه بیر–إیکـّی باش سوقدی هم. او قیشلاقدن بازار–اوچار قیلگنی شهرگه کېلرکن، هر گـَل مېوه–چېوه سالیغلیق بیر الوان رؤمال توگوننی منظرگه قالدیریب کېته‌دی. اکه–اوکه سادّه غفور و صمدلر مرتاض ارباب‌نینگ کېلیب–کېتیشیگه عادي قره‌یدیلر. آستان بؤوه اېسه، بو کېلیب–

[۱] موشیک: پشک

کېتیشدن خبر هم بؤلمه‌ی قاله‌دی. بیلگنده هم بیر نرسه دېییشی قیین. قریندا‌ش‌نینگ یوزی قیزیق بؤله‌دی.
کون ایسّیگن آنلر اېدی. توشده هوا تفسیدن آدملر سایه–سلقینلرگه اؤزلرینی آلگنلر. نفس اؤنگله‌ی دېسنگ، هیر اېتگنی شمال‌نینگ اؤزی یؤق. قریندا‌ش کوته‌یاتگن‌دېک گـُل قودوقلیک مرتاض ارباب حاولی‌نینگ کتـّه دروازه‌سیدن شاشه–پیشه کیردی–ده، سلله‌سی‌نینگ پېچینی تیشله‌گنچه، منظر یشه‌یاتگن پسخانه تامان یؤل آلدی. پلله‌لری توشه‌یازگن اېشیک‌نینگ تیرقیشینی قییلله‌تیب آچدی و إیچکریگه کیردی. منظر اؤرنیدن توریب، اوی بورچه‌گیدن سلام قیلدی. بېگانه اېرککنی حیاتیده یقیندن کؤرمه‌گن منظر یکـّهلیک جانیگه تېککنیدن‌می هیجانینی یشیره‌آلمه‌ی، اؤزینی مرتاض ارباب‌نینگ قوچاغیگه آتدی. ارباب بېلیدن قوچیب بغریگه باسدی.
– منظر، – دېدی ارباب بیر نرسه‌گه چنقاق آهنگده.
– سېنی بو کلفت تورموشدن قوتقزه‌من؛ قیغورمه، یاروغ عالمگه آلیب چیقه‌من. سېن هم انسان‌سن. سېنینگ هم اېرینگ بؤلیشیگه حقـّینگ بار.
– آتم–کو مَیلی، اکه‌لریمدن هدیک‌سیره‌یمن[1]. بوندن بترراق کونگه توشیب قالیشدن قؤرقه‌من بای، – دېب، دغ–دغ تیتره‌ی کېتدی منظر.
– منظر، –دېب پس تاووشده، – آل–آل ساوغه‌لرنی بېکیت بیر یاققه، اکه‌لرینگ بیلمه‌سین تغین، دېدی.
ارباب‌نینگ یوره‌گی گوپ–گوپ اوریب، تیزّه‌لری قلتیره‌شگه توشدی.
مرتاض ارباب قیرق بیش یاشلریده. اېلکه‌لری کېنگ–کېنگ، کوره‌گی یاییق، تنه–تؤشی کېلیشیم اېرکک. کؤزلری بقره‌یگن، کؤپنی کؤرگن خوش گپدان بیر آدم. اوچته خاتینی بار، باله–چقه‌سی هم کؤپ... بو کون حاویلی خلوت. سېوگی‌نینگ

[1] هَدیک‌سیره‌ماق: هدیک آلماق؛ خوف‌سیره‌ماق، قؤرقماق، چؤچیماق.

آچیلمه‌گن دفتری اؤقیلیشی کېره‌ک. محبّت‌نینگ إیچیلمه‌گن شرابی سیپقریلیشی لازم. مرتاض‌نینگ قوچاغیده اېریب باره‌یاتگن منظر بؤز قیز اېمسمی؟ بو إیش‌نینگ عهده‌سیدن قنده‌ی چیقسین؟
– مېنینگ هم بختم آچیلرمیکن؛ مېن قناتلری سینگن قوشنی بو توتقینلیکدن سیز آزاد قیله‌سیزمی؟ اَیتینگ، – دېدی منظر حسلری قؤزغالگن بیر کویده کؤزلریدن قـَیناق یاشلری دؤمه‌له‌یاتیب!!
– بیله‌سن‌می منظر؟ بو مېن عشقینگ گداسی، بیر سؤزلی، مرد مرتاض بؤله‌من، – دېدی منظرنینگ یناغی، یوز و کؤزلری، آتشین دوداقلری–یو، آپّاق بؤیینینی چؤلپ–چؤلپ اؤپه توریب.
– جیمینگ، اویَت بؤله‌دی، – دېدی منظر، – اکه‌لریم بیلیب قاله‌دی دېب قؤرقه‌من. باشیمنی چاپه‌ی قؤیمه‌یدی.
– گپ بیلیشدن اؤتیب کېتگن؛ سېن هلی تـَقیلمه‌گن قیزیل مونچاق‌سن، تاپگن گداییبنگی قبول قیل.
–کېین نیمه بؤله‌دی؟ نیمه قیله‌سیز سؤغین[1]؟
– اؤشه آلدینگی کېچه‌لرده‌گی‌دېک قـَیلیق[2] اؤینه‌یمیز–ده، نیمه قیلردیم. ساده‌گینه منظریم.
– بیلسه‌لر اؤلدیریشه‌دی، مېنگه تېگمه‌نگ... نرگه تورینگ اویـَله‌من ...قیله بېرسه‌ییز ییغله‌یمن.
– آق بیله‌گینگنی قؤلیمگه توتقز، قوچاغینگده اېریب کېته‌ی، منظر.
– بشقه نرسه قیمه‌یسیزمی؟
– یؤق، همّه‌سی یخشی بؤله‌دی...

---

[1] سؤغین: سؤنگره، سؤنگ، کېین.
[2] قـَیلیق: قللیق.

– اخخخخخ قتـّیق قیسدیز، قـَبیرغم سینه‌یازدی[1]، بای.

– اوزاق مدت خلوتده‌میز، بو تون مېن اوچون سېوگی شربتینی سیپقره‌یاتگن تون بۉلدی. تۉیگنیمچه قۉی، قانیب–قانیب سیپقره‌ی لبلرینگ‌نینگ قیزیل شرابیدن... قۉی لذتینگه کۉمیب تشله مېنی... منظر.

– قۉلیزنی یۉرغه‌لـَته‌بېرمنگ مونچه...

– قۉللریم سېنگه محرم...

– اخخ! مونچه... اخ، واخ وااااخخخخخ.

– مرادیزگه یېتدیزمی؟

– بو آنلرنینگ توبیگه یېتگنلر بارمیکن... کۉمّه‌لرینگدن اۉپه‌یین، – دېدی ارباب منظرنینگ قۉیینیدن ایریلرکن. اونده مېن سېکین سییریلیب حولیدن چیقیب کېته‌من. تېز–تېز کېلیب توره‌من. منظر، مېنی کوت منظر، خیر یخشی قال. ینه یخشی کونلرده اوچره‌شگونچه.

مرتاض ینگی قیزیل خۉرجینینی اېلکه‌سیگه تشلب، باره سالیب بایلنگن آتینی اېگرلب، جبدوغینی[2] باسیب، شهرگه یۉل آلدی. تانگ آتیب کۉک‌نینگ اېتـَگی اېندی‌گینه قیزَره‌یاتگندی. مرتاض قویاش‌نینگ یللیغی یوکسک درختلر اوچیگه تېگر–تېگمس شهرگه یېتیب آلدی.

شو کونی قیشلاققه اوزون قولاق گپلر ترقه‌لیبدی. همّه‌نینگ آغزیده میش–میش گپ–سۉزلر. «مرتاض‌نینگ یپ–یلانغاچ بۉلیب، بیر نرسه قیله‌یاتگنینی کۉردیم» – دېبدی قۉشنی‌نینگ اۉغلی شومتـَکه[3] قربان. هه، راست‌دنم هلی بو داستان‌نینگ همّه‌سی اېمس اېکن. تام‌نینگ مۉریسیدن[4] قولاق سالیب تورگن قربان‌نینگ اَیتگن

---

[1] سینه‌یازدی: سینماققه یقینلشدی.

[2] جبدوق: آت یاکه اېشک‌نینگ ابزلی. کېره‌کلی نرسه‌لر، کېره‌ک–یراغ، انجام.

[3] شومتـَکه: نهایتده شۉخ، تۉپالانچی باله.

[4] مۉری: تام‌نینگ توتون چیقیب کېته‌دیگن یۉلی، مۉرکان.

و ایشیتگنلری بۉییچه، منظر مرتاض‌نینگ شیرین سۉزلری–یو، وعده‌لریگه شلقه توشیب، اونینگ قۉینیگه اۉزینی تشله‌گن. مرتاض منظرنی بغریگه باسگنچه، تۉغری کیلگن جاییدن چۉلپیلله‌تیب اۉپه باشله‌ی‌بیرگن و إیسته‌گنینی قیله‌بیرگن. ایچینتیرگن... لذتلی دقیقه‌لر نالیشلری اَوجیگه مینیب، اخ–واخلر کیتی اوزیلمه‌گن ایکن. شونده منظر اکه‌لریدن خواطر آلیب:

ـ تۉختـنگ–تۉختـنگ، تیگره‌ک–تاشگه بیر قره‌ب کیله‌ی، کون چیقمسدن آلدین یووینه‌ی، – دیب سیکن حاولی اۉرته‌سیگه باریب اطرافگه قولاق آسه‌دی. یوره‌گیده شبهه قالمسلیگی اوچون کتـّه دروازه‌نینگ یانیگچه باریب هم کیلدی. آته‌سی یاتگن تامانده همیشه‌گی‌دیک ساکنلیک.

منظر بۉلیق قیز، تۉله‌دن کیلگن یاقیمتای‌گینه، آپـّاق سولوو دیسه سولوو. «آی مامه»دیک گۉزل. کۉکره‌کلری تۉلیشیب، إیکـّی ممه‌سی شیرینلیگیدن آتیله‌ی، دیب توریبدی. اۉشه کیچه مۉریدن پایلب تورگن قربان‌نینگ تصویرلشیچه، پسخانگه کیرگن مرتاض، هۉپیققنیدن قۉللری بیلن منظرنینگ بیلیدن قتـّیق قوچیب اوی‌نینگ تۉریگه کۉتریب بارگن. بدنی مجنون تال‌دیک تیتره‌یاتگن منظر نیمه‌لر بۉلیشینی کۉز آلدیگه کیلتیره‌آلمه‌ی برماقلرینی یاناغیگه توتگنچه:

– ویی قۉرقه‌من، بیر نرسه قیله‌سیزمی، – دییه مرتاض‌نینگ قۉینیده راسه تلپسلپدی. اوّلیگه راضیلیک بیرمبدی. مرتاض شوقی آشیب منظرنی اغـَنه‌تیب، خوب اۉینشماققه کیریشیبدی. شونده:

– هیچ نرسه بۉلمه‌یدی قۉرقمه منظر آی. – دیبدی مرتاض تیر باسگن یوزلرینی ایتـَگی بیلن اَریته‌یاتیب.

– تۉغری اَیته‌سیزمی؟ سۉزلریزگه إیشانسم بۉله‌دیمی؟ –دیبدی منظر مرتاضگه اویـَتچن قره‌ب.

– هه! سېن اَیتگندەی بؤلەدی. بیتته تاپدی متل اَیتسم مَیلی‌می؟ – دېبدی مرتاض منظرنینگ هیجانینی باسماقچی بؤلیب.

– هه، قولاغیم سیزده، اَیتینگ. تاپەآلمەسم چی؟ – دېبدی اؤزینی إیکّـی قؤلی بیلن قوچاغلب آلگن منظر.

– تاپەآلمەسنگ بؤیننگدن، آغزینگدن اوچتەدن اؤپەمن–ده.

– ویی! اونداغ دېمنگ اویَت بؤلەدی، – دېبدی منظر.

– بؤمەسه یخشیلب اېشیتگین تاپدی متلنی: «شیپ اېتدی، شبرغان کېتدی»، او نیمەدیر جانیم؟

– اویَتلی اېمس‌می اؤزی؟

– یؤغ–ایی، اویَتی بارمی؟!

– کېچه کیرەدی، کېین اېسدن چیقەدی – توش اېمس‌می؟

– یؤق، تاپالمەدینگ منظر. – اېندی اؤپسم مَیلی‌می؟

– قـَی یېریمدن؟

– اېنگ شیرین جایینگدن.

– سېکین‌می؛ قیتیغیم بار اېدی.

– امممفچچچچه! – قیلیبدی مرتاض.

قربان‌نینگ گپلریگه قرەگنده، اؤشه کېچه مرتاض قەییش[1] برماقلری بیلن منظرنینگ کؤیلگینی آرەلب، سیرمەلەی، پشەلەی باشلبدی. شونده:

ـ یالغیزلیک جانیمگه تېگدی، اؤزیمنی آلدیریب قؤیبیمن، –دېبدی منظر، – «چومچوق پیرّ اېتسه، یورەگیم شیرّ اېتەدی، قؤیمەدیز–ده» – دېبدی منظر مرتاض‌نینگ قؤللرینی بؤینیدن اوزگودەی بؤلیب.

[1] قەییش: ۱. تسمه. ۲. خمیر آوقت‌نینگ بیر توری.

مرتاض برماقلرینی منظرنینگ کؤکسیدن قوییگه قرەب اؤرمەلەتیبدی[1]... سېوگی دفترینی آچه باشلبدیلر.
شوندن سؤنگ، مرتاض کپەلککه اؤخشب، بال تەتیگن اَری‌دېک، آستان بؤوەنینگ اوییگه تېز-تیز اوچیب کېلەیاتگن بؤلیبدی. إیکـّلەسی اېمین-اېرکین دان آلیشەیاتگن بؤلیشیبدیلر. آستان بؤوه، اکه-اوکه صمد و غفورلر همّه نرسەدن بېخبر. آستان بؤوەنینگ بو نرسەلر حقیده اؤیلشگه تابی هم قالمەگن.
آرەدن بیر ییلچه وقت اؤتدی. منظر إیکـّی قت بؤلیب قالگن اېکن. باشی قارانغی کونلرینی ییغلب-سیختب اؤتکزەدی. قارنیدەگینی کتـّه کؤیلگی آستیده قنچه یشیرمەسین، بیر کون کؤز یاریشی کېرەک. جمعه کونی مرتاض حاولیگه کیریب کېلیب، منظرنینگ قولاغیگه بیر نیمەلرنی‌دیر شیویرلەدی و آرقەسیگه قـَیتیب کېتدی. انچه مدتدن بېری مرتاضدن درک بؤلمەیپدی. منظرنینگ آی-کونی هم یقینلەشیب قالدی. هلی بالەنی دنیاگه کېلتیریب کؤرمەگن بو خاتین، جانینی قؤیرگه جای تاپمەیپدی. قؤنی-قؤشنیدن بیر عمللب یشیریب کېلگنی جانیگه آره کیرگن. باردی، بیرار گپ-سؤز بؤلیب قالسه اوندن بدتر شرمندهلیک یؤق. «فلانچی‌نینگ قیزی حرامی توغیبدی» - دېگن گپ اؤلیم بیلن بب-برابر.
منظر بیر نرسه بیلگنگه اؤخشب چهارشنبه آقشامی رمال، بؤغچه-توگونلرینی تخلب[2] تیارگرلیک کؤریب قؤیدی. اېندی گـُل قودوققه مرتاضنی إیزلب بارمسه بؤلمەیدی خیالیده... خیریت اېرتەلب قاره سحردن مرتاض آستان بؤوەنینگ اوییده پیدا بؤلدی. إیکـّلەسی سېکین نخرەدن[3] آشیب، جر یاقەلب یؤلگه توشدیلر. هر تؤکیسده[4]

---

[1] اؤرمەلەماق: یورماق، تیرمەشیش، سودرلماق.

[2] تخلەماق: بوکلب، تخیگه سالیب قؤیماق؛ اوستمه-اوست تېرماق؛ قلشتیرماق.

[3] نخره: آشیب اؤتیش اوچون دېوار اؤییغی.

[4] تؤکیس: مکمل، بې‌کم و کاست؛ کېنگ-مؤل. بو یېرده حالت و وضعیت معناسیده.

خوف–خطر بار. بؤیی یېتگن قیزنینگ یؤقالیب قالیشی قیشلاق اوچون کیچیک گپ ایمس. یؤلده منظر کؤز یاریشی هم ممکن...
اؤشه کونی توشده صمد و غفورلر هم حاولیده پیدا بؤلیب قالیشدی. کپّـان–کپّـان‌دېک بېللرنی برنده‌گه تیرکب قؤییشدی–یو:
– منظر منظر منظر، – دېب صمد چقیردی سېنگلیسینی. حاولیدن هیچ قنده‌ی آواز اېشیتیلمس اېکن خانه‌لرنی بیر–بیر قیدریب چیقدی. باره سالیب آته‌سیدن سؤره‌دی منظرنی. اؤلیم تؤشگیده یاتگن آته زؤغه «یؤق» – دېگن معناده باشینی قیمیرلتدی. غفور هم بؤلگن واقعه‌نی بیلماقچی بؤلیب آته‌سیدن إیجّه‌لب سؤره‌ی کېتدی. آستان بؤوه بو گپلردن بېخبر بؤلگنی اوچون اؤغیللریگه «یؤق» معناسیده آخرگی ایما–اشاره‌نی قیله آلدی. صمد اوکه‌سی غفورگه قره‌ب:
– آتم بېتاب، ملانی هَیقیریب کېل اېندی، یاسین توشیرسین. جانی اوزیله‌یپدی، – دېدی. شو آره‌ده قیشلاقداش آقساقاللر هم ییغیلیب کېلیشدی. آستان بؤوه کؤزلرینی همان اوی بالارلریگه تیکیب آخرگی نفسلرینی آله‌یاتگندی. یاسین توشیریلدی. آستان بؤوه‌نینگ آیاقلری ساویی باشله‌دی. امّا، کؤکره‌ک قفسیده یوره‌گی تېپه‌یپدی. تؤپلنگن آقساقاللردن بیری صمدگه قره‌ب:
– بار اوکه! یوگیره سالیب شهردن کفنلیک آلیب کېل، – دېدی.
دېپسینیب[1] تورگن صمد قیپ–قیزیل تېرگه باتیب:
ـ پولیم یؤق–ده، ملا اکه دېدی.
اوکه‌سی غفوردن هم تاووش چیقمه‌دی. جانینی تسلیم قیله‌یاتگن آستان بؤوه کؤزلرینی چیرت آچیب بالارلرگه قره‌ب ینه بیر اشاره قیلگنده‌ی بؤلدی و جانی اوزیلدی. بو وضعیتدن حیرتلنگنلر یخشی انگلـَمه‌دیلر ایما–اشاره‌نی. اونگچه غلفور:

[1] دېپسینماق: سېسکنماق، چؤچیب توشماق؛ قیمیرله‌ماق، سیلکینماق؛ قلتیره‌ب قؤزغلماق.

– «توریب تورینگلر بیر–ایکـّـی کۉرگنلریم بار اېدی، قرەی چی نیمه اېکن، – دېب تشقریگه چیقیب بیر اوزون خاده آلیب کېلدی–یو:
– آتم شو تېپەدەگی بالارلرگه بیر نرسه یشیریب قۉیگن بۉلیشی ممکن نظریمده» – دېدی و اوزون قۉللرینی یوقاریگه کۉتریب بالار آرەسیده بیر باغلم زر وراققه اۉرەلگن لۉتنی[1] آلیب اۉرتەگه تشلەدی. آستان بۉوەنینگ قارەییب کېتگن جسدی شلویرەب، ابجغی چیققن[2] کیر تۉشک اوستیده همان یاتیبدی. اۉراغلیق[3] نرسەنی آچیب کۉریشدی. پولدن تشقری قۉش آلتین بیلک اوزوک، بیر نېچەته کوموش سیرغه، تنگەلر، قیمت بها اوزوک و تقینچاقلر چیقدی اۉراغدن. إیسلیقیسی چیقیب‌یاتگن حاولی نورگه باتگندەی برچەنینگ کۉزیگه جنت بۉلیب کۉرینەیپدی.
تاپیلگن بیر دسته پولدن کېین سَسیب‌یاتگن قارانغی اویگه ینه فیض کیرگندەی بۉلدی. «رحمتلی یخشی آدم اېدی...» – دېگن مرحوم شأنیگه ایلیق سۉزلر یاغیلەباشلندی. صمد و غفورلرنینگ آغزی قولاغیده، یوزیگه قان یوگیردی. اېندی، بو پول نه فقط گۉر–چۉبگه یېتەدی. خامەکی حساب–کتابگه قرەگنده، بو پول آستان بۉوەنینگ إسقاتی[4]، شام آقشامی، اوچی، یېتتیسی، تۉقـّیزی، قیرق و ییل آشیدن هم آرتیب قالەدی... إیشلـَمەی یاتیب یېسه هم توگـَمەیدیگن دولت. کېچیکتیرمەی، آستان بۉوەنی توپراققه تاپشیردیلر....
«منظرنی مرتاض آلیب قاچگن»، دېگن گپ قیشلاققه ترقهلیب بۉلگندی. اونینگ هم آته میراثدن حقی بار. آرەدن انچه وقت اۉتگچ، مرتاض، منظر و اۉغیلچەسی شمایل آستان بۉوەنینگ فاتحەسیگه کېلیش فکریده اېدیلر. بیران واقعه یوز بېرمس‌میکن؟ دېگن اۉی–اندیشه بار إیچلریده. اکەلری قالەبېرسه، قیشلاق و اېنگ

---

[1] لۉت: کتـّه مقداردەگی مبلغ.
[2] ابجغی چیقماق: پچقلەنیب، ابزیلیب کېتماق، ابجق و یراق‌سیز حالگه کېلماق.
[3] اۉراغلیق: اۉرەب، بېرکیتیب قۉییلگن؛ اۉرەلگن.
[4] اسقاتماق: کېرەک بۉلماق، کونیگه یرەماق، ایش بېرماق.

مهمی شریعتچیلر اذن بېررمیکین؟ جواب یۋق. عفور و صمدنینگ اۋپکه‌لری إیچیگه اۋپریلیب توشگن. شرمندهلیک کتـّه فاجعه بیلن توگـَمه‌سه بۋلگنی... غفور و صمد بو یاقده؛ مرتاض، منظر و شمایل او یاقده. بو توگوننی إیچیش‌نینگ بیتنه یۋلی بار. او هم بۋلسه شریعت فتواسی...

(انچه بورون یازیلگن حکایه قـَیته إیشلندی)

۰۱۵/۱۱/۲۰۰۷

شیربورگ، کانادا

قاره قوش

قاره قوش

(فنتاستیک حکایه – راوي/حکایه‌چی تیلیدن)

اېگنیمده[1] تونیکراق کییم کییب کؤچه‌گه چیقدیم. بولوتلر ییغلشگه توشگنده‌ی بیردن پتیر–پوتیر یاغه کېتدی. هر نه اوزاققه چؤزیلمه‌ی تیندی. کؤچه‌میزده کؤپچیب یاتگن، هیچ نرسه‌گه اؤخشمس توپراق‌نینگ یاقیمتای‌گینه هیدی بورنیمگه اوریلدی. بیرهم یاقیملی اېدی که خماری توتیب هنور اېسله‌یمن–ـه، قنی اؤشه بالهلیک‌نینگ مستانه دَوری؟! خاطره‌مده خودّی تمغه باسگنده‌ی یاپیشیب آلگن. اؤشندن بېری بونداق إیسنی هیدله‌گیمچه یؤق. ینه اؤشه توپراقلر هیدینی نصیب اېترمیکن، بیلمه‌دیم تـَغینم... بَری بیر، کؤنگیل دېگنلری اؤشه یاققه قره‌ب إینتیلر، تلپینه‌بېرر، اؤرتنه‌بېرر اېکن–ـه. شو تابده اویگه کیرمه‌ی، حاولیمیز یانیده‌گی میدانچه‌ده آیاقلریم یازیلسین دېیه بیر–إیکّی قور[2] آَیلندیم. سؤنگ قؤشنیمیزنینگ باغیگه کیریب، سلسله باغله‌گن غؤره–داوچه‌لردن اوزیب چؤنتککه سالدیم. اؤریک و کؤک سلطانلردن اوچ–تؤرتته‌سینی قرسلله‌تیب یېدیم. آغزیمنی شؤر، ناردان تات قیتیقلب یوباردی. مزه دېگنی شو بؤلسه کېره‌ک دېیمن. قـَیده‌سن بالهلیک، قـَیده‌سن اؤسمیرلیک‌نینگ اؤشه کونلری؟!

---

[1] اېگین: کیشی تنه‌سی‌نینگ کییم کییله‌دیگن اوست قسمی.

[2] قور: دَوره، گـَل، دفعه.

اوییمده‌من. کېچگه یقین بؤله‌یاتگندی. وقت‌نینگ آرتیدن قمچیلیب قووه‌یاتگنگه کبی، ساعت میللری شاشیلینچ بېشگه قره‌ب چاپه‌یاتگندی. اپریل آیی‌نینگ باشی، بهارنینگ اؤرته‌لری ایدی. هفته‌نینگ قـَیسی کونی ایکنی اېسیمده ایمس. اؤشه کېزلری جانلی طبیعت‌نینگ طرفه بؤیاقلری کؤزنی قووانتیره‌دی. جؤشقین حیات قوچاغیده تیریک جان‌زاد جنبشگه کیرگن آنلر. اؤشه زمان قیزغیش، قؤنغیر[1] توسلی اری و بینگککلرنینگ غونغیلله‌ی‌وېریشلری؛ چیگیرده‌کلرنینگ چیریللـَشی؛ یان قؤشنیلر حاولیسدن بؤدنه‌لرنینگ پیتپیلیق آتیب سَیره‌شلری؛ تورلی–تومن رنگلی کپه‌لکلرنینگ پیریللب اوچیب–قؤنیشلری مېنده اؤزگچه بیر کیفیت توغدیرگنی هم شونده‌ی‌گینه اېسیمده. اؤشه کون باشقه کونلرگه سیره اؤخشه‌مس‌ده‌ی ایدی نظریمده.

ینه بیر یانده قاره توسلی چومالی‌لرنینگ اوزون إیپگه اؤخشب اوزاق چؤزیلیب حرکتله‌نیشی، قدیمگی صلابتلی «إیپک یؤلی» کاروانینی اېسگه سالردی. تومنات[2] چومالیلر تینیم بیلمس کاروان سینگری یؤل باسیشه‌دی، بیر تؤپی[3] باریشه‌یپدی، ینه بیر سوریگی کېلیشه‌یپتدی. یوکلرینی منزلیگه تـَشیشدن تؤخته‌مس‌ده‌ی توییلیشه‌دی. کیم بیلسین، بو سېر غیرت مخلوق نیمه‌لر بیلن اندرمان؟ بولرنینگ تیلینی کیم بیلسین؟ إیشلری قنده‌ی باشله‌نیب، قچان توگه‌یدی؟ بو نرسه آدمزاد اوچون قارانغی – جومباق[4]!

مېن و ینه إیکـّیته اؤرتاغیم اوچاولان بالاخانه‌گه تو‌تـش اوزونه توشگن صُفه اوزره کؤرپه‌چه‌لر سالیب، درسنگ قیلیشیب یاتیشردیک. آنده–سانده بابام‌نینگ: «باشیم

---

[1] قؤنغیر: قاره–سریق رنگلی، تؤق مله.

[2] تومَنات: تومن‌نینگ کؤپلیک شکلی؛ تورلی–تومن، هر خیل.

[3] تؤپ: گروه، خیل، تؤپلم.

[4] جومباق: معمّا.

آرغری‌یپدی، جیم بؤلیلر، کولگولرینگ کؤمیر بؤلگورلر» -دېگن گپلریگه کیم قولاق آس‌سَین؟

کؤکلم‌نینگ بې‌تکرار آنلری اؤیین-کولگوگه قره‌مه‌ی، دقتینی اؤغیرله‌ی بېررکن. شمال‌نینگ مه‌یین اېسیشیدن اؤیناقله‌یاتگن درخت یپراقلری سېکن سېلکینیب تیترر؛ باغ‌نینگ بیر چېتیده غاو اؤسگن قمیچلر بیر-بیر تېبره‌نیب قؤیردی. آفتاب کون باترگه تامان آغماقده اېدی. بابا قویاش‌نینگ تېره‌کلر یپراغلری آره‌سیدن تنگچه‌ده‌ی یېرگه توشیب تورگن، آلتین رنگ یل-یل زرّین نورلری کؤزدن غایب بؤلدی، یپراقلر آره‌سیدن جیلمه‌ییشلری تیندی. غاو-غاو برگلرنینگ شیتیرلب تېبره‌نیشلری هم ساکن تارتدی. یؤقاریدن[1] کؤتریلگن پاریم‌گینه یېل آدم‌نینگ بؤینی، اېتی-باشینی سیلر، گؤزللرنینگ تؤزغاق ساچلریگه اؤخشب، یوزلرگه یوماشقاق‌قینه اوریلر اېدی. شو پَیت قبله‌دن سوزیب کېله‌یاتگن، به‌هیبت اؤره‌مه بولوتلر تامچیلب اؤتدی. کېیتیدن مامه‌قلدیراق بؤلیب هوا گولدیره‌دی؛ چقماق چـقیلدی-ده، بیراق خیریت یامغیرلرنی تؤکمه‌ی اؤتدی. بایه‌گی[2] تیزیلیب کېله‌یاتگن چومالیلر کاروانی حرکتلـَنه‌آلمه‌ی قالدی، اِین-اِینیگه[3] کیریب کېتیشدی.

۲

هلی‌یم هوا تېپه‌دن باسیب تورگنده‌ی؛ نېگه‌دیر کؤزیمنی کؤکدن اوزه‌آلمه‌یپمن. خیالگه بېریلیب اُفققه تیکلیب قالدیم. نظریمده آدملرنینگ آرزو-اِیستک، اؤی و خیاللری انه شو اداقسیز ماوي آسمان بېتیده اؤییب یازیلگنده‌ی. مېن اېسه شولرنی

---

[1] یؤقاری: محلي شبوه‌ده جنوبگه آَیتیله‌دی.

[2] بایه‌گی: اؤشه، آلدینگی.

[3] این: اویه، یشش جای، مکان.

اۉقیشگه توتینه‌من گۉیا. حتـّا، مېنینگ-ده، اۉمنچیم[1] آسماندن بۉزه‌ریب تورگنده‌ی توییله‌یپدی خیالیمده؛ سِر و سیناتگه[2] قیزیقیشیم آرته بېردی.

آدملر دایم یېرگه، آیاق آستیگه قره‌ب یوریشگه عادتله‌نیب قالگنلر؛ کمدن-کمی آسمانگه باقیشه‌دی. سۉنگسیز کۉکده گپ کۉپ. عظیم کائینات، انتهاسیز بارلیق!!! بـَری-بیر سمانینگ یشیرین، عقل یېتمس سِرلری آلدیده کیشی عاجز قالیب، جواب‌سیز اۉی و خیاللری إیچیده جیمیب کېته‌دی. گاهده آدملر یېرده کۉرگن اۉز کۉرگولیکلری، مصیبت، کلفت، الملری اۉچینی[3] انه شو قۉلی یېتمس آسماندن آلگوده‌ی بۉلیشه‌دی. کۉم-کوک و بوغریققن سېر بولوت آسمان، خیالیمچه، خودّی کیشیلرنینگ قرغیشیگه مبتلا بۉلگنده‌ی.

همّه آسماننی قرغه‌شگه توتگن. مېن هم إیچیمده قـَله‌شیب‌یاتگن شۉر، اچّیق اره‌لش سۉزلرنی داد سالیب ساووره‌ی دېیمن-و، آسمان‌نینگ بوجمه‌یگن[4] یوزیده جای قالمه‌گن. اُفقـقه چوقورراق کۉز قده‌یمن. ینه اۉشه حیرت. اما، یانیمده‌گی چوماللر اۉز إیش-یوموشیگه باشلشگن، نېگه‌دیر ناتینچله‌نیب، تلپاسگه توشگنلر. تیزیم-تیزیم بۉلیب آلیشیب یۉل باسه‌دیلر... آخری قه‌یاققه باره‌دی بو مخلوق؟ – دېیه اۉزیمگه سوال بېره‌من.

هواده بولوتلر قان تـَلشگنده‌ی قیرمیزی توس آلگن. جگردېک تلغیر بولوتلر قچان‌دیر یېرده یوز بېره‌جک کتـّه و دواملی بیر خونرېزلیکلردن درک بېریب توره‌یپگن مثال کۉرینیش بېره‌دی. هه، کۉکده گپ کۉپ. اونده حیرتلنرلی واقعه-حادثه‌لر مۉل-کۉل. آدمزاد انه اۉشه‌لرنی بیلیگیسی کېله‌دی، اېمس‌می؟ شو محل، خیال قناتیده چېکسیزلیک سَری اوچه باشله‌یمن، اوچه‌من-و، چوقورراق اۉیلشگه

---

[1] اۉمنچ: آرزو، امید.

[2] سِرّ و سینات: تخیلات، سرّ و اسرار.

[3] اۉچ: قصد، الم.

[4] بوجمه‌یماق: اجین باسیب بوروشماق، قـَوجیره‌ب قوروقشه‌ماق، جونجیکماق.

بېریلیب خیاللریم دالغه‌لری[۱] إیچره شؤنغیب[۲] کېته‌من... کؤپ اؤتمه‌ی قویوق بولتلر تـَگیدن، آسمان‌نینگ ییرتیق اېته‌گی آستیدن بیر تؤپ قاره قوش گـَله‌سی شدت بیلن مېن تامان اوچیب کېله‌یپدی. إیلـَس–إیلـَس[۳] اېسیمده اؤشه منظره. قاره قوشلر کؤرینیشیدن عادّی قرغه‌لرگه اؤخشب کېته‌دی. بیراق قرغه‌گه قره‌گنده، اولرنینگ گـَوده‌سی سهل کتـّه‌راق، تورقی قؤرقینچلی و اؤته ساووق، قناتلری قیلیچ کبی اوزون چؤزینچاق. اولر یوکسکلیکدن اوچه‌یاتگنده، مؤلجلگه[۴] تامان قوییلیب باره‌دی–ده، جونجیتر[۵] نـَفـَسی إیله اؤشه یېرنی اؤبدیریگه کویدیریب، کؤمیردېک قاره‌یتیریب یوباره‌دی. قاره قوشلر سایه‌سی تېککن پرچه–نرسه قوریی باشله‌یدی.

۳

قاره قوشلرنینگ شوم، ساووق و ســَنقیب اوچیشلری قنده‌ی‌دیر بختسیزلیکدن درک بېریب توررد‌ی. بو نیمه‌سی؟ –دیب اولرنینگ بوتون اوضاعی منظره‌سینی مییه‌مده گـَوده‌لنتیریش، چیزیشگه اورینه‌من. اېسدهلیکلریم‌نینگ بیر بورچگیده «قاره قوش» حقیده، بالهلیگیمده مامه جانیمدن اېشیتگنلریم بار اېدی. امّا، اؤز کؤزیم بیلن کؤرگنلریم مېنده اؤزگچه إیز قالدیردی. بیر زوم اؤتمه‌ی، هلیگی قاره قوشلر اوستیمدن گوریللب اوچیب اؤتدی. باشیم اوزره ناخوش بیر ساووق هوا کؤلنکه سالگنده‌ی بؤلدی. همّه یاق آغدر–تؤنتر بؤلیب اېوریلیب کېتدی. شونداققینه کؤز اؤنگیمده تیمیرسکیلنه‌یاتگن[۶] آت‌مورچه‌لر غاریده، کوتیلمه‌گن وضعیت توغیلدی. همّه‌سی سېرگک تارتیب قؤزغلان قیلیشگه بېل باغلب تورگنگه اؤخشه‌یپدی.

[۱] دالغه: کوچلی موج، تؤلقین.

[۲] شؤنغیماق: باتیب کېتماق، چؤمماق.

[۳] ایلـَس–ایلـَس: ایلـّه–ایلـّه، غیره–شیره؛ بیلینر–بیلینمس درجه‌ده.

[۴] مؤلجل: رېجه، هدف، مقصد.

[۵] جونجیماق: ساووقدن قلتیره‌ماق، بوکچه‌یماق.

[۶] تیمیرسکیله‌ماق: پـَیپسلب یاکه تیتکیلب قیدیرماق، اخترماق.

آت‌مورچه‌لرنینگ تلپسلب[1]، تیغیز[2] قؤزغالیشلری اپتیدن، کتـّه بیر فاجعه یوز بېرگنگه اؤخشب کېتردی. اوزاققه چؤزیله‌یاتگن قاره کونلردن درک بېرردی.
شو پـَیتگچه چومالیلر بیر یؤنهلیشده[3] باریب قـَیته‌یاتگن بؤلسه‌لر، قاره قوشلر شرپه‌سیدن سؤنگ، بـَری توم–تره‌قی بؤلیشب کېتدی. اؤرنیمدن توریب بیر–إیکّی قدم آدیمله‌دیم. قؤللریمنی پیشانه‌مگه توتیب آسمانگه تیکیله‌من، قاره قوشلر إیزینی قیدیریب، تېوره–تاشگه کؤز ساله‌من. هلی بېری بوندېک ناخوش قـَیغولی کیفیتگه توشمه‌گندیم.
ینه قاره قوشلرنینگ إیکّینچی نوبت هجومکارانه سوزیلیب اوچیشیگه کؤزیم إیلیندی. بو گـَلگیسی اؤته خوفلی اېدی. دنیانی لرزگه سالرده‌ی کوچگه اېگه مخلوق. بوتون بیر یورتنی جونجیتیب قؤیه‌دیگن درجه‌ده. بولرنی اوریب، قیریب ادا قیلیب بؤلمـَسه کېره‌ک، دنیانینگ هم کوچی یېتمس، دېگن اؤی–فکرگه باره‌من.
بو یاووز قوشلر، اېندی گـُل آچیب یپراق یاییب، داوچه‌له‌گن یم–یشیل درختلرنی کویدیریب، اېکن–تېکین، گلزار و چمنلرنی قوریتیب قؤیدی. شوندن کېین، إیچیمده‌گی اضطراب تاباره کوچه‌ییب باردی. بوندن قؤزغالگن چومالیلر ینه–ده، ناتینچلندیلر. اولر حقیده کؤپراق اؤیله‌ی کېتدیم. مورچه‌لرگه یقینلشدیم... چومالیلر آیاغیم آستیده قالیب، ینچیلیب کېتمه‌سین اوچون اولرنینگ غاریگه یاووقلشماقدن تییندیم[4]. نظریمده، بوگـَل چومالیلر کېسکین کؤپه‌یگنده‌ی بؤلدی. هه، اولر حدّدن تشقری تؤزیشیب غارلریدن تشقریگه آتیلیب چیقیشدی، بیر بلانی باشله‌گوده‌ی اېدی.

[1] تلسپله‌ماق (تلوسله‌ماق): جان تله‌شیش؛ اؤلیم آلدیده‌گی بېزاوته‌لیک.
[2] تیغیز: بیر–بیریگه جوده یقین جایلشگن؛ آرهلیغی قیسقه، زیچ، یقین.
[3] یؤنهلیش: بیرار تامانگه قره‌ب یؤل آلماق؛ یورماق، جؤنه‌ماق؛ قره‌ماق، قره‌تیلماق.
[4] تییناق: سقلنماق.

آسمانگه ینه تیکیله‌ی، دېب توریب اېدیم که، دهشتلی اوچیب کېله‌یاتگن اۏشه قاره قوشلر کۏرکم بیر باغنی نشانگه آلیب، بیر پسده کۏمیرگه اَیلنتیریب قۏیدی. نیمه؟ اولر باغ–راغگه دشمن‌میلر؟ –دېب، سۏراق بېردیم اۏزیمگه. قاره قوشلرنینگ گـَلمه–گـَل قۏرقینچلی اوچیشلری دوام اېته‌یاتگندی. اولر ینه نیمه‌نی بوزیش و ویران قیلیشگه چاغله‌نیشه‌دی[1] اېکن؟ –دېب اۏیلب قالدیم. قاره قوشلر نوبتده‌گی اوچیشلریده ثمرگه کېلگن اېکینزارلرنی پـَیخان[2] اېتیشنی مۏلجلگه آله‌یاتگندی.

آه! نې تیل بیلن اَیته‌ی که، اېندی، حاصلگه باشاقلب، حاصلگه تۏله اېکینزارلرنی یاندیریب، کولگه اَیلنتیریب بۏلدی. قاره قوشلرنینگ حمله قیلیب اوچیشلری تین آلمه‌ی توریبدی. یاووز قوشلر، بو نوبت کۏم–کۏک سووگه تۏلیب تورگن مصفا کۏل، حوضلرنی بارله‌شیب[3] توریشیبدی. اولر قناتلری اوچینی، تۏلیب تورگن حیات سوویگه تېگیزرکنلر، حیات‌بخش سوولر بیردن قانگه اَیلنه‌دی. قاره قوشلرنینگ کېتمه–کېت اوچیشی آدملرنینگ عادّي حیاتینی إیزدن چیقریب یوباره باشله‌یپدی. بختسیزلیک کېلتیرووچی قاره قوشلرنی اېل–یورت باشیدن اوزاقلشتیریشگه انسان کوچی یېتمه‌ی توریبدی. اراده‌سیزلیک قیلمسه‌لر اولرگه قرشی یالغیزگینه چومالیلر بس کېله آلیشی ممکن. شو تابده، کۏنگلیمده توغیلگن اۏی–خیاللرنی گپیره‌ی دېسم تیلیم سۏزگه بارمه‌یپدی. توشیم‌می؟ –دېسم، کوپپه کوندوز. دانگ قاتیب، یا پیریم–اېی! — دېب‌من.

آیاق اوستیده توریب قالدیم. قاره قوشلرنینگ دهشتلی پروازی اۏکسیدی. ساووق لحظه‌لر تیندی چمه‌سی. هر نه باشیمیزدن دفع بۏلدی اولر، –دېب تورگندیم. بیر پـَیت إیپنی سیپیرگن ینگلیغ شیویلله‌گن آواز قولاقلریمینی یـَلب اۏتدی. بیردن اۏتیریب آلدیم. کیچیک‌لیگیمده اۏرگتیلگن إیریم–سیریملرنی قیلیب، بیر نرسه‌لرنی

---

[1] چاغلنماق: قصد قیلماق، ارادهلی.

[2] پـَیخان قیلماق: یۏق قیلماق، اۏلدیرماق، جانینی آلماق.

[3] بارله‌ماق: نشانگه آلماق، باللـه‌ماق (شبوه‌ده).

اؤقیدیم. اؤزیمنی الده‌گنیمنی بیلیب توریب‌من. چونکه، معنالرینی بیلمسدن، مېن اَیتماقچی بؤلگن بو سؤزلر بیلن جانلی حیات و تیریک طبعیت اؤرته‌سیده هیچ قنده‌ی علاقه، اویغونلیک یؤق. شو قدر مدهش که، عادّي خلق تیلیده آزگینه بؤرتیش بیلن گپیریلسه، بو منظره قیامت یاکه آخر زمانگه مېنگزه‌له‌دی. اؤیلریم بیلن آلیشیب توریبمن...

نخواتکی، اش–پش دېگونچه دنیا توگب قالسه–یه؟ شو زمان، گلّه‌سیدن اجره‌لگن بیتته قاره قوش پست‌کینه دېوارگه کېلیب قؤنه‌دی. کؤرینیشدن او سان–سانقسیز چومالیلرنی بیر–بیر تېریب یېماقچی‌ده‌ی، شـَی بؤلیب توریبدی. بونی پـَیقه‌گن آت مورچه‌لرنینگ حرکتی تېزله‌شیب کېتدی.

عجبدن–عجب! بونی قره‌نگ که، قاره قوشلردن بیری چومالیلرگه داریمسدن[۱]، کېله سالیب، بیتته–بیتته سلماقله‌نیب یوررکن بېش–آلتی متر نریراقده، بیر–إیکّی قـَغ–قـَغ قیلدی–ده، سننب تورگن رادیو قرشیسیده توریب آلدی. بونی کؤریب حیرتگه چؤمدیم. ایی نیمه بؤلدی، یا پیری، دېدیم. دېوار اوستیگه قؤییلگن رادیونینگ موروَتینی[۲] کاساوده‌ی قاره‌ییب کېتگن پنجه‌لری بیلن شتته‌لب، اؤتکیر تومشوغی بیلن چؤقیدی. سیلتاوله‌نیب رادیو موروَتی بورهلیب کېتدی، اَیتیب تورگن رادیو تؤستدن اؤچیب قالدی. «انقلاب!» دېگن سؤز قولاقلریمگه ساووق چهلیندی اؤشنده. إیزیدن «انقلاب» موسیقه‌سی ینگره‌ی کېتدی. چومالیلرنینگ قؤزغالیشی شدتلندی. کېیتی کؤرینمه‌یاتگن قؤزغالان‌نینگ ساووق کؤلکه‌سی اوزاققه تارته‌یاتگنده‌ی ابدی. اؤشنده، إیلک اېشیتگنیم قؤرقینچلی «انقلاب!» کویی بؤلدی. بو کوی قنده‌ی‌دیر تینچیمس واقعه–حادثه‌لرنی توغیشینی انگله‌تیب توریبدی.

---

[۱] داریماق: باسماق، سینگیماق؛ یقینلشماق، کؤرینماق.

[۲] موروَت: اسباب–اسکونه و ماشینلرنینگ بوره‌ب ایشگه ساله‌دیگن کلیتی، گؤتکه، پېچ.

ینگره‌یاتگن کوی باشیمدن خیالیمنی اوچیردی. اۆیلشگه کوچیم یېتمه‌ی جاییمده قاتیب قالدیم... بوندن بتری آلدینده، نې–نې کۆز کۆریب، قولاق اېشیتمه‌گن نرسه هلی آلدینده. قاره قوشلرنینگ مطلق... حکمران کونلری هلی إیلگریده، إیلگریده دېیمن.

کۆزیمنی آچسم تغین خیالگه بېریلیبمن اېکن. بیر قـَتیم وقت إیچیده شونچه واقعه–حادثه و منظره‌لر بیرین–سیرین کۆز اۆنگیمدن اۆتیبدی. منه اۆشه دملرنی اَیتیب بېرگیم کېلیب، بیلگن و بیلمه‌گنلر بیلن بۆلیشدیم. یوز ییلگه تېنگ بیرگینه میزغیش حاصله‌سی شولر بۆلدی.

شیربوروگ – کانادا

۲۰۱۱/۵/۷

آغریق

آغریق

ایلمراد قندوز ولایتی‌نینگ «اۉزبیک قیشلاق» دیگن چیککه قیشلاغلریدن بیریده یشه‌یدی. باله جان عایله‌نینگ آته‌سی. اۉرته حال‌گینه، قاره مال و بیر نیچیته قۉی، ایچکیلری بیلن اندرمان. تیاقلرگه عشقینی قۉیگن انسان. اوییده آقلیق، سوت، قَیماق و قتیغی سیراب. اوچ-تۉرت جریب یېری هم بار، قۉلی گل باغبان؛ او یېر بیلن گپلشه‌یاتگن آدملردن ایدی. او کۉپراق ایکین-تیکین قیلیب باله-چقه‌سینی باقیب کیله‌دی. ایلمراد بالهلیگینی یالچیتمه‌گن. مکتبدن قاچیش عادتینی چیقریب، اۉقیش‌نینگ بیلیدن چاپگن؛ سوادی چله قالیب کیتگن؛ یازوولرنی بیر عمللب اۉقییآله‌دی-یو، خط بیتیشگه برماقلری یخشی قاووشمه‌یدی. لیکن بلاگه اۉخشب جغرافیه‌نی سووده‌ی بیله‌دی؛ سوو قیلیب ایچگن دیسه هم بۉله‌بیره‌دی. کیم، قَیسی قاره‌ده نیچه دولت بار؟ نفوسی قنچه؟ -دیب سۉره‌سه؛ جوابی نقد. قیسی‌دیر یورتدن آت توتسنگیز درّاو قۉشنیلریگچه، تاغ، کۉرفز[۱]، کۉل، بۉغاز[۲] و دریالری، یېر اوستی و یېر آستی بایلیکلری-یو، تاغ و تاشلریگچه بیش قۉلده‌ی بیله‌دی، ینگلیشمسدن اَیتیب بیره آله‌دی.

---

[۱] کۉرفز: دیڭگیز یاکه کۉل‌نینگ قوروقلیک ایچکریسیگه کیرگن قسمی؛ قۉلتیق.

[۲] بۉغاز: ۱. قارینده باله‌سی بار، حامله‌دار. ۲. ایکـّی سوو حوزه‌سینی توتشتیرووچی تار سوو یۉلی.

اۉزبېک قیشلاققه حاضرگچه برق بارمه‌گن. تلویزیون یۉق، آته‌دن قالگن بیتته‌گینه تورقی کېتگن اېسکی رادیوسی بار اېلمرادنینگ؛ رادیونینگ یانیدن سیره جیلدیرمه‌ی[1]، دله‌گچه چیقسه هم رادیو سننه‌تیب یوریشی اونگه عادت. دایم تینگلب یوریشدن کیفـلنه‌دیگن بۉلیب قالگن. دنیا ینگیلیکلرینی برچه‌دن آلدین اېلمراد اېشیتگن بۉله‌دی، خبرلرنینگ کانی شونده. اَیریم قیشلاقداشلری هزللشیب، اونی «بی‌بی‌سی» دېب چقریشه‌دی. اېلمراد سېر غیرت؛ چاپان کییب، بېلینی قـتتیق تنغیب[2] باغلب یوره‌دی دایم. ناوچه‌دن[3] کېلگن، بیققی برماق. اییه‌گیده[4] سهل چندیغی[5] بار. قیرّه بورنی یاشلیگیده ییقیلیب سینگنی باعث منقه‌راق گپیره‌دی. کولچه یوزلی، قاشلری قلین، غاو، سینیق کیپریکلری چتیشگنراق، قیسیق کۉزلری ایچیگه تارتگن کۉرینیشده، چۉککنراق، قۉللری اوزون–اوزون، طومارچه تاقیسینی باشیگه یریم قییشیق قۉندیریب کییه‌دی. دۉریلله‌گن تاووشی بار، سۉزلرگه آهنگ قۉشیب، بُرّا–بُرّا اَیتیب، سلماقله‌نیب[6] گپیره‌دی.

دنیا بۉیلب، قیرغین کسللیک ترقلدی، –دېگن ساووق خبرلر کون آشه باله‌لب بارماقده اېدی. عادّي اهالی –توشینمه‌گنیدن بۉلسه کېره‌ک– باسیق، وهیمه‌سیز ایش–یوموشلری بیلن بند، لبلرینی چۉچّه‌یتیریب، «توشونمه‌سک، بیلمه‌سک بو نرسه‌لرنی» –دېب قۉییشه‌دی. اېلمراد بو خبرنی اېشیتگچ، قولاغینی رادیودن اۉزمه‌دی. اېشیتگن، بیلگنلرینی قیشلاقداشلریگه یېتکزیب توره‌دی. آلیس قیشلاقلرگچه یېتیب اولگورگن کرونا خبریگه هم بیر آی بۉلیب قالدی. اېلمراد هم

---

[1] جیلدیرماق: اوزاقلشتیرماق، ییراقلشتیرماق.

[2] تنغیماق: محکم سیقیب، اۉره‌ب، اَیلنتیریب، یېچیلمه‌یدیگن قیلیب باغله‌ماق؛ چندیماق.

[3] ناوچه: بۉی بلند، دراز، اوزون.

[4] اییه‌ک: پستکی جغ.

[5] چندیق: بیتگن یره‌نینگ اۉرنی، ایزی.

[6] سلماقله‌ماق: وزمینلیک بیلن، دانه–دانه قیلیب گپیرماق، سۉزله‌ماق؛ شاشمسدن بیرته–بیرته قدم تشله‌ماق، سېکین یورماق.

باشقه‌لر قطاری پروا قیله‌یپدی. «چېت ابلدن کیم بیزنینگ جِن قیشلاغیمیزگه کېلیب اۉتیریبتی؟ کروناندن بی‌غممیز شکر» –دېب اېنه‌غه‌نین یوره‌دی او. آدملر آره‌سیده اوزون قولاق گپلر زۉره‌یگندن زۉره‌یماقده. ابلمرادنینگ تیریکچیلیکدن قۉلی بۉشه‌مه‌یدی؛ بیراوگه ایشی یۉق؛ غیبت قیلیشگه وقتی بارمی دېیسیز.

کۉچه‌دن، «جنازه‌گه خبر اووووا...وو» –دېگن جرچی‌نینگ قیچقیریغی قۉلاغیگه چلیندی. «یا تنگریم، تینچلیک بۉلسین» –دېب بوتون دقتینی بایه‌گی تاووشگه قره‌تدی. انیقلب بیلیب آلگچ، «اېی رحمتلی! یخشی کیشی اېدی؛ آدم ذاتی بیر کون کېلر، بیر کون کېترکن بودنیادن» –دېیه چوقور آه چېکدی–ده، قۉلینی یوزیگه تارتیب آمین قیلیب قۉیدی.

ابلمراد اوییگه کېلیب، تازه کییملرینی اېگنیگه ایلیب، یان قیشلاققه جنازه اۉقیگنی کېتدی. قیشلاققه یېتیب بارسه مُرده‌نی جنازه میدانگه آلیب باره‌یاتگن اېکنلر. ثواب یېتسین قیلیب بیر زوم تابوتنی ابلکه‌سیگه آلدی. جنازه اۉقیشگه شَیله‌نیشدیلر. تابوتنی یېرگه قۉیدیلر. قیشلاقداشلر امام آرقه‌سیده صفله‌نیشیب تیزیلیشدی، ایکّی یوز کیشی ییغیلگندی چمه‌سی؛ اوچ صفدن آشدی آدملر. اېندی امام نِیَت باشلب اېدی که، ابلمرادنینگ سۉل تامانیده تورگن اۉرته یاشلی بیر کیشی یېلکه‌سیدن کېیتمه–کېیت قتّـیق تۉرت مرته کېیتمه–کېیت چوچکیردی[۱]. ابلمراد بوندن چۉچیب توشدی؛ یوره‌گیگه آلمه‌ی، جنازه نمازیده توره بېردی. امّا، جهلی چیققن امام آرقه‌سیگه تیسَریلیب[۲]، اچّیق بیلن قاشلرینی توگیب، خۉمره‌یگنچه[۳] قره‌ب قۉیدی. جنازه اۉقیب بۉلینگچ، ابلمراد قبرستانگه باریشگه وقت تاپمه‌دی. اۉز ایش و کوچیگه توتینگنی اوییگه قـَیته بېردی.

---

[۱] چوچکیرماق: عکسه اورماق.

[۲] تیسَریلماق: آرقه‌گه قـَیریلماق؛ چېکینیشگه مجبور بۉلماق.

[۳] خۉمره‌یماق: قاواغینی سالیب تیکیلماق، یامان کۉز بیلن قره‌ماق.

هوا تومنلی، بۆغیق. اطرافگه ییتنی جونجیته‌یاتگن ساووق چۆککن. یاغمیر اره‌لش یکّه-یریم قار اوچقونله‌ییدی. آله قرغه‌لرنینگ تیره‌کلر شاخیگه قۆنیب، قـغیللشی مونگلی کیفیت توغدیره‌دی کیشیده. هه دیمه‌ی، ایزغیرین قیش سیپینی یایه‌دی. ایلمراد ماللرینی اۆیلب بیده، پیچن[1]، سامانی غملش پَییده[2]. اۆتگن ییلی ماللریگه ییم-خشک ییتکزه آلمه‌گنیدن اَیریملری اۆلیب کیتدگندی. سوت، قـتیق اوچون هم ساغین سیگیرلریگه قره‌ب توریشی کیره‌ک.
قیشلاقداشلر شام نمازینی اۆقیش اوچون مسجدگه تامان شاشیله‌یاتگندی. ایلمراد سهل آلدینراق باریب ملا امام و جماعه بیلن کرونا حقیده سۆزله‌شیب تورر ایدی. اوزاقدن قره‌گنده بیران سودا اوستیده تارتیشه‌یاتگنده‌ی تویبله‌دی اَیتیله‌یاتگن گپ-سۆزلر. قۆلیده‌گی عصاسینی مسجد دیواریگه ته‌یَب قۆیرکن، شیویردب تسبیح اۆگیریب تورگن ملا امام:
- ایلمراد! -دیدی یۆغان آوازده، -عقلینگنی ییدینگمی بد بخت؟ نیمه‌لرنی گپیره‌ییسن اۆزینگچه؟
- تینچله‌نینگ ملا اکه، مین فقط رادیودن داکترلر سۆزله‌گن گپلرنی توشینتیردیم خلققه، باشقه نرسه دیگنیم یۆق. بونینگ نیمه‌سی یامان ملا اکه؟
- ییغیشتیر بو بۆلمه‌گور گپلرینگنی. اۆزی درد بیره‌دی، اۆزی توزه‌ته‌دی، اۆزی امانتینی آله‌دی. باشقه‌سی پوچ گپلر، بیلدینگمی ایلمراد؟ -دیدی ملا غضب بیلن تیکلرکن.
- شو گپلر نیچه ییلدن بیری اَیتیب کیلینه‌دی، -دیدی ایلمراد تاماغینی قیریب. لیکن کسل بۆلسه همه داکترگه چاپه‌دی. آلدینگی اۆقیتیش، دم سالیشلر انچه

[1] پیچن: حیوانلرگه آذوقه بۆله‌دیگن اوت؛ اۆریب قوریتیلگن اۆت؛ خشک.
[2] پـَی: بیرار مقصدنی عملگه آشیریش قۆلیده‌گی حرکت، اورینیش، قصد.

کمه‌ییب کېتدی. مثلاً: اۉزییز هم نېچه مرته بارگنسیز کو داکترگه، کۉزیم بیلن کۉرگنمن تقصیر.
– خدادن قۉرق، گپنی شودگارگه بورمه اېلمراد. مېن بارگن بۉلسم شرعي ایش یوزه‌سیدن بارگنمن؛ امرِ معروف قیلگنمن، خدایی‌سیگه چقیرگندیرمن...
– مېن داکترلرگه ایشانه‌من ملا اکه؛ داری–درمانگه هم؛ سیز اۉزیز بیله‌سیز بو گپله‌نی.
– استغفرالله، استغفرالله، استغفرالله، –دېیه اېلمرادنی کاییب[1] قۉیدی ملا، –سېن ایماننی بېلینی سیندیرمه او باله! خدانینگ غضبیگه اوچره‌یسن. بولر کرونا–مورونا اېمس؛ کافرلرنینگ حیله–نیرنگی‌گه اوچمه تـَغین[2].
– مېن کوف و شوفلرگه ایشانمه‌ی قۉیگنیمگه کۉپ ییللر بۉلدی ملا اکه، –دېدی اېلمراد ارّه‌نگ قۉلینی چېککه‌سیگه توتیب، اۉیچن[3] بیر حالتده.
– بو گپینگ بیلن باشقه مؤمن مسلمانلرنینگ ایمانیگه سوو قویماقچی‌می‌سن؟ گپیمنی یخشیلب اېشتیب آل او باله! بو کرونا دېگنی مسلمانلرنی اۉشلَـمه‌یدی. بېش وقت نمازینی اۉقیگننی یېتتی مینگ فرشته قناتی آستیگه آله‌دی. کرونا کافرله‌نی توته‌دی؛ بو گپیمگه ایشانه بېر.
قیشلاقداشلر جماعه بۉلیشیب اۉشه کونی شام نمازینی اۉقیب آلیشدی. اوزون سوره‌لردن اۉقیب، دعالرگه باشلشدن آلدین ملا نماز خوانلرگه قره‌ته:
او ملت! مېن سیزگه اَیته‌من ماسک‌می، پاسک‌می تاقمه‌یله. بولر شیطان‌نینگ ایشی. بو نیمه؟ اېشک بورنیگه خلته تـققنده‌ی بیر گپ اېمس‌می؟ استغفرالله دېنگ، یاربیم!

---

[1] کاییماق: تنبیه‌لاوچی گپ، سۉز اَیتماق، تنبیه بېرماق، اوریشیب قۉیماق.
[2] تـَغین: بونینگ اوستیگه، بوندن تشقری، اوستیگه–اوستک؛ ینه، قـَیته‌دن.
[3] اۉیچن: اۉی بیلن بند بۉلگن، اۉیگه چۉمگن.

خونیک[1] کؤرینه‌دی اخیر. بعضی بیر روایتگه کؤره مکروه هم‌دیر بو عمل، شیطان ایشی‌دیر، –دېدی بوریا اوستیده آیاقلرینی کېرگنچه.
بیر هفته اؤتمسدن «ملانی هم کرونا اوشلبدی» –دېگن خبر ترقلدی قیشلاقده. اېلمراد بؤلسه «تنه‌م تؤکولگوده‌ی بؤلیب آغرییدی؛ سویکلریم زیرقیره‌یدی. تاماغیم قوروقشیلب، یؤتل اؤپکه‌منی ایچیمدن سوغوریب آله‌یاتگنده‌ی» –دېیه آغرینیب گپیره باشله‌دی. اېلمراد شو حالیگه قره‌مه‌ی، اېرته بروقت توریب بامداد نمازینی اؤقیشگه مسجدگه باردی. قره‌سه هیچ کیم کؤرینمه‌یپدی. بامداد نمازینی اؤقیگچ، شاشیلیب اویگه کېلدی. اوییده‌گیلرگه سېزدیرمه‌ی اؤزینی قره‌نتین اېتدی. «قوخ، قوخ، قوخ! بیرآز زکام‌من، اؤتیب کېته‌دی، وهیمه قیمه‌یله» –دېب خاتینیگه توشونتیریش قیلدی.
اېلمراد اؤن بېش کون قتـّیق رژیمده قره‌نتینده قالدی. نیمه قیلسم اېکن؟ –دېب توریبدی. یازده قیزیق قویاشده تابلنگن پیازلری مییه‌سیگه اوردی[2]. پیاز یېیشگه کیریشدی، سویوق آوقتلر بیلن یېگنی غرچیلله‌گن قیزیل پیاز بؤلدی. کونیگه بېش– آلتی محل قیزیل پیازنی باسیب یېیه‌بېردی. سؤنگ یشب تورگن اوی‌نینگ دېرِزه‌سینی لنگ آچیب تشله‌دی. سلقین هوا خانه‌نی تازه‌لب توریبدی. سویوق آوقت، یېگولیک، ایچکیلیکلرنی اېشیک آرقه‌سیدن آلیب توردی. رادیو موروَتینی اَیلنتیرگنی ایلنتیرگن. کرونا بؤییچه ینگیلیکلرنی متصل تینگلب باره‌دی. اېلمراد توشینیب یېتدی که، کروناَدن آمان قالیش‌نینگ بیردن–بیر چاره‌سی اؤزیگه ایشانیش، کسللیککه تسلیم بؤلمسلیک‌دیر. نماز–نیازینی اوزمسدن اؤقیب توریبدی. طهارت آلیب، آیاق–قؤللرینی صابونلب یووه‌دی و کېلیب قرآن تلاوتیگه اؤتیره‌دی.

---

[1] خونیک (خونوک): کؤرینیشی یاقیمسیز؛ کؤریمسیز، چیرایلی اېمس، ناخوش، جیرکنچ.
[2] مییه‌سیگه اوردی: اېسیگه کېلدی.

خدادن آمانلیک سؤره‌ب التجا قیله‌دی. ملانینگ گپلریگه قولاق آسمسدن قؤللرینی ویروسگه قرشی سنیتایزر/الکول بیلن تازه‌لب توریشگه اهمیت قره‌تدی.
ایلمراد اؤن بیش کون دیگنده آیاققه توریب آلدی. قؤنی-قؤشنی، اوزاقدن سؤره‌گنلرگه قنده‌ی توزه‌لگنی تؤغریسیده معلومات بیره‌ییدی. او:
«اؤلمسلیک اوچون کؤکنار شیره‌سیدن هم ییب توردیم؛ همّه‌سیدن کؤره یم قیزیل پیاز کروناگه قرشی قلقان بؤلیب، مینگه قـَیته جان عطا قیلدی، ایچیمنی تازه‌له‌دی پیاز. تاماغیم‌نینگ یؤلینی بؤشتدی؛ کؤزلریمدن یاش آقیزیب، کؤکره‌گیمنی یومشتدی؛ هر کون بیر کتّـه قیزیل پیازنی قپّـه ایکّیگه بؤلیب طاقچه‌ده یانیمگه قؤیدیم، قیزیل پیاز ویروسلرنی خانه‌دن قوویب چیقردی دیب اؤیله‌یمن» -دیدی سؤره‌گنلرگه.
ایلمراد اؤزیگه کیلدی. عایله‌سی، باله-چقه‌سی، مال-حالیگه خودّی اولّگی‌دیک قره‌ی بیردی. رادیوسی قؤلیدن توشگنیچه یؤق. «اؤزبیک قیشلاق»ده ایلمرادنینگ دانغی چیقدی[1]، آبرؤیی آشدی. قیشلاق آق ساقالی بؤلیش، آدملرنینگ گپ و سؤزیگه قولاق آسیش اونینگ ذمه‌سیگه توشدی.
خبر کیلدی. قضاسی توتیب کرونادن ملا امام‌نینگ جانی اوزیلگنمیش. ایشلر آغیرلشدی. اونینگ گؤر و چؤپی هم ایلمرادنینگ بؤینیده. مسجدگه ینگی پیش‌نماز تاپیشنی هم ایلمراد عهدهلیشی لازم. «اؤزبیک قیشلاق»ده کرونادن بیتته اؤلیب، اؤنته ساغه‌یگنی رسماً قید قیلیندی. ایلمراد «باله‌لریمیزگه رحمی کیلیب بیزنی تنگری اؤزی یارله‌قه‌دی[2]»، دیب خورسند. او کروناگه قرشی واکسین آلیشگه نوبت کوتیب توریبدی.

[1] دانغی (دانگی) چیقدی: شهرتی، داوروغی چیقدی.
[2] یارله‌قه‌ماق: قؤللب-قوتّله‌ماق، مدد بیرماق.

نیمه بۏلمسه هم حیات بیر یېرده تۏختب قالمه‌یدی اېکن. او «خداگه شکر! منه واکسینلر چیقدی؛ اۏلگنلر اۏلیب، ساغه‌یگنلر حیات قوچاغیگه قـَیتماقده‌لر...» دېگن خلاصه‌گه کېلدی.

اېلمراد ساغلیغینی تۏله تیکله‌دی. اېندی اېلمراد کوزه‌ک[1] انارلری، سپ–سریق خوشبۏی بۏلیق بېهی‌لری، خَوازده آسیقلیغ تاییی اوزوم و مه‌ییزلرینی، بادام، یانغاق، پخالگه اۏره‌لگن قاوون و ترووزلرنی؛ سوت–قتیق، سوزمه[2]، سریاغلرنی بازارگه آلیب چیقیب پوللشنی رېجه‌لشتیره‌یپدی. یۏل یاقه‌سیده دوکانچه‌سی هم بار. فقط ساتیش رخصت اېتیلسه بۏلدی. بویاغی...

۲۰۱۱

تورانتو، کانادە

[1] کوزه‌ک: کوز، خزان.
[2] سوزمه: سورپ خلته‌گه سالیب، آسیب قۏییلگن قـتیق‌نینگ زردابی سیزگچ حاصل بۏلگن سوت محصولاتی.

آق و قیزیل

آق و قیزیل

شهر آدمگه سیغمه‌ی تؤلیب تاشگن، ایگنه تشلشگه بؤش جای‌نینگ اؤزی یؤق. جنراتورلرده تریلله‌تیب دېزل یاقه‌یاتگن ایشخانه‌لر، اوسته خانه‌لر و آشخانه‌لردن تؤلغه‌نیب کؤککه کؤتریله‌یاتگن قویوق بوغ[1] و توتونلر شهر فضاسینی خیره‌له‌تیب، تومن حاصل قیلگن. باشکېنت. شهرنینگ تؤرت تېوره‌گی تاغلر بیلن اؤره‌لگن. شمالدن جنوبگه یاستَـنه[2] توشگن تاغ شهرنی کون چیقر و کون باتر قیلیب ایکّیگه بؤلیب قؤیگن. تاغلر ارا یاقه‌لب اونچه کتّـه بؤلمه‌گن بیر دریا اؤته‌دی. باشکېنت مقامیگه اېگه اوشبو محیط هواسی افلاسلیگی بیلن مشهور. بو جای‌نینگ شونده‌ی قاق اؤرته‌سیدن اؤته‌دیگن دریا فقط‌گینه قیشده سوو کؤره‌دی؛ باشقه محللر چیقدیخانه، یانیدن اؤتسه سیبدیک هیدیدن بورون بیتگوده‌ی بؤله‌دی. بلچیقلر اؤره‌میدن[3] إیرماقلب[4] اؤته‌دیگن سوولرده خاتین-خلَـچ اؤتیریب آلیب شال-شلته،

---

[1] بوغ: سویوقلیک یاکه قتّـیق جسملرنینگ گاز سیمان حالتی.

[2] یاستنماق: آیاق-قؤلنی اوزه‌تیب، یاتگن یاکه اؤتیرگن حالده اؤزینی اېرکین توتماق؛ یسلنماق؛ یېرنینگ معلوم سطحینی قاپلب، اېگللب یاتماق، چؤزیلیب یاییلیب یاتماق.

[3] اؤره‌م: اؤره‌لگن حالده کېلتیریلگن، اؤره‌ب قؤییلگن؛ اؤره‌لگن نرسه‌نینگ بیر قـوَتی؛ بیرار نیمه‌لر بیلن اؤره‌لگن، آرهلیقده بؤلگن جای.

[4] ایرماق: بیرلشیب، کتّـه دریا حاصل قیلووچی هر بیر آیریم کیچیک دریا؛ دریاچه.

کؤرپه–تؤشک، کیر–میرلرینی یوییشه‌دی. باشکېنت، کتـّه کېنت تاغلری‌نینگ بېتیده آدملر ایمی–جیمیده بیر کونده سینچ[1]، گووه‌له[2] باش‌پنه اویلر قوریب آلیشگن. توبنده[3] – شهرنینگ کؤرکم و آباد جایلریده بای و بدولتلر یشه‌سه؛ تاغ بغری تېپه‌لرده اېسه چیغایلر[4]، کمبغللر کون کؤریشه‌دی. تاغلردن اونچه اوزاق بؤلمه‌گن یېرده پایتخت ارگینی اولکن چینار و یشل ارچه–ناجولر اؤره‌ب توریشه‌دی. حشمتلی بنالر، قطار کېتگن یانمه–یان سرای و مارکېتلر، دوکان و مغازه‌لر شهر زمانوي‌لشگنیدن درک بېریب توریبدی. بنا–یو خیابانلر یاقه‌لریده یم–یشیل ناجو درختلری شهرگه کؤرک و صلابت بغیشلب توره‌دی. پسده، شهرده، نانی یاققه باتگن بایلر؛ منصبدارلر؛ تېپه‌ده اېسه اؤشه اطراف، قیشلاق و شهرلردن چیقیب کېلگن، باش‌پنه‌سیز کون کېچیریب، اېندی اؤز امانت اوییگه اېگه بؤلگن کمبغللر عمر اؤتکزیشه‌دی. فرقی شونده که، پسته‌گیلر تؤق و معمور یشه‌شه‌دیلر، تاغ یوزیده‌گی قشـّاقلرگه «آچ قولاغیم – تینچ قولاغیم»، بؤلسه بؤلدی.

یخشی–یامان کونلر پسده هم تېپه‌ده اؤتیب بارماقده... کتـَک سیمان انه شو اویلردن کؤککه اؤرله‌یاتگن نیم‌جان توتونلر خودّی اؤچ آله‌یاتگن کبی ارگ سراییني هجومگه توتگنده‌ی. کؤرینیشدن تاغ بېتیده‌گی بو اویلر شهرنینگ افتی–انگارینی بوزیب یوبارگن. کیم قنچه شهردارلر بو اویلرنی بوزیشگه هم کیریشه‌دی، بیراق فایده قیلمه‌یدی. چیغایلر تیش–تیرناغلری بیلن تیریشیب قرشیلیک کؤرسه‌تیب کېلدیلر. «آچ بچـّه‌غردن قاچ بچـّه‌غر[5]»، دېگن مقال عیناً شولر حیاتیگه تؤغری

---

[1] سینچ: بنا و انشاآتلر دېواری‌نینگ تگلیک یاغاچ بیلن سرّاوی اؤرته‌سیگه قده‌لگن یاغاچلر؛ عمارت‌نینگ، دېوارنینگ شو قسمی اوچون باپ یاغاچ.

[2] گووه‌له: لایدن قؤلده یسلگن، آفتابده قوریتیلگن، تگی یسـّی چؤزینچاق قوریلیش مادّه‌سی.

[3] توبـَن: ۱. قویی، پست. ۲. موقعی، خصلتلری، صفتی و شو کبیلر جهتیدن قویی درجه‌لی؛ پست، ارزیمس؛ حیات، اخلاق نقطه‌ی نظریدن یامان، یره‌مس.

[4] چیغای: مهاجر، اؤز یورتیدن آیریلگن؛ قیشلاقلردن شهرگه کؤچیب کېلگن.

[5] بچـّه‌غر: نفرت، غضب بیلن قتـّیق کاییشنی، ناراضیلیکنی افاده‌له‌یدی.

کېلەدی. سووچیلر قیشین-یازین مَشکلرنی تۏلدیریب اویمە-اوی سوو تەشیب آلیب بارمَسەلر، بو یېرده هم معنالی یششدن نشانه تاپمەیسیز. شو مسکنلردن توریب، شهرنی بېملال تماشا قیلسه بۏلەدی. اَیتیلگن تاغ یان بغیرلریده گوگردنینگ قـُطـّیسیگه اۏخشب زیچ قوریلگن اویلردن قییەلب، آقیب توشەیاتگن اخلت[1]، سییدیک، چیقیندیلر انقیب[2] دماققه اورەدی... گدای بارمس، مهمان کۏرمس بو اویلر بیر قرەشده شهردەگی غوغا، هر خیل دعوا-یو، دنگنەلردن فارغ یشەیاتگندەی تویولەدی. یۏق، اوندەی ایمس... چیقیندیلر شهر اریقلرینی بۏتقەگه[3] تۏلدیریب یوبارگن، بو منظره انسان کۏنگلینی بوزیب، غشلتمەی قۏیمەیدی. اوستیگه یاغین قوییب بېرسه بارمی، کثافتلر قۏزیب[4]، اریقلر حرکتگه توشیب کېتەدی. حرکتگه توشەدی ایمس، تیقیلیب تاشەدی هم، اسپلت یۏللریگچه لاله زار قیلیب تشلەیدی. امنیتسیزلیک، یېتیشماوچیلیک[5] کملیک قیلەیاتگندەی شهرگه بیر کېلیب-کېتیش میيەنی ققشـَتەدی...

شهر کۏچەلری بۏیلب-اینلب[6] یوررکن کیشی سودا رستەلری، مارکېتلر، تجارتخانەلر، تـَوارلردن[7] لیق تۏله دوکانلر کۏزگه تشلنەدی. مغازەلر آلدی-یو، یۏل بۏیلریده یایمه بازار قیزیگندن قیزیگن. ساتووچیلرنینگ: «منه لېلام بۏلدی! سَی کو بَی کو! آپ قال!» -دېگن بلند قیچقیریقلری شهرگه شاوقین سالماقده. ایشک ارابەلرده، یېرلرده سَبد تۏلدیریب هۏل-قوریق مېوه-چېوه ساتووچیلرنینگ هَیقیریشلری-یو، لېلامی فروشلرنینگ تاماق ییرتیب بقیریشلری شهرنی شاشیلتیرگندەی. ازدحام ارا بیر-

---

[1] اخلت: سوپورینُدی و تشلندیقلر، سوپوریش-سیدیریش نتیجەسیده تۏپلنگن افلاس نرسەلر.

[2] انقیماق: ترقلماق، گورکیرەب تورماق (هید حقیده).

[3] بۏتقه: طعاملر قالدیغی؛ افلاسلیک.

[4] قۏزیماق: قۏزغەماق.

[5] یېتیشماوچیلیک: کمچیلیک، نقصان، تنقیصلیک.

[6] اینلەماق: اینینی اۏلچەماق؛ سطحینی، یوزەسینی قاپلەماق.

[7] تَوار: کالا، جنس.

بیریگه سورتیلیب، تورتیلیب حرکتلنه‌یاتگنلر بېزاریلر[۱] هم اورچیب[۲] کېتگن. خاتین-قیزلرگه تېگینیب، سورتیلیب شهوت حرصینی قاندیرگوچیلر-ده، بار دېگن گپ قولاقلرگه چهلینیب توره‌دی. شهرده ترتیب‌سیزلیکلرنی کېلتیریب چیقریش عادتِ حال. خاتین-خلچگه بو شهرده یوریش آسان ابمس. بېزاریلر منگو-کېله پۉچاغینی ارچیب[۳] یۉلککه اولاقتیررکن[۴]، خاتین-قیزلرنینگ اۉتیب-قـَیتیشی بېملال ابمس. تاییب ییقیلیشه‌دی. إیشخانه-آشخانه‌لرنینگ کیر سوولری غرپیلله‌تیب، دنگ تۉله اریقه سېلپیب تشله‌نر؛ موز قیماق[۵]، کۉکتلر سلقین سووی[۶] تیارلش ماشینلریدن توشه‌دیگن سوولر افلاس اریقلرنی سه‌سیتیب یوبارگن. ایت ابگه‌سینی ته‌نیمس بو تۉزیب کېتگن کېنته‌ده چۉنتک کېسرلرنینگ[۷] هم آشیغی آلچی تورگن. اۉز ایشینی قیلیب، اولوشینی[۸] آلیب توره‌دیلر. اۉغیرلیکنی بو یېرده اۉته رواجلنگن بیر کسب سنه‌سه هم بۉله‌دی.

۲

کېچه‌گیده‌ی ابسیمده؛ بهارنینگ سۉنگگی آیی ابدی. کون ایسیگن چاغ، اویده زېریکیب نیمه قیلریمنی بیلمه‌ی، دیقه‌نفـَسلیکدن[۹] ایچیم تارلیک قیلیب کۉچه‌گه

---

[۱] بېزاریلر: ناجۉیه خطِ حرکتلری بیلن اجتماعي ترتیبنی، کۉپچیلیک‌نینگ تینچلیگینی بوزووچیلر، همه‌نی بېزار قیلووچیلر؛ آته بېزارلر.

[۲] اورچیماق: کۉپه‌یماق؛ کۉپلب نسل یوزه‌گه کېلتیرماق.

[۳] ارچماق: ارچیماق؛ پۉستینی آلماق، شیلماق.

[٤] اولاقتیرماق: اوزاققه آتماق، تشله‌ماق؛ چیپتیرماق.

[٥] موز قیماق: آیسکریم.

[٦] کۉکت: اۉسیب تورگن اۉت-اۉلن؛ اۉت-اۉسیملیک، آش‌کۉک، سبزی. کۉکتلر سلقین سووی: مېوه سووی، آب مېوه.

[٧] چۉنتک کېسر: کیسه‌بُر، اۉغری.

[٨] اولوش: حصه، بۉلک.

[٩] دیقه‌نفـَس: زېریکیش یاکه بېطاقتلیکدن نفـَس‌نینگ سیقیلیشی؛ بۉغیق؛ باسیلیب، بۉغیلیب، سیقیلیب یاتگن.

چیقدیم. سگریتلرنینگ کېتی اوزیلمه‌یدی. هاووریمنی[1] باسیشگه باشقه نیمه هم قیلردیم؟ مثبت‌راق فایدهلی إیشلرگه قۉل بارمه‌یدی. کون راسه ایسیب باشله‌گن پلله. بیردن هوا اَینیدی[2]، قیسقه‌گینه یاغیب بېردی. همان کۉچه‌ده توریبمن. اوییمگه قـَیتمه‌دیم، ایستر–ایسته‌مس سروېسگه مینیب، بیر شهرلب کېله‌ی دېدیم اۉزیمچه. قره‌سم کتــّه گـَوجوم شهر کۉزیمگه اۉزگچه منظره کسب اېتگن:

اوچ کون آلدینگی مۉل یاغیشدن، شهر شلبّا[3]. مۉترلر کۉچه‌لرنینگ افلاس سوویگه باتگنچه اۉمگن بېریب، مسافرکشلیک قیلیب، سوو سچره‌تیب قتنشماقده. شیپتیر اره‌لش، بلچیق سوولر تاشیب، شهر یۉلکلرینی یاپیب تشله‌گن. یۉلاوچیلر نیپه‌سینی تورگنچه، بورنینی اوشلب ناچار یۉلیگه دوام اېته‌دیلر. بیر «بالاسی بۉلمسه شودگارده قویروق نـَیله‌سین؟!». بونی قره‌نگ، تۉقـّیز آی سوو کۉرمه‌گن دریانینگ ایکّی تامانیده یېرلشگن شهرده قۉل باله کېمه‌لر دَنگ قـَیران سوو اوزره تینمه‌ی سوزه‌یپدی. سووسیز شهرده کېمه نیمه قیلسین؟ –دېیمن کۉزلریمگه ایشانمه‌ی. یۉلاوچیلر سرکنی کېسیب اۉتیشلری کېره‌ک–کو! ارابه‌دن کېمه یسـَب پول تاپه‌یاتگن کراکشلرگه مزه. چقـّان باله‌لر آدملرنی یۉل‌نینگ او بېتیدن بو بېتیگه آلیب اۉتیش حسابیگه جرَق–جرَق پول قازانماقده‌لر. ایش–یوموش بیلن شهرگه چیققن کیشی بیر مفصّل حمام آلمسه اوییگه کیره‌آلمه‌یدی. اوست–باشینی یوویش آرتیقچه تشویش. شو احوالده کیشیلر ییللر–و، آیلر، هفته‌لب، کونلب امنیت‌سیزلیک، مینگ درد و عذابدن ناتینچلر، آغیر یشب کېله‌دیلر؛ خودّی، مستلرده‌ی گره‌نگ بیر قیافه‌ده اضطراب، تشویش بیلن حیات کېچیریشه‌دی. همه‌دن یامانی اۉزینی پارتله‌تیشه‌دی،

[1] هاوور: ایسیقلیکدن کۉتریلگن کوچلیک، یېنگیل بوغ، حرارت، تفت.

[2] اَینیماق: رنگ–توسی، صفتینی یۉقاتماق، اېسکیرماق؛ اۉنگماق؛ بوزیلماق؛ صاف حالتی یامان تامانگه اۉزگرماق.

[3] شلبـّا: سوودە ایوییب کېتگن، جیققه هۉل؛ شیلته.

خودکُش هجوملری شهرده دېیَرلی هر کون بېداد قیلیب کېله‌دی... تام معناده قوتقو[1] حکمران.

۳

تقاعدگه چیققن قدم بابا خاتینی چمن خاله، کېنجه اۉغلی بهادر و ایکّیته نېوره‌سی بیلن اوزون آیللردن بویان شهرنینگ بیر چېتیده یشب کېله‌دیلر. بیر سیگری، إیکّیته قۉیی، بېشته تاووق و بیتته خۉرازنی حاولیده باقیب کون کۉره‌دی. حاولی آره‌دن دېوار تارتیلیب إیکّیگه بۉلینگن. بیر یاغیده مال–حالی، اوی‌نینگ کتّه‌راق بۉلگیده اۉزلری یشه‌شه‌دی. حویلیده تورلی–تومن گُللر رنگ تۉکیب، کۉرک ساچیب توره‌دی. اۉرته‌ده کتّه‌گینه گیلاس درختی قد راستلب توریبدی. سېر حاصل آلمه، ناک، اۉریک[2]، شفتالو، زیره‌نه، بېهی آغاچلری گُلگه بورکنگنچه[3] جلوه‌لنیب توریبدی. گُللر آره‌لب اېسه‌یاتگن سلقین شمال إیپار[4] تره‌دی...

قدم بابا و چمن خاله‌لرنینگ اۉغلی بهادر عسکرلیککه کېتگن، خذمتدن بۉشب ترخیص آلیب، آته–آنه‌سی قاشیگه قَیتیشیگه باری–یۉغی اوچ آی و نېچه کون قالگن. اېرته‌لب ساعت اۉنلر چمه‌سی اېشیک تقلله‌دی. قدم بابا «–کیم بو؟» دېب دروازه آرتیدن بلندراق تاووش چیقریب تۉنغیلـله‌دی[5].

– آوازینگدن اۉرگیله‌ی بَیره‌م‌من، آچمه‌یسن‌می اېشیکنی؟! –دېب جواب قَیتردی.

قدم بابا درواز پلله‌لرینی کېنگ آچرکن:

---

[1] قوتقو (قوتغو): یامان ایشگه، یۉلگه اونداوچی، آیاقلنتیرووچی دعوت.

[2] اۉریک: زردالو.

[3] بورکنماق: بیرار نرسه بیلن بېکینماق، قاپینماق یاکه قاپلنماق.

[4] ایپار: بعضی حیوانلرنینگ، اساساً سیبیرده یشه‌یدیگن بیر خیل کییک‌نینگ جنسي بېزیدن آلینه‌دیگن خوشبۉی مادّه؛ شو مادّه‌نینگ و عموماً خوشبۉی نرسه‌نینگ هیدی؛ مُشک.

[5] تۉنغیلله‌ماق: اۉز–اۉزیچه غۉنغیللب، توشونیب بۉلمه‌یدیگن قیلیب، غودورلب گپیرماق؛ پۉنغیلله‌ماق؛ ناراضیلیک آهنگی بیلن قۉرس گپیرماق.

– ابی سن‌می‌سن اۉرتاق، کۉزلریمگه إیشانگیم کېلمه‌یپتی. قـَیسی شمال اوچیردی سېنی بو یاققه؟ کۉرر کونیم بار ابکن، – قولاچ آچیب قوچاقلشدیلر. قویوق حال–احوال سۉره‌شدیلر، –کیر اویگه جۉره، خوش کېلیب‌سن، –دېدی و خوش قرشیله‌دی. بَیره‌م تاغه بېتابلیگی و کرونا باعث چمه‌سی بیر ییلدن بېری بو یاقلرگه قاره‌سینی سالگنی یۉق. قدردان برادریدن خبر آلگن هم یۉق ابدی. ابسکی دۉستلرنینگ ایچیکیب[1] ساغینیشلری یوزه‌گه چیقدی. کۉرپه‌چه‌لر یاسته‌نرکنلر صحبت قوره باشله‌دیلر. تۉییب گپیریب، یوره‌ک زنگینی کېتکزیشگه نیمه یېتسین؟! قدم بابا دۉستی بَیره‌م تاغه ایکـّاولان بیر پیاله ابرته‌لبکی چای اوستیده او یاق بو یاقدن صحبتلرینی ینگی–ینگی موضوعلر بیلن قیزیته‌یپدی. گپنی اوزاقدن باشله‌ماقچی بۉلیب قدم بابا:

– «بیر کېپ‌سن–ده اۉرتاق، عمرگه وفا یۉق، دردلشیب کۉنگیل چیگیلینی یېچه‌یلیک[2]، دم غنیمت» –دېدی دۉستی بَیره‌مگه یوزله‌نیب. چمن خاله ابسه جیز–پیزگه تیارگرلیک کۉریشگه توتینرکن، دسترخوان یازدی. اۉن دقیقه إیچیده بیقینیدن بیر تنگچه سیری کېتگن کتـّه‌کان سریق چاینکده چای دملب، ابسکی جۉره‌لرگه تارتدی و توشگی تاماققه[3] اورینه کېتدی. قدردان دۉستلر اوزاق–یقیندن سۉره‌شیب حسرتشلماقده ابدیلر. تورموش–تورموشلری‌نینگ ابنی–بۉییدن سۉز آچیب، آبدان[4] گپلشه‌یپدیلر. گپنی سیقیب سووینی چیقردیلر چمه‌سی. جانلی صحبت قوریشگه نیمه یېتسین؟! اَیتیب توگه‌مس درد و حسرتلر یوره‌کلریده قـَله‌شیب‌یاتگن ابدی–ده.

---

[1] ایچیکماق: کوچلی درجه‌ده کۉریشیش، یېتیشی اشتیاقیده بۉلماق، مشتاق بۉلماق؛ آته–آنه ساغینیب کسل بۉلماق (باله‌لر حقیده).

[2] کۉنگیل چیگیل(چیگل)ینی یېچماق: یوره‌ک آغریغینی، اووشیغینی ترقتماق؛ کۉنگیل غشینی کېتکزماق.

[3] توشگی تاماغی: توش طعامی.

[4] آبدان (آبدن): راسه؛ به‌تمام، بوتونله‌ی، مکمل صورتده؛ جوده، جوده هم؛ خۉپ.

قدم بابا اوزون بۆیلیک، قاتمه‌دن کېلگن، قیرّه بورون، کېکیرتگی بۆرتیب چیققن‌راق، قاشلری اېگیک، چتّیق، چۆزینچاق باشی بار، قاق سویَک، قبرغه‌لری سنهلیب تورر، یوزلریده چرچاق و هارغینلیک[1] قلقیب تورر، قارنی ایچیگه تارتیب کېتگن آدم اېدی. شاشیب سۆزله‌یدی، گپیرگینچه «ر» حرفی تیلگه توتقیش بېرمه‌یدی. هر نېچه‌ده یېلکه‌لرینی بیر–بیر قاقیب قۆیه‌دی. جیکّک‌کینه[2]، ابجیر[3] قدم بابا انچه‌دن بېری ایچیده ییغیلیب، اۆرهلیب‌یاتگن آغریقلرینی تۆکیب سالماقچی بۆلدیمی یاکه بیر نرسه‌دن کۆنگلی خیره تارتگندی‌می بیردن توتقه‌ییب کېتدی و إیچیده‌گیلرنی بیر–بیر تۆکیب سالدی:

– مېنگه قره دۆستیم بَیره‌م! یوزلریمگه تۆر یوگوریب، تیشلریم تۆکیله باشله‌گنیگه انچه بۆلدی. ناتینچلیک بېلیمنی بوکیب، رۆزغار سویَگیمنی آقرتیردی– بیله‌سن. منه یاشیم آلتمیش اوچدن نریگه باره‌یپدی. قیرق بیر یاشیمدن بېری بیر لحظه بۆلسین تین آلیب، آسوده اویقی یوزینی کۆرمه‌گنمن. انقلاب!!! فقط اوریش، اوریش، اوریش و قان تۆکیش! نیمه، بیز خلق اوریش و اۆلیش اوچون دنیاگه کېلگنمیزمی، – دېب باشیدن قاره‌کۆل کلاهینی یولقیب[4] آلیب، بار کوچی بیلن یېرگه اوردی، –شو یم حیات‌می، اۆرگیله‌ی یره‌تگندن بو نیمه کون اخیر؟! قیَسی گناهیمیز اوچون قانگه باتیب یشه‌یلیک؟ –دېیه بیر چوقور آه تارتیب، آغزینی یومیب، خۆرسینگنچه[5] بورنینی تارتیب قۆیدی و یېنگلری بیلن کۆزلرینی ایشقه‌له‌گن[6] بۆلیب، حلقه‌لنگن

---

[1] هارغینلیک: هاریگن، چرچه‌گن حالت؛ هارگین اېکنلیک.

[2] جیکّک: جثه‌سی کیچیک، ایخچم.

[3] ابجیر: آیاق–قۆلی تېز، تېز حرکت قیله آله‌دیگن؛ اېپچیل، چقّان.

[4] یولقیماق: تارتقیلب اوزیب آلماق، سیلتب تارتماق، یولیب تشله‌ماق، یولماق.

[5] خۆرسینماق: بیرار غم، تشویش و شو کبیلر طفیلی آغیر نفَس چیقرماق؛ اوف اورماق.

[6] ایشقَله‌ماق: ایکّی نرسه‌نی بیر–بیریگه سورکه‌ماق؛ قۆل بیلن قتّیق باسیب سیله‌ماق، اېزماق

یاشنی اریتدی. چوقور آه تارتیب بوریشیق[۱]، تېرلب تورگن یـلتیراق یوزیگه قۉل تارتیب قۉیدی.

بَیرەم تاغه اېسه بۉیچن[۲]، یوزیلری إیچکریگه چۉککن، سهل تۉلەدن کېلگنراق، تۉشلی[۳]، گـَودهلی، کۉزلیگی‌نینگ[۴] تېپەسیدن تیکیلیب قرەیدی، شوندن کۉزلری خیرەلشگنینی بیلسه بۉلەدی. بیر آز بوکچەیگن[۵]، اجین باسیب کېتگن یوزلری بۉزەریب تورر؛ پېشانەسی تیریشگن[۶] آققینه آدم. هر دایم ساقالینی قیرتیشلب[۷] یورەدی. اېرَن-قـَرن[۸] جان قولاغی بیلن حقیقي اۉرتاغی‌نینگ سۉزلرینی تینگلب تورگن بَیرەم تاغه تاماغینی قاقیب، یۉتەلیب خیریللەگن تاووشینی صافلەدی:

- کۉنگلینگ بوزیلیب، بېزاوته بۉله بېرمه دۉستیم قدم، حق اَیتەسن بیلیب توریبمن، نیمه هم قیله آلردیک، کۉپنی باشیگه کېلگن سودا اېکن؟! -دېب یورەگینی کۉترگن بۉلدی. «تقدیرنی تدبیر قیلیب بۉلمەیدی»؛ قاچیب قوتیله آلمەیمیز، بَری بیر یازیلگنی بۉلەدی، دېب تصدیق معناسیده باش ایرغیتیب قۉیدی. قدم بابا:

- شوندەی دېیسن-و، یېتیم، یېسیر، گۉدک، چال، کمپیرلر، اۉق و بمدن قانیگه قاوریلیب اۉله بېرسه، آز اېمس، کۉپ اېمس قیرق ییلدن آشەراقدیر که احوالیمیز شو! قاره بخت آدملر اېکنمیز برادر. نظریمده یېر آغیز آچگن، آذوقەسی انسانلر اېتی بۉلیب قالدی-یو، سیره تۉیمەیدی زمین آدملر گۉشتیدن؛ مینگ-مینگ بې‌گناه

---

[۱] بوروشیق: اجین باسگن، بوروشگن؛ سووی قاچیب قالگن، بوجمەیگن؛ بورمه، قت.

[۲] بۉیچن: بۉیلی، قدّی بلند؛ بۉیدار، ناوچه.

[۳] تۉشلی: تۉشی، کۉکرەگی بۉلگن.

[۴] کۉزلیک: عینک.

[۵] بوکچەیماق: یېلکەلری چیقریب، کۉکرەگینی ایچیگه آلیب اېنگشماق؛ بېلینی، کۉکرەگینی کۉتره آلمەی اېنکەییب قالماق، قدّی اېگیلماق.

[۶] تیریشگن: اجین باسگن.

[۷] قیرتیشلەماق: یخشیلب، تاپ-تازه قیلیب قیرماق؛ بەتمام، سیره قالدیرمەی، تگ-توگی بیلن یۉق قیلماق.

[۸] اېرَن-قیرَن: تانگدن انچه کېین، به فرصت، اېنەغەنین.

انسانلرنی إیچیگه تارتیب کېتگنی-کېتگن. بو نیمه کۉرگولیک؟!! کونی کېچه مَچیتگه باردیم، تومنات آدملر تۉپله‌نیشگن اېدی. جماعت نمازینی اۉقیشدن بورون ملا وعظ قیلدی منبردن توریب.

- نیمه‌لر دېدی مولـله؟ -سۉره‌دی بیره‌م.

- نیمه دېردی؛ «الله یۉلیده جهاد قیلینگیز، پارتله‌تینگیز، منه جنت اېشیکلری شهرلریمیزگه کېلیب قالدی. نریگی دنیاده سیزنی الله‌نینگ مکافاتی کوته‌دی. یېتمیشته‌دن حور و غلمان خذمتینگیزده بۉله‌دی...» -دېگن گپلرنی اَیتیب، برچه‌نینگ حسّیاتینی قۉزغب ییغلتدی. مېن اېسه حیران قالدیم، مینگ ییللردن بېری آته-بابامیز مسلمان کېلگنلر خداگه شکر. مونداق گپلرنی بیز اېشیتمه‌گنمیز... نماز-نیازیمیزنی قیلیب یورگن عادي بنده‌لری بۉلگنمیز، -حیرتی آشیب، کۉزلری چیقّقودېک بۉلیب، غضبله گپیریب بېردی.

- توبه-توبه، اۉزی اسره‌سین بونقه‌لردن. بوندن بېش بدترینی اېشیتسنگ بیزنینگ محله‌گه کېل اۉرتاق. نیمه‌سینی اَیته‌سن؟ اوییمیز کویدی دۉستیم قدم، -دېب اېدی که، قدم بابا درداشی‌نینگ سۉزینی آغزیدی یولدی. گپ-گپگه اوله‌نیب، توگه‌مسدن داستان کېتیدن قیغولی داستان باشله‌نیب کېته‌ییدی.

چمن خاله صُفه‌چه‌نینگ بیر چېتیده اۉزینی اېلپیب، قیمیر اېتمه‌ی، جیم، قولاق سالیب اۉتیرر، لبلرینی سهل-پل قیمیرله‌تیب قۉیردی. چمن خاله‌نینگ دردی قۉزیب دۉریلله‌گن تاووش چیقریب یوم-یوم ییغله‌ییدی. خاله‌نینگ کۉرگن-کېچیرگنلری بولرنیکیدن هم اۉتیب کېتگنگه اۉخشه‌یدی. باشیگه توشگن اۉلیم-یېتیم، ماتم و مصیبتلریدن کۉزلری‌نینگ تېگره‌سی کۉکریب، ایچکریگه چۉککن... ایکّی سۉزیدن بیری اۉغلی بهادرنی اۉیلنتیریش بۉلیب قالگن. ینه شوندن گپ باشلرمیکن دېسه، یۉق، باشقه نرسه‌دن گپ آچدی خاله. چمن خاله بیردن گپگه قۉشیلیب، اۉتگن تون

کؤرگن توشینی گپیره کېتدی. درد و الملری اېسیگه توشیب، سؤزی‌نینگ اداغیده «یازیق[1]!» اېکن شؤر پېشانم، –دېب قؤیدی.

تیلینگ آغزینگده تېبره‌نیشگه توشدی خاتین بیر نرسه دېماقچیمی‌سن؟ قنی گپیر چی آنه‌سی، –دېیه خاتینیگه سؤز بېردی قدم بابا. خاله، کؤرگن توشینی منه بونده‌ی حکایه قیلدی:

– ایشانه بېرینگ چال! مېن کؤرگن توش هر دایم اؤنگیدن کېلگن، –دېدی–ده، اوچمه–اوچ بؤلیب تورگن آیاق کییمینی إیریم[2] سَنب، یاقه‌سیگه «توف–توف»له‌گنچه کاووش پایلرینی تؤغریلب قؤیدی، –توش کؤرییمن اېکن، توشیمده حاولیمیزنی تؤلدیرگنچه برگ یازیب تورگن آلیچه درختیمیز آپـّاق بؤلیب قییغاس[3] گـُلله‌گن‌میش. حاولیمیز تؤله قیزیل گـُلگه بورکنگن‌میش. تؤلین آی یالقینلریگه[4] چه‌ییلگن گـُللر بیرم اؤزگچه توس آلگن که، اَیتیب ادا قیله آلمه‌یسیز. چیراییدن بغری دلینگیز آچیلیب، کؤزیز قوونب[5] کېته‌دی. قره‌ب، تېلموریب اولرنینگ الوان، قیزغیمتیر[6] رنگلریدن تؤیمه‌یسیز. کون اؤرته اېمش، نېگه‌دیر کؤزلریمگه غلطی‌راق کؤرینه‌یپتی غاو گـُلله‌گن آلیچه درختیمیز. نیمه حکمت؟ –دېیه یقیندن تیکیله‌من چېچکلب کېتگن آلیچه درختیگه. نې کؤز بیلن کؤره‌ی که، آلیچه درختی‌نینگ

---

[1] یازیق: ۱. گناه. ۲. یاییلگن، آچیلگن، تؤشلگن، کېنگ، اېنلی، یاییق. بو یېرده بخت‌سیز، یامان، قاره‌بخت معناده یوریتیلگن.

[2] ایریم: بیرار مقصد، نیَت بیلن قیلینگن خرافي تدبیر (مثلاً، تؤیدن یخشی نیَت بیلن بیرار نرسه آلیب کېتیش؛ درد–بلانی قـَیته‌ریش، زیان–زحمتدن، کؤز تېگیشدن سقلش اوچون بیرار نرسه‌نی باشدن اؤگیریب تشلش و باشقه‌لر).

[3] قییغاس: همه‌سی برابریگه، یاپیه‌سیگه، شیغه؛ عینی، اوجی؛ جدّي روشده، قتـّیق؛ شاوقین–سورون، چوواس.

[4] یالقین: یانه‌یاتگن نرسه‌دن کؤتریلووچی النگه؛ یاروغ، یاغدو، شعله، نور.

[5] قوونه‌ماق: خورسند، شاد کیفیتده بؤلماق.

[6] قیزغیمتیر: قیزغیش.

تنه‌سیدن یوقاریگه قره‌ب الله قـَیسی قاره قلین چیگیرتکه[1] سیمانلر اؤرمه‌لب بارماقده. سان–سناقسیز قاپ–قاره چیگیرتکه سیمانلر اش–پش دېگونچه آپـّاق شوگینه تؤپ–تؤپ بؤلیب آچیلگن درخت گـُللرینی یېب، یلمب تشله‌دی. آلیچه درختیمیز یالانغاچله‌نیب غریب‌گینه احوالگه توشیب قالدی. بیر پسده کؤرکی یولینگن آلیچه آغاچی کاساوده‌ی قاره‌ییب کېتدی. قؤلیمگه سوپورگی آلیب، هَی–هَی‌لب، زار قالگور سه‌سیق قاره حشراتلرنی قوویب ساله‌ی، دېب تشلنه‌من، فایده قیلمه‌یپتی. آوازیم باریچه «یاردم قیلیبلر!» دېب قیچقیره‌من. هیچ کیم دادیمگه یېتمه‌یدی. بولر قنده‌ی مخلوق، دېب قؤرقیب دغ–دغ تیتره‌یمن. آلیچه درختیمیز توگول حاولیمیزگچه تؤلیب کېتدی. نیمه دېگنیمنی اؤزیم یخشی توشینیب توریبمن. جین اورگور چالیم نېگه اېشیتمه‌یدی؟ –دېیه اؤزیمگه سوال بېره‌من. تورینگ چال! –دېب جانیم باریچه بقیره‌من. چال قولاغیمگه «شیطانله‌یپسن آنه‌سی، تؤغری یات»، –دېگن سؤز اېشتیلدی. بدنیم جونجیکیب، اویغانیب، سؤنگ اؤنگله‌نیب قره‌سم توشیم اېکن. «استغفرالله!»، اؤزینگ اسره تنگریم! –دېب جاییمگه اوزه‌له توشدیم. یوره‌گیم تؤلیب ییغله‌دیم. اؤنگیریم[2] بیلن کؤز یاشلریمنی اریتدیم. اېرته توریب خدا یؤلیگه، دېیه ایس چیقردیم و قؤشنیلرگه ترقتدیم.

۴

چمن خاله‌نینگ بو توشی قدم و بَیره‌ملر تاغه‌لرنی اؤیلنتیریب قؤیدی. «یاپیریم اې! بیر بلا بؤلمه‌سین تغین» –دېگن خواطرلی گپلر خاله‌نینگ ایچیدن اؤته‌پیدی. تیلیدن لاپ اېتیب چیقب کېتیشیگه سهل قالدی. قدم بابا و بَیره‌م تاغه‌لرنینگ قصّه‌سی هلی بېری توگه‌مه‌یدی... اولر إیکّی ییلچه دیققه‌نفس بؤلیب، دردلرینی یازه آلمه‌ی

---

[1] چیگیرتکه: تؤغری قناتلیلر تورکومیگه منسوب، قیشلاق خؤجه‌لیک اېکینلریگه ضرر کېلتیرووچی حشرات؛ بلاخؤر، باسقینچی.

[2] اؤنگیر: ۱. تؤن و چاپان‌نینگ تیزه‌دن پستگی قسمی. ۲. اؤییلگن، چوقور جای؛ اؤییق.

یورگنلری باعث خودّی مال بازارگه توشیب، سودالـَشه‌یاتگنلرگه اۉخشب، هواگه قۉل سیلته‌شیب نوبتی بیلن گپ قاتماقده‌لر ایدی.
قویاش قیزیب کېله‌یپدی. ساعت توشدن کېین ایکّی ایدی چمه‌سی. بیردن تی‌وی (تلویزون) برنامه‌سی تۉخته‌تیلیب، قۉقـّیسدن[1] ژورنالیست‌نینگ «شاشیلینچ خبر!» – دېگن اعلانی تلویزون پرده‌سیده کۉریندی. کېیتیدن ایسه:
– «حرمتلی وطنداشلر، بوگون ساعت ایکـّیده خدا و خلقیمیز دشمنلری قیز باله‌لر مکتبیده اولکن پارتلش صادر قیلیب کتـّه فاجعه یره‌تدیلر. بو مدهش واقعه‌ده یورتیمیزنینگ کېلگوسی مېوه‌لری بۉلمیش تۉقسانگه یقین ۱۶–۸ یاشگچه بۉلگن معصوم قیز باله‌لریمیز قربان بۉلدیلر. خبر تفصیلاتینی کېینگی کۉرستوولرده اعلان قیله‌میز. صبرلی بۉلینگیز، تۉزیم[2] بېرسین!» –دېیلدی مرکزي تی‌وی‌ده.
بو خبرنی ایشیتب تورگن قدم بابا، بَیره‌م تاغه و چمن خاله‌لر اونچه‌لر باشده عجب سینمه‌دی. سۉنگ بیر مونچه اۉتیب، «هر کونگی گپ، بیتمس–توگه‌مس داستان» دېییشیب، هیجاندن آیاق–قۉللری ساوویب، دانگ قاتیب قالدیلر. تلویزون پرده‌سیده کۉز کۉریب، قولاق ایشیتمه‌گن دهشتلی منظره: یاش‌گینه مکتب قیزلری‌نینگ قۉللری بیر یاقده ساچیلیب یاتیبدی، آیاقلری باشقه یاقده؛ اۉپکه، یوره‌ک، جگر، ساچ، کۉزلر، کاووش، مکتب قورال–انجاملری هر تامان تیتیلب کېتگن؛ و ایېنگ دهشتلی‌سی قیزگینه‌لرنینگ ساچیلیب کېتگن تنه اعضالری، درختلرگه ایلینگن، وحشتلی بیر منظره...

۵

بۉلیب اۉتگن وضعیتدن چمن خاله‌نینگ گپیریشگه تیلی بارمه‌ی قالدی. آره‌دن بیر کون اۉتدی. بَیره‌م هلی یم شو یېرده دۉستی‌نینگ اوییده. ینه غم و غصّه، درد و

[1] قۉقـّیسیدن: هیچ کوتیلمه‌گنده؛ بېخواستدن، تۉسَتدن.
[2] تۉزیم: کیشی‌نینگ قیینچیلیک، کلفت، آغریق و شو کبیلرگه چیدم قابلیتی؛ چیدم، برداش.

حال قیلینماقده ایدی. صحبت اَوجیدن سهل پسه‌یرکن، چمن خاله بیر پیاله چاینی هوپلب توریب:

– آته‌سی! نیمه قیله‌سیز ایسکی الملرنی تازه‌لب، بهادرنی اۉیلنگ بهادرنی! عمرگه وفا یۉق. کۉره‌ییسیز امانت یشب کیلماقده‌میز. بهادرنینگ یاشی اۉتـیّزدن آشه‌ی دیب قالدی. بیش کونیم بارمی یۉقمی، آرزو–ارمانیمنی گۉرگه آلیب کیته‌من‌می؟! بیلمه‌دیم. شونی آیاغینی چتمه‌یسیزمی ایندی؟ بالم‌نینگ تۉیینی کۉریب قاله‌ی مینم آنه بۉلیب، –دیدی خاله.

شوندن سۉنگ صحبت چمن خاله‌نینگ دیگنلریگه کۉچدی. آلدیندن گپله‌شیب یوریلگن اویلنتیریش مسأله‌سی تیزلشه‌یاتگن بۉلدی...

قوتلوغ نگارنی کۉز تگیگه آلیب قۉیگن چمن خاله اونی کیلین قیلیشگه ایندی عقلی یتگنده‌ی. راضیلیکلردن سۉنگ قودهلیک إیپلری باغلندی. کیلیشوولر بجریله‌یاتگن بۉلدی. ایندی بو یاغی تۉیگه تردد. بهادر و نگارلرنینگ غایبانه اونشتیریش ایش و مراسملری بیتدی. ینه بیر هفته‌دن کیین بهادر جبهه‌دن–عسکرچیکلیدن تۉینی اۉتگزیشگه کیله‌دیگن بۉلدی. آته–آنه اینتیقلیک بیلن اۉغلی بهادرنی کوته‌یاتیرلر ایدی. عسکرچیلیکدن بۉشـَمه‌دی، مراسمگه قتنه‌شیش‌نینگ علاجی بۉلمه‌دی.

قوتلوق نگار و بهادرلر مجازی ترماقلر آرقلی بیر–بیری بیلن یازیشیب، گپله‌شیب، سیوگی–محبّت خیالینی سورماقده. بولر هلی جانلی دیدارگه ایریشه آلمه‌گنلر. خط و خبر، یازیشمه‌لر بۉلیب توره بیردی. عنعنوي تۉسیقلر سبب سیوگی شربتیدن قانیقیش یۉق... بهادر آته–آنه‌سی، یقینلری بغریده. ایکّی هفته اۉته‌دی کیته‌دی. بو یاغی، کۉریب قۉییلگن تیارگرلیکلر آرتیدن نوبت ایکّی قلبنی توتشتیریش، شادیانه کیچه، اۉیین–کولگیلر له تۉینی آمان–ایسان اۉتکزیش.

۶

حاویلی برنده‌سی هر تور بېزه‌کلر ایله یسه‌تیب قۆییلدی. کویاو و کېلین‌نینگ یقینلری تۆپله‌نیشگن. تۆی بیلن باغلیق معرکه – قۆناقلرگه آش تارتیش، ساوغه‌لر بیلن سیلش و باشقه مراسم – بجا کېلتیریلدی.

تۆی اَوجیده. چیراق نورلری آستیده ایکّی کۆنگیل‌نینگ قاووشیش آنلری ایدی. همّه شاد و خورسند. کوی–قۆشیق، یاشلرنینگ مستانه کولگی ساچیب، رقصگه توشیشلری یوره‌ک زنگینی یوویب کېته‌یپدی. برچه‌نینگ دوداقلری کولگی مزه‌سیگه چه‌ییلگن سیمان. حاویلی ایچیده کتـّه–کیچیک یوزدن آشیق تۆیچیلر–و، مهمانلر حاضر و ناظر ایدیلر. ینگی کېلین و کویاوگه ایلیق سۆزلر، تیلک–ایستکلر اَیتیله‌یپدی. کېلین‌نینگ آته–آنه‌سی، قدم بابا، چمن خاله‌لر نگار و بهادرلرنی اۆرته‌گه آلیب ایسدهلیککه عکس آله‌یپدیلر. قدم بابا لبلرینی جفتلب:

«ایکّی قلدیرغاچگه ایزگو تیلک تیله‌یمن. فرزندلریمیزنینگ رزقی بوت[1]، دسترخوانی تۆکین بۆلسین، آمین... عمرلری اوزون بۆلسین خداییم» –دېدی. چمن خاله سېوینچی إیچیگه سیغمه‌ی بهادر و نگارنی بغریگه آلب، یوزلریدن چولپ–چولب اۆپدی.

سۆزلر اَیتر–اَیتیلمس بهادر و نگارلر تورگن ایوان آستیده گرمیلله‌گن مدهش پارتلش یوز بېردی. اۆیین–کولگی بیردنیگه عزا–ماتمگه اَیلندی قالدی. کېلگنلرنینگ یرمیدن کۆپی نابود بۆلیشدی چمه‌سی. قیامت قۆپدی دېیه وېرینگ. ییغیب، تېریب آلرده‌ی احوال ایمسدی. یانیب تورگن چیراقلر اۆچدی. تۆیخانه‌نی قاپ–قاره تون چولغه‌دی. جانینی آلیب قاچگنلر بۆلگندیر... بیراو–بیراونینگ غیمیده ایمسدی. عینِ دمده شهرنینگ باشقه نقطه‌لریده، ولایتلر و بوتون یورتده قنچه‌دن قنچه پارتلش بۆله‌یاتگنی، کیم قنچه انسانلر قانی یېرنی قیپ–قیزیل قیلیب تشله‌یاتگنی یالغیز اۆزیگه عیان. بیر قره‌گنده بو اۆلیمستان یورتده عادّي واقعه‌گه اَیله‌نیب قالگن

[1] بوت: تۆلیق، هیچ قنده‌ی کمچیلیگی یۆق؛ بې‌کم و کاست؛ یېترلی؛ تأمین ایتیلگن.

شونده‌ی ماتم کونلرگه، ملهم بؤلگووچی هیچ کیم قالمه‌گنی شو دهشتلی پارتلشدن عیان بؤلدی ایدی. آمان قالگنلر جان هاووچلب قاچاقده ایدیلر...

اوچ کون اؤتیب قبرستان سَری یؤل آلدیم. گؤر اوستیگه گؤرلر قـَزیلیب، مزارستان کېنگه‌ییب، قبرلر کؤپه‌ییب کېتگن. قبرلر اوستیده تیکیلگن قیزیل توغلرنینگ[1] هیلپیره‌شیدن ساووققینه تاووش ینگره‌یاتگنده‌ی گؤیا. رزم سالیب قولاق آسگنلر خودّی مه‌یین إینقیراق، آه و ناله، داد و فریادلرنی اېشیتیشه‌یاتگنده‌ی. قبرلرده‌گیلر نظریمده گؤردن باش کؤتریب تورگن کبی. زمین اوستیده‌گی رنج و عقوبت یېر آستیده‌گیسیدن کم اېمس.

قره‌سم سؤل تامانیمده قطار کېتگن ینگی قبرلر توریبدی. هه، تؤغری تاپیب کېله‌من اېکن... اؤشه–اؤشه مکتب قربانلری مزاری... اېسیزگینه قیزه‌لاقلرنینگ قبرلری اوزره قیزیل یلاولر[2] تینمیسیز هیپلپیره‌یپدی. تؤقسانگه یقین یاش‌گینه قیزلر، باله‌لر یاپـّه‌سیگه[3] هلاک بؤلگنلر... بیر زوم سکوت قیلدیم. آیاق اوستیده تېوره‌ککه کؤز ساله‌من. یوره‌گیم تؤلیب ییغله‌ی دېسم کؤز یاشیم کېلمه‌یدی. إیچیمده سوال اوستیگه سوال. قنی سؤراقلریمگه جواب؟ بو قیزه‌لاقلرنینگ قاتللری کیم؟ اؤلگن گؤدکلردن سؤره‌سم جیملیک. ساکن، ساووق قبر آستیدن جواب کېلمه‌یدی. باشیمنی چنگلـله‌گنچه کؤز اوزمسدن کؤککه اوزاق تېرمیله‌من[4]. یولدوزلرنینگ تونلری تینمه‌ی جیمرلشی[5]–یو، آنه زمینگه قره‌ب توریب جیلمه‌ییشلری[6] حسابگه آلینمـَسه، او یاقدن هم یعنی آسماندن جواب یؤق... چېکسیز کایینات و ماوي

[1] توغ: بَیراق، عـَلم، یَلاو.
[2] یَلاو: بَیراق، توغ.
[3] یاپـّه‌سیگه: همه‌سی بیر یؤله، همه‌سی بیردن؛ بوتونله‌ی.
[4] تېرمیلماق: کؤز اوزمسدن اوزاق قره‌ب قالماق، تیکیلماق؛ امید بیلن، بیرار ایچکی حسـّیات بیلن باقماق.
[5] جیمیرله‌ماق: مَیده تؤلقینلر بیلن قاپلنماق، موج اورماق؛ میلتیللب کؤرینماق، جلوه قیلماق.
[6] جیلمه‌یماق: تبسم قیلماق.

آسمان هم یېتیم باله کبی یالغیز تشلب کېتیلگنده‌ی گۋیا. زمین اَتلمیش بارلیق‌نینگ سۋلیم بغریده بیزمی فقط تنها؟! دېیمن إیچیمده. باشقه سیاره‌لرده هم قاره کونلر بارمی، یۋقمی؟! او هم حاضرچه بیزگه قارانغی. شونیسی معلوم که، یېرده بختلی یشه‌یاتگن بار! بختلی یشمه‌یاتگنلر اېسه سان–سناقسیز.

شونده‌ی قیلیب، نگار و بهادرلرنینگ تۋیی، آرزو–ارمانلری، سېوگی–محبت چۋغلری منگو اۋچدی. ینگی اوی قوریلمه‌ی–یاق، توبنگه چۋکیب کېتدی. آرزو–إیستکلر قاره چیگیرتکه‌لر باسگن آلیچهلی حاولینی اېمس، قبرستاننی بېزه‌تیب قۋیدی. اولر بختنی قوچماق اوچون دنیاگه کېلیشگندی؛ قاره کونلر و قبرستاننی ساغینیش اوچون اېمس.

(قـَیته إیشلنگن وریتنی)

۲۰۲۱/۶/۲۰

تورانتو، کانادا

یرمیمنی ایزله‌یمن

یرمیمنی ایزله‌یمن

کېلینگ باشده اۇزیمنی تـَنیشتیره‌ی. مېن دوکتور هولکر سینشته بۇله‌من. حیاتیم‌نینگ شوگینه یشیل فصلیده، یقین–یقینده باشدن کېچیرگنلریم‌نینگ بیر قـَتیمینی[۱]، بیر شینگیلینی[۲] حکایه قیلیب بېره‌یین؛ دردلریمنی بیر یازغیره‌یین، دېدیم. بو گپلرنی اوییمدن، ایش خانه‌مدن، یقینلریم، دوستلریم دوره‌سیده توریب گپیره‌یاتگنیم یۇق. اۇته آغیر فضا آستیده، ساووق، جوده‌یم جومباقلی، ساکن و قۇرقینچلی بیر مکاندن توریب، إیچ دردیمنی سیز بیلن بۇلیشه‌ییمن.
اېر–خاتین ایکّـیمیز هم دوکتور بۇلیب شفاخانه‌ده ایشله‌یمیز. قیش آلدی هوانینگ کېسکین اۇزگریشدن کسللرنینگ سانی آرتیب بارماقده اېدی. شفاخانه‌میزده، دوکتور یېتیشمسلیگی بیلینیب توره‌دی. معاینه‌خانه‌میزگه؛ حتی که، اوییمیزگه هم کسللر کېلیشی‌نینگ کېتی اریمه‌یپدی. ایش ساعتلریمیز کۇپه‌یگن آنلر اېدی. دوکتور تېمور سینشته‌نینگ ایشی اۇته آغیر، او جراحلیک قیله‌دی. مېن اېسه باله‌لر دوکتوری‌من. انترنېت صحیفه‌لرینی آره‌لب، جهان ایوانی طبابتیده یوزه بېره‌یاتگن ینگی‌لیکلر، واقعه–حادثه‌لرنی اۇقیب باره‌من. «کوید–۱۹» دېگن بلا دنیا

[۱] قـَتیم: بیرار نسه‌نینگ بیر قتلنگن قسمی؛ کیچیک بیر قسم، آزگینه.
[۲] شینگیل: اوزوم باشی‌نینگ بیر قنچه دانه‌دن عبارت شاخچه‌سی؛ بیرار نرسه‌دن قسم، آزگینه، بیر آز.

ینگی‌لیکلری‌نینگ باشیده. عامه‌وي یېتکرمه‌لرنی بند قیلیب توریبدی. مجازي ترماقلرده قره‌مه-قرشی معلوماتلر بارگن سری تۉلقینلـَنیب، تۉر یایه باشله‌گن بیر پـَیت اېدی. چیندنم دنیا بۉیلب بو ویروس یشین تېزلیگیده ترقه‌لیب بارماقده اېدی. بیز اویده عایله بغریده اېدیک. اېندی آدملر آره‌سیده: «اۉلـَت[1] ترقه باشلبتی، ویروس ختایدن[2] کېلیبتی اېمیش! اوزاق-یقینلرده انسانلر توت‌ده‌ی تۉکیلیب اۉله‌یاتگنمیش»- دېگن دوو-دوو گپلر یوره باشله‌گن کېزلر اېدی. دوکتورلر اللـــه‌قچان مسأله‌نی توشینیب، معمّانینگ تـَگیگه یېتگنلر. عادي آدملر آره‌سیده قۉرقوو اورچیگن، وهیمه قۉزغالان سالماقده. کیم‌دیر اونده‌ی، کیم‌دیر بونده‌ی دېیشه‌دی. إیکـّیمیز هم اوییمیزده چقیریلمه‌گن قاره مهمان گپینی بیلگنلریمیزگه تـَیه‌نیب داستان قیلدیک...
شفاخانه‌دن قۉنغیراق قیلیشدی، ایریم جواب قیلرکن دقت بیلن اېشیتدیک... کسلخانه‌میزده یوقیملی، خوفلی کسلیک کون ترتیبیگه چیققنینی خبر قیلیشدی. ضرور چاره-تدبیرلر کۉریش کېره‌کلیگی همده اېرته‌گه علمي مجلس بارلیگینی اَیتیب، بر وقت‌راق ایشگه کېلیشیمیزنی سۉره‌شدی سیم قاقفن تامان[3].
اېرته‌سی غیز اېتیب باردیک شفاخانه‌گه. علمي کمیسیونده موضوع تېوره‌گیده گپیریلدی...کون بۉیی کسل کۉره‌میز. نظریمده چیق-چیقلب تورگن ساعت میللری چرچاقدن زۉرغه سودره‌له‌یاتگنده‌ی گۉیا. اۉشه کونی هوا ساووق، آسمان اوزره قاپ-قاره قـَلین[4] بولوتلر سوزه‌یاتگندی. قویاش‌نینگ آنده-سانده بۉزریشیدن فایده یۉق. اینجیق هوانینگ طعمی قاچیب، تومشیغی آسیله‌نیب، کون آبدان ساویی

[1] اۉلـَت: آدم و حیوانلرده اۉلـَت تیاقچه‌سی قۉزغـَته‌دیگن اۉتکیر یوقوملی کسلیک؛ کۉپلب یاکه یاپـّه‌سیگه اۉلیمگه سبب بۉله‌دیگن کسلیک، مثلاً، وبا.
[2] ختای: چین مملکتی.
[3] سیم قاقماق: قۉنغیراق قیلماق، بیراوگه زنگ، تیلفون قیلماق.
[4] قـَلین: کۉنده‌لنگ اۉلچمی کتـّه؛ بیر-بیریگه جوده یقین جایلشگن، زیچ، تیغیز؛ توتش حالتلی، قویوق؛ کۉپ، مۉل.

باشله‌گن پـَیتلر ایدی. تیریکچیلیک آدملرنی تین آلیشگه مجال بیرمه‌ییدی. دهلیزده بیتابلگنلرنینگ یاقیمسیز اینگراق تاووشی ایشیتیله‌دی. باله‌کَی‌لرنینگ قیی–چوو آوازی، خاتین–خلچ‌نینگ غاوور–غوور گپلشیشی ساکنلیکنی بوزیب یوبارگن. کسللیکدن هم کۉره کمبغللیک، ناچارلیک بیمارلر یوزلریگه قلقیب چیققنی بیلینیب توریبدی. خیالیمده کسللر: «دوکتور آپه! اوّل قارنیمنی تۉیغیزینگ، کېین کسلیمیزنی دوالنگ» –دیېه‌یاتگنده‌ی. یوره‌گیم غش تارته‌دی بو منظره‌نی کۉریب. ایچ‌بوروغ[1]، تاشمه[2]، توماو[3] اوشله‌گن کسللر کۉپراق کۉزگه چلینه‌دی. قۉلیده یاش باله‌سی، کلته–کلته یۉتـَله‌یاتگن خاتینلر صفی اوزون. ایسّغی چیقیب، نفس آلیشی قیینلشگن بیمارلر هم کۉپه‌یه بارماقده ایدی. بوتون ولایتده اۉلیم اۉز کۉلنکه‌سینی سالیب توریبدی، آدملر آره‌سیده تلفاتلر بار...

ایشده‌میز، انچه‌گچه قالدیک شفاخانه‌ده اۉشه کونی. ایش ساعتلریمیز آشگن، خذمت قیلیب توریبمیز هر حالده. بیر هفته‌گه بارمه‌ی وضعیت کېسکینلشدی. احتیاط چاره‌لرینی کوچه‌یتیرگن بیر رژیمده کون بۉیی کسل کۉره‌میز. کسللر: «دوکتور آپه نسخه یازیب بېریدینگیز، ایندی دار–درمان پولینی قېردن قیله‌لیک؟!» –دیگنچه بیزره‌ییب، دادلب بۉزَریشه‌دی. قویاش باتیشگه بیر ساعتچه بار ایدی هلی. بۉساغه هتلب، تشقریگه چیقیشیم بیلن شهرده تونیکه[4] ایدیشلرده ایسریق توته‌تیب، پول تاپه‌یاتگن باله‌لرگه کۉزیم ایلیندی. عجیب بیر حالت! تۉقـّیز–اۉن یاشلر چمه‌سی یوپون کیینگن بیر باله کېله سالیب، توتب تورگن ایسیریغینی تېگره‌مدن اَیلنتیریب،

---

[1] ایچ‌بوروغ: یۉغان ایچک‌نینگ یللیغلـَنیشیدن عبارت آغیر یوقوملی کسللیک؛ یوره‌ک بوروغ.

[2] تاشمه: تشقی تأثیر یاکه ایچکی سببلر نتیجه‌سیده بدنده، شیلیق پرده‌لر پیدا بۉله‌دیگن خال–خال داغلر، پوفکچه‌لر، چیقیقلر.

[3] توماو: ساوقاتیش، الرژي طفیلی بورون شیلیق پرده‌سی‌نینگ یللیغلـَنیشی و بونینگ نتیجه‌سیده بوروندن سوو آقیش کسللیگی؛ ریزش.

[4] تونیکه: حلبی، میتل تورلریدن بیری.

«خدا یۉلیگه بېرینگ بیر نیمه، ایسیریق مینگ دردگه دوا، اسپند بلا بند» –دېگنچه مېنگه تامان قۉلینی چۉزیب توریبدی. تنگه–تونگه اوزیش ایلینجیده باشقه ایسیریقچیلر هم یاپیرلیشیب[۱]: «مېنی آدمیم، بو مېنی آدمیم نری تور» –دېیه بیر–بیری‌نینگ کۉکسیدن سوریشردی. باله‌لردن بیر–ایکـّیته‌سی:"منه بو یم ماسک، ماسکنی قۉچقاری مېنده–کو! آلینگ–اېي، آلیب قالینگ کرونادن اَسره‌یدی سیزنی؛ آنم ینگی تیکتیله، کرونانی تومشیغیدن آسمه‌ی قۉیمه‌یدی» –دېیه قیچقیریب توریشیبدی. حالدن تایگن[۲] درجه‌ده چرچه‌گنمن. ایشدن اویگه قـَتیشیم کېره‌ک اېدی.

کېچ پـَیت ساعت سکّیزگه یقین مېن تورموش اۉرتاغیم دوکتور سینشته بیلن خیرله‌شیب، اوییمگه قـَیتیب کېلدیم. دوکتور نوبتچی بۉلیب شفاخانه‌ده قالدیلر. قه‌یاققه قولاق آسمنگ ینه اۉشه–اۉشه «کرونا»، «ختای ویروسی» –دېگن گپ–سۉزلر تیللرده داستان. کتـّه–کیچیک‌نینگ آغزیده شو گپ. کیشیلر تلویزیون قرشیسیده یاتیب آلیب، بوتون دنیادن خبر تینگله‌شر، اېشیتگنلرینی باشقه‌لر بیلن بۉلیشر، بو خبر تۉغری، او ناتۉغری دېگن تارتیشوولی گپلر راسه قیزیگن بیر پـَیت. کیمدیر قۉرقیب وهیمه قیلسه، ینه کیمدیر «اسره‌سه بلا یۉق، اسره‌مَسه پناه یۉق!» دېیشردی. همه هـَدیک‌سیره‌ب یشه‌یدی. آدم اۉز سایه‌سیدن قاچه‌یاتگن کونلر کېلدی باشلرگه...

اېرته‌سی شاشیلینچ شفاخانه‌گه کېلدیم. ایشخانه‌مگه قـَیریله‌یَپکن اېدیم هم که، جانیم جیمیرلب، سېسکه‌نیب کېتدیم. عمریمده بیرینچی بار تابوت کۉریشیم اېدی. اینیقسه ایکـّیته اۉلیکنی بیر پـَیتده شفاخانه‌دن آلیب کېتیشلرینی کۉریب، بوتون وجودیمنی قوتوغو[۳] چولغب آلدی؛ قۉرقووگه توشدیم. بونده‌ی یوقوملی کسللیک آدم

---

۱ یاپیرلیشماق: کۉپلشیب، گله بۉلیب کېلیب باسماق؛ هجوم قیلماق؛ کۉپلشیب کېلیب توشماق، یاییلیب ترقلماق.

۲ حالدن تایماق: تینکه–مداری، سیللەسی قوریب، اۉلر حالتگه یېتماق.

۳ قوتوغو: قیتیق؛ تېریگه، بدنگه بیرار نرسه‌نینگ تېگیشی، قیتیقلشی طفیلی یوزه‌گه کېله‌دیگن عصبي سېزگی.

تنلـَمه‌یدی اېمسمی؟! غفلتده قالدینگمی اونینگ توزاغیگه ایلینیب، تاییب ییقیله‌سن. اؤنگلـَنیشینگ آسان کېچمه‌یدی... سؤنگ کېچ بؤله‌دی کېین.
اوییمیزده اېدیک، همان کوچه‌یتیریلگن بیر رژیمده ایشلب کېلماقده‌میز. بیر هفته اؤتر-اؤتمس اېریم دوکتور سینشته اؤزی‌نینگ بېتابلیگینی اَیتدی مېنگه. یوره‌گیم شووو اېتیب، رنگ و قوتیم اوچیب، قؤرقیب کېتدیم، یؤغ اېی؛ کؤرینیشینگیز یخشی آته‌سی، -دېدیم ایشانقیره‌ب[1]. و درّاو آله سالیب ایسیغینی اؤلچه‌دیم، قره‌سم ترما متر ۳۹ درجه‌نی کؤرسته‌یپدی. ایچیمگه شبهه یوگوریب، هیجان بوتون بدنیمنی چولغب آلدی. ایسیتمه‌لب‌سیز اؤتیب کېته‌دی، دېیه بیر پیاله موزده‌ی سوو کېلتیریب، پراستامول ایچیردیم. نې کؤرگولیک! قـَیسی تیل بیلن اَیته‌ی که، کؤپ اؤتمه‌ی شبهه‌لریم حقیقتگه اَیلندی. هه، قوریب کېتگور کرونا، هه کرونا! تیست قیلیب انیقله‌دیک بو آتی اؤچگورنی. دوکتوریمیزنی اوشلبدی اېکن کرونا. اېر-خاتین ایکـّی دوکتور بیر بؤلیشیب، درحال قؤشیمچه احتیاط چاره‌لرینی کؤره باشله‌دیک. دوکتور سینشته کېچیکتیرمسدن قرنتین رژیمیگه اؤتدی. قویاش تېگه‌دیگن بـَر هوا بیر خانه‌ده جای سالیب، سویوقلیک بېره‌بېردیم. کؤکتلر، زیره، دارچین، جینسینگ، زعفران، زنجبیل، ایسپـَرک، شیرین مییه[2]، لېمو، قلمپیر، انغیز[3]، مرچ، ریحان، عسل، قاو، یلپیز[4] و جاییگچه غمله‌دیک. اوزلوکسیز پرهېزانه آش-قـَتیغ یېتکیزیب توردیم کسلگه؛ کېیتینی اوزمسدن داری-درمانلرنی بېریشنی هم زؤره‌یتیردیم. نیمه قیلسم هم تأثیر قیلمه‌یپدی. اېریم ایسیتمه‌دن دیر-دیر تیترر اېدی، یخشی بؤلگنی اؤرنیده

---

[1] ایشانقیره‌ب: بیر آز ایشانیب، ایشانگنده‌ی بؤلیب.
[2] شیرین مییه: دوکـّکلر عایله‌سیگه منسوب، ایلدیزی صناعت و طبیاتده ایشله‌تیله‌دیگن کؤپ ییللیک اؤسیملیک؛ قیزیل مییه.
[3] انغیز (انغؤزه): هیدی سه‌سیق تاغ اؤسیملیگی، داری اوچون ایشله‌تیله‌دیگن گیاه.
[4] یلپیز: طبیات، عطارلیک و آذیق-آوقت صناعتیده ایشله‌تیله‌دیگن، سه‌برگ خوشبؤی کؤپ ییللیک اؤت‌سیمان اؤسیملیک.

کون سایین آغیرلشه باردی. بوتون عایله‌میزنی اضطراب اۉز شکنجه‌سیگه آلگن آغریقلی دملرگه قاریلگنمیز. آته–آنه‌لریمیزگه خبر قیلیشگه کېچیکدیک؛ اولر قیشلاق، آلیسیده توریشه‌دی. باله‌لرنی محافظتی کتـّه ایش بۉلدی مېنگه. شفاخانه باره‌یمی، باله–چقه‌گه قره‌یمی؟ بیر جانیم بیلن قـَی یاققه چاپریمنی بیلمه‌ی قالگنمن...

تۉرت قـَبتلی اویلردن بیریده یشه‌یمیز. وضعیتدن گمانلنگن قۉنی–قۉشنی بیزدن جیرکـَنه باشلشدی. همه نفرت اَره‌لش شبهه‌لنیب قره‌شه‌دی بیزگه. قۉلیمیزنی کۉکسیمیزده توتیب معامله قیله‌میز. محله‌داش، قۉنی–قۉشنیلریمیز مېندن اَینیقسه دوکتور تېمور سینشته‌دن شفا تاپگنلر. هر بیری‌نینگ دردیگه درمان بۉلگنمیز. باسیقلیک بیلن وضعیتنی کنترول قیلیشیمگه قره‌مه‌ی، قۉشنیلریمیز «بولرنی کرونا اوشله‌گنمیش...! کۉچسینلر، دَپ بۉلیشسین بوله!» –دېب یوریشیبدی. اولرنینگ «چیقسینله، کۉچسینله، بو یېردن کېتیشسین بولر! شوم اایاغ اېکنله! بۉمَسه...» –دېگن دغدغه‌لری اَوجیگه مینگن. آغیر بیر احوالده تۉشکده میخلـَنیب یاتگن اېریم دوکتور سینشته‌نینگ دردی زۉره‌یدی. کرونا کسل‌نینگ مغدیرینی قییه باشله‌دی. قۉشنیلرنینگ مشمشه‌سی یَره اوستیگه گـَزه‌ک بۉلیب توشدی. اطرافده‌گی احوالنی کۉریب–بیلیب تورگن دوکتورنینگ یوره‌گی چۉکدی. «بولر کۉچمَسه، کۉرپه–تۉشگینی کۉچه‌گه آته‌میز» –دېگن پۉپیسه‌لر ینگره‌ب توریبدی. باشیمیزگه خودّی آسمان قـَپیشگن‌ده‌ی گۉیا. کۉکدن لعنت یامغیرلری تینمه‌ی قوییله‌یاتگن سینگری بیر حالت حکمران اېدی.

... خیریت. وضعیتدن خبر تاپگن چېت اېل تشکیلاتلری بیزگه یاردم قۉلینی چۉزیشدی. شاشیلینچ چاره–تدبیرلر کۉره باشله‌دیلر. آذیق–آوقتیمیزنی یېتکزیب توریشدی. داریلر و کېره‌کلی چاره‌لر هم مهیا بۉلدی. حتی، اوییمیزگه جهازلر آلیب کېلیب، آکسیجن بیلن هم تأمینلشدی. «اۉزینگیزنی بای بېرمنگ دوکتور، پینگیل

کېچەدی، حیاتگه امیدوار بۇلینگلر» -دېب کۆنگلیمیزنی کۆتریشدی کون باتردن کېلیشگن مهربانلیک تشکیلاتیگه علاقەدار شخصلر. دوکتور تېمور سینشته گېپیریشگه تیلی ایلینمەیدی. اونگه هوا یېتمەیپدی. اۇزیم انگلیسچەلب سۇراقلریگه جواب بېریب توریبمن. ایسیّغی توشیب، کۆتریلیب تورەدی. دوکتور سینشتەنی ۴۰ درجه تنه ایسـیّقلیگی قاوجیرەتیب بارەیاتیر ابدی... اوییمیزده کرونا کنترولدن چیقدی. ویروسنی قـَی یېردن یوقتیرگنینی بیلمەیمیز. کېتمه-کېت داری بېردیم، بیر پس اۇتیب، ایسیغی ۲ درجه توشدی. بیر اۇزیگه کېلیب: «ایچیمده کېچەیاتگن جریانلرنی گېپیریشدن عاجزمن هولکر. حیاتده ابنگ آغیر آغریق کرونا آغریغی بۇلسه کېرەک. ابت و سویـَگیمی قییمەلەگیچدن اۇتگزەیاتگندېک، تنمده درد تویەمن» دېیه ابزیلیب گېپیردی دوکتور... اۇزیمنی زۇرغه توتیب توریبمن.
مېن حمایه چارەلرینی کۆریب، یریم کاسه سویوق آش ایچیرەی دېب آلدیگه کیردیم. دوکتور سینشتەنینگ کۆزلری جیققه یاشگه تۇلدی. دردلرینی تیلی ابمس قرەشلری اَیتەیپدی. اونینگ محبتلی کۆزلری سۇنیق[1]، اۇته سۇلغین[2]، ایچیگه نورەب بارەیاتگن‌دەی. کۆزلری اچّیق یاشگه تۇلگن دوکتور سینشته «هولکر! نخات که مېن بو یاروق عالمنی ترک ابتسم، نخات مینگ بیر چېچک آرزو-امیدلریمنی گۇرگه آلیب کېتسم، نخات!!» دېدی مأیوس آهنگده مېنگه قرەب. ایچیمده ییغلب، دردیمنی زۇرغه یوتیب توریبمن. کۆنگلیگه مدار بۇلەیین، دېب تسلّی بېردیم. بالەلرینگیز ساغیندی، تېزلیکده نصیب بۇلسه گُل‌دەی بۇلەسیز. ینه همیشەگیدېک جان و جگرلریمیز، دۇستلر و اۇرتاقلرینگیز بیلن تۇپلەنیشیب، یخشی کونلرنی خوش قرشیلەیمیز، دېب یوپـتماقچی[3] بۇلدیم.

[1] سۇنیق: اۇچیق، سینیققن، سۇلغین؛ حرارتی، قۇری کېتگن؛ بۇغیق، حزین.
[2] سۇلغین: سۇلیق؛ اۇزینی آلدیرگن، سینیققن، رنگی کېتگن، قوتی اۇچگن.
[3] یوپتماق: ییغلشدن تۇختتماق؛ آووتماق؛ قیغو-المینی یېنگیللتیشگه اورینماق، تسکین ببرماق.

اوییمده‌من... سۆنگ مېن قازان–تباقلرنی یووه‌ی، دېب آشخانه‌گه باردیم. یېر و کۆک جای بېرمه‌ییدی. خانه‌مگه کیریب آلدیم. ناچارلیکدن یوره‌گیم تۆلیب ییغله‌دیم؛ کملیگیم کېلدی. قۆلیمدن هیچ نرسه کېلمه‌یاتگنیمدن اۆکسیندیم. وضعیتگه داش بېره‌المه‌ی، سېزدیرمسدن اوینی ترک اېتدیم. آچیق هواده بیر پس اَیلندیم، سۆنگ اوییمگه قـَیتیب کېلدیم، خانه‌مگه کیریب، ینه تۆییب–تۆییب کۆز یاشی قیلدیم. اوییمیز انجاملری تیلگه کیرگنده‌ی، بیر ناخوشلیکدن درک بېریب توریبدی نظریمده. خانه‌لر هواسی بۆغیق و آغیردن آغیر؛ ساکنلیک چۆککن. بویوم–انجاملریمیز نوحه قوریب، عزا توته‌دیگنده‌ی گۆیا. اۆلیم دېرَزه‌دن تیشلرینی شقیرده‌تیب توریبدی. حیات اَیریلیق کویینی چله‌یاتگن مثال. دوکتور سینشته‌نینگ کۆنگلی چۆکمه‌سین دېیه، یوزلریمگه تۆر یایگن مصیبت شرپه‌لرینی یشیریشگه اورینه‌من. هلی دوچ کېلمه‌گنیم قاره کونلر مېنی سۆراققه توته‌یاتیر اېدی. کېله‌جک مېنگه هلی قـَیده‌سن...؟ دېیه‌یاتگنده‌ی. بو جمعیتلرده اینیقسه یتیم باله‌لی خاتین ذاتی بختیلی یشب کېتیشی ممکن بۆلمه‌گن إیشلردن اېمسمی؟! یامان کون کېلمه‌سین، دېیمن. اگر بیر کار–حال یوز بېرسه بارمی... قدر و قیمتیم سینیب تمام بۆله‌من. بلکه کیمگه‌دیر کېره‌ک بۆلرمن، هه کېره‌ک! کېره‌کمن فقط اېرککلرنینگ قوچاغینی ایسّیتیش، لحظه‌لیک شهوتینی قاندیریش اوچون، اېرمک اوچون کېره‌کمن... یتیم باله‌لریم چی؟... قالگن عمریم مېنی خودّی شکنجه‌گه ساله‌یاتگنده‌ی. خیاللریم، هلی بولر حلوا! –دېدی مېنگه... دردلریمنی ایچیمگه یوته‌من... «اۆلیب–اۆلیب تیریله‌من» دېگنلری شو بۆلسه کېره‌ک. دوکتورنینگ جانی مېنینگ ایچیمده. بو جان ایچیمده ساویمه‌سین دېیمن؛ بو جان کۆز اۆنگیمده به‌تمام اوزیلیشدن قۆرقه‌من... مېنی امیدسیزلیکدن باشقه نرسه اۆزیگه یۆلتمه‌ییدی. اۆزینگدن باشقه هیچ کیم سېنی اېشیتمه‌یدی؛ نه چاره قیله‌یین! آسمان بلند یېر قتـّیق. اېنگ آغیر باتگنی هم انه شو یالغیزلیک اېدی مېن اوچون.

اویقیم قاچگن، قیغوگه قاریلیب یاتیب‌من، توز تاتگیم کېلمه‌یدی. باله‌لرنینگ ایزّی–چوولری ایچ و بغریمنی اېزیب بارماقده. تالیققنیمدن بیر پـَیت کؤزیم میزغیبدی. توش کؤریبمن. توشیمده باله‌لیک قوچاغیگه آتیلیبمن. الغاق–دالغاق توشلر توفانی ایچره الجیره‌یله‌یمن، تلپَسه‌لنه‌من. کییم–کېچکلریم، کؤرپه–یاستیقلر بیلن آلیشه‌من. «اېشیتمه‌یپسیزمی؟ شونچه چقیره‌من نېگه تاووشینگیز چیقمه‌یدی آته‌سی! قؤللرینی بؤینیمگه یاستیق قیلگن دوکتوریمدن درک یؤق. قاره باسدی... اېی اېی؛ وادریغ! کؤرینمس قاره قؤللر حاصلدار درختنی ییقیب، ایلگیمده‌گی قیپ–قیزیل آلمه‌نی» یولقیب کېتدی. اویقیمنی نریگه سوریب، اؤرنیمدن سپچیب توردیم. قره‌سم یانیمده هیچ کیم یؤق. یاستیغیم‌نینگ یریمی بؤش. یاپیریم ایې! دېیه یاقه اوشله‌دیم. ینه توشلریم‌نینگ دوامی اېسیمگه کېله باشله‌دی. آپه–سینگیللریم، بؤیداش دوگانه‌لر ایله «یشین–یشین»، «خاله–خاله» اؤینه‌ماقده اېکنمیز توشیمده. یخشی کؤرگن قؤغیرچاغلریم بیلن مستانه اؤینه‌یپمن. باله‌لیک سلطنتی اوستیده حکمران‌من. «باله‌لیگیم پاشالیگیم» –دېگنلریدېک. توشیمده بېخواستدن قؤغیرچاغیم قنی؟! کیم آلدی قؤغیرچاغیمنی؟! –دېب داووشیم باریچه قیچقیریبمن؛ تاماغیم ییرتیلگودېک بقیریبمن اېکن بیلسم. باله‌لریم بیلن اویده یالغیزمن، یالغیز.

عمر یؤلداشیم بیر هفته‌دن بویان شفاخانه‌ده یاتقیزیلگن. باله‌لرنینگ نان و آشینی بېرگنی اویگه کېله‌من و ینه شفاخانه‌گه باره‌من. یالغیزلتمه‌ی، کؤز قاره بؤلیب توریبمن. کېینگی پـَیتلری نفس آلیشی ینه–ده اؤته آغیرلشدی. ماسلمه یاردمیده قیینه‌لیب نفس آله‌دی. شو بوگون وقتلی‌راق اویگه کېتیب قالدیم. تورر جاییمیز بناگه قره‌ب قـَیریلرکنمن، باله‌لریم دېرَزه‌لردن چوویللشیب،کؤزلری مؤلتیره‌ب ییغلب توریبدی. اویگه کیریب درّاو دېرَزه‌لرنی آچیب هوا المشتیردیم. باله‌لریمنی آووتدیم، یېدیردیم و ایچیردیم. اولر آته‌سینی ازّانچه ساغینگنلر. مېن اېسه آته‌نگیز بوگون،

اېرته کېلەدی قیلیب، گۉدکلرنی یوپنتیرەمن. شو ذیل تون بۉلیب، کون بۉلیب عمر اۉتەیاتیر اېدی.
کونلری گرەنگسیب تالیققنیم باعث توندن هم اۉسانگنمن[1]. تون دېگنی مېن اوچون یالمانغیز البستی. تون بۉله بېرسه یورەگیم بېزیللەی بېرەدی. کونده معنا کۉپ اېکن. هر قـَلەی ماما قویاش یوزینگه جیلمەیەدی؛ کۉچه بالەلری‌نینگ شۉخ-شۉخ اۉیین‌قیراق تاووشلری دردینگنی آلەیاتگندەی... کاشکی قویاش باتمسه، تون بۉلمسه، دېیمن ایچیمده. کۉنگلیم بیر قیلگه آسیغلیق. دوکتوردن خبر آلیش اوچون آره-سیرەده شفاخانه بیلن باغلەنیب توریبمن. تونلر همان مېنی اېتیمنی قییمەلب قیناققه آلیب توریبدی. تانگ سحر اویغانیب کېتدیم. دېرزَەلردن کۉچه بۉیلب تونگولەمن[2]... دوکتور سینشتەنینگ صلابت تۉکیب تورگن بۉییگه کۉزیم توشرمی دېیمن. ینه کېچ بۉلیب قالدی. مېنی اېزەیاتگن آنلر یقینلشماقده...
... قندەی اوخلب قالگنیمنی بیلمەیمن. تون یریم اویغانیب کېتدیم. کۉچه یاغدوسی‌نینگ یلـّیغی پرده آرتیدن اۉیگه توشیب توریبدی. ینه مېنی قاره باسگن اېکن، آغیر توردیم جاییمدن، تېبرەنگیم کېلمەدی. قرشیمده کتـّه آینه مأیوس قرەب توریبتدی. کۉزگو آلدیده توریب آلدیم. ایچکی کېچینمەلریم آینه یوزیگه بیردن بلقیب چیقدی. تۉزغاق ساچلریمنی ترەشگه حالیم بۉلەدی. آنم و بالەلریم بیلن قبرستانده توریبمیز. قبرگه قاره ساچلریمنی یاییب اېگیلەی دېدیم و، وجودیمنی وهشت، قۉرقوو چولغب آلدی. بو منظرەنی ینه ده کۉریشگه جرأتیم سیندی. بۉییم برابر کۉزگوگه مُشتیمنی سالدیم. آینه چیل-پرچین بۉلیب تۉکیلیب توشدی. آرتگه تیسَریلدیم. قرەسم دوکتور سینشته یاتگن تخت تۉشک بۉم-بۉش. یالغیز اۉزیم‌من ... تشقری‌نینگ بیر قـَتیم یالقینی دېرزَه تیرقیشیدن دېوارگه آسیلگن دوکتورنینگ

---

[1] اۉسانماق: تالیقماق؛ تالیب بېمار بۉلماق.
[2] تونگولماق: تیکیلیب قرەماق، حیرت بیلن باقماق.

تصویریگه توشیب توریبدی. کۉرکم عکس شیشه آرتیدن صلابتله پارلب‌ییدی. کولگیچلری إیچیگه چۉغ سالدی. دېوارده‌گی دوکتورنینگ عکسینی آلیب بغریمگه باسدیم و هۉنگره‌ب–هۉنگره‌ب ییغله‌دیم. مېن بیلن دوکتورنی اجره‌تیب تورگن سیمان شیشه‌نی آلیب تشله‌دیم. صورتگه تیرمولیب آوازیم باریچه ییغله‌دیم.کۉزلریمدن آققن دوو–دوو یاشلر دوکتور صورتینی هۉل قیلیب یوباردی. اچّیق کۉز یاشلریم کولیب تورگن لبلری‌نینگ سېوگی عمّانیگه غایبانه قۉشیلیب کېتدی. یوریب، اَیله‌نیب، توننی تانگگه اولب چیقدیم...

قویاش اېندی نور ساچه باشله‌گنده‌ی. آغیر وضعیتگه قره‌مه‌ی، آدملر تیریکچلیک ارابه‌سینی تېبره‌ته‌ی دېب شهر تامان حرکتلنماقده. کۉچه‌ده قـَیسی‌دیر باله‌نینگ: «آلیب قالینگ! ییریک–ییریک خانه‌گی، مزه‌لی سېمیز تاووق غله‌سی فقط مېنده! مېنده!!» –دېگن قیچقیریغی اینگره‌ییدی. ایرته‌لبکی چایگه چاغلـَنیشگه مجبورمیز. آته‌لری‌سیز باله‌لریم آوقتلنگیسی کېلمه‌یدی سیره. بیر پـَیت اۉغلیم: «آنه–آنه! تیلفونده «دوکتور هولکر سینشته‌نی چقیر دېییپتی کیم‌دیر» –دېدی. یا پیریم، دېیه یوگیره سالیب گۉشکنی قولاغیمگه توتدیم؛ سلاملـَشیب، جواب قیلدیم تیلفونده. تـَنیش آواز شفاخانه رییسی ابدی. «تقدیر اېکن؛ سیز اېندی شفاخانه‌گه کېلیب اۉتیرمنگ، علاجی یۉق. باله‌لرینگیزگه باش بۉلینگ، سیزگه تۉزیم بېرسین؛ صبرلی بۉلینگ. دوکتورنی قۉلدن بـــپ.....ر...دیک!»– دېگن ییغی اره‌لش آواز مېنی تیریکله‌یین اۉلدیردی. اۉشه پـَیت او اېمس، مېن ابدیم تابوتده یاتگن. بۉغزیم ییغیگه تۉلیب. اخخخخخخ! وادریغ! یاستیغیم یریم بۉلدی؛ بختیمدن ایریلدیم‌می هلی؟! اېندی یرمیمنی قـَیدن ایزلب تاپه‌من، دېگنچه چوقور آه چېککنیم ابسیمده...

منه اره‌دن بیر ییل اۉته‌ی دېب قالدی. سیزگه تـَنیشتیرگنیم اۉشه دوکتور هولکر سینشته بۉله‌من، منه یانیمده بیر قیز، ایکـّی اۉغلیم و آنه جانیم توریشیبدی. هوا ساویی باشله‌ییدی. بیر–ایکـّی ساعتلردن کېین قویاش اُفـققه باش قۉیه‌دی.

اوییمیزگه قـَیتیشگه ناچارمیز. بیز شو لحظه دوکتور تېمور سینشته‌نینگ سۉنگگی منزل و منگو مکانی اوزره کۉزلر تۉله یاش آیاق اوستیده توریبمیز. دیدار قیامتگه قالدی، بو بارسه کېلمس جایگه اوچته باله‌منی یېتکلب کېلدیم. تۉرتاولـَشیب قبرنی قوچاقله‌یمیز؛ ییغله‌یمیز، قبردن تاووش کیلمه‌یدی. باله‌لریم‌نینگ «آته جان!!!» – دېگن آوازینی هیچ کیم اېشیتمه‌یدی اېندی. غریب سینشته‌میزدن درک یۉق. اونینگ مزاریگه اوشاق تاشلر اېمس، یوره‌گیم‌نینگ قۉری، درد و غمینی یاغدیرماقده‌من. الوداع دېیمن دوکتوریم! الوداع!!!

شولرنی سیزگه حکایه قیلیب بیررکنمن، سنشته‌م قبرینی یالغیز قالدیریب کېتیشگه مجبورمن اېندی. مَیلی مېن دربدر بۉله‌ی، یششگه محکوم‌من. سېن اېسه منگو آرام آل دوکتوریم!

اۉقیگنینگیز حکایه‌نی مېن انه شو منزلدن، قبرستاندن توریب، کۉز یاشگه کۉمیلگن حالتده سیزگه گپیریب بېردیم. خاتین لعنتلنگن بیر جمعیتده مېنی نیمه‌لر کوتماقده بیلمه‌یمن. بیراق اۉزیمنی قاره قره‌شلرگه قربان قیلمسلیککه تیریشیب کوره‌شه‌من. باله‌لریم حقی حرمتیگه مېن جوابگرمن، فقط مین. سۉزیم‌نینگ سۉنگگیده بیز کۉرگن داغنی سیز کۉرمنگ... دېیه برچه‌گه اېنگ اېزگو تیلکلر تیلب، خیرلشه‌من.

خدمتگارینگیز، دوکتور تېمور سینشته‌نینگ نامراد هولکری

اۉلماق آسان ایمس

اۉلماق آسان ایمس

تۉرت خاتین آلیب، کېپینگیسیگه اویلـَنه‌من، دېب تورگن آلتمیش بېش یاشلی ساپه-ساغ ظاهر اَبه، قۉققیسیدن کسل بۉلیب قالدی. بای-به‌دولت، کېلیشگن آدم‌نینگ ساغی هم کسل-بېماری هم مبادا اۉلیب قالسه، اۉلیگی هم قدرلی بۉلرکن. ظاهر ابه‌نینگ احوالی کون سایین آغیرلـَشه باردی. داکتر، اېمچیلیک یېتمه‌گنی‌دېک، ملا، پالچی، قاقیمچی و بخشیلرنینگ کېتی اوزیلمه‌یاتگن بۉلیب بۉلدی. ایسیریقلر توتـَتیلدی. ایس چیقریلدی. ایسّیق-ساووق، اچـّیق-چوچوک آش-قـتیق یېدیردیلر. ایسیتمه‌سینی توشیریش اوچون منگله‌ییگه هۉل رۉمال قۉیلدی. ظاهر ابه ایسیتمه‌نینگ زۉریدن الجیره‌ماقده اېدی...

بیر هفته اۉتدی، اۉنگلنمه‌یپدی. صدقه‌لر اولشدی، اېل دعاسینی آلیش اوچون اولکن داش قازانلرده خیرات آشی پیریشماقچی بۉلیشدی. لنگیلـه‌گن اۉچاقلر اوستیده آسیلگن قازانلر بیقیرله‌یپدی. ارباب، یاش اولوغلر کسل‌نینگ تېگره‌سیده «یره‌تگن‌نینگ حکمی؛ دردینی بېرگن دواسینی هم بېره‌دی.» -دېییشیب یوره‌ک کۉتریب، کۉنگیل آلیشه‌یپدیلر. ظاهر ابه سۉزدن قاله یازدی. امیدینی اوزگنلر بۉلدی. کۉپ اۉتمه‌ی، بېمارنینگ کۉزی آچیقلیگیده اونینگ مال و مُلکی اوستیده‌گی دعوالر هم باشلـَنیب کېتدی. اۉغلی یۉق ظاهر ابه قیزدن هم قیبلگندی. خاتینلری‌نینگ اۉز

ارا مشمشه‌لری بارگن سری زؤره‌یماقده اېدی. کونداشلرنینگ بیر–بیریگه اَیه‌مه‌ی تاش آتیشلری اَوجیگه آله‌یپدی. ساغلیغی چؤکیب، توشککه میخلـَنیب قالگن ظاهر ابه‌نینگ بیلگنلری ایچیده. تیشینی گز–گزلـَته‌دی–یو، فایده‌سی یؤق. ظاهر بای‌نینگ ایچیدن: «اخ نیمه قیله‌ی؟! بو مېکه‌جینلرنینگ اېندی تابینی آلالمه‌یمن–ـه!» –دېگن کېچینمه‌لر اؤته‌یاتگنی کؤزلریدن بیلینیب توررردی. لبلریدن همیشه‌گی‌دېک سؤکینچ سؤزلر گـُلـلـَمه‌یپدی. چېرتیب–چېرتیب ساووره‌ی دېسه، تاووشی چیقمه‌یدی. ظاهر ابه‌نینگ قانی قـَینب، غضبی تاشیب، تیشلرینی زؤرغه غیچیرلته‌دی و اوستونده آسیلگن قیزیل قمچیگه تیکیله‌دی، نې قیلسین که غیشت قالیبدن کؤچگن. «هیچ بؤمه‌سه قمچینی آلیب یانیمگه قؤییله برکه تاپگورلر» –دېگولیک گپینی تیلیدن تشقریگه چیقره آلمه‌ی، کؤزیگه یاش قـَلقدی.
ابه‌نی دورکون–دورکون اویلر و دُرِ دَوران خیاللری آلیس–آلیسلرگه آلیب کېتدی. اؤتمیشی‌نینگ قیرق ییللیک حیات داستانینی سؤلغین باقیشلری اَیته‌یاتیب توریپدی. یېنگ‌سیز چاپان کییب، یاغاچ ارابه مینیب، بارسه–کیمسگه روانه بؤلیشینی خیالیدن بیر–بیر اؤتکزه کېتدی. قیلگنیدن قیلمه‌گنلری هلی کؤپ؛ مؤل مراقلی کونلری بېلیدن چاپیلگن‌دېک گؤیا. اولرنی بیر–بیر اَیتیب توگـَتیشگه نه وقت بار، نه کوچ. دردی نـَفـَسی ایله اؤره‌لیب، پارتلب تشقریگه آتیلگودېک...
ظاهر ابه سینیق کیپریکلرینی یاپماقچی بؤلدی–یو، مداری یېتمه‌ی، کؤزلریدن اچّیق و ساووق یاشلری یوزلریگه دومه‌لب توشدی. اؤلیم بیلن آلیشه‌یاتگن کسل غیرتی جؤشیب، اؤرنیدن توره‌ی، دېب قؤزغالدی؛ بیراق کوچی یېتمه‌ی، ینه ناچار اؤنگ تامانیگه یانباشله‌یدی. هوشیده‌می، اوخله‌یپدی‌می، بیلیب بؤلمسدی.
سهل قیمیرلب کؤزینی آچدی. شونده‌ی‌گینه کؤز اؤنگیده بیر قاره قؤنغیز تؤپ یَسب، جان–جهدی بیلن اونی پستلیکدن تېپه‌گه آلیب چیقیشگه تیریشه‌یاتگندی. رزم سالیب قره‌سه، اوسته‌کار قؤنغیز مهارت بیلن اؤزیدن ییگیرمه برابر کتـّه‌راق قیلیب

تۉکیس یسه‌گن کاپتاکنی[۱] منزلیگه یېتکزمه‌ی قۉیگیسی یۉق. قۉنغیز اۉز قۉلی بیلن پیشیتیب یسه‌گن دومه‌لاق تۉپنی سهل سیلجیتیب، جاییدن آزگینه جیلدیره‌دی-ده[۲]، آغیرلیک قیلیبمی توتیب توره آلمه‌گچ، اوستیگه اغه‌نب توشه‌دی. بو وضعیت ظاهر ابه‌نینگ کۉز اۉنگیده کۉپ باره تکرارلندی. شو تاپده او باسیب اۉتگن یۉللری و کېچیرگن عمرینی شو منظره‌گه قیاسله‌گن بۉلسه عجیب‌مس. تغین اویاغینی اۉزی بیله‌دی.

کسل‌نینگ جان کویَرلری تېزراق توزه‌لیب کېتسین اوچون شفا سۉره‌ب، خدا یۉلیده بیر جانلیق هم سۉییشه‌دی. قاری‌لر کېلیشیب، قیزیل بخمل کۉرپه‌چه اوستیده، قرآن آچیشیب، باش تېبره‌تیب، تاماغینی قیرگنچه تلاوت قیلیش بیلن بندلر. بیر سیدره ختم توگه‌گچ، قاری‌لر آیاق یازیشدی. ملالر کۉپراق تۉیده حرمت قازانیشه‌دی. قـَیتیشیب ینه تلاوتگه توتیندیلر.

قیشلاققه خیرات آشیگه خبر ترقـَتیلگن. محلله‌نینگ کۉزگه کۉرینگن آق‌ساقال، کۉک‌ساقاللری کیریب کېله‌بېردی. مهمانلر آداب بیلن کۉرپه‌چه‌لر اوستیده اۉتیریشر، بیر-بیرلریگه باش ایرغیب، کۉز سوزیب سکوت سقله‌شر و هر نېچه‌ده «اي یره‌تگن اېگم اۉزینگگه شکر!» -دېیه قۉللری بیلن ساقاللرینی معنالی توتملب قۉییشردی.

بیر آز اۉتیب، دسترخوان تۉشلدی. اوّل قاری‌لرنینگ قۉلیگه سوو سالینیب، اَریتیشگه چاچیقلر توتقزیلدی. یۉل-یۉل شال دسترخوانده بۉسیلـه‌گن بوغدای نانلری اوشـَتیلدی[۳]. کتـّه-کتـّه تـَبنگلرده دماغنی قیتیقله‌یاتگن پالاو تۉره تارتیلدی. سۉنگ چینی کاسه‌لرده بوغی تاوله‌نیب تره‌له‌یاتگن قۉی گۉشتیدن کاسه‌لرده شۉروه کېلتیریلدی. ابه‌نی کۉریشگه کېلگنلر شۉروه‌نی مزه‌لتگنچه، شۉرپه-شۉرپه ایچیب،

---

[۱] کاپتاک: تۉپ؛ دومه‌لاق اۉره‌م، ایرغیب آتیله‌دیگن نرسه.

[۲] جیلدیره‌ماق: آز مقدارده آقماق، میلتیره‌ب توشماق؛ آزگینه حرکتگه توشماق.

[۳] اوشتماق: بۉلک-بۉلک قیلیب سیندیرماق، میده بۉلکلرگه بۉلماق، اجره‌تماق، سیندیرماق؛ اورماق، اوریب پرچه‌له‌ماق؛ بیریک پولنی شو قیمتده‌گی میده پوللر بیلن اَییر باش قیلماق، میده‌له‌ماق.

یاغلیق‌قینه اېتینی یېپیشه‌یاتیر اېدی. سویـَگینی چـَینب، ایلیگینی قؤلی کپیگه قاقیب لوقـّه-لوقـّه یوتیشردی؛ سؤنگ لب و لونجینی یلتیره‌تیب، قؤلی‌نینگ یاغینی ساقاللریگه ایشقب، گـَلمه-گـَلیگه فاتحه‌گه قؤل کؤتررديلر. آخرده ختم پولینی آلیشیب، تورنه قطار بؤلیشیب ظاهر ابه‌نیکیدن چیقیشب کېتیدیلر. ملا حسین هم کېینگی ختم وقتینی اَنیقلب، رېجه‌لب آرتگه قـَیته‌دی...

نیمه بؤلدی-یو، اوزاق یاتیب قالگن کسل‌نینگ یانیگه کېلیب، کؤنگلینی کؤترووچیلر هم باره-باره سېرگیشردی[1]. بېمار دَره‌نغیلله‌گن حاولیده، ساکن اوی‌نینگ بیر چېتیده یالغیزلیک دردیدن تنه‌سی یېمریلگنده‌ی ایچیگه نوره‌ب تؤکیله باره‌یېدی. اگر اؤشه ساغلیگیده باقیب قؤیگن اَیغیر ایتیلری[2]، قفسلرده‌گی قؤشـّه-قؤشـّه کـَکلیکلری، غوجوم درختلرده تیزیب آسیلگن سَیراقی بؤدنه‌لری بؤلمسه، ابه‌نینگ ایچی ترسه یاریلیب شو ساعتی اوزیلیشی تورگن گپ. هر نه انه شولر کېینگه سوریب توریبدی. ظاهر ابه خانه‌ده، اوی بالارلریگه تیکیله-تیکله اؤساندی، سناقلی قالگن نفـَسلریدن بېزدی[3]. بو یاروق عالمده اؤپکه‌سیگه جایله‌یاتگن مصفّا بیر یوتوم هوا بُرده‌لنگن قؤرغاشین میده‌لری‌دېک تاماغینی قیریب چیقه‌یېدی. شولر هم یېتمه‌ی قاله‌دیگن پـَیتلر بؤلیب توریبدی. توشینیب بؤلمس درد. ظاهر ابه آره-سیره گپگه کېلیب غودیرده‌یدی. ابه آخری:

ــ جاییمنی اوو انه اؤشه چارپایه‌دن، - اوّلیگه کؤز اشاره‌سی قیلیب، کېین تیلی بیلن اَیتدی، - سالیب بېرسه‌یلر بؤلمه‌یدی‌می؟ -دېدی خاتینلریگه قره‌ب. کسل باقیشدن چرچه‌گن خاتینلری کؤرینیش بېرمه‌یدی. بیرگنه عایشه خاله مینغیلله‌ی-مینغیلله‌ی:

[1] سېرگیماق: آزه‌یماق، کم بؤلماق.
[2] اَیغیر ایت: آتگه اؤخشه‌گن ناوچه ایت. اَیغیر: اورغاچی آت، بییه.
[3] بېزماق: زده، بېزار بؤلماق؛ جانیگه تېگماق.

«اوزیلمه‌یدیمی اۆلگور! جانیم غیقیلداغیمگه[1] تیقیلدی، کسل بۆمه‌ی هر بلا بۆگور» دېیه ایستر–ایسته‌مس، اېریگه اۆریک درختی آستیده‌گی سۆری اوزره جای تۆشه‌دی. اېندی، کسلنی چپرکتگه آلیب باریب یاتقیزه‌ی دېسه، بیر اۆزی اېپله آلمه‌یدی. گـَوده‌لی آدمنی سودره‌ب باریشی عیال اوچون آسان اېمس. کونداشلرنی چقیریب، یاردم آله‌ی دېسه، غروری، خُرمه‌چه‌سیگه[2] سیغمه‌یدی. بیر ایکـّی کاییب، اېریگه سۆکتیره‌ی دېسه، کسل‌نینگ تیلی اَیلنمه‌ی توریبدی. قۆنی–قۆشنیلردن کۆمک آله‌ی دېسه، بَری اۆز ایش–یوموشلری بیلن کېتیشگن. عایشه خاله‌نینگ ایچیدن «اۆلیب کېتگور، تېکینخۆر قاری‌لر کېلیشمه‌یدیمی شو پـَیت؟ منه‌وی گۆرمه–گۆر بۆلگورنی اوزه‌تیب قۆییشگه قنی اېدی یاردم قیلیشسه!» –دېگن اۆی اۆتماقده. کونداشلر بیر–بیریدن قالیشمسلیک معناسیده، ناچار تاووش چیقرمسدن، شنغیلـله‌شیب قۆلمه–قۆل قیلیشیب ظاهر ابه‌نی کۆرپه‌چه‌سی بیلن بیر عمللب، تشقریگه سودره‌ی–سودره‌ی، سۆریگه آلیب باریب یاتقزیشدی. ابه بیر آغیرلشه‌دی، بیر اۆزیگه کېله‌دی. عایشه خاله «تېشیب چیقسین» –دېگنده‌ی قیلیب، بیر پیاله کۆک چاینی اېریگه هوپلتدی و کېتیب قالدی.

بیر یاقده باغ‌نینگ اوزومی اوزیلیب، مه‌ییزغالگه اۆتقزیلگن. ینه بیر یاقده پامه‌دیرلر پیشیب، مېوه‌لر حاصلگه کېلیب، تۆکین–ساچین. ییغیب آلیشگه آدم یۆق. ظاهر ابه بایه‌گی قاره قۆنغیزنی اېسله‌دی. خیالیده قۆنغیز بار کوچینی ایشگه سالیب، همان تۆپنی مقصد سری آلیب باریشگه تیریشه‌یاتگندی. ظاهر ابه نیمه‌گه اېسله‌دی اېکن؟ کۆرر کۆزگه قیزیق و غلطی بیر منظره. بو نیمه؟ ظاهر ابه ایچیده اۆتمیشینی، تورموشی و یشب تورگن حیاتینی، بار وجودینی انه شو تینیم بیلمس قۆنغیزگه مېنگزه‌تدی‌می؟ یاکه... اۆزیگه عیان.

---

[1] غیقیلداق ~ هیقیلداق: بۆغیز، تاماق، بۆیین‌نینگ آلد قسمی. هیقیلداغیگه کېلماق: اۆلر حالتگه کېلماق، اۆلگوده‌ی قیینه‌لیب کېتماق.

[2] خُرمه‌چه‌سیگه سیغمه‌یدی: غیرتیگه تېگه‌دی، یامانی کېله‌دی، غروری رخصت بېرمه‌یدی.

بېمار بیر نفس اۉیگه باتیب، دهشتلی اۉلیمینی کۉز اۉنگیگه کېلتیریب کۉردی. چیدهب بۉلردهی وضعیت اېمس... کۉزلری منگو اویقیگه کېتر-کېتمس روحینی اۉزیدن قالهیاتگن مال-مُلک، تۉرتته خاتین شور تقدیری کېمیره باردی. اۉزیدن کېین بېوه قالگن گۉزل خاتینلری باشقهلرنینگ قوچاغینی تۉلدیریشینی اۉیلـَسه، یاریلیب، پارتلب کېتگیسی کېلهدی. یاش خاتینلر شریعیت بۉییچه بېوه قالمهیدی.

ظاهر ابه بیلقیلـهگن قوچاقلردن تۉییب اولگورگنی یۉق. هلی ینه بیر آق بیلک و سوو ایچسه تاماغیدن کۉرینهیاتگن قرچیغـَی[1]دېک قیزنینگ حسرتیده اۉرتب، یانیب کېلردی. اېندی ارمان بۉلسه کېرهک. اۉلیمی آلدیدن تۉرتته خاتین کیمگه قالهدی؟ مال-ملکی کیملرگه یېمیش بۉلیب کېتیشیدن آغرینهدی؛ آغیر اَیریلیق دردینینگ خیالینی چېکهیپدی. گاه اچّیغی بیلن دنیانی بورگهدهی سیقیمیگه آلیب، غیجیملب تشلهگودهی بۉلهدی... هلی اۉلمهی توریب، دولتینی میراثخۉرلری تارتیشه-تارتیشه خام تلاش قیلیشنلرینی خیالیگه کېلتیریش بیلن اندرمان. ظاهر ابهنینگ حالیدن مطلق جیملیکدن اۉزگه خبر آلهیاتگن کیمسه قالمهدی. کوچسیز شمال اېسیب، شیتیر-شیتیر درختلر یپراغی قیمیرلـَشیدن تنگهدهی قویاش یاریغیگینه ابهنینگ یوز و کۉزینی ایلت-ایلت سیلهیدی خلاص. گۉشت و پۉستی اَیریلیب، سویـَکلری شاوشب تۉکیلگن حس قیلهدی. اېندی آسیغی یۉق، غیشت قالیبدن کۉچگندی.

ابهنینگ کۉزی اۉنگیده ینه اۉشه قاره قۉنغیز صحنهسی گـَودهلندی. بو گـَل اۉشه قۉنغیز تلپینه-تلپینه دومهلاق تۉپنی تېپهگه یېتهریب چیقرگودېک؛ نه کۉز بیلن کۉرسین که، یومهلاق تۉپی ایرغیب، منزلگه یېتر-یېتمس قۉنغیز بیلن بیرگه کۉز ایلغهمس توبنلیک تامان دومهلب کېتدی؛ غایب بۉلیشدی. اۉلیمنینگ یخشیسی

---

[1] قرچیغـَی: کلته قـَیریلمه تومشوقلی، تیرناقلری اوزون و اۉتکیر، آوگه سالینهدیگن ییرتقیچ قوش.

یۉق. هر کیم‌نینگ حیات چیراغی بیر تور اۉچه‌دی. یخشیلر اۉلسه جمعیت کېمتیک[۱] بۉله‌دی. بیراو اۉلمسه حیات‌نینگ معناسی یۉقاله‌دی.
اۉکینچلر چولغه‌گن ظاهر ابه آسمان قدر یوک آستیده اۉته تأثیرلی آه چېکدی، بیر چوقور نفس آلیب، «وادریغ دنیا!» –دېماقیچی بۉلدی–ده، اولگوره آلمه‌ی، کۉزلری منگو یومیلیب، منگو اویقیگه کېتدی...
«گۉرگه! نه او یاق بۉلدی، نه بویاق» –دېب تورگن عایشه خاله بو وضعیتنی سیرتدن کوزه‌تیب توررکن، «بیردن اېبییی اوییم کویدی؛ بیرگینه‌م اېدی؛ باقرمانیم، تاپرمانیم، توترمانیم کېتدی. اېسیز تۉره‌مدن اجره‌لدیم. وایبیی وایبیی ویی!» –دېگنچه قیچقیریب ییغله‌ی باشله‌دی. اوچـّله کونداش هم خودّی کوتیب تورگنده‌ی، شو کویی[۲] اَیریلیق و ماتم اَیتیملرینی اَیته کېتدیلر. قۉنی–قۉشنی، یقین–اوزاقلر خبر آلگنی کېلیشدی.
قویاش کون باترگه آغه‌یاتگن پـَیت، آفتاب قیزیب توریبدی. ضرور بۉلمسه کۉچه‌گه چیقرده‌ی هوا اېمس. آدملر قاپ–قاره تېرگه باتیب، کون کېچیریشردی. خـُم و کۉزه‌لر تۉله ساووق‌قینه سوو، ایچگنی إیچگن. سایه–سلقینلرده بیر چیریم[۳] اویقی آله‌ی دېب یانباشله‌گن آدم‌نینگ سیلله‌سی قوریگنیدن[۴]، توریشگه مداری یۉق. کیشی اۉلگنده بوتون احوال و وضعیت اۉزگره‌دی... آدملر: «مرحوم خداگه مهمان بۉلسین» –دېب جنازه‌نی اېرته‌راق توپراققه تاپشیریش پـَییده. اۉلیکنی اوی ایچکریسیگه آلیب کیردیلر. عایشه خاله اېری‌نینگ جـغینی آق سوپ[۵] بیلن باغلشگه

---

[۱] کېمتیک: بیر نرسه‌نینگ اوچگن، سینگن، کېرتیلگن، بوزیلگن، نوره‌گن جایی؛ یېتیشمه‌یدگن، تۉلمه‌ی قالگن جای؛ یېتیشماوچیلیک، کمچیلیک، نقصان.

[۲] شو کویی: شو طرزده، شونده‌ی، شو خیل.

[۳] چیریم: آز مدتلی، آزگینه، قیسقه فاصله.

[۴] سیلله‌سی قوریماق: کوچ–قوّتی کېتماق، نهایتده چرچه‌ماق، تینکه–مداری قالمسلیک؛ یامان، ناچار احوالگه توشماق.

[۵] سوپ (سورپ): سیدیرغه ایپ گزلـَمه و اوندن تیکیلگن کییم.

شاشیلدی. کونداشلر هم حاضر و ناظر توریشر، کېره‌ک بؤلسه عایشه خاله‌گه یاردم قؤلینی چؤزیشماقچی اولر. شو کېز کتّـه خاتینی اېری‌نینگ یوزیدن یاپینچیقنی موربت کؤتریب، بسم الله... دېب جـغینی باغله‌ماقچی اېدی–یم که، مرحوم‌نینگ آغزیدن، تیشلریگه کییگیزیلگن قطار آلتینلر لاوولّب کؤزگه تشلندی. چؤغده‌ی یره‌قلب تورگن طلا تیشلرنینگ یلتیره‌ب تاوله‌نیشیدن اؤلیک خودّی کولگی ساچیب، تیریکلر کبی گؤزل و جاذبه‌دار بؤلیب کؤزلرگه کؤرینرکن. سریق شیطان اؤلیکنی هم چیرایلی قیلیب یوباریشینی شو زمان یخشی انگلسه بؤلردی.
عایشه خاله اېری‌نینگ یوزیگه سېکین‌گینه قیلیب آق پرده‌نی یاپدی–ده، سوغریلیب، تشقریگه چیقدی. سهل اؤتمه‌ی، اوچی سینیق قیچینی آلیب کېلیب، مرحوم‌نینگ تیشلریدن آلتینلرنی اجره‌تیب آلیشگه کیریشدی. قیچی ایش بېرمس اېکن، کونداشی اوچلی‌راق پیچاقچه‌نی، اوچینچی کونداش اېسه، آمبورنی آلیب کېلدی. تؤرتینچیسی اینگیچکه تېمیر قازیقنی کېلتیریب، تیشلرنی سوغوریب آلیشگه داریشدی. اوچ کونداش خزینه اوستیگه چؤککن بؤلیشیب، اؤتـیز ایکـّیته تیشدن بیرین–کېتین طلالرنی اجره‌تیب آلمسه قؤیماقچی اېمس. آلدینگی قطار تیشلرگه قؤندیریلگن طلالردن بېش–آلتیته‌سینی آسانراق کؤچیریب آلیشدی. اؤلیک‌نینگ آغزینی کتـّه‌راق آچیب، کلـّک تیشیگه داریب اېدیلر هم که، نې کؤز بیلن کؤریشسین، ظاهر ابه‌نینگ کؤزلری شقـّـه آچیلیب کېتدی. تنه‌سیگه قان یوگورگنده‌ی بؤلدی. شو پـَیت کونداشلر داد و وای کؤتریشدی.
اؤلیک تیریلیشی یخشی نرسه اېمس، بو قوم اؤرته‌سیده نحس، شوملیک بېلگیسی سنه‌له‌دی. اونی ینه حیاتگه قـَیتریشدن کؤره، مـَیغیده[1] کؤمیشنی افضل بیلیشه‌دی. بولرگه کؤره «اگر شونده‌ی قیلینمسه، بولرده بار اوروغ–ایماغی، باله–چقه‌سی بیلن

[1] مـَیغیده: بیلینر–بیلینمس.

قیریلیب کېتیشی ممکن» –دېگن ایریم[1] بار. هه دېمه‌ی کۆپچیلیک تۆپلـَنیشدی؛ اوزاق–یقینلرده‌گی قوم و قرینداش، تـَنیش–بیلیش، یار و برادرلرگه خبر کېتگن. مونچه آلتیننی قاره یېرگه کۆمیب یوباریشگه کۆزلری قییمه‌ی توریبدی. جنازه‌گه کېلگنلر نیمه قیلرینی بیلمه‌ی حیران. کیم‌دیر اۆلیکنی کۆرگنی ایچکریگه کیردی. قره‌سه که، کونداشلر غله–غاوور تـَلشماقده ایدی. مرحوم‌نینگ کۆزلری چیندن هم آچیق، تیشلریدن سیزیب چیقه‌یاتگن قانلر قاتیب قالگن. پېشانه‌سیگه کفتنی قۆییب باقسه، تنه ساویگن، اوی دېوارلریدن «اۆلیش آسان ایمس؛ یشش اوندن–ده آغیر یوموش» –دېگن حکم جرنگلب تورگندی گۆیا.

۲۰۰۷/۱۱/۱۴

تورانتو، کانادا

[1] ایریم (Iirm): بیرار مقصد، نـِیت بیلن قیلینگن خرافي تدبیر. ایریم قیلماق: بیران–بیر فلاکت، زیان–زحمتگه یۆلیقمسلیک یاکه اونینگ آلدینی آلیش چاره‌سینی قیلماق، قیدیرماق؛ ایریم طرزیده بیرار نرسه قیلماق.

بای حاجی

بای حاجی

اۋر[۱]، آغزی چووه‌َلیق، یوره‌گی تار، ایچ قیسدی بیر آدم. ایویرسیب[۲] گپیریشلری غشینگگه تېگه‌دی. فعلی آغیر بای بوبه بیلن تیل تاپیش آسان اېمس. اونگه یریم گپ کمیلیک، بیر گپ اېسه کۆپلیک قیله‌دی. چهارک گپنی تاپیب گپیریش مهارتی بۆلسین کیشیده. چهارک گپنی تاپگنده-یم اویاق بویاغینی قـَیچیلش کېره‌ک. بیر قهری قۆزیسه[۳] نار تویه‌دېک گولدیره‌ب لقیلـله‌گنی لقیلـله‌گن. بیراونی آلدیگه یۆلتمه‌یدی. حاجی‌لرنینگ اېنگ بېمزه‌سی.

بای حاجی کون آشه سېمریگندن سېمریی بېردی. تیزه‌لری ایشقـلگنیدن[۴] یوره آلمه‌ی قالدی. آیاقلری مسحیگه سیغمه‌ی قالدی. اېگیلیب قره‌سه-یم آیاغی آستینی کۆره آلمه‌یدیگن بۆلدی. باریب-باریب آخری طهارت آلیشگه هم یره‌مه‌ی قالدی. آش-آوقتینی کۆکره‌گیگه قۆییب یېیدیگن بۆلدی بای حاجی؛ بعضاً آش تۆله تاواقنی قارنیگه میندیریب توریب یېیشگه توشه‌دی... «عزّت آو! عزّت!! آفتابه‌گه طهارت

---

[۱] اۋر: ۱. اۋجر، جاهل. ۲. جرلیک، چوقورلیک؛ اۋره؛ تېپه‌لیک، بلندلیک، یوقاری.

[۲] ایویرسیماق: ۱. میده-میده ایشلر بیلن آواره بۆلماق، ایمیللب ایشله‌ماق، غیمیللب یورماق. ۲. سوپوریلمه‌ی-سیدیریلمه‌ی، ییغیشتیریلمه‌ی، بی‌ترتیب حالگه کېلماق، کیر، چنگ و شو کبیلر بیلن قاپلنماق.

[۳] قۆزیماق: قۆزغه‌ماق.

[۴] ایشقه‌له‌ماق: ایکـّی نرسه‌نی بیر-بیریگه سورکه‌ماق؛ قۆل بیلن قتـّیق باسیب سیله‌ماق، اېزماق.

سووی آلیب کېلیگن» -دېب چقریشلر-و، ایشتان باغی اوچلرینی توتملب، بیر نرسه‌نی چاتیگه سیقیب توریب، کېسک بیلن اَریتیشلری ارمان بۉلیب قالدی. اَیتگودېک دیندار کیشی؛ بیر عمر نماز-نیازینی ترک قیلمه‌گنگه سېمیزلیک پند بېررکن. اوهووو! هر کون بېش محل دومه‌لب توریش‌نینگ اۉزی بۉله‌دیمی؟ مچیتگه باریش قـَیگه؟ حاولیسیدن تشقریگه چیقیشی آغیر ایش...

رۉزه‌گه بیرگینه هفته قالیب ایدی. بای جاجی‌نینگ فکر و ذکرینی رۉزه بند اېتگن. علیحده تیارگرلیک کۉریب قۉیه‌دی. قازان-تاواق، کفگیرلرنینگ جره‌نگ-جورونگیدن؛ اۉچاقده چرس-چورس آلاو یانیشدن مزه قیله‌دی. هر دایم حاجی‌نینگ حاولیسیده آوقتلرنینگ زۉری پیشر، بونی قیشلاقداشلر بیلیشردی. رۉزه‌گه اخلاصی بلند. همّه گناهلری یوویلیب کېته‌یاتگن موسوم. بای حاجی‌نینگ عمرینی چاغ اَیله‌گن[1] کونلردیر بوکونلر. اېشیته‌ی‌بېریب-اېشیته‌ی‌بېریب، ملالرنینگ گپیدن قولاقلری وعظدن لیق تۉله. اونینگ بیلیشیچه نـَریگی دنیا ثوابلری خرمان-خرمان؛ شیلدیره‌گن جیلغه‌لرده[2] یوزینی چه‌ییب، جنت‌نینگ آقر سوو، چمن-چمن اۉتلاقلریده قوش‌ده‌ی یېنگیل اوچیب، حور و غلمانلر قۉینیده تین آلیب یوریش بیردن-بیر ایستـَگی. بای حاجی منگو ناز و نعمتلر کانیگه چۉکسه؛ یېگنی آلدیده، یېمه‌گنی آرتیده بۉلیش ینگلیغ خیاللرنی کشته‌لب اَیتیب بېریش بابیده اوسته‌لرنینگ-اوسته‌سی. فقط ملا اَیتگنلرینی قیلسه بۉلدی. بویوریلگنلرنی بجرسه بارمی، ابدي عیش و عشرت اېشیگی آچیله‌دی... جاجی اوچون اولرگه یېتمه‌ی، اېریشمه‌ی، اۉلیب کېتیش ارمان. شو دملرده رۉزه‌دن باشقه‌سی بای حاجی‌نینگ ایچیگه سیغمه‌یدی. سېمیزلیک سبب قناره‌ده‌ی تره‌نگ قاتگن. اېندی رۉزه‌نی نیمه قیلسین؟ توته‌ی دېسه بیر عذاب، توتمسه باشقه عذاب.

---

[1] چاغ اَیله‌ماق: خورسند قیلماق، وقتینی خوش اَیله‌ماق.

[2] جیلغه: تاغ و تاغ یانبغریدن آقیب توشه‌دیگن کیچیک سای؛ ییلغه.

طبعیتی تیرّیق[1] حاجی‌نینگ خیالی کؤچیب، مییه‌سیگه چقماق چـَقیلگن‌دېک بېزاوته‌لندی. بیلینمه‌دی که مزه‌سی بؤلمه‌ی قالگنیدن‌می یاکه مال و مُلکی‌نینگ حساب-کتابیدن‌می، اېدی بو احوال؟ یلتیراق کلـّه‌سینی اوشله‌گنچه بیر جام موزده‌ی سوونی باشیگه کؤتردی. هر توگول هاووری[2] باسیلدی. «اېی اؤزینگگه شکر!» - دېب تینچلندی بیر آز. خاتینی حاجی بی بی اؤپکه‌سینی چنگللب «ینه بیر بلالرنی وَیسشگه[3] توشمه‌سین تـَغین» -دېیه یاقه اوشلب توره بېردی. هر نه فکریگه کېلگن نرسه‌لر توته‌مه‌ی، لاپـّه اؤچدی. آلاو آلیب کېتسه بارمی.. .؟

بای حاجی اؤده‌غـَیلب[4] خاتیننی:

- سېنی اَیته‌من خاتین! بو یاققه کېل، گپیم بار سېنگه! -دېب چقیردی.

- تینچلیکمی آته‌سی، اَیتینگ قولاغیم سیزگه؟ -دېدی خاتینی و اطاعتکارانه کېلیب یانیگه چؤککه توشدی.

- رؤزنی دېیمن، رؤزه‌گه کم قالدی، بونی یخشی بیله‌سن-ـه! - بیر تؤلغه‌نیب، قارنینی قـَشیدی، -تیارگرلیک کؤریب باره بېرگین. فرشته‌لر، ارواحلر یارله‌قب[5] سحرلیککه توره‌میز نصیب بؤلسه! همّه نرسه یېترلی‌می؟ کم-کېتیگ یؤقمی؟ اَیتگنلریم حاضر بؤسین!

- بیر هفته‌گچه خدا پاشاه، بیر نرسه بؤلر حاجی جان.

- اېسینگگه سالیب قؤیه‌ی دېدیم-ده!

- بېتاب‌سیز، اوندن کؤره ساغلیگیزی اؤیلنگ. تنه‌ییز شؤرپه‌ییب، یېرگه یاییلیب باراتدی. قیمیرله‌ی آلمه‌یپسیز حاجی، قاریننی اؤیلمَسه‌ییز بؤله‌دی.

---

[1] طبعیتی تیرّیق: بیرار نرسه‌دن رنجیگن، خفه؛ کیفی بوزوق.

[2] هاوور: حرارت، تفت، ایسـّیقلیک تأثیری.

[3] وَیسه‌ماق: اعتبارگه لایق بؤلمه‌گن، کېره‌کسیز، بې‌معنی گپلرنی گپیرماق.

[4] اؤده‌غـَیله‌ماق: بلند آواز بیلن داغ اورماق، تهدید یاکه پؤپیسه قیلماق.

[5] یارله‌قه‌ماق: قؤللب-قوّتله‌ماق، مدد بېرماق؛ عفو اېتماق، کېچیرماق، گناهیدن اؤتماق.

– حدّینگدن آشمه! یخشیلب افطارلیککه تیارگرلیکنی باشلەی بېرگین هَیلیدن. آوازەمیز بار، شکر، آتیمیز کېتگن–ـه، بو اولغەییم کونلری[1] بای حاجی‌نینگ اوییدن قویوق–قویوق توتونلر آسمانگه اۉرلب چیقمَـسه، لذیذ–لذیذ یېمکلرنینگ اَنقیگن هیدی دماغلرنی قیتیقلَـمەسه نیمه دېگن گپ؟ ایزّه بۉلەدی[2]! اوییمیز اوستیگه ارواحلر اوچیب کېلیشەدی اخیر. «قازانی تۉنتریلگن اېکن بولرنی» –دېب چیرقیلـله–چیرقیلـلەی کېتمەسینلر درگاهیمیزدن.
– بۉلەدی آته جانیسی، همّەسی بوت[3]، ایشیم شو. اورینیب–سورینیب شولر بیلن بندمن. اچّیغیز یمان بیلەمن. باله–چقەلر چیقیب کېتیشگن؛ بار–یۉغی ایکـّی کیشیمیز. اوییمیزده بارینی پیشیریب دسترخوانگه تارتەمن...؛ مېنی کۉپراق باشقه نرسه اۉیگه تالدیرەدی، –دېدی حاجی بی بی اېریگه تېرمولیب.
– نیمه او؟ –بۉغیق آوازده غۉنغیللەدی بای حاجی.
– یان قۉشنیمیزنی، ممه صالح‌نی اَیتەمن–ده. سېر جملغه، یاش بالەلری کۉپ. آیده بیر مرته–یم قاره قازانی قَـینـَمەیدی شولرنی. باله–چقەلری بیلن تاپگن–توتگنی بیر تیشلم نان، او هم یا بۉلگنی یا بۉلمەگنی، تاپگنی. شو قورووق ناننی یم بیر جام سووگه باتیریب یا یېگەی یا یېمەگەی. هیچ نرسەسی یۉق شو بېچەرەلرنی. آدمنی رحمی کېلەدی... حاجی دولتیسزدن شولرگه یم بېریب تورسک خدا راضی بۉلەدی.
– اولەگه خدا بېرسین! نیمه کېپلینی آلگن‌می‌سن؟! اوندن کۉره اۉزینگنی اۉیله، اۉزینگنی خاتین.
بای حاجی تیرناغینی شیمیگنلردن. تاواغی‌نینگ یوقینی یلب یوتقەگنلر سۉرتیدن. اۉته خسیس، زیقنەلیککه جۉکی یۉق. اینجیق، قاواغیدن دۉل یاغەیاتگن راسه

[1] اولغەییم کونلر: اولوغ و برکتلی ایام.
[2] ایزّه بۉلەدی: یرەمس بۉلەدی، اویـَت بۉلەدی. ایزّه ~ استهزا.
[3] بوت: تۉلیق، هیچ قندەی کمچیلیگی یۉق؛ بې‌کم و کاست؛ یېترلی؛ تأمین اېتیلگن؛ سینمەگن، بوتون؛ ساغ.

مزه‌نگ حاجی‌لردن. اونچه–مونچه‌گه کۉندیریب بۉلمه‌یدی، انایی‌لردن[1] ایمس؛ مال و دولتنی هم قۉلی قیسیقلیکدن تاپدی. آدمي‌لیکدن باشقه همّه نرسه‌سی بار. یخشیلیک‌نینگ کۉچه‌سیدن هم اۉتمه‌گن؛ کۉنگلی قاره، «اۉزیم بۉله‌ی» – دیگووچیلردن. بای حاجی قاپ–قاره تومن قورشاویده یشه‌یدی. ایچیگه چیراق یاقسنگ هم یاریشمه‌یدی.

بای حاجی‌نینگ یوزی یـپه‌لاق، کـلله‌سی کتـّه، دۉنگ پیشانه، منگله‌یی یلتیره‌ب تورگیچ، ساقالی دبنگ، آلد تیشلریدن ایکـّیته‌سی توشگن. کۉزلری قیسیق، تیلی زهر، سۉکانغیچ. سلله‌سینی پیچ قۉیمه‌ی اۉره‌یدی. سۉزلرنی چَـینب گپیره‌دی؛ غودورده‌ب گپیره‌دی؛ دیگنلری هم توشونیک‌سیز. سیمیزلیکدن تۉرت بورچک بۉلیب قالگن. ساغ کونلری عصاگه تَـیه‌نیب زۉرغه آدیمله‌یدی. بیر کون اۉتدی، ایرته‌سی:

– ایسـّغیم آشیب باره‌یپتی خاتین! –ایلکیس[2] ایسیتمه وجودینی چولغب آلدی، – داری–درمانینگ یۉقمی؟ اخ! یانیب باره‌یپمن؟! –دیدی بای.

خاتینی درحال رۉمالنی هۉل قیلیب، پیشانه‌سیگه باسیب توردی. حاجی ایسـّیتمه اره‌لش الجیره‌یله‌ی باشله‌دی. خاتینی ایچیرگی بیردی؛ تاماغی آغریگندی، دیب اَچّیق تاش بیلن باسدی، ایسیریق کویدیردی. یریم پیاله شۉر سوونی آغزیگه قویدی. شوندن سۉنگ بای حاجی آوازی تینیب، اویقیگه کیتدی. چمه‌سی ایکـّی ساعت اوخله‌دی. تیرله‌دی‌می، نـَفَسی قیسدی‌می اویقیدن اویغانیب کیتدی. تیوره‌ک–تاشگه کۉز یوگورتیردی. قره‌سه خاتینی یۉق. «اي خدا! اۉلیب، نیتیب قامه‌سم ینه. فرشته‌لر، ارواحلر حقی اۉزینگ اسره!» –دیدی و اوزه‌له توشدی.

حاجی بی بی آشخانه‌دن بۉشب، بای حاجی یاتگن اویگه باش سوقدی. یخشی یم که وقتیده کیلدی. یۉق ایسه حاجی بابلب ساووریب سۉکردی. خاتینی حاجی‌نینگ

---

[1] انایی: اۉز ایشیگه پخته ایمس، بیراونینگ سۉزیگه لققه اوچه‌دیگن؛ ساده، گۉل.

[2] ایلکیس: بیردن، شرتته؛ کوتیلمه‌گنده، تۉستدن، بیخواستدن.

یانیگه اؤتیریب نـفسینی راستله‌ماقچی بؤلدی و اؤپکه‌سینی توتیب قؤشنی‌نینگ‌کیگه بیر کاسه آوقت اولشگنینی اَیتدی. ایشیتگچ، حاجی غضب آتیگه میندی:

– ایی سېن خاتین، نیمه‌لرنی دېیه‌پسن؟ –قوخ–قوخ یؤته‌لیب، باشینی سیله‌ی توریب، بیر کاسه ساووقینه سوونی شنقه ایچدی، –قیسی زمانده یشه‌ییسن اؤزی؟ ثواب تؤربه‌نینگ تـَگی تېشیلگنیگه انچه–مونچه بؤلدی. غریب–غُربا، دېیه بېرسنگ باشینگ آقـَریب کېته‌دی. «رحم قیلمه یېتیمگه...» دېگن گپ بار. اولرگه خدا بېرسین، دېب کیته‌بېر، ایشینگ بؤلمه‌سین، اؤزینگنی بیل، بو نصحیتیمنی قولاغینگگه قوییب آل، خؤب‌می؟! گپیمنی توشوندینگ‌می یاکه قـَیته‌دن ایجـّه‌لب اَیته‌یمی؟

حاجی بی بی اولّیگه الَنگ–جَلَنگ بیر نرسه دېرینی بیلمه‌ی قالدی. کېین بیر خؤرسینیب، مینگ یوره‌کنی بیر یوره‌ک قیلیب آغیز آچدی: –مونچه تاش بغیر بؤمنگ. ایچیزده انسانیت اؤلگنیگه کؤپ ییللر بؤلدی. خودّی، کؤکره‌گینگیزده یوره‌ک ایمس، تاشنی کؤتریب آلگنده‌ی گپیره‌سیز، قارنیز تؤیسه هم کؤزیز تؤیمه‌ی کېتدی، –دېدی.

– انسانیتنی کؤرسنگ عربستانگه بار. کعبة اللهنینگ تېگره‌سیده تماشانی کؤره‌بېر. یېتتی مرته حج قیلیب، کؤپ نرسه‌لرنی کؤزیم بیلن کؤردیم. باشقه جایلرنی–کو، گپیرمه‌سم هم بؤله‌دی. اولّ اؤشه‌لرنی جزاله‌سین یره‌تگن ایگم. شونچه یمان بؤلدیم‌می؟ مېندن هم کؤره یمانلر کؤپ... تؤشکده یاتیبدی، دېب کؤپ تیلینگگه ایرک[۱] بېره‌بېرمه! سېنی بوره‌شگن کوچیم یېته‌دی. سؤزیمدن چیقمه. بو دنیاده یخشیلیک قیلمه ایکن! شو یاشگه کیریب، آدملر بیلن اره‌له‌شیب، آخری شو خلاصه‌گه کېلدیم خاتین.

[۱] ایرک: اختیار، میل؛ یؤل قؤیماق.

– باشقه‌لر نیمه بؤلسه بؤلیشسین، حاجی؛ بیز اونداق بؤلمه‌یلیک، باله جان خلقمیز، بغری کېنگ بؤلیب کېلگنمیز، –دېدی حاجی بی بی اېریگه عجب‌سینمه‌ی[1]، اؤگیت قیلگن بؤلیب گپ قاتدی.

کون‌نینگ مداری اوزیلیب، چرچب باره‌یاتیر اېدی. سؤنگگی خیره نورلرینی ییغیب آله‌یاتگندی. اطرافنی سکوت چولغه‌دی، کؤچه هم تین آله‌یاتگندی. قویاش‌نینگ یللیغی سؤنیب بؤلدی. حشمتلی خانه‌ده بای حاجی هاردیغینی یازیب، آیاقلرینی بیر–بیریگه مینگشتیریب آلگندی. آیاق اوستیده اؤرگمچیک‌ده‌ی دېوارگه ترمه‌شیب[2] تورگندی. کؤزینی اېشیکدن اوزرکن، قاره‌تیر[3] باسیب، تویقوسدن[4] تابی قاچیب قالدی. دېوارگه سویه‌نیب توررکن، بای سؤل[5] قؤلینی عصاگه اوزه‌ته‌من، دېدی–یو، کوچی یېتمه‌ی ییقیلدی. درّاو شاشه–پیشه[6] کېلیب، خاتینی اېری‌نینگ یوزیگه ساووق سوو اوردی، باشینی یاستیققه جایلشتیردی. سریمساق‌نینگ بیر دانه‌سینی ارچیب، سووینی ماموققه سیقیب، بورنیگه توتیب توردی. بیر یاغی سیتیلگن‌راق یېلپیغیچی[7] بیلن یېلپیی کېتدی. کؤپ اؤتمه‌ی، قرینداش–اوروغ، قؤنی– قؤشنیلر یاپیریلیشیب[8] کېلیشدی. بیرگه‌له‌شیب، بای حاجی‌نی تېزلیک بیلن داکترگه آلیب باردیلر.

***

---

[1] عجب‌سیناماق: بیر آز عجبلنماق.

[2] ترمشماق (تیرمشماق): محکم یاپیشیب، چیرمه‌شیب، یوقاری کؤتریلماق، یوقاریگه چیقماق؛ محکم اوشله‌ماق، یاپیشماق.

[3] قاره‌تیر (قاره‌متیر): قاره‌گه مایل، آچ قاره، سل قاره.

[4] تویقوسدن: بېخواستدن، قؤقـّیسیدن، کوتیلمه‌گنده.

[5] سؤل: چپ.

[6] شاشه–پیشه: شاشیلینچ روشده، شاشگن حالده.

[7] یېلپیغیچ: یېلپییده‌یگن نرسه؛ پکه، باد پکه.

[8] یاپیریلیشماق: کؤپله‌شیب، گله بؤلیب کېلیب باسماق؛ هجوم قیلماق، کؤپله‌شیب کېلیب توشماق.

کسلنی بیرگه‌لیکده کؤتریشیب، داکترنینگ معاینه خانه‌سیگه آلیب باریشدی. اېگینیگه آق چاپانینی ایلرکن دوکتور:

– نیمه بؤلدی بای حاجی؟ –دقت بیلن قؤل تامیرینی اوشله‌ی توریب، اؤلچه‌گیچنی شیله‌ی[۱] باشله‌دی، –قان باسیمیزنگیز بلند؛ قندینگیز هم یوقاری؛ یوره‌ک اوریشلرینگیز ناساز؛ ایسّیغینگیز هم بلند، دېدی داکتر و جایده داریلردن ایکّی تابلیت ایچیردی و چوقور–چوقور نفس آلیشگه بویوردی. بای حاجی هوشلی–هوش‌سیز حالتده بیر قره‌ب، تغین کؤزلری یومیلدی. حاجی داکترگه باریشنی خوش کؤرمسدی. «یؤق!» –دېییشگه تیلی اَیلنمه‌ی، اېمچی[۲] کؤریگیده[۳]، تخت اوستیده یاتیبدی ناچار.

شوندن کېین حاجی بؤبه‌نینگ کؤزلری آچیلیب اؤزیگه کېله باشله‌دی. او ایسّیتمه اره‌لش دلینی یازدی:

– رؤزه آلدیدن شونـَقه بؤلگنیم یخشی بؤلمه‌دی داکتر جان، پله‌کت. پیغمبر یاشیمده‌من. بیر کون هم رؤزه‌م قؤلدن کېتمه‌گن. شوندن کېین اَیتینگ رؤزه توته‌یمی، یؤقمی؟ اؤلیب کېتمه‌ی تغین.

– مېن علم بیلن شغللـَنه‌من جاجی بؤبه. اؤقیگنلریمنی آدملرگه تطبیق قیله‌من. انسانلرنینگ دردینی آله‌من. رؤزه حقیده بیر نرسه دېیه آلمه‌یمن سیزگه. یخشیسی، سیز کېچ پَیت ساعت بېش–آلتیدن تا اېرته‌لب ساعت تؤقـّیزگچه هیچ نرسه یېمه‌سنگیز، ایچمه‌سنگیز توزوک بؤله‌دی. امّا آزگینه‌دن إیسّیق سویوقلیک ایچه‌سنگیز فایده‌لی... وزنینگیزنی کمه‌یتیرینگ. انسان گـَوده‌سی‌نینگ یرمیدن کؤپینی سوو تشکیل قیله‌دی. سوو یېتمسه تنه سؤلییدی. بدندن سوو قاچمسلیگی کېره‌ک بای بؤبه.

---

[۱] شیلماق: اجره‌تماق.

[۲] اېمچی: اېملاوچی طبیب، همشیره.

[۳] کؤریگیده: شکلیده، قیافه‌سیده.

– اېی توبه قیلدیم ايې! بو قنداق گپدی، اېندی اېشیتیشیم! یره‌تگن اېگم رۋزه‌نی چیقرگنده، شو سیز اَیتگن تامانینی حسابگه آلمه‌گن اېکنده، قۋییىنگ اېی. بیلمه‌دیم سیزگه ایشانه‌یمی، خداگه‌می؟ اۋرته‌ده آخرت بار داکتر جان. بو گۋر عذابی، قبرنینگ قیسیشی، منکر–نکر، دۋزخ، ایلان–چیانگه یېم بۋلیشدن قۋرقه‌من داکتر صاحب. اجازه بېرینگ رۋزه‌منی توته‌ی... اۋلسم اۋله قاله‌ی، یۋق بۋمه‌یدی، داکتر جان بۋمه‌یدی توتمه‌سم!

– میلی، بو سیزنینگ شخصي إیشینگیز، توتگینگیز کېلسه توتینگیز. بیراق، شو مېن اَیتگن پیلله‌لرده بیر نرسه یېمسه‌نگیز یخشی بۋله‌دی. بونی ساغلیغیگیز اوچون اَیته‌من. کېچه‌لری آش قازان دم آلیشی کېره‌ک. مییه فعالیتی آسان کېچسین، قان هم اۋز مرامیده[1] اَیلنسین، خوش‌می؟

بای حاجی اۋزینی بیرآز یخشی حسن قیلرکن، داکتر بیلن مسأله تـلَـشگیسی کېلیب، گپنی چۋزه‌بېردی. داکتر کسل بیلن اوزاق سۋزله‌شیب اۋتیریشگه وقتی بارمی؟ گپنی قیسقه قیلیب قۋیدی. و آخرگی سۋزینی منه بو جمله‌لر بیلن توگتدی:

– ساپّه–ساغ بۋلیب کېته‌سیز، توزه‌له‌سیز، –دوکتور قۋلی بیلن کسل‌نینگ پېشانه‌سینی سیله‌یاتیب، –اۋزیزگه قره‌نگ، همّه‌سی یخشی بۋله‌دی. اۋزیگه تۋق انسان اېکن‌سیز، مثبت اۋیلنگ. دنیا کۋرگن، کۋپ نرسه‌دن خبردار انسان اېکنسیز و یخشیلیک قیلیشدن تارتینمنگ. مییه‌نگیزنی اېزگو ایشلر قیلیب، آذوقلنتیرینگ.

– گپیزده جان بار داکتر صاحب. –یومشه‌گن بۋلیب، دوکتورنینگ اَیتگنینی تصدیقله‌ی کېتدی، –چیندنم بونی قره‌نگ، افطارلیکده بیر بۋکیب یېسک، اوچ ساعت اوخلر–اوخله‌مس، ینه زمبیل[2]دېک قیلیب قاریننی تۋلدیرسک. اېرته تانگدن کېچگچه اۋن آلتی ساعت آچ و قینجیر تیپه تشلب یاتیب آلیشدن اۋزگه نیمه ایش

---

[1] مرام: بیر ایش، فعالیت یاکه جریان‌نینگ معیاري اۋلچاوی؛ معیار.

[2] زمبیل: زمبر، غلتک.

بار؟ باشقه نیمه هم قیلردیک؟ خدانینگ اَیتگنینی قیلیب یشه‌ی بېره‌میز... بیزگه قالسه بو دنیا مهم اېمس، آخرت–نرگی دنیانی اؤیلب یشه‌لرینگ، –دېب اؤرگتیشگن بیزگه...

***

حاجی اویگه کېلدی، ینه آغیرلشدی. ایسّیتمه‌سی بلند، الجیره‌ب توریبدی. اېرته‌سی رؤزه. بای حاجی هنوز هم رؤزه توتیش فکریده تیارگرلیک کؤریب قؤیگن. خیالی‌نینگ بیر چېتیده «گؤزل حیات، بختیار کونلر، یاریغ عالم، بې‌منّت حیات‌بخش قویاش آستیده اېمس؛ قاره یېرنینگ تگیده» –اونینگچه. یوره‌گی حیات اوچون اېمس؛ نرگی دنیا اوچون تېپه‌دی. نیمه قیلسه هم جنّت نعمتلریدن بې‌نصیب کېتمه‌سین.

***

اېرته‌گه رؤزه. کؤنگیلده‌گی‌دېک دسترخوان بېزه‌تیلیشینی ایسته‌یدی حاجی. اېرته‌سی شام نمازیگه باریشنی آرزو قیلدی، علاجی یؤق–ده. دسترخوان اوستیده یؤق نرسه‌نینگ اؤزی یؤق. حاجی رؤزه نِـیتی قیلدی. بیلَــک باشینی توریب، غیرتگه مینیب، «اونچه–مونچه کسللیککه قؤل اوشلتمه‌یمن»، –دېگن اؤی بیلن رنگا–رنگ یېگولیک و ایچگولیکلردن تناول قیله باشله‌دی. قاوریلگن قؤزی گؤشتی–یو، بیقیرده‌گن شؤربه، دِملَـمه، کباب و پلاولردن بابلب توشیردی. شیرین–شربت سوولردن باسیب ایچدی...

ایکـّی قـَوَتلی اویده سلقین شمال اېسیب توریبدی. بیراق، قؤشنیسی‌نینگ اوییده اېسه جیم–جیت ساکنلیک. گؤیا بیر یاقّه کؤچیب کېتگنده‌ی اولر. چیراق‌سیز اویده ناچار، آقشامدن آچ–نهار یاتگن قؤشنی‌نینگ حالی نې کېچدی اېکن؟ هیچ کیم بیر نرسه بیلمه‌یدی. حاجی بی بی خیر و صدقه اولَـشه‌ی دېسه، اېریدن قؤرقه‌دی. یشیریب، بوسیب بؤلسه هم بو آقشام ینه بیر تباق آش–آوقت اېلتماقچی هر نه...

حاجی بی بی ایری‌نینگ بو کبی آوقتلـَنیشیدن جدّی خواطرلندی. «ترسه یاریلیب، اۉلیب کېتمه‌سین ینه» –دېگن اۉیگه هم باردی. «بونینگ اۉلیگی هم تیریگی عذاب» –دېدی لبلری پیچیرلب.

– آته‌سی، سیزنی اَیته‌من! هلی سحرگه یم توره‌سیز ینه. یېتر، بۉلدی قیلینگ یېبیشنی، –دېدی خاتینی.

– شو کاسه‌ده‌گی ساووق سوونی آلیب بېر خاتین. خدا قبول قیلسه باشیمیزگه ثوابلر یاغیله‌دی یا نصیب. سحرلیکنی هم غملب قۉیگین. بو اولوغ کونلرده یخشی نِـیت قیلیش یخشی، بیلدینگمی خاتین دېرکن، –تمشه‌نیب[1]، اۉرنیدن جیلگیسی[2] کېلمه‌دی، یاته‌بېردی.

حاجی بۉبه ایکـّی قـَبت کۉرپه‌چه‌ده اۉتیرر، سېمیز یاستیققه یانباشلر اېکن، اوییشگن آیاقلرینی یازیشگه اوزه‌تدی. قۉلیگه قیزیل گـُل شفتالو رۉمالینی آلیب قاره تېرنی اَریتدی. او آخرگی لقمه‌لرنی تاماغیدن اۉتکزیب، لب و لونجینی سچاق بیلن اَریتیب قۉیدی. اۉنغه‌یسیزلنگنیدن[3] تورماقچی بۉلیب، حرکت قیلدی–ده، بیراق اۉرنیدن توره آلمه‌دی. خاتینی قۉلتیقلب، سویَب[4]، یان اویگه آلیب باره‌یاتگندی. هنسیره‌گنچه[5] خاتینی‌نینگ قۉلیدن بۉشب، اوی‌نینگ بیر چېتیگه اَغه‌نب توشدی. تقیر–توقور بۉلیب، اوی بورچگیده امانت قۉییلگن تاواق آشی هم یېرگه ساچیلیب کېتدی. اچّیغی چیقیب، «آشلر بو یېرده نیمه قیله‌دی؟ لعنتی قنجیق[6]!! شونداغ کونده اوست–باشیمنی رسوا قیلدینگ» –دېدی بای حاجی.

---

[1] تمشنماق: تاتگیسی کېلیب، لب–لونجینی قیمیرلتماق؛ لبلرنی آچمه‌ی چـَینه‌ماق.

[2] جیلماق: جاییدن قۉزغلماق، سیلجیماق، سوریلماق.

[3] اۉنغه‌یسیزلنماق: اۉنغه‌یسیز حالگه توشماق، خجالت تارتماق.

[4] سویه‌ماق: بیرار یېریدن توتیب، کۉتریب مدد بېرماق، یاردم بېرماق؛ قۉللـه‌ماق.

[5] هنسیره‌ماق: یوگوریش، آغیر یوک کۉتریش، هوا یېتیشمسلیگی، هیجانلـَنیش و شو کبیلر طفیلی تېز–تېز، آغیر نفس آلماق؛ هللاسله‌ماق، هرسیلله‌ماق.

[6] قنجیق: فاحشه، بوزوق خاتینگه نسبتاً ایشله‌تیله‌دیگن حقارت سۉزی.

حاجی بی بی قۆشنی‌سیگه آلیب باریب بېرماقچی بۆلگن آشنی – سېزدیرمسدن اېرینی چلغیتدی. اۆنگله‌نیب تورماقچی بۆلگن حاجی تیزّه‌لنگن جایده گورس اېتیب تغین ییقیلدی...

– اي خداییم نیمه بۆلدی سیزگه حاجی، اۆزیزنی توتینگ! –دېدی خاتینی.

حاجی‌نینگ بوتون تنه‌سینی ساووقلیک چیرمب آلدی. «نیمه بۆلدی اۆزی، حاجیمدن اجره‌لدیم؟!» –دېیه قیچقیردی حاجی بېکه. قۆلی بیلن اېری‌نینگ یوزلرینی بیر قـَیته سیرمه‌لب[1] نیمه بۆلدی سیزگه، اۆزیزنی اوشلـنگ»، آته‌سی، دېدی، اۆپکه‌سی تۆلیب ییغلب یوباردی.

بیراق، بای حاجی بۆبه‌نینگ تیلی سۆزگه کېلمه‌ی، کۆزلری آچیق قالدی...

(قـَیته ایشلنگن وریتتی)

می آیی، ۲۰۰۱

تاشکېنت

[1] سیرمه‌له‌ماق: آخترماق، قۆلنی یوگوتیرماق، سیله‌ماق.

تۏی و عزا

تۉی و عزا

یاغمیر یاغیب، یېر کوپچیب[1]، مَیسه‌لرنینگ قولاغیدن قویاش قیتیلب تارته باشله‌گن کونلر اېدی. ایلیق شمال چنگ–تۉزانگه اَیله‌نیب کېتدی. بیر چقیریم نـَریده قویون کۉککه اۉرلب، خودّی اۉشه تېوره‌کده‌گی اۉتلب یورگن قاره ماللرنی دماریگه تارتیب یوبارگنده‌ی بۉلدی. سهل اۉتیب قوم یاغدی، گنبذلی تاملر اوستیگه قوملرنینگ سېپیلیب یاغه‌یاتگنی اېشیتیلدی. ایزیدن داوول[2] کۉتریلیب، سوو بۉشه‌گن چېلکلرنی[3] جرنگ–جورونگله‌تیب، اغده‌ریب تشله‌دی. قـَسیر–قوسور اېشیکلر بیر–بیریگه اوریلدی، آچیلیب یاپیلدی. اېشیکلر تره‌قیلـله‌شیدن بیر–ایکـّی آینه هم سینیب توشدی... خیریت بیر پَسدن کېین ماما قویاش جیلمه‌ییب[4] قۉیدی. هر توگول[5] تېوره‌ککه سلقین تره‌لیب، کۉنگیل چیگیلی یازیلگوده‌ی هوا بۉلدی. طبعیت

---

[1] کۉپچیماق: شیشماق، بۉرتماق، شیشیب کۉتریلماق؛ یېتیلماق.

[2] داوول: ۱. ویرانلیک کېلتیرووچی کوچلی بۉران. ۲. آوچیلر، تۉپچی قاراوولر یاکه حربي‌لر اوچون مۉلجللنگن، تېریدن یاکه فۉلاددن یسلگن مخصوص ناغاره (ناغاره قاقماق، چلماق). ۳. قتـّیق، دهشتلی آواز چیقرماق، گومبورله‌ماق؛ بانگ اورماق.

[3] چېلک: اساساً سویوقلیکلرنی سقلش، تـَشیش اوچون خذمت قیله‌دیگن، سلندر شکللی، یای‌سیمان بندلی ایدیش؛ پقیر.

[4] جیلمه‌یماق: تبسم قیلماق.

[5] توگول: رقم، نوع، تور (هر توگول: هر خیل)؛ نرسه، کیمسه‌نی‌گینه اېمس، بلکه؛ او یاقده تورسین، حتا.

اینجیقلیکلری[١] تۉی بیلن باغلیق خورسندچیلیککه تأثیر قیلمه‌دی. قوده‌لر اۉرته‌سیده انچه‌دن بېری کېنگـَشیلگن تۉی آخری اۉته‌دیگن بۉلدی. «کېلر جمعه‌گه»، دېب انیقلـَشیب قۉیدیلر. یان شهردن کېلین توشیریله‌دی. شهرلر ارا قوده–انده‌لـَشو بۉله‌دی. گپ سېوگی بیلن مرادبېکلرنینگ تۉیی حقیده! ...

٢

«قری‌سی بار اوی‌نینگ پری‌سی بار» –دېگن مقالگه بَیرم بی بی‌نی اۉرنک دېسه بۉله‌دی. تۉقسان اوچ یاش‌نینگ اچّیق–چوچوک مېوه‌لرینی یېگن بی بی، اۉغیل–قیزلری، نېوره–یو چېوره، قۉنی–قۉشنیلری تامانیدن اعزازده. تۉینی سېمیز دعالر بورکـشگه نیمه یېتیبدی؟ اۉنگلریده خیرلی ایش توریبدی. کتـّه–کیچیک خذمتده. اودومگه کۉره تۉی–تماشا کونلرده تبرّک یاشلی قرییه‌لردن آق فاتحه آلیب قالیش بو عایله اوچون اېزگولیک سنه‌له‌دی. بَیرم بی بی مه‌ییزدېککینه سرغه‌ییب توریبدی. اېتی سویـَگیگه یاپیشیب، یوزلری چۉکیب، بېلی بوکچه‌ییب قالگن. تۉرلب کېتگن یوزلریگه قۉل سونرکن، کۉکیمتیر تامیرلری یقال کۉزگه تشلـَنیب توره‌دی. غاو اجین آره‌له‌گن یوزلریدن مینگ بیر واقعه–حادثه سۉزلب تورگنده‌ی گۉیا. نې–نې آق و قاره کونلر باشدن کېچیرگنیگه آپـّاق ساچلری، سۉلغین کۉزلری–یو قۉلی کفیده‌گی اېنلـَمه–بۉیلـَمه[٢] توشگن چیزیقلر تانیغ[٣]. بَیرم ماما قولاقلری آغیرلشگن اېسه–ده کۉزلری بیر آز کۉره آله‌دی. سۉزلرنی چـَینب گپیرسه–ده نیمه دېگنینی توشونیش اونچه‌لیک قیین اېمس. «ش» تاووشینی تینیق اَیته آلمه‌ی، قاریشتیریب «هردمگه سوکور» –دېدی. ایچکریگه تارتگن قباقلری آرتیدن ینه ایکـّی سوزوک

[١] اینجیق: اونچه–مونچه‌نی یاقتیرمه‌یدیگن، اَیتگنگه کۉنه‌وېرمه‌یدیگن؛ سېرخرخش؛ تشویش–خرخشی کۉپ؛ مشتقلی؛ اۉزگرتیرووچی، بیر خیلده تورمه‌یدیگن.

[٢] اېنلـَمه–بۉیلـَمه: افقي و عمودي، اېندن و بۉیدن باشلنگن. اېنلـَمه–بۉیلـَمه چیزیقلر: متقاطع خطلر، بیر–بیرینی کېسووچی چیزیقلر.

[٣] تانیغ (تانیق): شاهد، گواه.

کۉزی دقتنی جلب قیله‌دی. سهل کم بیر عصرلیک حیات منه شو ماوي شیشه‌لر آرتیدن کېنگ عالمگه معنالی باقیب تورگنده‌ی. تیلی‌نینگ اوچیده: «های انسانلر اۉتکینچی حیاتنی غنیمت توتینگ؛ غم–قیغوگه اېشیک آچمنگ، بو بېش کون دنیاده مهمانمیز. قووناق یشنگ، بیر–بیرینگیزنی خفه قیلمنگ» جمله‌لری تیقیلیب کیله‌دی–ده نیمه قیلسین بلند تاووشده بُرّا–بُرّا اَیته آلمه‌یدی...

۳

بو خاندانگه کېلین توشوریلیشی کېره‌ک. تۉیگه تیارگرلیکلر الـله قچان باشله‌نیب کېتگن. وقتیده مراسمگه چارلاو–چقیریقلر قیلینگن. اَیتیله‌یاتگن یېرلر اَیتیلگن، مهمانلر بیرین–کېتین کیریب کېله‌یپدیلر. بېکه‌لر باشیده تاغاره، دسترخوان کۉترگن خاتینلرنی کوتیب آلیشماقده. اېرککلر هم نری–بېریدن کېله تورگن آتلیق مهمانلرنی خوش قرشیلمه‌ماقده. «اۉتینگ–اۉتینگ، ایچکریگه، تۉرگه اۉتینگ» عباره‌لری تیلدن توشمه‌یپدی. تۉیده تۉپله‌نیشگن قیز–باله‌لرنینگ قیقیر–قیقیر کولگیلری جرنگ ساچه‌یاتیر. «کېینگی تۉی سېنیکی کیمیا! یۉق سېنینگ عنبر، یۉق–یۉق سېنینگ گلبهار...» –دېیه بیر–بیرلرینی تورتیب، خاخهه–خاخخه کولگنی کولگن. بونده‌ی اۉیین–کولگیلری تۉیگه علیحده فیض بغیشلب تورماقده. تۉی بۉلسه شونداق بۉلسین–ده!

باشلری آچیق، ساچباغی[۱] قویموچی[۲] اوستیده تۉلغَـنه‌یاتگن قیزلر یَـسن–توسن، بېزه‌نیشلر بیلن آواره. آهههههه! بۉی قیزلرنینگ مستانه تاوله‌نیشلری ییگیتچه‌لرنینگ یوره‌گینی سوغیریب آله‌ی دېیه‌یپدی. هیجاندن: «اۉله‌ی، اۉرگیله‌ی، داد–اَه کۉزلرینگدن!!!!» –دېییشگه قنی تیل؟ چیلدیرمه‌لر[۳] تاووشی آستیده «نای–نای» اَیتیب، اۉیینگه توشیشلری تۉینی تاباره قیزیتماقده اېدی. بۉییلریده لاویلله‌گن

---

[۱] ساچباغ: باغیچ، قیتک.

[۲] قویموچ: گـَوده‌نینگ بېل بیلن دومغـَزه اۉرته‌سیده‌گی آرقه قسمی.

[۳] چیلدیرمه: یاغاچ گردَشگه تېری قاپلب یسلگن، چېرتیب چـَلینه‌دیگن موسیقه اسبابی؛ دایره، چیرمنده، دف.

مونچاقلر، قولاقلرده یلتیراق سیرغه‌لرنینگ جرنگی–یو، برماقلرده‌گی اوزوکلر، بیلک اوزوکلر یانیب تورر، تیرناقلر قیپ–قیزیل قویوق قیلیب بؤیلگن. قؤل کفلریده‌گی قیزیل–قؤنغیر توسلی خینه ییگیتلر کؤزینی اؤینــتمه‌ی قؤیمه‌یدی. خاتین–قیزلرنینگ قیزیل–یشیل، رنگمه–رنگ کییملری تؤیخانه‌ده چمن آچگن کبی. تؤی دېسه – تؤی! ههه!!! دایره‌لرنینگ گیژده‌له–گیژدانگ صداسیدن تؤیخانه‌گه کولگی–شادلیک یاغیلیب توریبدی. شؤخ–شنگ کیینگن قیزلر بیرگه‌لَـشیب:

«کېلین کېلر یار–یار!» –قؤشیغینی اَیتیشه‌یاتگندی. کېتیدن کسِتلرده: «تؤیانه قیلینگ»، «اؤلنگ–اؤلنگ»، سؤغین «چیمیلدیغینگ چیپ–چینار»، «زلیخا جان جیگی–جیگی»، ایزیدن «مریم جان» قؤشیقلری ینگره‌ماقده. قؤشیق کېتیدن قؤشیق.

کېچگه باریب، قیزیقچیلر شلاییلیک[1] اَیتیشه‌دیلر، سازنده و قؤشیقچیلر کوی اجرا اَیلیب، نوا قیلیشه‌دی. بولر هلی باشلَـمه‌سی همّه قالگنی آلدینده، ینه اوچ–تؤرت ساعتدن سؤنگ باشلَـنیب کېته‌دی بَـری. قؤشنی حاولیده بخشی[2] سنــّه‌تیش هم رېجه‌لشتیریلگن...

۴

بیره‌م بی بی‌نی آق کیینتیریب، اَیوانده اؤریندیقده قویاشگه قره‌تیب اؤتقیزیب قؤیدیلر. «سیزّی یاشینگیز نصیب قیسین» –دېیه سویونگنیدن خاتین–قیزلر مامانی بیر–بیر قوچاقلب قؤییشه‌دی. بیره‌م مامانینگ یوره‌گی تؤلیب بیر نرسه‌دن خواطرلنگنده‌ی اېدی. مییه‌سیده: «یوره‌ییم بېزاوته، شاد کونلریزنی تارتیب آمه‌سه‌له، دېب قؤرقه‌من. اطرافنی یاووز، قاره شرپه‌لر اؤره‌ب آلگن...» کبی گپلرنی تیارلب آلیب، اَیته‌ی دېب توریبدی. تیل بیلن اېمس، آخری ایکـّی تامچی کؤز یاشی بیلن

---

[1] شلاییلیک: قیزیقچیلیک، هزل قیلیش، طنز اَیتیش. شلاییین: قیزیقچی، هزلکش آدم، طنزگؤی.

[2] بخشی: خلق قؤشیقلری و داستانلرینی یاددن کویلاوچی شاعر، آقین. آقین: قازان و قیرغیزلرده بدیهه‌گؤی شاعر، کویچی و خلق شاعریگه آقین دېییله‌دی.

دېدی قۉیدی... مامانینگ تېوره‌گیده نېوره‌لری کَپلک‌سیمان اَیلَنه‌دیلر. ماما بۉلسه، بونده‌ی شادیانه و قووناق آنلرنی کۉره‌یاتیب، تېوره‌ککه شیرین‌گینه جیلمه‌ییب قۉیه‌دی بعضاً.

۵

کتّه حاویلینی سر انجام[1] قیلیب قۉییشدی. ایچکری حویلی سوو سېپیب سوپوریلدی. درز کېتیب نوره‌ی دېب تورگن آغیلخانه[2] دېواریگه قیزیل گیلملر توتیلدی. تاووقلرنی هم ییغیب-تۉپلب اولکن سوت سېبت[3] آستیگه سالیشدی. حویلی‌نینگ اۉرته‌سیده سریق سماوار قیلقیللب قَینه‌یپدی. قطار کېتگن برنده‌لیک اویلر دېواریگه پرده‌لر آسیغلیق. کېلین و کویاو یشه‌یدیگن خانه‌ده سۉزه‌نه‌لر[4] توتیلدی و علیحده اعتبار بیلن بېزه‌تیلدی. کتک-کتک[5] تۉق قیزیل بۉغجامه بیلن چیمیلدیق یسه‌دیلر. خاتین-خلَچ، تۉی آلدی ایشلرگه بېریلگنچه اورینیشه‌دی. شیشیریقلر، شیرینلیکلر پیشیریلیب تیارلنماقده، دستورخوانلر ناز-نعمتگه تۉله.

تشقری حاولی-ده تازه‌لب قۉییلگن. تشقی حاویلی‌نینگ بیر چېتیده اۉچاقلر قَزیلیب، کتّه-کتّه قازانلرده پَلاو دملَنیب، سناقلی ساعتلردن سۉنگ اېلگه آش تارتیلیشی کېره‌ک. قۉیلر هم سۉییلیب، اېتلر توزلَنیب، تاغره‌لرگه اۉسیب- اۉسیب تخلندی[6]. قۉچقارنینگ یوره‌ک، بویره‌ک، جِگر، تلاقلری قویروققه قاووریلدی. ایدیشلرده

---

[1] سرانجام: همه نرسه ترتیبگه سالینگن، جای-جاییده، به‌ترتیب؛ آرسته، آزاده، سریشته.

[2] آغیلخانه (آغیل): او حیوانلرینی سقلش و باقیش اوچون قوریلگن مخصوص بنا؛ مالخانه، قَماو.

[3] سېبت: سبد.

[4] سۉزنه: سیدیرغه گزلَمه‌گه گُل تیکیب تیارلنگن، دېوارگه آسیله‌دیگن بېزه‌ک بویومی؛ گُل کۉرپه.

[5] کتک: ۱. نرسه یوزه‌سیگه ایشلنگن، توشیریلگن تۉرت‌بورچک. ۲. بیر سطحه‌دگی کیچیک-کیچیک بۉلمه‌لر، اویه‌لر، تېشیکلرنینگ بیری. ۳. قوشلر، تاووقلر یاکه باشقه جانوارلر توریشی اوچون مخصوص ایشلنگن قوریلمه؛ خانه، اویچه.

[6] تخله‌ماق: بوکلب، تخیگه سالیب قۉیماق؛ بوکلب، تخیگه سالب جایله‌ماق؛ اوستمه-اوست تېرماق، اوستمه-اوست قۉییب جایله‌ماق؛ قَلشتیرماق.

جوازخانه‌دن کنجد یاغی هم کېلتیریب قۉییلدی. پیاز، سبزی‌لر تۉغرب بۉلینگن. آشپز اۉزی‌نینگ ساچیققه اۉره‌لگن کتـّه‌کان کفکیرینی یېچیب، آشنی باشله‌ماقچی...

۶

کون اۉرته کېلگن-کېتگنلرگه آش تارتیلدی. جرّار ییگیتلر عزت بجا کېلتیریب، آش یېب چیققنلرنینگ یاغلیق قۉللریگه صابون توتیب، ایسّیق سوو سالماقده. ییگیتچه‌لر قۉل اَریتیشگه سَچاق توتیب قره‌شماقده‌لر. آشدن بۉشه‌گنلر ساچه‌له سالینگن تۉی رۉمالچه‌لرینی چۉنتکلریگه سالیب اویلریگه روانه بۉلیشه‌یپکندی. ایکـّی ساعتگه یېتمه‌ی اوزاقدن کېلگنلر ترقه‌لیشدی... یقینلر ابسه، تانگ آتگونچه تۉی ایشلری بیلن بند بۉلیشه‌دی... بزم باشلـَنیب تانگ آتگونچه دوام اېته‌دی هلی. بیقیر-بیقیر قـَینه‌یاتگن سماواردن کېیتی اوزیلمسدن چای دملـَنیب مهمانلرگه تارتیلماقده. لیکاپچه‌لرگه[۱] نـُقل، چاکلیتلر سالیب قۉییلگن. قالینلر اوستیده یانباشلب یاتگنلردن اَیریملری قوریللـتگنچه چیلیملرینی توته‌تیب، خمارلرینی یازماقده ابدی.

۷

قویاش اېندی-اېندی باته‌ی دېب توریبدی. اطراف قیی-چوو بۉلیب کېتدی. باله‌لرنینگ تیللری اوچیده «کېلین کېلدی» بۉلیب قالدی. آدملر گورّه کۉتریلیب، کوچه‌گه چیقیشدی. قره‌سه‌لر گـُلپۉش قیلینگن مۉترده کېلین-کویاونی آلیب کېلیشه‌یپدی. اولرنی تۉیچیلر کوتیب آلیشدی. دف-دایره‌لر ینگراغی آستیده کېلین-کویاونی کۉچه‌دن حاویلیگه آلیب کیریشدی. سـَتـنگ[۲] ییگتیلر سَوینچی[۳] آلیش معناسیده سلـّه توتیب یۉل تۉسدلر. کیملردیر کېلین-کویاونینگ آیاقلری آستیگه یاغین یاققنده‌ی قیلیب سوو سېپیشدی.

---

[۱] لیکاپچه: تۉگره‌ک شکلیده، یسـّی، قیرغاغی کۉتریلگن میده چینی ایدیش؛ شیرینی‌دانی.

[۲] سـَتنگ: پرداز-اندازگه، کیینیشگه زېب بېرگن؛ اۉزیگه خاص غرورگه اېگه کیشی؛ کاکه.

[۳] سَوینچی: سېوینچی؛ سېوینتیرووچی هدیه. (سَوینچی - میمنه شېوه‌سیگه خاص)

۸

شو پـیَت قوتلوغ اَیه[۱] شاشیلگنچه یوگیره سالیب: «سیزنی اَیته‌من، سیزنی اَیته‌من» –دېیه برماقلری بیلن اېرینی تورتدی.

– نیمه گپ خاتین؟ –دېدی اېنـغه‌نین قیافه‌ده سلطان بای.

– اېبیی! نیمه بؤلردی؟ مامه کؤز یومدیلر.

– نیمه دېیسن خاتین؟ –حیرت ایله تیکیلدی اېری.

– آنه‌ییز اؤلدیلر.

– اؤپکه‌نگنی باس! باشقه گپینگ یؤقمی سېنی، ساغ اېدیلرکوا!؟

– اؤله‌ی یالغان اَیتسم. یورینگ–یورینگ بو یاغینی ییغیب آله‌یلیک اېندی.

کېلین–کویاودن آلدین اېر–خاتین بیره‌م بی بی یاتگن خانه‌گه باش سالدیلر. نې کؤز بیلن کؤریشسین که تؤستدن مامانینگ یاتگن جاییده جانی اوزیلگن. اؤغلی آنه‌سی‌نینگ یوزلریگه کؤزینی سورتیب، «راضی کېتگن بؤلینگ آنه جان» دېدی و تیسَریلیب آرقه‌گه قـَیتدی. شوندن سؤنگ تؤیخانه‌ده غلطی فضا پیدا بؤلدی. بیر یاقده جؤشقین تماشا، بزم و خورسندچیلیک، بیر یاقده ماما عالمدن کؤز یومگن. بو وضعیتده سلطان بای بیر نیمه قیلیشی کېره‌ک. تؤی، عزا بیر کونگه کېلیب قالسه قیین بؤلرکن. سلطان بای برماقلرینی چېککه‌سیگه توترکن بیر زوم خیالگه چؤمدی. «سینگه اَیته‌من خاتین، آنم‌نینگ اؤلیمینی اېرته‌گچه هیچ کیمگه اَیتمه! توشوندینگ‌می؟» –دېدی–یو تؤی ایشلری بیلن قاریشیب کېتدی...

۹

کېلین–کویاونی موسیقه صدالری آستیده آلیب کېلیب سوزیلتیریب قؤییشدی. قوتلاو سؤزلری، «کېلین سلام» بؤلدی و «سلام–سلام» قیلیشلر دوام اېتدی. تیلکلر بیلدیریلدی. ساز، کوی و قؤشیقلر اَوجیده. یاش–قیزلر، باله‌لر رقص، اؤیین–

---

[۱] اَیه: آنه، آیی.

کولگیلرگه غرق. ایمی-جیمیده[1] قیرمیزی چاینکلرگه عرق[2] هم سالینیب، ایچیلماقده. بزم و تماشا تانگ آتگونچه چۉزیلدی. ایرته‌لب، حاولی بۉشب قالدی.

۱۰

کپکسه‌لر، آقساقاللر ییغیلیشدی. اوزاق-یقینگه جنازه خبری کپتدی. کفنلیک سرشته قیلینگن ایکن. گۉر قـَزیشگه بوریلدی. ساعت بیر اطرافیده جنازه اۉقیلدی. کتـّه یۉلگه کوزه‌تیب قۉییشدیلر. تبرّک یاشلی اولوغ ماما - مرحوم بیره‌م بی بی‌نی توپراققه تاپشیریلدی. تۉی اَریشی بیلن شو حاولیده فاتحه اۉتکزیش مراسمی باشلندی... مرادبیک و سیوگیلر بیر هفته اۉتیب، مامانینگ مزاریگه باریب احترام معناسیده یوکوندیلر[3] و قۉللریده‌گی بیر-بیر قاوده[4] گـُلنی مزاریگه قۉییشدی. «ایندی خیر، تینچ یاته‌بیرینگ ماماگینه‌م» -دییه الوداع سۉزلرینی اَیتیب آرتگه قـَیتدیلر.

۲۰۱۵/۹/۱۵

تورانتو - کانادا

---

[1] ایمی-جیمیده: نریدن-بیری، بیراو بیلیب، بیراو بیلمه‌گن طرزده؛ ایلیق-ایسـّیغیده، فرصتنی قۉلدن بیرمه‌ی؛ داوروق سالمسدن، همه‌گه کۉز-کۉز قیلمسدن، یینگ ایچیده.

[2] عرق: شراب؛ سوو بیلن وینا اَره‌لشمه‌سیدن عبارت ایچیملیک.

[3] یوکونماق: تعظیم قیلماق؛ اۉتینیب مراجعت قیلماق، التجا قیلماق، یالوارماق.

[4] بیر قاوده: بیر باغلم، بیر دسته، بیر توتم.

قۆش بقەتیرەک

قۉش بقه‌تېره‌ک[۱]

یاز آیلری، عینی پیشیقچیلیک پـَیتی. ییغیم–تېریمگه شاشیله‌یاتگن کونلر اېدی. آدملر اۉز باغلریگه کۉچیب باریب، کپه‌ده‌می، چـَیله‌ده‌می، تۉرت دېوار اوستیگه بالار قۉییب، پاخال سالیب‌می، یاکه اۉتاو[۲] قوریب‌می یشب کېله‌یاتیر اېدی. ایش–یوموشلریدن چرچه‌گنلر یولدوزلی ساکن کېچه‌لر آغوشیده تامیرلریدن آغریقلرینی قووه‌یاتیب، تین آلیشردی. انسان طبیعیت بیلن اویقش[۳]، هماهنگ نفس آله‌دی... آغیر و قاپ قاره یاپینگن تون زیل[۴] محنتدن تالیققن کیشیلر تنه‌سیدن هاردیقلرینی سۉریب آله‌یاتگنده‌ی. گـَوده‌لریده ییغیلیب قالگن چرچاقلری تۉکیلگچ، تانگ آقرمه‌ی توریب، جان‌زاد ینه همیشه‌لیک ایشلرینی بجریشگه آتلـَنیشه‌دی. ایشگه قاریلیب، ایش بیلن تینمه‌ی آلیشیب یشه‌یاتگن آنلر اېدی اۉشه دملر.

میرزا بای انچه ییللر بورون ایشگه کیرگن، اونینگ ایش جایی باله–چقه‌لری یشب تورگن یېردن بیر آز اوزاقراقده. او چمه‌سی قیرق چـَقریمچه‌لیک[۵] یۉل باسیب،

---

[۱] بقه‌تېره‌ک: تېره‌کلرنینگ تروه‌قه‌یلب (هر تامانگه یاییلیب) اۉسه‌دیگن، تالداشلرگه منسوب توری، قطار تېره‌ک.

[۲] اۉتاو: کیگیز کبی یېنگیل کبیلردن یسلگن کۉچمه اوی، تورر جای.

[۳] اویقـش: بیر–بیریگه نهایتده یقین، اۉخشش؛ ماس، مانند، اویغون، کبی؛ یره‌شگن.

[۴] زیل: یېردن اوزیب بۉلمه‌یدیگن درجه‌ده آغیر؛ کیشیگه آغیر باته‌دیگن، آغیر تېگه‌دیگن.

[۵] چـَقریم: متریک اۉلچاو سیستمی قبول قیلینگونگه قدر قۉللنگن، ۱,۰۶ کیلو مترگه تېنگ قدیمگی اوزونلیک اۉلچاو بیرلیگی؛ بیر کیلو متر.

ولایت مرکزیگه باریب، او یېرده بیر آی، بیر یریم آی ایشلب، خاتین–باله‌سیدن خبر آلگنی اتیگی[1] اوچ کونگه رخصت سؤره‌ب کېله‌دی. سوو تؤلیب آقه‌یاتگن اریقدن کېچیب اویگه کیریله‌دی. میرزا بای اوی ایوانیگه سایه سالیب تورگن توت درخت آستیگه کېلیب چؤکیلدی. حال–احوال سؤره‌شه‌یاتیب، سېر مغز کؤرپه‌چه‌ده تیرسکله‌دی. انچه‌دن بېری آته‌سینی ساغینگن باله‌لر چوغورله‌شیب، تېوه‌رگینی اؤره‌ب بؤینیگه آسیلدیلر. آته قؤل اوزه‌تیب یان چؤنتـگیدن، قاره کؤزلرگه اَتب آلگن مه‌ییز و شؤر قندلرینی اولـشدی...

بیر قـتیم هوا یؤق که آغیر دیملیکنی[2] یاریب، سلقین‌گینه یېل تره‌تسه. درخت شاخه‌لری‌نینگ قیمیرلشگه مجالی یؤق. قویاش تفتیدن بوروموشیب غیجیملنگن یپراقلر یازیله آلمه‌ی قیینه‌لیب توریبدی؛ لېکن چیده‌سه بؤله‌دی. بیر یوتیم هوا یېتمه‌یاتگنده‌ی اؤیینقیراق باله‌لرنینگ شوخ–شنگ شاوقینلری اېلکه‌سیگه سـَوه‌له‌یپدی. تاکلر، گـُللر، شاخ–شبه‌لر اوزره اوچیب–قؤنه‌یاتگن اَریلر، بینگکلر، چیرچیره‌کلرنینگ تاووشیگه قولاق بېرگیسی یؤق. او اوچون همّه حضور–حلاوت عایله‌ده. چاغدن فایده‌لـَنیب، اؤزی توغیلیب اؤسگن یورتیده ایکـّی کونگه بؤلسین، دَم آلیب قـَتیش‌نینگ گشتی بؤلکچه. قره‌ب کؤرسه قیشلاق‌نینگ آلدینگی حضور–حلاوتی قلالمه‌گنده‌ی نظریده. «غچیر–غوچور چورپه‌لر[3] بیلن ایکـّی کونلیک دیدارلـَشوو زنگ باسگن کؤنگیلنی یوییب کېترکن؛ آدم‌نینگ اوستیدن خودّی تاغ آغدَریلگن بؤلرکن» –دېردی میرزا بای هر گل اوییدن باریب کېلرکن. باشقه ایشچیلر هم شو فکرده.

---

[1] اَتیگی: همه‌سی بؤلیب، بار–یؤغی، نهایتی، فقط‌گینه.

[2] دیم: ۱. شمالسیز، شباده‌سیز و نفـَسنی قـَیتره‌دیگن درجه‌ده ایسـّیق. ۲. جیم، آواز چیقرمه‌ی، گپیرمه‌ی جیم اؤتیریش اؤیینی. ۳. سیره، اصلا؛ جوده، جوده هم؛ هیچ هم، هیچ بیر، تماماً، عموماً.

[3] چورپه: باله، فرزند.

کېچقورون بۉلیب، تون اۉزی‌نینگ قـَلین قاره پلاسینی کییب آلدی یولدوز میلتیللب توریبدی. سهل اۉتمه‌ی، بوغدای نانگه اۉخشه‌گن تۉلین آی یاستـَنه کېتگن. آسمان‌نینگ بیر چېتیدن شام پست–بلند تیزمه قیر–ادیرلر[1] آرتیدن کولچه یوزینی کۉرسته باشله‌دی. آی اېسه یاروغلیک تره‌تیب، اۉزی‌نینگ زرّین و اۉته مه‌یین بۉیاغینی آنه زمینگه یاییب سالگن، یېر نورگه یاپینیب آلگن کبی. بو تونده، باغ جۉیه‌لری[2] اوزره اۉمگنلب[3] یاتگن تاکلر باشاق–باشاق اوزوملرنی انیق شیره–شربتگه تۉلدیره‌یاتگندی. کېلر جمعه کونی اوزوملر اوزیلیب، مه‌ییزغالگه یاتقزیله‌دی. باغ تېوره‌گی بۉیلب، اېکیلگن تربوز، قاوونلر سریق، کۉک رنگلرده تاولـَنیب، شیره‌سی تاشیب، ترسه–ترسه یېیله‌ی دېب توریبدی. اَیریم–اَیریملرده کېچ تۉککن توت درختلردن یکه–یریم ماموقده‌ی توتلر شیرت–شیرت اېتیب سوفه‌گه کېلیب توشه‌یاتگندی.

هلی یاتر وقت بۉلگنیچه یۉق. ایتلرنینگ تمشه‌نیب هوریشی[4]؛ یقین اطرافدن سیگر[5]–بوقه‌لرنینگ[6] بۉکیریب منغره‌شی؛ آلیسلردن تایخر اېشکلرنینگ هنگره‌شی تون ساکنلیگینی بوزه‌یپدی. بو تاووشلر کیشیلر کۉنگلیده قـَیسی‌دیر قیشلاق، قـَیسی‌دیر باغات و کۉچه‌لرده، قنده‌ی‌دیر ساووق واقعه یوز بېرگنلیک حسـّینی تویه‌دی.

مودراق باسیب، کۉزلر یوموله‌یاتگن پـَیت بۉلیب قالدی. باله‌لری اوخلب قالیشدی. میرزا بای هم اوخله‌گودېک بۉلیب، کۉزلری قلقیب توریبدی. کیپریگی اویقیگه

[1] ادیر: تاغلرگه یقین، تاغ اېتکلریده‌گی علیحده تېپه‌لیک یېرلر.

[2] جۉیه (جۉیک): اېکین اریغی، ایکـّی پوشته اۉرته‌سیده‌گی اریق.

[3] اۉمگنلب یاتماق: اۉمگنینی یېرگه بېریب یاتماق، سینه‌سینی تۉشب یاتماق.

[4] هورماق: واو–واو، اک–اک کبی تاووش چیقرماق؛ واویلله‌ماق، اکیلله‌ماق.

[5] سیگیر: اېنک، بوزاقلنگن اورغاچی قاره‌مال.

[6] بوقه: بیچیلمه‌گن اېرکک قاره‌مال.

ایلینر–ایلینمس، تپه‌سیده آسیغلیق یپلپیغیچنی آلیشگه توتیندی. بیردن کۆزی باغ اپتـَگیده‌گی تپه‌لیککه چـَلیندی. تیکیلیب قره‌سه، ایکـّی قاره‌لیک (کیمسه‌می، نرسه‌می؟) اونگه تامان بیر–بیر مۆره‌لب قۆیه‌دی. آلدین ایکـّیته باش؛ کپتیدن ایکـّیته اپلکه تیککه‌لنیب، بیر–بیر مۆله‌ریب[1] قۆیه‌دی. خودّی، باغ اپتـَگیدن ایکـّی آدم تشلـَنیشگه تیار تورگنده‌ی؛ پایلـَشه‌یاتگنده‌ی[2] توییله‌دی. رزم سالیب قره‌سه قنده‌ی‌دیر سلـّه‌لی، ساقاللی آدملرگه اۆخشه‌یدی. او «شو ایکـّی قاره شبح‌نینگ[3] پستلیکدن سپکن–سپکن کۆتریلیب توشووی آدمدن باشقه نرسه اپمس» –دپگن قطعي فکرگه کپلدی. بو حالت هوشینی بند اپتدی؛ قۆرقوو باسیب، باشیدن خیالی اوچدی. «حیرانمن! نیمه بۆلر؟ یاکه، ایزیمدن توشگنمی بو کثافتلر؟» –دپگن اۆیگه باریب، تانگ قاتدی[4]. توریب تورگن جاییدن مـَیغیده اۆتیریب آلدی. سپزدیرمه‌ی، نهایتده احتیاطکارلیک بیلن قیمیرله‌مسدن بیر زوم اۆیگه تالدی. «اولر(؟) حمله قیمسدن بورون بیر چاره کۆره‌ی اپندی، بۆمه‌دی» –دپگن اۆی ایچیدن اۆتدی. میرزا باینی بارگن سری قوتغو باسیب، وهیمه چولغه‌یپدی. دغ–دغ تیتره‌ی باشله‌دی. تاماغی قوروب تیلی اَیلنمه‌ی قالدی. بیر آز چۆلـله‌دی[5] هم، بیراق، یان‌گینه‌سیده‌گی کۆزه‌دن بیر کاسه سوو آلیب بۆغزینی هۆلـلشگه قۆلی بارمه‌دی. مییه‌سی اۆته تیز درجه‌ده ایشله‌ی کپتدی. کیم یاکه نیمه اپکنینی بیلیشگه شاشلیب توریبدی. «بولر کیم بۆلیشی ممکن اپکن اي؟ اۆغریلرمی یاکی، –بایه‌گی قاره نرسه‌لرنینگ باش

---

[1] مۆلرماق ~ مۆلته‌یماق: ۱. اَیه‌نچلی قره‌ماق، کۆزنی جـَوردیره‌تیب، مأیوسلنیب، اپزیلیب قره‌ماق؛ جـَودیرماق. ۲. اعتبارسیز، خیال پریشانلیک بیلن قره‌ماق.

[2] پایلشماق: پایله‌ماق فعلی‌نینگ بیرگه‌لیک نسبتی. پایله‌ماق: بیرار کیمسه یاکه نرسه‌نینگ کپلیشینی کوتماق؛ بیرار حادثه‌نینگ صادر بۆلیشینی، رۆی بپریشینی کوتماق؛ تعقیب قیلماق؛ پـَییده بۆلماق؛ مۆلجلگه، نشانگه آلماق، مۆلجلله‌ماق.

[3] شبح: تن؛ سایه؛ اوزاقدن کۆرینه‌دیگن قاره‌لیک.

[4] تانگ قاتماق: تعجبلنماق، حیرت قیلماق، حیران بۆلماق.

[5] چۆللـه‌ماق: سووگه تشنه بۆلماق؛ سووسه‌ماق، چقنه‌ماق.

کؤتریب، بؤیین چؤزیشلری تېزلشدی، –اېندی پیدا بؤلگن باسمه‌چیلرمی[1] اېکین؟...» –دېگن کؤپلب احتماللرنی شاشیلینچ کؤز آلدیگه کېلتیردی. قؤرققنیده آدم‌نینگ مییه‌سی عادتده‌گیدن کؤره بیر نېچه برابر کوچلیراق ایشلـَشی شونده‌ی پـَیتلرده بیلینرکن.

میرزا بای قاره کلـّه‌لرنینگ بؤیلـَشیب قره‌گنیگه باقمه‌ی، توکّل قیلیب: «اؤلیم–اؤلیم بیر اؤلیم» –دېیه آنگیده رېجه توزیب چیقدی، باره سالیب، اویده‌گیلرنی بیر–بیرین اویقیدن اویغاتدی. باله‌لری قؤرقوو سیره‌ب ایزّی–چووگه توشدی. «قؤرقمنگ، قؤرقمنگ» –قیلیب یوپـَتیشگه تیلی اَیلنمه‌یدی. یریم کېچه بؤله‌یاتگن کوتیلمه‌گن وضعیت هر کیمنی هم شو کویگه سالمه‌ی قؤیمه‌یدی.

– آنه‌سی —آنه‌سی تور، ایکـّی اَهووو انه او ایکـّی آدم انچه‌دن بېری بیز تامان کېله‌یاتگنده‌ی قیمیرله‌یپدی، قره، قره! اووو انه اولر، –دېب برماقلرینی اؤشه قاره‌لرگه بیگیز قیلیب کؤرستدی.

– اېی! یاپیریم اې، اؤزینگ اسره! اؤزی نیمه‌لر بؤله‌یـتدی آته‌سی، –دېیه اؤرنیدن سپچیب[2] کؤتریلدی تورسون آی خاله.

– نظر، تور، تور نظر! مېنی اېشیته‌یپسن‌می؟ –سېکین‌گینه آیاغی‌نینگ اوچی بیلن تـَته‌لب، تورغیزدی کتـّه اؤغلینی، –قؤلینگگه بېلنی آل، مېنگه کوره‌کنی اوزه‌ت؛ آننگگه اؤراغنی؛ اوکه‌نگ و سینگیللرینگگه تېمیر کاساومی[3]، بالته‌می[4]، اؤقلاو، سوپورگی‌می؟ نیمه که توشسه بېر اولرگه. جنگ بؤسه جنگ!!!

---

[1] باسمه‌چی: بیراولرنینگ مال–ملکینی تلاوچی شخص، باسقینچی، باسقینچیلیک قیلووچی. بو یېرده باسمه‌چی مجاهد، طالب معناسیده قؤللنگن.

[2] سپچیماق: کېسکین حرکت قیلیب، بیرار کیمسه یاکه نرسه‌گه تشلنماق، اؤزینی (یوقاریگه) آتماق؛ سکره‌ماق، ایرغیماق، تؤستدن اؤرنیدن تورماق؛ ایرغیب توریب کېتماق.

[3] کاساو: اؤت، آلاونی تؤغریلش، تارتیش و شو کبیلر اوچون ایشلـَتیله‌دیگن یاغاچ یاکه تېمیر تیاق.

[4] بالته: تبر.

جاییدن آتیلـَنیب[1] تورگن نظر بیردن آته‌سیگه:
– آته نیمه بۆلدی، توش کۆره‌پیسیزمی؟! یۆغ اې باستیریقله‌دینگیز[2] آته! قنی دشمن؟! قـَی یاقده توریشیبدی اولر؟ –دېب، ینه یاستیققه باش قۆیدی.
– بۆله قال دېیمن، وقتنی قۆلدن چیقرمه‌ی یوگور بالم، پلوان ابه‌نگنی هم خبر قیل. یونس قاره‌نی هم اویقیدن اویغت، –دېدی یوره‌ک هاووچله‌گن میرزا بای بایه‌گی قاره‌لرگه کۆز ساله‌یاتیب.
اېرکک–خاتین، کتـّه–کیچیک، همه‌سی بۆلیب اۆن یېتتی کیشی تېمیر تیرسک، بېل، تـَیاق، بالته، اۆراق... بیلن قوراللنگنلر بیر اویگه کیریشیب آلیب تۆپلـَنیشدی، اۆز ارا کېنگشدیلر. «باله، یاش گۆدکلرگه قره‌نگلر ییغلشمه‌سین تـَغین؛ کوچوککه هم قره‌نگلر؛ غېشینیب ونگیللـَمه‌سین ینه» –دېیه جدي جنگ آلیدن آگاهلنتیریش هم قیلیب قۆیدی میرزا بای.
تون یریمگه قره‌ب آغه‌یاتگندی. حقیقي جنگ آنلری هم یقینلشماقده اېدی. کیم نیمه قیلیشی کېره‌کلیگی یخشیلب اوقتیریلدی[3]. ایشلر بۆلیب بېریلدی. کیم قه‌یاقدن دشمنگه قره‌ب یوریش قیلیش رېجه‌سی آبدان توزیلدی. پالوان ابه عسکرلیک قیلگن داویوره‌ک کیشی–ده باغی‌نینگ اېتگ تامانیدن یعنی، دشمن‌نینگ قاق آرقه‌سیدن کېلیشگه شَیلندی. رېجه‌گه کۆره اوشبو ایکـّی ناتـَنیش یاو قمل قیلینیب، تیریکله‌یین قۆلگه اوشلب آلینیشی کېره‌ک. مبادا یره‌دارلر اوچون، اولرنی اېملش[4] مقصدیده هر احتمالگه قرشی میرزا بای پخته، لتـّه، ملهم–پلهم‌لرگچه تیارلب

---

[1] آتیلـَنیب (آتینه‌لیب) تورماق: تېز حرکت بیلن، سکره‌ب، سپچیب تورماق.
[2] باستیریقله‌ماق: اۆزینی بیلمه‌گن حالتده اویقیدن تورماق؛ اویقیدن اویغانمه‌گن حالده هوشسیز هر نرسه‌لرنی اَیتیب یورباریش، بیرار عملنی انجام بېریش.
[3] اوقتیرماق: بیلدیرماق، انگلتماق، توشینتیرماق. اوقماق: پـَیقب آلماق، حس قیلماق، سېزماق.
[4] اېمله‌ماق: دواله‌ماق، درمان قیلماق.

قۉیدی. «اۉلسه‌لر مېندن اېمس. خاتین غرله نیمه قیله‌دی تون یریم اوییمگه کېلیب؟ نیمه بای‌می اېدیم مېن؟ حضوریم یۉقالدی اۉزیدن کۉرسینلر!!»
تون‌نینگ تفتی سۉنیب، ایلبیزه‌ک توردی. مه‌یین شمال اېپکینی[1] اوریله‌یپدی. کېینیدن یاقیمتای‌گینه شمال هم اېسه باشله‌دی. ایکـّی قاره شبح‌نینگ باش چـَیقب حرکتلـَنیشی هم کوچه‌یدی. خودّی بولر سَری لۉکیللب کېله‌یاتگنده‌ی. انه‌–منه دېگونچه حیات–ممات جنگ باشلـَنیشی مقرر؛ بو کېتیشده اوروش بۉلمسدن علاجی یۉق.
هه دېگونچه، بیرگه‌لشیب، بیر آوازدن حرکت باشلندی. بیرینچی بۉلیب، پالوان ابه اۉقده‌ی اوزیلیب اۉزینی دشمن‌نینگ آرقه تامانیگه یېتکزدی. باش قیمیرلـَته‌یاتگن قاره کوچلرنی کۉرگن میرزا بای قۉلیده بېل، کلتک یان تاماندن تشلـَنه‌دی؛ نظر، یونس قره‌لر اېسه سۉل تاماندن هجومگه اۉتیشی کېره‌ک، خاتین–خلچ هم اېرککلرگه یاردم بېرگنی جبهه آرتیدن آلغه قره‌ب، ایلگریلب باره‌یاتیرلر. اش–پش دېگونچه معلوم ثانیه‌لر ایچیده دشمن‌نینگ تۉرت تامانی قورشب، اۉره‌ب آلیندی. میرزا بای حمله قیلیشگه بویروق بېره‌ی دېب تورگن پـَیت بایه‌گی قاره باشلر اۉزینی پنه‌گه آلیشدی. وضعیتنی خوب کوزه‌تیب تورگن میرزا بای: «دشمن–کو، جوده عیّار، اوریش عاقبتی هم جوده وحشتلی بۉلیشی ممکن» –دېگن اۉیلرنی ایچیدن کېچیردی. شو وقت پالوان ابه: «یاهو!» –دېیه قاره باشلر تورگن جاینی چقـّانلیک بیلن ضبط اېتدی؛ قۉلیده‌گی کوره‌ک و اۉراق بیلن «قـَیده‌سن دشمن؟!» –دېگنچه اۉقتله‌لیب[2] توره بېردی. گـَوده‌سی کتـّه، قاره غاو ساقاللی پالوان ابه اکه‌سیگه قیچقیردی:

---

[1] اېپکین: شمال، سوو و شو کبیلرنینگ آقیمی، شو آقیمده‌گی تأثیری، اورینیشی.
[2] اۉقتلماق: تۉغریلنیب تورماق؛ مشت، تیاق، میلتیق و شو کبیلرنی اوریش، آتیش تهدیدی بیلن کۉترماق.

– اکه، اکه! منه سیز اَیتگن جای‌نینگ کیندیگیگه کېلیب چیقیب آلدیم. قۉرقمنگ، باله‌لرگه هم اَیتینگ قۉرقمه‌سینلر قۉلیمیز بلند.

– اۉزینگدن احتیاط بۉل پلوان، یره‌تگن اېگم قۉلـله‌گن بۉلسین! –دېدی میرزا بای اوکه‌سیگه هیجانلی بقیرگنچه.

– قاچدی‌می بو بچه‌غرلر نیمه بلا؟! اکه هیچ نرسه یۉق–کو، بو یېرده.

– خاملیک قیلمه تـَغین، اېسینگنی ییغیب آل پالوان. اولر خوفلی دشمنگه اۉخشه‌یدی؛ کۉزینگنی بایلشگن‌دیر، هوشیار بۉل! –دېدی اکه‌سی.

– یۉغ اېی بۉلمه‌گن گپ، خی قۉرقمه‌ی کېلینگ اکه کۉره‌سیز، دېدی پالوان.

میرزا بای هم اۉشه قاره کلّه‌لر تورگن جایگه شدت بیلن اۉزینی یېتکزدی. قالگن ایکـّـی تامان هم بېکیتیلگن، دشمن قاچه آلمه‌یدی. «بۉشمه پالوان» –دېب قیچقیردی. اۉرنیدن جیله‌من دېدی–یو، قره‌سه که بالدیریگه[1] تیکن، قرغه‌نک کیریب قانه‌گن. پالوان ابه قومنده‌سیگه تیار توریبدی. دشمن تورگن چۉقـّیلر ضبط اېتیلدی. قره‌سه که جای بار جولی یۉق. چیندن هم هیچ کیم کۉرینمه‌یپدی. اۉنگ تامانیگه بیر سیلته‌نیب[2] قره‌گن میرزا بای نې کۉز بیلن کۉرسین که باغ‌نینگ چېتیده‌گی ایکـّیته قاره باش باغ‌نینگ چېتیده‌گی اۉشه ایکـّی بقه تېره‌ک اېکن. هر بیر شمال تورگنده ساللنه–ساللنه بیر–بیر باش چـَیقه‌یاتگن اېکنلر.

۲۰۰۲

تاشکېنت

[1] بالدیر: آیاق‌نینگ تیزّه بیلن تۉپیق آره‌سیده‌گی قسمی.

[2] سیلته‌ماق: قاقماق، سیلکیماق، کوچ بیلن کېسکین تارتماق.

کیمیا

کیمیا

(قیسقه تـَنیشوو)

حکایه‌میز قهرمانی – کیمیا: «خوش بیچیم، سولوو؛ بایاقیش[۱] عایله‌گه بیتـّه‌گینه تیله‌کی باله[۲]. اونینگ بېش برماغی هنر؛ اۉقیمیشلی، تېره‌ن[۳] قره‌شلی؛ هلی اویلـَنیشگه شاشیلگیسی یۉق. مکتبده‌لیگیده–یاق، غرب اونیورسیتېتلریده[۴] تحصیل آلیشنی کۉزلب قۉیگن. یوره‌گی اۉشه یاققه تلپینیب کېله‌دی. وقتی کۉپراق کتابخانه‌ده اۉته‌دی. کۉپراق کون باتر بویوک متفکّرلری کتابلرینی اۉقییدی. کیمیاگه عنعنه‌وي اۉی سورویش یات؛ اوچینچی جهان آدملریده‌ی فکرلشنی یاقتیرمه‌یدی. اۉزگچه تفکّر اېگه‌سی؛ ایزلـَنووچن، آنگلی، اېسلی و عقللی قیز. اېرکنی، آزادلیکنی جانیدن هم یخشی سېوه‌دیگن قیزلردن. هر نرسه‌گه شبهه–گمان بیلن قره‌شنی یخشی کۉره‌دی. کۉپچیلیک‌نینگ فکریگه قۉشیلمسلیک؛ اۉزگه‌چه فکرلش، عنعنه‌وي تورموش طرزیگه اۉیسیتیب[۵] کۉز سالیش اونینگ جانی

[۱] بایاقیش: اَچینیش اویغاتووچی حالتلی، بېچاره، شۉرلیک.

[۲] تیله‌کی باله: کۉپ مدت کوتیشدن کېین توغیلگن باله، اوی‌نینگ یگانه‌سی؛ تېنگریگه یالواریب، ییغلب، دعالر قیلیب اوندن تیلب آلینگن باله.

[۳] تېره‌ن: چوقور، چۉنقیر؛ مضمون–ماهیت جهتیدن کېنگ قمراولی، کوچلی.

[۴] اونیورسیتېت: بیلیم یورتی، عالي درکاه، پوهنتون.

[۵] اۉیسیتماق: تنقیدي قره‌ماق.

بیلن قاریلیب کېتگن اېزگو عادت دېسه هم بۉله‌بېره‌دی. «حکایه بۉلگن واقعه اساسیده، بدیعي تۉقیمه قیلیب یازیلدی. کمیانینگ اُستاذی جناب "آ.خ" هم تیریک.»

***

کیمیا اۉن ایکـّینچی صنفنی بیتیریب-آق، اۉزی یشب تورگن شهر اونیورسیتېتیگه اۉقیشگه کیره‌دی. درسلرینی یخشی اۉزلشتیره‌دی؛ استعدادلی؛ شخصي مطالعه‌سی اونی معنوي یوکسلتیردی. یخشی اثرلر اونینگ اوچون یۉلچی مَیاق[۱]. درس چاغیده استاذلرنی سوالرگه کۉمیب تشله‌یدی. بعضاً سۉراقلریگه جواب تاپه آلمه‌ی، ایچیدن بېزاوته‌لنه‌دی. خودّی کۉنگلیده اېسکی بیر دردنی توگیب قۉیگنده‌ی. برچه‌نینگ اعتبارینی تارتگن؛ صنفداش و اۉقووچیلرنینگ حرمتینی قازانیب، ارداغیدن جای آلگندی. اونیورسیتېت‌نینگ اېرکه‌سی هم سېرکه‌سی هم انه شو کیمیا بۉله‌دی. او بیرینچی کورسنی توگـَتیب، ایکـّینچی کورسنی هم یریملب کېله‌دیر اېدی.
کیمیا آق یوزلی‌گینه، کۉزلری کتـّه-کتـّه، کیپریکلری اوزون-اوزون، «آغزی تار، قاواقلری کېنگ-کېنگ»، ساچلری اوزون، کۉکره‌کلری بۉلیق. تیشلری آلماسده‌ی یره‌قلب توره‌دی. چوقورچه توشگن یاناقلری قیزیل آلمه‌ده‌ی لاوللب تۉنه‌دی. نازک‌کینه قیز؛ کولچه یوزلری کولگیچلی؛ دوداقلری حیات بولاغینی اېسلته‌دی. گۉزه‌للیکدن کمی یۉق، اۉیچن و قره‌شلری معنالی، قییق قاشلری جان تیلیمی ینگلیغ‌دیر. تیلیدن بال تامر، کولیب تورگن‌گینه، سۉزگه چېچن[۲]، بحثنی یخشی کۉره‌دی...
کیمیا سوو سېپیلگن دوکان رسته‌لری بۉیلب، ناجو آغاچلر کۉلنکه‌سی[۳] آستیده یوریب، هر کونی اۉقیشگه باریب کېله‌دی. اېسی-هوشیدن کۉره یم کۉرکی-یو،

[۱] میاق: یۉل کۉرسه‌تیب توره‌دیگن، اۉرنک، نمونه، عبرت بۉله‌دیگن نرسه، مشعل.
[۲] چېچن: چقـّان، اوسته، ماهر.
[۳] کۉلنکه: سایه.

جمالی جانیگه بلا بیتگن. یۉلده کېته‌یاتیب دوکاندارلر، نانبایلر، سۉکانغیچ سنـقی[1] باله‌لرنینگ ایلماقلی گپلری[2] جانیگه تېککن. ینه شو بېزاری باله‌لر[3]نینگ تېگه‌چاغلیگی[4]، آرقه‌سیدن اوشتک چـَلیشلر، اَیریملرده اوستی–باشیگه سوو سېپیب قاچیشلر–کو، هر کونگی ایشلردن. کیمیا یشب کېله‌یاتگن یورتده بو نرسه‌لر عادتي حالگه اَیلنگن. قیز–خاتینلرنینگ یېرده یاتگن کیر لـته‌چه قدری یۉق بو وطنده. خاتین–قیزلرنینگ جسم و جانلری قیینـَله–قیینـَله ادا بۉلگندیر. خاتین–قیزلر، حرمتی سینگن بختی قرالر بۉلیشه‌دیلر.

کیمیا تحقیر و آیاق آستی قیلیشلرگه قرشی جنگگه آتلنگن حقیقي داو یوره‌ک اۉقووچی بیر قیزدیر. تقدیرگه تن بېره‌یاتگنلردن اېمس. او چیندن هم بونده‌ی بېزارلیک و تۉسیقلرنی یېنگیب اۉتیشگه جزم قیلگن. بیر بولر اېمس، کیمیانی باشقه نرسه قیینه‌یدی. اونینگ تینچینی بوزگن بیردن بیر نرسه استاذی‌نینگ تینیم‌سیز زوغومی[5]. صنفده استاذی‌نینگ دغدغه‌سیدن جانی بۉغزیگه تیقیلیب کېله‌دی. کۉچه ده‌یدی باله‌لری‌نینگ شوملیکلریدن کۉره، استاذی‌نینگ گپلری آشیب توشگن. نیمه بۉلسه هم کیمیا تیشینی تیشیگه قیسیب، بو کونلرگه زۉرغه چیدب و کۉره‌شیب یششدن اۉزگه اعلاجی یۉق. باشیده، بو احوال و کۉرگولیکلرگه جوده کۉپ اچیندی، کویدی، یاندی، پیشدی. آخری ایچیده قـَله‌شیب یاتگن ییغی–دردلر، کۉزیگه قلقیب چیقدی...

بۉله‌یاتگن ماجرالرنی آته–آنه‌سیگه سِر بېرمه‌ی کېله‌دی. اۉز غمیگه یقینلرینی هم مبتلا قیلیشنی ایستـَمه‌دی. اوزون قولاق گپ–سۉزلردن اونچه–مونچه‌سی آته–

---

[1] سنقی: سندیراقلب بېکار یوره‌دیگن؛ بېکارچی، سَیاق، ده‌یدی.
[2] ایلماقلی گپلر: کنایوي، غرضلی، بېکار گپلر.
[3] بېزاری باله‌لر: بېکارچی، همه‌نی اۉزیدن بېزار قیلووچی باله‌لر.
[4] تېگه‌چاغلیک: مزاحمت، آزار یېتکزیش.
[5] زوغوم: قهر–غضب؛ دۉق–پۉپیسه، دغدغ؛ ظلم.

آنه‌سیگه الـله قچان یېتیب بارگن. کیمیا اوچون قووانرلیسی شو ایدی که، اونی آته–آنه‌سی قیسووگه آلیشمسدی؛ تېرگشمسدی[۱]. او اؤجر قیز، بیراونینگ یېتاویگه[۲] بؤیین بېرمه‌ی، حیاتده جدّي کوره‌شماق اونینگ مقصدی. قیینچیلیکلرگه بؤیین اېگیب، بیراوگه قره‌م بؤلیب قالیشنی هیچ پـَیت خواهلـَمه‌یدی. شخصیتی سینیب، پرچه‌لـَنیب کېتیشدن قؤرقه‌دی. او میلونلرچه قاره بخت اسیرلر صفیگه ینه بیر بختسیز عیال کېلیب قؤشیلیشیدن هدیک‌سیره‌یدی. شؤرلیکلرگه تن بېریب، اېزیلیش، تاپته‌لیش[۳] و خؤرلیک[۴] حسابیگه جمعیت بیلن یؤل باریب، ماسلـَشیب یشش ممکن البتـّه. لېکن، بونی او ایستـَمه‌یدی، خیالیگه هم کېلتیره آلمه‌یدی.

باردی تېوره‌ک–اطرافیده بؤله‌یاتگن دوو–دوو گپلرنی[۵] اکه‌سی یؤلبرس بیلسه بارمی؟! برچه‌نینگ آغزیگه چیم قؤیه‌دی. هیچ نرسه بؤلمه‌گندېک همّه یاقنی تېکیسله‌یدی. موشتوم زؤرلر[۶]نینگ پتـَگینی یاتقزمه‌ی قؤیمه‌یدی. درّاو همّه یاق سوو سېپگنده‌ی جیمیب قؤیه‌دی قاله‌دی. امّا، کیمیا یالغیز اؤزیگه ایشانه‌دی. اؤزینی کتـّه کوره‌شلرگه شـَیله‌ماقده؛ ایچیدن شونگه یېتیلیب توریبدی. کؤزیدن کوچ یاغیلگوده‌ی بؤلیب، ضمیریده‌گی هیجانلر اؤتکیر سؤزلرگه اَیله‌نیب، تیلی‌نینگ اوچیده توریبدی. خاتین–قیزلرنینگ باشیگه کېلگن، قاره کون و بخت‌سیزلیکلرگه قرشی کوره‌شماققه بېل باغله‌گن. کیمیا: «نیمه‌گه خاتینلر یریم آدم حسابلـَنیشه‌دی؟»؛ «میراثگه، گواهلیککه شونده‌ی»؛ «خاتینلر نیمه‌گه اېرککلرنینگ اېکینزاری و «...خاتینلرنینگ اُجره‌سینی[۷] بېریب، شهوتینگنی قاندیر»، « قیز باله پلخمان تاشی»؛

---

[۱] تېرگشماق: تېکشیرماق، نظارت قیلماق؛ تېرگاو قیلماق؛ تعقیب آستیگه آلماق، کوزه‌تماق.

[۲] یېتاو: جلویدن توتیب اېرگشتیرماق، یېتکله‌ماق؛ خطِ–حرکتی، هدایت قیلماق.

[۳] تاپته‌ماق: آیاق بیلن باسماق، اېزماق، پَیخان قیلماق؛ تحقیرله‌ماق.

[۴] خؤرلیک: عزت–نفسی پایمال بؤلیش، تحقیرلـَنیش.

[۵] دوو–دوو گپلر: کؤپچیلیک آره‌سیده ترقلگن هر خیل تؤغری و شبهه‌لی گپ–سؤزلر.

[۶] موشتوم زؤر: زؤره‌وان.

[۷] اجره: پول، قؤل حقی.

«قیز باله بیراونینگ خصمی»... دېگن حکملرگه جواب تاپگن و اونگه قرشی عصیان کۋرستماقچی.

هوا صاف، کېچه‌گی اینجیق بولوتلرنی سۋلیم شماللر قوویب سالگن. ییرتیق-یولوقلرینی[1] آفتاب کویدیریب باره‌یپکندی. کوییک[2] بولوتلرنی ترقَترکن، ماما قویاش زرّین یالینلرینی تره‌تیب چره‌قله‌یدی. گاه-گاه یېل اېسیب، اوریله‌یاتگن اېپکینلریدن[3] شاخ-شبه‌لر بیر-بیر تېبره‌نه‌دیر. قۋنی-قۋشنیلر اویلریدن تشقری سَری تېبره‌نه‌دیر اېدی. بو آره‌ده باله‌لرنینگ غله-غاووری هم اېشیتیلردی. خلص، همّه اۋز ایش-یوموشیگه آتلنگن. شۋر حیات آلاویده یانیب کېله‌یاتگن دردلی کیمیا! آته تیریکچیلیک عُمّانیگه شونغیب کېتگن؛ رۋزغار تېبره‌تیش اۋزی بۋلمه‌یدی. آنه بېچاره اوی، تیریکچیلیک ایشلرینی سرانجام قیلیش بیلن اندرمان. کیمیا اېرته‌لب اویغاندی. یوویندی، تیشلرینی تازه‌له‌دی، کوموش سیرغه‌لرینی قولاغیدن یېچدی. بیلک اوزوکلرینی مرمرده‌ی تۋنه‌یاتگن بیلَگیدن چیقردی. بیلینر-بیلینمس یېنگیل‌گینه یسن-توسن قیلدی؛ کۋزگو قرشیسیگه کېله توریب، «اوف!» تارتیب آغیر اۋیگه تالدی... توشکونلیککه توشیش اونگه یات اېدی... اَیریملرده اۋکسینیب: «آخ اېی! بوگون تشقریگه ایشلریم بیلن چیقسم نېـنې کۋرگولیکلرگه دوچ کېلیشیمنی اېسله‌سم اۋپکم اۋپیریلیب آغزیمگه کېله‌دی. هلی اۋقیشگه باریشیم کېره‌ک. آه!! قیز بۋلیب توغیلیشدن کۋره تاش بیتسم بۋلمسمی اېدی؟» -دېگن تویغولرینی آینه‌گه اَیتگن بۋلدی. سۋنگ جَودیره‌گن یاشلرینی رۋمالچه‌سی بیلن اَریته یاتیب: «یۋق، یۋق! بو حیات اېمس. خاتین-قیزلرنی کم‌سیتیشگه قره‌تیلگن هر قنده‌ی ظلمگه قرشی کۋره‌شماغیم کېره‌ک. مېن اۋزگه‌لر چیزیغیدن یورمه‌یمن. اولرنینگ بویروق، تاپشیرمه و کۋرستمه‌لریگه عمل قیلیب یشَمه‌یمن. مېن

---

[1] یولوق: یولیب تشلنگن، یولیب آلینگن، اوزیلگن.

[2] کوییک: کویگن.

[3] اېپکین: شمال، سوو و شو کبی‌لرنینگ آقیمی، شو آقیمده‌گی تأثیری، اورینیشی.

اۉزیم‌من–اۉزیم!» –دېیه غیرت و شجاعت آتیگه میندی. یریم ساعت اۉترکن، کیمیا ناشتاسینی قیلدی. اوییدن کۉچه‌گه چیقرکن آققینه لـَچکچه‌سینی[1] ناچار باشی‌نینگ یریمیدن اېلکه‌سی تامان سالدی–ده، سینگیلچه‌لری‌نینگ اویلریگه کیریب، بیر–بیر یوزلریدن شیمیریب اۉپدی و خیرلشدی. سۉنگ آنه‌سی‌نینگ بۉینیدن قوچاقله‌گنچه «خیر آنه جان، سیز هم یخشی قالینگ! آته جان سیز هم خوش قالینگ! خواطر آلمنگ، اوییمگه کېله‌من– بغرینگیزگه قـَیتیب»– دېیه، اینجه برماقلرینی هواده سیلکیتیب خیرلشدی و کۉچه اېشیگینی یاپیب، اۉقیشیگه جۉنب کېتدی. آنه‌سی هم: «بۉیینگدن آنه اَیلنسین آنه‌نگ، یامان کۉزلر، بوزوقلردن اۉزی اسره‌سین سېنی! آی باریب، آمان کېل بالم!» –دېیه ایستکـلندی[2] و دروازه‌گچه کېلیب، کیمیا بیلن خیرلشدی.

آره‌ده ایکـّی چـَقیریمچه‌لیک یۉل بار. اۉقیشگه اورتاقلری‌سیز باریب کېله‌یپدی... اونیورسیتېت‌نینگ صنفگه کیریش قۉنغیراغی چـَلیندی. «اېبیی کېچیکدیم» –دېب کتـّه–کتـّه آدیملب شاشیلدی او. چقـّان–چقـّان یوریب باره‌یاتگن کیمیا بۉساخه هتلب بیلیم یورتی‌نینگ ایچکریسیگه کیردی. سوو سېپیلیب، چنگلر اَریتیلگندی. یکـّه–یریم قیزلر، باله‌لر کېچیکیب‌راق بۉلسه–ده، صنفلریگه کیرماقده اېدیلر. بالگینه احتمال صنفگه کیره‌یاتگن سۉنگگی اۉقووچی اېدی. طلبه‌لر یۉقلـَمه قیلینماقده[3]. کیمیا صنف اېشیگیدن اېندی آدیم باسیب، «سلام» قیلیب، کیره‌ی دېب اېدی یم که، صنف تخته‌سیده بیر نرسه‌لرنی یازیب تورگن استاذ آرقه‌گه تیسـَریلیب، «سلام»نی علیک آلمه‌ی، کۉزلری چقچه‌ییب[4]، غضب بیلن بیر بقره‌یدی. شو پـَیت

---

[1] لـَچکچه: خاتینلر (کۉپینچه کېکسه عیاللر) باشگه اۉره‌یدیگن آق داکه یاکه سورپ؛ دکـَنه.
[2] ایستکلندی: دعا قیلدی؛ آرزو قیلدی.
[3] یۉقلـَمه قیلینماقده: حاضري آلیناقده، طلبه‌لرنینگ صنفده بار و یۉقلیکلری معلوم قیلینماقده.
[4] چقچه‌یماق: کۉزینی کتـّه آچیب، آله–کوله قیلیب قره‌ماق؛ بقره‌یماق.

بیرگینه قیزغیش، ملـّه، ماوي، یشیل بۉیاقلرگه بورکنگن بیر کپه‌لک[1]، لنگ آچیق دېرَزه‌دن صنفگه اوچیب کیردی. باله‌لر قیی–چوو سالیشیب، قۉللریگه کتاب، دفتر کۉترگنچه، بوگینه شۉخ کپلکنی اوشلب آلیشگه توتیندیلر. بیراق، کپه‌لک توتقیچ بېرمه‌ی[2]، صنف‌نینگ بیر بورچگیده دېوارگه ایلیندی. خودّی اۉشه یېردن درسنی کوزه‌ته‌یاتگنگه اۉخشب، تېپه‌دن قره‌ب توره بېردی. کیمیا شاشه–پیشه اېشیک آچیب صنفگه باش سوقدی:

– کیرسم میلی‌می استاذ؟ –اجازت سۉره‌دی او.

– تۉخته، جایینگده تور! –دېدی استاذ دۉق آهنگده[3]،

روپـــَکدهِ ماش و گوروچ ساقالینی توتمله یاتیب.

– مېن اۉقیشگه کېلدیم، درس اۉقیشیم کېره‌ک استاذ، –جواب قیلدی کیمیا.

– یۉق! کیرمه‌یسن دېدیم‌می؟ –آغزیدن توفکیسی سچره‌ب، –اَیتدیم–کو! گپ–سۉز بیتـّه بۉله‌دی، یۉقال! آرقه‌نگگه قـَیت، کۉزیمگه کۉرینمه!!!

– نېگه کیرمسلیگیم کېره‌ک استاذ؟ –دېرکن، کیمیانینگ کۉنگلی چۉکیب، کملیگی کېلیب کۉزیگه یاش اَیلندی. کۉزلریگه قلقیگن یاشلر یاناغی[4] اوزره ایرماقله‌ی[5] کېتدی. آیاق اوستیده، بیر پس اۉیگه تالدی و اۉقیتووچی‌سیگه کېچیکتیرمه‌ی درآو جواب قـَیتردی:

– مېنینگ قدریتلریم، انساني‌لیگیمنی آیاق آستی قیلیشگه حقینگیز یۉق. بیرار–بیر نرسه حقیده اۉیلش و قرار چیقریش بو مېنینگ ایشیم... اېندی کتـّه‌لردن، آقساقاللردن، جگریگه الف کیرمه‌گن سوادسیز ساقاللردن؛ دنیانی تار اۉیله‌یاتگن،

---

[1] کپه‌لک: ایکـّی جفت آق، کول رنگ یاکه رنگمه–رنگ قناتلی نازک حشره.

[2] توتقیچ بېرمسلیک: اۉزینی توتدیریب قۉیمسلیک.

[3] دۉق آهنگده: پۉپیسه، سیاست قیلیب.

[4] یاناق: یوزنینگ، بېت‌نینگ بۉرتیق قسمی.

[5] ایرماق: بیرلـَشیب، کتـّه دریا حاصل قیلووچی هر بیر اَیریم کیچیک دریا؛ دریاچه. ایرماقله‌ماق: دریا بۉلیب آقماق.

کؤره‌یاتگن انه اونده‌یلردن، –صنف دېواریده یاپیشتیریلگن آق ساققاللر مجلسی تصویریگه اشاره قیلیب، –اندازه آلیب یشش‌نینگ دَوری اؤتدی. اېندی ساقال، تسبیح، آفتابه‌نی دستکلب آدملرگه عقل اؤرگـَتیش، تاپشیریق بېریش... اؤتمیشگه تعلـّقلی. بیلدیزمی حرمتلی استاذ!

– به آوو اېی! ایچینگ گپدن تؤله اېکن سېن منچه نیقینی.

– حقارت قیلمنگ، قیمنگ حقارت!

– سېن عقلی ناقصلرنی آدم قیلیشیمیز کېره‌ک.

– نیمه‌گه بیر یریم ییلدن بویان جـَوره‌ته‌سیز مېنی؟ –سؤره‌دی کیمیا استاذیدن اؤپکه‌لـَنیب.

– چونکی، ساچینگ کؤرینیب یاتیبدی، هر دایم شو احوال. حجابینگ یؤق سېن قیزنی، –دېدی استاذ جون باسگن بېتینی سییره توریب.

– بیر اؤیلب کؤرینگ استاد! مېنینگ چادرگه یا بیر مِتر لچککه اؤره‌نیب اؤقیشگه کېلیشیم نیمه‌نی حل قیله‌دی؟ یره‌تگنگه کېره‌کمی شو؟ هېچ بؤمسه، شو عادّي‌گینه سؤراغیمنی توشونتیریب بېره آله‌سیزمی؟

– توشونتیریب بېره آله‌من–و، لېکن بونگه اذن بېریلمه‌گن–ده بیزگه. اورغاچیلر یوزیگه تیکیلیش‌نینگ اؤزی کتـّه گناهلردن. استغفرالله!!!

– دینیمیزده «نیمه‌گه؟»، دېب سؤره‌لمه‌یدی هیچ قچان، بلکه بویوریله‌دی. بیزده دلیل اؤتمه‌یدی. همّه نرسه آلدیندن بېلگیلب قؤییلگن. یساقلریمیز[1] اؤزگرمسدیر. مسأله‌لرنینگ جوابی هم آلدیندن اَیتیلگن. اؤیلشگه حاجت یؤق، –غضب و اچّـیغی یوزیگه تاشیب چیققن کویی،– مونچه ولدیره‌ی بېرمه، حق–حقوقینی تـَنیگن قیز بؤلیب قالدینگمی هلی سېن؟!

---

[1] یساق: قانون، قانونلر مجموعی.

– استدلال بۆلمسه؛ اونده بو خدا بېرگن خام کلـّه‌نی نېگه کۆتریب یوریب‌سیز؟ همّه نرسه‌نی عقل کۆزیدن اۆتکزیب، منطق چیغیریغیدن اۆیلب قبول قیلیش کېره‌ک بۆله‌دی انسان ذاتیگه. بو باشده‌گی گـُلچیراق نیمه اوچون بېریلگن؟ هیچ اۆیلب کۆرگنمی‌سیز؟.

– بو کلـّه‌نینگ اېگه‌سی بار، اېگه‌سی؛ اۆووو تېپـّه‌ده توریبدی، –آسمانگه بۆیین جۆزیب قررکن، –اونینگ امری‌سیز درختده یپراق هم قیمیرلـَمه‌یدی.

– سیز عقل اېشیگیگه قولف اوریب قۆیگنلردن‌سیز: آدم باله‌سی سۆره‌ب–سۆره‌ب حقیقتگه اېریشه‌دی، اېمسمی استاذ؟

– یۆق! دینیمیزده یالغیزگینه اطاعت بار! قالگه‌نی الله‌نیکی... شک قیلینسه باشلر کېتگوسیدور. حکم شو!

– خوش، دینده نیمه‌گه عیال ساچیدن مونچه‌لیک قۆرقیش بار؟ بیرار–بیر بوزغونچیلیک، غـَله‌میسلیک[1] یاکه یاووزلیککه اېلتیووچی قنده‌ی‌دیر کوچ و قدرتی بارمی بو بېچاره خاتین–قیزلر ساچیده؟

– سېن حجابگه قرشیمی‌سن هلی؟

– یۆق، مېن حجابگه قرشی اېمسمن. حجابنی خاتین–قیزلرگه اېمس، اصلیده بو قاره و فلاکت تۆربه‌سینی، اېرککلرنینگ کلـّه‌سیگه کییدیریش کېره‌ک. مېنینگچه بو هم کملیک قیله‌دی. اېرککلرنینگ کۆزلریگه علیحده اۆرتوک[2] توشیریش لازم؛ تېمیر پرده توشیرسه اوندن هم یخشی بۆلردی. اېرکین یشب یوررمی اېدیک بو یاروغ عالمده؟!

– الله خشنود بۆلمه‌یدی بو گپینگدن؛ ایشلرینگدن هم، –دېدی استاذ «توبه، توبه، توبه!» قیلیب یاقه‌لرینی اوشلرکن.

---

[1] غـَله‌میسلیک: کیشیلر مناسبتیگه، اونینگ حالتیگه رخنه سالیش؛ غیبت، فتنه یوریتیش.
[2] اۆرتوک: پرده.

– کیریشیم کېره‌ک، کېچره‌سیز استاذ. مېن درس اۉقیگنی کېلگنمن.
– بو احوالده مېنینگ درسیمگه کیره آلمه‌یسن خۉبمی؟ –بۉرلنگن[1] برماقلری بیلن یېنچه[2]دېک قاپ–قاره ساقالینی سیله‌ی توریب، –مېن حجابسیز قیزلرنی درسیمگه عموماً کیریتمه‌یمن. بو مېنینگ الله بیلن قیلگن عهد و پیمانیم. ینه نیمه‌نی بیلماقچی بۉله‌سن–اَ؟ اېندی توشوندینگمی آییمچه؟!!!
– ایچیم قیسیله‌دی، تېرلب کېته‌من؛ یازنینگ جزیره‌مه کونلری سه‌سییدی قیز باله. بیر قـَتیم یلـّیغنی بیزدن دریغ تومنگ استاذ. باشیمیز بېمنّت قویاش نوریدن بهره‌مند بۉلسین، دېیمن. بونینگ نیمه‌سی یامان؟ یاپینچیق ایچیده آیاغلریم سودره‌لیب ییقیلیشیم بار. بیرار جاییم سینیشی هیچ گپ اېمس. گپینگیزده سیره منطق یۉق استاذ. بیرار جاییم سینیب، افگار بۉلیشیم تورگن گپ بو احوالده.
– یورگن یۉلینگده «الله، الله»، دېب مینگ مرته تکرارله‌سنگ، ییقیلمه‌یسن، جِن هم چلمه‌یدی[3]. قۉرقمه هیچ بلا اورمه‌یدی سېنی.
کیمیا بیلن اۉقیتووچی اۉرته‌سیده‌گی اَیتیشوو دهلیزده بۉله‌یـپدی. استاذ صنف اېشیگی یانیده، کیمیا اېسه دهلیزده آیاق اوستیده. آلدینلری هم استاذ بیلن بیر نېچه بار گپلـَشیلگن شو الفاظده؛ تارتیشیلگن هم. کیمیا حوصله‌سی قـَریب[4]، قیسته‌لیب؛ سۉز قاتدی:
– سیز اَیتگنلر بو بیر ابسورد[5] استاذ. سیزنی موهومات چولغب آلگن؛ قاره تومنلر ایچیده سرسان–سرگردانسیز. قره‌نگ اخیر، مېنینگ حجاب کییمه‌گنیم هیچ کیمگه

[1] بۉر: آهک تاش‌نینگ مـَیده آپپاق یومشاق توری؛ تباشیر. بۉرلنگن: بۉر یاکه تباشیر بیشیلگن.
[2] یېنچه (یېنگچه): یېنگلیک؛ تندیرده نان پیشیریش پـَیتیده قۉلگه کییله‌دیگن یېنگچه.
[3] چلماق: بیراونینگ آیاغینی اۉز آیاغی بیلن ایلیب، تېپیب، اونی ییقیتماق یاکه گندیره‌کلتماق؛ خلل بېرماق؛ ضرر یېتکزماق؛ کېسماق، قیرقماق، ییقماق. (بو سۉزنینگ باشقه معنالری بار)
[4] حوصله‌سی قـَریماق: حوصله‌سی کېتیب قالماق.
[5] ابسورد: هیچ قنده‌ی معنانی انگلتمه‌یدیگن تأکید، فکر یاکه حالت.

خله‌قیت[1] بېرمه‌یدی-کو! عکسینچه، یاپینگنیم اوّلا اۉزیمگه معمّا توغدیره‌دی. قاله‌بېرسه، بې‌تربیت انسان‌نما هنگیلرنینگ[2] (کېچیره‌سیز) حرص و هواسینی قۉزغـَته‌دی. آدملر آچیق نرسه‌نی اېمس کۉپراق یاپیق نرسه‌گه تلپینیشه‌دیلر... انسان طبعیتی شونده‌ی قوریلگن.

استاذ بیلن شاگرد اۉرته‌سیده بحث و تارتیشوو تاباره اَوج آلرکن، کیمیا: «مېن اۉز حقیم اوچون رخصت سۉره‌یمن، -دېیه اجازه‌تسیز صنفگه باستیریب کیردی. بوندن درغضب بۉلگن استاذ یۉلینی تۉسماقچی بۉلدی. شو پـَیت کیمیانینگ باشیدن لچکی توشیب کېتدی. استاذ: «اسغفرالله کۉزیم کویسین، گناهگه باتدیم. نفل نمازی واجب بۉلدی. اې پروردگار بو اورغاچی شیطانلردن پناه تیله‌یمن، دېب کۉککه قۉل آچدی و ینه کیمیاگه یوزلندی:

- کۉپ پالا مهمه‌دانه‌لیک قیلمه سېن قیز! چیق دېیمن صنفدن، -دېدی استاذ.

- التماس، گیپمنی اېشیتینگ استاذ. جهنّمگه توشه‌سیز بَری بیر. قۉیینگ اېندی مېن درس تینگله‌ی. هوا ایسیق، دیم بۉلیب کېتدی. مېن باشقه‌لرگه اۉخشب تۉربه کییب، چادرگه اۉره‌نیب کېله آلمه‌یمن اۉقیشگه. توشونه‌سیزمی مېنی استاذ!

- او سېنینگ ایشینگ، سېنینگ پرابلیمینگ؛ مېن الله‌نینگ بویروغینی بجره‌من. مېنگه دخلی یۉق بو نرسه‌لرنی.

استاذ بیلن کیمیا اۉرته‌سیده‌گی اَیتیشوو ییگیرمه سکّـیز دقیقه‌چه وقتنی آلدی. شو پـَیت اۉقووچی باله‌لردن کیم‌دیر: «کیمیا کیر صنفگه! کیر اېندی، نیمه قیپدی؟ کیره‌بېرسین، اۉقیسین، بیلیم آلسین استاذ» -دېیه سۉزله‌دی. استاد بۉلسه، نیمه‌لرنی‌دیر اۉیلب، اېشیتیلر-اېشیتیلمس زۉرغه: «اونده کیر بۉمـَسه یم کیمیا! تۉختت بو اۉجرلیگینگنی. ایمانلی بۉل» -دېگن سۉزلرنی نریدن بېری تۉنغیللب

---

[1] خله‌قیت: مانعلیک، مزاحمت.

[2] هنگی: هه دېب هنگره‌وېره‌دیگن؛ اېرکک اېشک؛ بقیراق، شنغی.

تیلگه آلدی و کؤزلری آتیلیب چیققوده‌ی ایدی. استاذ باشینی ایرغیتیب: «صنفگه کیر!» –دېگنیدن پشیمان بؤلدی. اؤزی اؤرنتگن ترتیب و قاعده‌نی بوزگن بؤلیب ایمس، بلکه، کیمیانی «یخشیلب تنبیه قیلیش، تیلیب توزلش» و «ایزیش، ایزّه قیلیش و خؤرلش» نیتیده صنفگه کیریشگه رخصت بېرگن بؤلدی اؤقیتووچی.

کیمیا سېکین کېلیب اؤز اؤریندیغیگه اؤرنه‌شیب آلدی. شو زمان تورلـَنیب، توسلـَنیب تورگن کپه‌لک تېپه‌ده، قؤیینلب یاتگن یېریدن اوچیب، کیمیانینگ راپه–راسه باشیگه کېلیب قؤندی. سؤنگ گیر–گیر اَیلـَنیب اوچه‌یاتگن کپه‌لک کیمیانینگ ایلکه‌سیگه؛ سهل اؤتمه‌ی هلی یازیلمه‌گن، آق کتابچه‌سیگه کېلیب قؤندی. کیمیا اینده‌مسدن کپه‌لککه تیکیلیب توره‌وېردی. نظریده شوگینه کپه‌لک اؤقیتووچی‌نینگ زوغومی، کیمیانی کم‌سیتیب، تاپتـَب خوارلشلریگه گواهلیککه چقیریلگنده‌ی ایدی. شوگینه کپه‌لک یشیل یپراقلر، گل–چیچکلر بؤیاغی و مستانه هیدینی، آزادلیک هواسینی صنفگه آلیب کیرگنده‌ی بؤلدی گؤیا. بلکه، استاذنی آدمي‌لیک، رحم و شفقت، انصافگه، عقل و فراصتگه چـقیرماقچی بؤلیب کیرگندیر. قیسقه‌گینه وقت ایچیده عصرلرگه تاتیگولیک معلوماتنی اَلمشگن بؤلیشدی کیمیا کپه‌لک بیلن آره‌سیده. کپه‌لک کیمیانینگ قولاغیگه: «بو قاره کونلر بیتر بیر کون؛ سېن هم انسان‌سن، حُر یره‌لگن‌سن؛ هیچ بیر ایرکک سېندن، هیچ بیر قیز خاتیندن اوستون ایمس؛ اؤز حق–حقوقینگ اوچون اؤزینگ کوره‌ش؛ عزمینگده تور؛ آرقه‌گه چېکینمه؛ ظفر سېن بیلن» –دېب شیویرله‌یاتگنده‌ی ایدی. کیمیانینگ سؤزلری–کو، معلوم. بیراق، کپه‌لک‌نینگ هم نیمه‌لرنی دلیده توگیب، صنفگه اوچیب کېلگنی یریم عیان، یریم قرانغی بؤلیب قالدی کیمیاگه. صنفداشلرنی هم حیرتینی آشیردی بو منظره. بیلگن بیلدی، بیلمه‌گن بیلمه‌دی.

تېریسی سویـَگیگه قـَپیشیب کېتگن، اوزون بؤیلی، سهل ایلکه‌سینی بؤکیب یوره‌دی، بؤیین تامری بؤرتیب چیققن، اوزون تنه‌سی قورت یېگن تېره‌ککه

اۉخشه‌یدی. استاذ درسینی تۉخته‌تیب، آغزی کفلنگن بیر کۉرینیشده ینه وَیسب کېتدی:

– مېن سېنگه بیر یریم ییلدن بویان صنفگه حجابسیز کیرمه، دېب اَیتیب کېلماقده‌من. سېن بۉلسه اۉز بیلگنینگدن قالمه‌یسن قیز.

– بو گپلریزنی صنفده اېمس، درسدن تشقری بیرار بېکار قولاغنی تاپیب گپرسنگیز، گپیره‌بېرینگ استاذ.

– الله‌نینگ بویروغینی، اَیتگنینی «گپ» دېدینگمی سېن هلی!

– جانیمگه تېگدی، بیر یریم ییلدن بېری جـَغیز تینمه‌ی اَیتگنیز اَیتگن. مېندن باشقه‌نی تاپمه‌دینگیزمی اۉزی گپیریشگه؟ نیمه پین سیزنینگ اریه‌نگیزنی خام اۉردیم‌می؟ تۉخته‌تینگ بو پۉپیسه‌لرینگیزنی.

– مېن اَیته‌بېره‌من، قیامتگچه اَیته‌بېره‌من تاکه صنفگه یاپینیب کېلگونینگچه اَیته‌من. بونی اَیتمه‌سم الله‌نینگ حضوریگه قـَیسی یوز بیلن باره‌من اوُل دنیاگه؟ بۉمه‌غور نادان قیز؟!

– حقارت قیلمنگ استاذ مېنی. شو پـَیتگچه حرمتینگیزنی سقلب کېلدیم. اېندی شرت–شرت جوابینگنیزنی قۉلینگیزگه بېره‌من. مېندن خفه بۉلیب اۉتیرمنگ تـَغین. مېنی کۉزی یومیق، آنگی سۉقیر[1] دېب اۉیله‌منگ.

– اي عقلی کلته بدبخت. پیغمبر دشمنی، مېنی یخشی بیلیب آلگین. آته‌منی مولوي «الف» دېگیچ اېدی. مېن اۉشنده‌ی بویوک آدم‌نینگ اولادی‌من. مېن سېنگه اۉخشه‌گن کافرلرنی تۉغری یۉلگه دعوت قیله‌من، –دېدی استاذ.

صنفده جیملیک حکمران. استاد قۉتیر[2] بۉلگن تکه‌دېک اویاق–بویاققه هلّاسلب، یوتونه آلمیسدن سۉزینی تیلیدن تشقری چیقره آلمه‌ی سرگردان. شو آره‌ده صنفدن

---

[1] سۉقیر: کۉر، عاجز؛ هیچ نرسه‌نی بیلمه‌یدیگن، سېزمه‌یدیگن؛ قالاق.

[2] قۉتیر: بدنده پوفکچه‌لر حاصل قیلیب، قتـّیق قیچیشتیره‌دیگن یوقوملی تېری کسللیگی.

چیقیب، بیر–ایکـّـی قور[۱] سگریتینی یاندیریب، ایچینی توتوندن تۉلدیریب هم آلدی استاذ.

– خلص صنفدن چیقه‌سن! –دېب دۉق قیلدی کیمیاگه استاذی.

– بو سیزنینگ شخصي مهمانخانه‌نگیز اېمس، دولت‌نینگ ایشخانه‌سی، –آیاغیده توریب، تاباره شجاعت بیلن هیجانلی حالتده جواب قـَیتریشگه شاشیله‌دی، –مېنینگ حجابده بۉلیش–بۉلمسلیگیم سیزنینگ وظیفه‌نگیزگه کیرمه‌یدی خۉبمی استاذ! اگر مېنینگ یاپینمسلیگیم دولت اوچون کتـّـه پرابلیم توغدیره‌یاتگن بۉلسه، اونده بو ایش بیلن شغیللـنه‌یاتگن تشکیلاتلر بار. سیزگه علاقه‌سی یۉق استاذ بو نرسه‌لرنی. هر کیم اۉز ایشینی بیلسین...

– سېن قیز شک کېلتیرمه، کافر بۉلدینگ. بوگون–آق، اوییندگه باریب خیرات، صدقه قیل. سخی جانگه نذر قیلیشنی بۉینینگگه آل. اوییندگدن برکه اَریمه‌سین دېسنگ آته–آنه‌نگگه اَیت ملالرنی چقیریب، قرآن ختمی قیلسینلر.

کیمیا سداغیدن[۲] آتیلیب چیققن اۉقده‌ی استاذیگه ینه یوزلندی:

– اۉرگیلیب کېته‌ی یره‌تگندن. اۉز بویروغینی، سِر و اسرارینی بیز اعیاللردن یشیریب نیمه قیله‌دی؟ پرده آرتیده‌گی سِرلی صندوقچه‌سینی سیزگه اۉخشه‌گن الـله قـَیسی کیر ساقاللی اېرککلرگه اَیتگن–و کېتگن اېکن–ده. بیز بېخبر! بو سفسطه‌گه قـَیسی اخماق ایشانه‌دی؟ اصلا ایشانمه‌یمن یالغانلرگه بونقه تېلبه–تېسکری داستانلرگه استاذ.

– کفرگه کېتدینگدینگ سېن قیز! سېنلر اللهنینگ قـُربیگه یېته آلمه‌یسنلر، ناپاک‌سیزلر، خلقتینگیز لایی شونداق.

---

[۱] قور: مرته، دفعه، دَوره، گل.

[۲] سداق: تیردان، اۉقدان؛ کمه‌لک اۉقلری جایلـَنیب، بېلگه باغلـَنه‌دیگن یاکه یېلکه‌گه آسیب یوریله‌دیگن اسباب.

– حقارت قیلمنگ استاذ، –دېب اېدی هم که کپه‌لک کۆتریلیب، کیمیانینگ سۆل کۆکره‌گی اوزره قۆندی. تیلسیزگینه کپه‌لک خودّی، کیمیانینگ قلبیگه قولاق توته‌یاتگنگه اۆخشب جیمیب توره‌دیر اېدی.
– قان کۆرگن کونلریز سیزلر بیلن حتاکه گپلَـشیش حرام بیلدینگمی؛ صنفگه هم کیریتمسلیک لازم سیز افلاسلرنی...
– استاذ! سیزنی هم بیزگه اۆخشه‌گن بیر آنه دنیاگه کېلتیرگن بۆلسه کېره‌ک؟ یاکه کۆکدن آسیلیب توشدینگیزمی؟ مېن حرمتلی آنه‌نگیزنی «ناپاک، نجس»، دېب اَیته آلمه‌یمن، تیلیم بارمه‌یدی بونده‌ی بیٖ‌معنی سۆزگه، –دېدی کیمیا افسوسلَـنیب.
– شوندن کېین اخـــــ افسوس! –دېیه چوقور اۆکسیندی استاذ.
– عقل و منطقدن ایش آلینگ استاذ. سیزنینگ حتاکه درسینگیزنی دینگه هیچ علاقه‌سی یۆق اۆزی. طبعیت‌نینگ اۆزگرمس قانونلری بار. بیز طبعیت فرزندیمیز. بیز اۆن تۆرت میلیارد ییل زمان حاصله‌سیمیز. بیزنی لایدن یره‌تیب، اېرکک‌نینگ چپ قبرغه‌سیدن حاصل قیلگنی شونچه که بیر داستان.
– دین همّه نرسه‌لردن اوستون توره‌دی. بو کفرانه گپلرینگ جزاسی اۆلیم.
– یۆق، اونده‌ی اېمس استاذ. حقیقتنی اَیته‌من اېندی. دیننی سیزگه اۆخشه‌گن شهوت‌پرست اېرککلر اۆیلب تاپیشگن. اۆز منفعتینگیز یۆلیده فایده‌لَـنیش اوچون دین دوکانینی آچیب آلگن‌سیزلر. نیمه، سیزنی کۆرگن خدا بیزنی کۆرمه‌یدیمی؟ اۆرته‌ده دلال‌نینگ نیمه‌گه کېره‌گی بار؟ مېن شونی بیله‌من که پروردگار اۆزی یره‌تگن انسانلریگه خاتین‌دیر، اېرکک‌دیر نفرت کۆزی بیلن قره‌مه‌یدی. بلکه سېوه‌دی. یۆق اېسه یره‌تمه‌گن بۆلر اېدی خداییم آدملرنی.
کیمیانینگ یوره‌گی اوستیده قۆنگن کپه‌لک، تیک اوچرلرگه اۆخشب، تېپه‌گه کۆتریلدی. صنف باله‌لری «بو بخت کپله‌لگی» –دېییشیب، توتماقچی بۆلدیلر. اَیریم طلبه‌لر: «بو بیٖ‌آزار جان ذات، تېگمنگلر! قۆیینگ هر کون درسیمیزگه کیرسین»

دېب اؤیناقلشدی. شو آن تېپه ساچی کېتگن اېللیک ایکّـی یاشده‌گی استاذ تابوتده‌ی بؤیی چؤزیلیب، اوزون کاساو سیمان قؤللرینی سونیب، کپه‌لکنی هوادن یولقیب[1] آلیب کفیگه قیسیب، مـَجقلب[2] تشله‌دی. سؤنگ کفینی آچدی. اؤنگ قؤلی‌نینگ کفیده کپه‌لک‌نینگ ساووقفینه جسدی یاتر، گؤزل مخلوق‌نینگ قانی و قناتلری‌نینگ تعریف‌سیز بؤیاغی استاذنینگ ناپاک کفیگه افسوسکه، مُهرلـَنیب قالگندیر اېدی.

شو تاب صنفدن «بَی بَی»، «وَی، وَی»،«چوق، چوق» -دېگن اؤکینچ تاووشلر کؤتریلدی. بعضی قیز طلبه‌لر کپه‌لک اؤلیمنی کؤریب، هیق-هیق ییغلشدی. استاذ قؤلیده‌گی بؤر و کتابنی تخته‌گه قره‌ته اولاقتیردی و جهل بیلن صنفدن تشقریگه چیقیب کېتدی. تنفس قؤنغیراغی هم چـَلیندی.

***

تنفس پـَیتی، اونیویرستېت‌نینگ حاویلیسیده اؤقووچیلر تؤپلـَنیشیب توریبتدی. تارتیشوولر قیزیغی همان کیمیانینگ حجابده بؤلیش-بؤلمسلیگی اوستیده باره‌یاتیر اېدی. اونیویرسیتېت‌نینگ باشقه اؤقیتووچیلری کیمیا مسأله‌سیده استاذ «خ.آ»نی ملامت قیلیب توریبدیلر. استاذلرنینگ تاووشی بلندلب کېتدی. شو ماجرا یوزه‌سیدن بیر-بیریگه قیزَریشدی، بؤزَریشدیلر. آغزه‌کی جنگ کوچه‌ییب کېتدی...

- استاد حکیم، سیزنینگ هم مییه‌نگیز اَینیگنگه اؤخشه‌یدی. مېنینگ تامانیمنی آلمه‌ی حجابسیز بیر شللـَقی[3] قیزنی حمایه قیله‌یپسیز-اَ؟ گؤر و ایمانینگیز کوییب کېتدی، دېب اچّیق اوستیده مه‌میزله‌دی[4].

---

[1] یولقیماق: تارتقیلب اوزیب آلماق، سیلتب تارتماق، یولیب تشله‌ماق، یولماق.

[2] مـَجقله‌ماق: آرتیق درجه‌ده اېزیب ینچماق، پـَچقله‌ماق، ابجق قیلماق، ابجیغی چیقرماق.

[3] شللـَقی: شرم-حیانی بیلمه‌یدیگن، بؤلر-بؤلمسگه جنجل کؤتره‌دیگن، جنجلکش.

[4] مه‌میزله‌ماق: بؤزَریب قره‌ماق، یوزگه آتینلماق.

– آغیزینگیزگه قره‌ب گپیرینگ استاذ «خ»! انسان‌نینگ حرمتیگه تجاوز قیلمنگ خۉبمی؟ –دېدی استاذ حکیم باسیقلیک بیلن.
– مېن بو بد جنسلرنی حقارت قیلگندورمن. باشقه‌لرنی اېمس، –دېدی استاذ «خ» قۉللری قلتیره‌گن بیر حالتده.
– نیمه، سیز عیب‌سیز پروردگارمی؟ «اوّل اۉزینگگه باق، کېین ناغاره قاق» –دېییلگندیر مقاللرده.
– سیزمی هلی اۉشه شخصیت‌شناس داملا! –قۉپال توس بیلن سۉز قاتدی استاذ «خ» کسبداشیگه قره‌ب.
– هه، مېن بۉله‌من. تیلیمنی قیچیتدینگ سېن افلاس. اېندی همّه‌سینی شو جایده باله‌لرنینگ حضوریده اَیتیب بېره‌من. باشقه چاره‌م قالمه‌دی، سېنی هم باشقه‌لر بیر تَـنیب قۉیسه یامان بۉلمه‌یدی. قنچه‌لیک آلچاق[1] و یاوو بۉلگنلیگینگنی اۉز کۉزیم بیلن کۉرگنمن.
– نیمه‌نی اَیته‌سیز استاد حکیم؟ هیجانلمنگ، انسان خطاکار.
– نیمه‌نی اَیتردیم؟ هلی هیچ قچان ایسیمدن چیقمس کۉرپه تـَگی ماجرالرنی–ده، اېندی اېسینگگه توشگندیر–اَ! سېنینگ هم کیملیگینگنی اۉقووچیلرگه بیر تـَنیشتیریب بېره‌ی بۉمسه یم، اجازت بېر.
استاذ «خ» سېکین اۉرته‌دن سوغریلیب چیقیب کېتماقچی بۉلیب اېدی هم که، استاذ حکیم آلدینی تۉسدی و سۉزگه کیردی:
– اۉشه سېن اېمسمی؟ آلتی ییل شۉرویگه باریب پولیتخنیکنی اۉقیب کېلگن؟ هر کونی شراب ایچگنینگنی، مست–الست بۉلیب قوتوریب[2] یورگنینگنی کۉرمه‌گن کونیم بۉلمه‌گن، اریقلرگه دۉمه‌لب یاتگنینگ اېسینگدن چیقدیمی؟ اوندن کېین هم

---

[1] آلچاق: اۉته‌کېتگن رذیل، پست؛ یاووز، نامرد، خایین.
[2] قوتورماق: جان–جهدی بیلن، اۉزینی توتالمه‌گن درجه‌ده، یاووزلرچه حرکت قیلماق؛ باسر–توسرینی بیلمه‌ی قالماق، حددن آشماق.

اۉشه یېرده اول آخری، ییگیرمه ییلدن کۉپراق یشب، ایشینگ فقط ایچیش ایدی–کو! ینه ایشینگ بوزوق خاتینلرنینگ آیاغینی یەلش اېمسمی اېدی؟! بې‌ساقال بازلیک هم سېندن قالمەدی. پولیسگه توشگن سېن اېمسمی؛ کسلخانەلرده یاتیب چیققن اۉزلری اېمسمی؟ مېن بو صحنەلرنینگ تیریک گواهی بۉلگنمن–کو! آوو قـَیسی بیرینی اَیتەیین؟ غر خاتین دېب اېشیتگندیم، بیراق سېندەی توبـَن، غر اېرککنی کۉرمەگنمن. ییگیرمه ییللیک بوزقلیک بېلگیلری هنوز تورقینگدن[۱] اوریب توریبدی. اویـَلگین اخیر بوندەی دیندار و خدا جۉیلیکدن. کیر کېچمیشینگینی قـَی یېرده یشردینگی؟ اولرنی بیر کونده اَیتیب، توگـَتیب بۉلمەیدی. باشقه هم شونگه اۉخشش شرمندەلیک جایلرینگ نهایتده کۉپ بۉلگن. اولرنی کېزی کېلسه اَیتەمن، خۉبمی؟

– همەسینی تهمت قیلەسیز استاذ حکیم، مېن پاک آدم بۉلگنمن، –دېدی استاذ «خ» یوزیدن قانی قاچیب.

– هلی شوندەیمی؟ –بکسینی آچیب آلبومنی چیقره سالیب، –منه بولر هم عکسلرینگ. همّه یاق لالەزار–کو! بولرگه نیمه دېیسیز؟ بیز بیلن بیرگه اۉقیگن کیم قنچه طلبەلر هم شاهد–کو! اولرنی شاهدلیککه چقیرەیینمی یا؟

– بۉلدی مسخرەبازلیک استاذ حکیم، –البومنی قۉلیدن اوزیب آلیب، یېرگه آتدی، –قۉیینگ بولرنی، مېن پېشین نمازیگه بارەمن، کیتدیم، –دېدی استاذ «خ» و صحنەنی ترک قیلدی...

***

اېرتەسی کیمیا اۉقیشیگه کېلدی... استاذ اوستیدن، رئیسگه، وزیرگه و پریزدینتگه یومەلاق خطی یۉلـلەدی. سۉنگ رسماً عریضه قیلدی. شو کونی استاذ «خ» عرَضلب، اونیورسیتېتگه کېلمەدی. اونیورسیتېت رهبریتی اېسه، کیمیانی شکایتیگه

---

[۱] تورق: تشقی قیافه، اوضاع، وجاحت.

جواب قیلیش اؤرنیده، «استاذگه حرمت قیلمه‌گن»؛ «بېتگه چاپرلیک» و «...» عیبی بیلن اؤقیشدن هَیده‌لسین» -دېگن خلاصه‌گه کېلیشدی. سؤنگ رهبریت: «کیمیا حجابسیزلیک قیلگن؛ شکّـاکلیک قیلگنی اوچون محکمه حضوریده جواب بېرسین» -دېگن معناده دعوا عریضه‌سینی هم حاضرلشدی و تېگیشلی اداره‌لرگه جؤنـَتیلدی. استاذ حکیم‌نینگ دَرگی چیقمه‌دی. ایکـّی کون اؤتیب یکـّه باغدن اؤلیگی تاپیلدی.

***

شهرده همّه‌نینگ آغزیده شاو-شوو گپلر یوریبدی. کیمیانینگ ماجراسی کتـّه داستانگه اَیلنگن... کېسکین وضعیتدن خواطرلنگن کیمیا جانینی قؤیرگه جای تاپمه‌ی، آنه‌سی بیلن بیرگه اېرته‌لب بر وقت شهرنی ترک اېته‌دی. تؤپاری[1] سوادسیز قوراللی دیندارلر اېندی کیمیاگه آمانلیک بېرمسلیگی معلوم بؤلدی. کیمیا قانوني یؤللر بیلن ایکـّی هفته ایچیده اؤزینی کون باتر دولتلریدن بیریگه یېتکزدی... مقرر اؤلیمدن نجات تاپدی.

آغیر کونلرنی باشیدن کېچیرگن کیمیا بارگن مملکتده ینگی حیات باشله‌دی. بو یېرده کیمیا طبي کؤریکدن[2] اؤتکزیلدی. روحیت‌شناسلر اونینگ کؤمگیگه آشیقیشدی[3]. ساغلیگی تیکلندی. کیمیا آق کیینیب، آق تره‌نیب دنیاگه قـَیته کېلگنگه اؤخشب، ایدیال شرایطده یشه‌ی باشله‌دی. شو دولتده اؤقیشگه کیریب «بشر حقوقلری» ساحه‌سینی تنله‌دی. بار کوچی، مِهرینی شو ساحه‌گه بغیشله‌دی... استعدادلی یاش تدقیقاتچی بؤلیب یېتیشدی.

کیمیا ایزسیز، درکسیز اېمسلیگینی آشکار قیلیش اوچون ینه کوره‌شیگه دوام بېردی. انترنېت مجازي کلبه‌سیدن اؤز تفکّریگه جای اَجره‌تدی. خرافاتگه قرشی یاروغلیک تره‌تیش و روشنگرلیک قیلیش نـیتیده ینگی بیر ویب صحیفه آچدی. مجازي

---

[1] تؤپاری: جوده ساده، عادّي، قیلویرلیکنی بیلمه‌یدیگن.

[2] کؤریک: تېکشیریش، اَنیقلش، بیلیش، بهالش تېکشیروو‌ی.

[3] آشیقماق: صبرسیزلیک بیلن حرکت قیلماق؛ شاشیلماق، اینتیقماق.

ترماقلرده جانلی کۆرستوولر تشکیل قیلدی. انسان حقوقی معمّالرینی یخشی یاریتووچی بۆلیب ایش باشلەدی. سایتیگه «کپەلک» –دېیه آت قۆیدی. درس و تعلیم یانیده قیسقه–قیسقه تحلیلي مقالەلر یازه کېتدی. بیتیکلریده دردلی اۆتمیشی عکس اېتدیریلدی. ایلک مقالەسیگه «استاذ آتەنگندن اولوغ اېمس!» –دېگن نامنی بېردی. ایکـّینچی انالیتیک مقاله «استاذ قاضی اېمس!» –دېگن تیمەگه بغیشلندی. اوچینچی تحقیقي مقالەسی: «بوزوقلر دیندن پناه ایزلَـشەدی»؛ کېینگی مقالەسی اېسه «قار یاغدی–یو، ایز اۆچدی» –دېب ناملندی. اونینگ «فکریمیزده قصور بار»، «شرقده حسیّات، غربده اېسه عقل و تجربەگه سېوینیلەدی»... سرلوحەلی قطار مقالەلری اونی جوده یم مشهور قیلیب یوباردی. هر بیر مقاله شرق و غرب فرهنگلری اۆرتەسیدەگی تفاوتلر روحی بیلن سوغاریلیب یازیلدی. موهوملیک جایینی انیقلیق، اېرتک–افسانەلر جایینی قـَیناق حیات نفـَسی اېگللەدی. اېرکینلیک نیمه اېکنینی کۆزی بیلن کۆریب، مشاهده یوریته باشلەدی. او عمرینی عیاللر آزادلیگی یۆلیده بغیشلەیدیگن بۆلدی. کیمیا کون باتر دنیاسیده آتشین نطق و معنالی فکرلری اوچون قۆشەلاق مکافاتلر آلدی. خاتین–قیزلرگه نسبتاً، هر خیل شخصلر، گروهلر، طایفه و دینلر تامانیدن بۆلەیاتگن کمسیتیش؛ ناروا ظلملرنینگ آلدینی آلیش قیلیب بېلگیلەدی. کېلگوسی مقصدی، عیاللرنینگ حرمتینی اېرککلر قۆلیدن قـَتریب آلیش، جمعیت رهبرلیگینی یالغیز اېرککلر اېمس؛ خاتین–قیزلر هم بو بخت و سعادتگه سزاوار، دېگن غایەلر تشکیل بېردی. خاتین–قیزلرنی تېنگلر ارا تېنگ کۆریشنی آرزو قیلدی. کیشیلیک جمعیتی انساني و دموکراتیک قانون–قاعدەلر اساسیده قوریلسه، انسانلر شاد و قووناق، ساغلام یشـَشەدی. سۆز اېرکینلیگی و عدالت بار جایده دورکون–دورکون[1] زمانلرگه اېریشیلەدیگن مسألەلر اېگللەدی. کیمیانی اولوغ مرتبه و رواجلـَنیش پلـّه پایەلری کوتماقده.

۲۰۱۳ – کانادا

[1] دورکون: بۆلیق، تۆله، گـَودەلی؛ اۆسیق، اۆسیب یېتیلگن.

قلمپیر

قلمپیر

کېلینگ، بدیعي تؤقیمه قیلمسدن، سؤز و تصویرلرنینگ بؤیاغینی قویوقلشتیرمسدن بؤلگن گپنی بؤلگنیچه اَیتیب بېره‌ی:
بوندن اېللیک سکّیز ییل آلدین، چمه‌سی بېش–آلتی یاشلریمده اېدیم. قؤشنی‌نیکیده نیمه بؤلگنینی زؤرغه–زؤرغه اېسله‌یمن. آنمگه اېرگـَشیب باریب اېدیم قؤشنیمیزنیکیگه. اېسده قالیشی‌نینگ بیر سببی بار. کمبغل‌گینه قیشلاقده یشه‌یمیز. قیشلاغیمیزنی گـُلتېپـّه دېگیچ اېدی. سېر سوو، سېر باغ، سېر درخت کؤم–کؤک وادیي‌نینگ بیر چېتیده یېرلشگن. وادیي‌نینگ بیر یاغیده آقر دریا؛ بیر یاغیده شاشقین نهر اؤته‌دی. دریا اولوس دارلیکلرنی سوغارسه، نهر اېتک قیشلاق و کتّـه–کیچیک قریه‌لرگه سوو بېره‌دی. دریا هم نهر هم پست–بلند قیرلر بَینیده جایلشگن. ییگیرمه‌گه یېتر–یېتمس خاندان بو قیشلاقچه‌ده. بیزنینگ برنده‌لی حاویلمیز کون چیقرگه قره‌ب سالینگن، آرقه‌سی جرگه قرر، چپ تامانیمیز خاله‌م‌نینگ اوییگه توتش، اؤنگ تامانده‌گی قؤشنی‌میزنینگ حاویلسی اېسه جنوبگه تامان قره‌یدیر. یاغین–ساچین بؤلگودېک بؤلسه، ناوه‌لرنینگ شرّاس سووی حاویلیمیزگه آقیب توشه‌دی، همّه یاقنی شلبّا–کؤل قیلیب تشلردی. اؤشنده مېن باله پـَقیر قؤلیمگه بېل توتیب، نیمه‌دیر قیلماقچی بؤلگنمن–و، ایشتانچه‌م کلاوه‌لـَنیب، چلقانچسیگه ییقیلیب اورگنمن. انه تماشا! اکه، آپم، آنم لایگه بېلنگنیمگه قره‌مه‌ی، «بوزقلیک قیلدینگ

سېن تیرّانچه، اؤزی بیتته اوست و باشینگ بار اېدی...» –دېیه اَیتیب، بېتیمگه ترسَکی، شپه‌لاقلر توشیره بېردیلر. آره بیر آز تینگچ، کؤزلرینی چپ قیلیب، یَریمته ناننی دستورخواندن سېکین آلیب، قؤلتیغیمگه بېکیتیب، زیغیر تؤپانی[1] سالینگن سامانخانه‌گه کیریب یشینیب آلدیم. مېنده عیب یؤق اېدی، همّه عیب قؤشنیده اېدی. ترناولری[2] حاویلیمیزگه قره‌مه‌گنده بونده‌ی کؤرگولیک بؤلمسدی. انه اؤشندن باشلب مېن قؤشنیمیزنی یامان کؤرگنمن–یامان. اؤغیلچه‌سی بیلن اؤینمه‌ی قؤیگنمن.

حویلی‌نینگ اصل اېگه‌سی همسایه‌میز باشقه یورتگه کؤچیب کېتگن. قؤریماللیکه بیر بایاقیش‌گینه[3] عایله‌نی قؤیيب قؤیگن. شو اَیته‌دیرگنیم – یان قؤشنیمیزنینگ اوییده چقه‌لاق بؤلدی. کمبغل‌نینگ اوییده چقه‌لاق توغیلیشیدن کیم هم خورسند بؤلردی؟ بابا، آته، آنه، خاله، عمه، تاغه و آپه‌لردن سېوینچی آلیشگه کیم آشیقسین؟ سېوینچی‌نینگ اؤزی قنی؟ قنجیغه‌سیز آدم عایله‌سیده کؤز آچدینگمی، ییغلب توغیله‌سن. تېپکی–یومروق یېب اولغَـیه‌سن. کوییب–پیشیب یششگه محکوم و مجبورسن؟ قـَردینگمی، آخری درد یوکی آستیده کؤز یاشینگگه کؤمیلیب بارسه کېلمسگه[4] روانه بؤله‌سن. باله‌لیگینگ تریقده‌ی ساچیلیب کېته‌دی؛ یاشلیگینگ، ییگیتلیگینگ اؤکسیک[5] و اؤزگه‌لر ایشی، زوغومی آستیده اېزیلیب ساپ[6] بؤله‌دی. کېکسه‌یگنده کونده‌ده‌ی تېپه‌نگدن یاریلیب، خزان یپراغی ینگلیغ تؤکیله‌سن، ترکیله‌سن[7]–و، تېگره‌نگگه قره‌یسن، اؤزینگدن باشقه هیچ کیم یؤق. اؤلیمدن باشقه

---

[1] تؤپان: مَیده چاری یاکه ییریک کېپک.

[2] ترناو: ناوه (نوا)؛ یاغاچدن قوور یاکه اریقچه شکلیده یسلگن ماسلـَمه.

[3] بایاقیش: بېچاره، شؤرلیک؛ اَچینیش اویغاتووچی حالتلی.

[4] بارسه کېلمس [یېر]: نریگی دنیا، قبر.

[5] اؤکسیک: اېزیلگن، غمگین، قیغولی؛ بیرار نرسه‌دن افسوسلـَنیب خفه بؤلیش.

[6] ساپ بؤلماق: یؤق بؤلماق، اؤرته‌دن کؤتریلماق.

[7] ترکیله‌سن: یالغیز قاله‌سن، سېن ترک اېته‌دیلر.

غمخوارینگ یؤق قؤلینگدن اوشلَسه. چیغایلیک‌نینگ تورگن-بیتگنی اؤکینچ، قیینـاق و عذاب-عقوبت! توغیلیب-آق، مینگ بیر کسلگه یؤلیقه‌سن؛ بؤلمه‌غور رسم-رُسوملرنینگ چیریک ایپلریگه باغلب تشله‌یدیلر. خرافاتلر ایلان-چَیان بؤلیب یاقه‌نگگه ترمَشه‌دیر. بلا-آفتلر تپه‌نگدن یاغیلگنی یاغیلگن.

اؤشنده قیش‌نینگ اؤرته‌سی اېدی. ملا کېلیب چقه‌لاق‌نینگ قولاغیگه آذان اَیتدی. بیرگینه ایچکویر ماماسی اېزگو تیلکلر ایله حاضرچه چقه‌لاق‌نینگ آتی «قلمپیر بؤله‌قالسین» -دېیه آت قؤیدی. کیم و قَیدن کېلگنینی بیلمه‌یمن. «یؤغ، یؤغ، آتی قربان بؤلسین «قربان!» -الله یؤلیده جانینی قربان قیله‌دیگن ییگیت بؤلیب اولغه‌یسین الهیم!» -دېدی بیردن آووچینی کتّـه آچیب، یوزیگه قؤل چېککن بیر آتین آیی. ایکّـی-اوچ کون اؤتمه‌ی، چقه‌لاق کسل بؤلدی. تغین ملانی چقیردیلر. ایلَس-ایلَس اېسیمده، «آخونیم!» -دېر اېدی کؤپچیلیک ملانی. ملانینگ یاشی اؤتّـیز بیرده بؤلسه کېره‌ک. بؤیی پستراق، بیچیمی بؤدنه‌دېک‌کینه، مَیده قدم، ساقال و یوزلری یلتیره‌ب توررَدی. باشیگه آق سلّـه اؤرردی. بیر پَیت کیریب کېلدی. بخمل کؤرپه‌چه‌ده اؤتیریب آلدی و: «بلا-آفتلردن اسره‌گه‌یسېن یار ربیم!» -دېب چقه‌لاق‌نینگ آغزیگه اوچ قَیته توفله‌دی. عربچه جمله‌لرنی وَلدیره‌ب-وَلدیره‌ب، چقه‌لاققه «امّت» دېب آت قؤیدی. منه بیر چقه‌لاققه اوچته آت نقد بؤلدی. بایه‌گی[۱] ملا، بیر کونی کېلیب، «محمّدگه امّت بؤلسین! یېر یوزیده کلمه‌گؤی مسلمانلر کؤپَـیه بېرسین!» -قیلیب حقینی آلیب، تاماغینی مایلب کېتدی. چقه‌لاق بؤلسه، هلی کؤز آغریق، هلی ایسیتمه‌سی آشگن، بیر قره‌ب‌سیز تیرّیق، ینه بیر پَـیت کؤریب‌سیز قیزه‌میق تاشگن، بولر یېتمه‌گنیدېک تاماغی خؤرازک بؤلیب آغریق، بیر آی اؤتیب چېچک چیقدی، دَمی سنچیق، گاه کؤک یؤتل، گاه توماو، یَره-چقه‌لر... باسیب کېتگن. کؤریم-کؤز بؤلیب کېتدی چقه‌لاق. بؤلردن بؤلمسی درگمان. بیر بو

[۱] بایه‌گی: بایه، حالی صادر بؤلگن، بایه یوزبېرگن، کؤریلگن، اېشیتیلگن؛ حالیگی، اؤشه.

ایمس، برچه چقه‌لاقلر شو دَوره‌نی باشیدن کیچره‌دی. چیقمه‌گن جاندن امید دیگنلریدیک، ایریمچیلر ایریمنی قیلیب، ایمچیلر چقه‌لاق‌نینگ تاماغینی باسه‌دی. کۉزلریگه قیرمیز ساله‌دیمی-یبی، کۉکره‌گیگه شمّه باغلَـشه‌دیمی؛ کۉپراق ایشلری شو ملاگه آلیب باریب اۉقیتیش، کوف و سوف قیلدیریش بیلن آواره. گۉدکده سیره اۉنگلَـنیش، توزه‌لیش یۉق. میریق چقه‌لاق یاته آلمه‌ی، خلص علـتّی بۉلیب، چله جان اۉسه‌ییدی.

او زمانلر توغیلگن کونلرنی بیره‌م قیلیش قه‌ییرده؟ کمبغل‌نیکیده «اۉزبیک‌نینگ اۉپگنی تیپگنی» -دیگن مقال همیشه حکمران. چقه‌لاق‌نینگ آته‌سی قـُلمراد بیراونینگ ایش و قۉشی بیلن عایله‌نی تیبره‌ته‌ی، -دیب هفته‌لب قاره‌سینی کۉرستمه‌ی ییتیب کیتگن. کونلردن بیر کونی ایشیدن بۉشه‌گن قـُلمراد خاتین-باله‌سیدن خبر آلگنی اوییگه کیلدی. خاتینی برچین آپه کۉیلَـگی‌نینگ ییـنگی بیلن کسلمند گۉدکنی چیبینلردن ییلپیب توره‌دیر ایدی. قلمرادنینگ برچین آپه‌گه التفات قیلرده‌ی مجالی یۉق ایدی. برچین آی آپه قیینه‌لیب یشه‌گنیدن ییغله‌ی-ییغله‌ی کۉزلری کۉکریب کیتگن. ایری بیلن اوریشماقچی ایمسدی. یریم جانی ایری‌نینگ ایچیده، یخشی کۉره‌دی. برچین آپه: «خدانی یخشی کونینی کۉرمه‌دیم بو ایشیگده، سویـَگیم آقریب اۉلیب کیته‌من» -دیب تاووشینی چیقریب ییغلب، یوره‌گینی بۉشتدی. کۉرپه‌چه‌نینگ بیر چیتیده چۉککـَله‌گن قلمراد هم کملیگی کیلیب، یوره‌گی تاشیب، سیزدیرمسدن کۉز یاشی قیلدی. قلمراد: «نیمه قیله‌ی خاتین! بنده‌گه بنده بۉسم. قـُل قیلیب یره‌تگن تنگریمدن منتدار بۉله‌یمی؟! بو نیمه‌سی؟ باله-چقه‌نینگ حضورینی کۉره آلمه‌سنگ، خاتیننگگه ایلکه‌داش بۉله آلمه‌سنگ! شو یم حیات بۉلدیمی؟! میـنده‌یلرنی باشینی سیله‌یدیگن کیمسه یۉغ ایکن بو یاروغ عالمده» -دیب الـَمینی تۉکیب سالدی. برچین آپه اورینیب سورینیب، بیر بۉلک زاغـَره بیلن بیر چاینک چاینی ایری‌نینگ یانیگه کیلتیریب قۉیدی-و: «سیزنی پیشانه‌مدن

آمه‌سین الهیم، قره‌نگیز بیر دولت، باشیمگه پنه بۉلیب تورینگ آته‌سی» –دېیه کۉنگلینی کۉترگن بۉلدی. سۉغینراق قـُلمراد اکه خاتینیگه قره‌ب:

– بیر بی‌بی سه‌شنبه قیلرلیک سودا کېتیردیم آنه‌سی. ملا هم کېلیب قاله‌دی. خاتین–خلچنی چقیریب ارواحلرنی خشنود قیله‌یلیک بیز هم اېل قطاری. اویـَت بۉله‌دی، اوستیمیزدن کویلیشه‌دی. قۉنی–قۉشنی اېتگنینی قیمه‌سک بۉمه‌یدی خاتین، –دېدی.

– خۉب آته‌سی. اورینه‌ییمن شونگه. سِیال–بابات بار بیله‌من، دېدی خاتینی.

اَیتیلگنلر ییغیلیشدی. بی‌بی سه‌شنبه ایچیلدی. ملا بۉلسه اوی‌نینگ تۉریده کېرّه‌ییب اۉتیریبدی. اۉسیق ساقالینی سیلر، تسبیحینی تۉرتته–تۉرتته آغدرر، «سبحان الله، سبحان الله»نی اَیتیشدن تۉختەمسدی. ایلان‌نینگ یاغینی یـَله‌گن ملا بی‌بی سه‌شنبه‌دن راسه بۉکرکن، غرّه–غرّه کېکیریب، «بسم الله، بسم الله، بسم الله» –دېگنچه قاشیق، تباقنی یلب، یوتقب، کۉزلری تۉرت تامانگه چقچه‌ییب توره بېردی. خاتینلر «ساوغه‌نی کېلتیرینگ» قیلیشیب بیر–بیرلریگه شیبیرلـَشیب توره‌دیر اېدی. شو پـَیت قـُلمراد برچین آپه‌گه:

– قنی نیمه قیلدینگ ساووغه‌نی؟ –دېدی.

– منه کېتیره‌من، –دېب اۉرنیدن سچیب توردی–ده، «قرآن» آستیگه قۉییلگن آپـّاق سوپ (سورپ)نی ملاگه آلیب کېلیب اېریگه بېردی. قـُلمراد آق سوپنی ملاگه توتقزدی. ملا اېسه اوّل ایکـّی قۉللب کلام الله‌نی آلرکن، اۉپیب، کۉزیگه سورتیب، یاستیق اوستیگه قۉیدی. قرآن آستیده‌گی بېش–آلتی مِترلیک سوپنی قۉللریده توتگنچه ییغیلگنلرگه قره‌ته نطق سۉزله‌ی:

– عزیز مؤمنلر، –چۉزیب بیر کېکیریب آلدی، –حرمتلی مسلمانلر! بوگون قـُلمراد عایله‌سیده بَیرەم. و قاله‌بېرسه همّه‌میز اوچون تبرّک سنه. منه بونی، –آق سوپنی یازه‌یاتیب، –بیلسنگیز کېره‌ک، امّت جانگه آته‌لیب، بیچیلگن «کفنلیک» بۉله‌دی.

نصیب بۉلسه، کتــّه بۉلسه، امّت جان کافرلرگه قرشی غزواتگه کېته‌دی. شهادت نصیب قیلگن بۉلسه، منه بو «آخرت سرپاسی» بۉله‌دی، –دېیه هۉنگ–هۉنگ ییغلب صلوات اَیتدی. قالگنلر هم «یا مصطفی!» –دېب بلند تاووشده ملانینگ سۉزلرینی تصدیقلشدی. رمزي معناده کسل باله‌نی، بیر آیلیک چقه‌لاقنی سوپگه/کفنلیککه اۉره‌ب یومه‌لتدیلر. شونده‌ی قیلیب، بی‌بی سه‌شنبه معرکه‌سی ترقه‌دی. مېن بو صحنه‌نی کۉریب توریبمن. معناسینی بیلمه‌یمن. خاتینلرنینگ ییغیسینی کۉریب، اۉشه لحظه‌دن باشلب، گۉدکلیک اۉی–خیالیم چیلپرچین[1] بۉلدی. بیرآز آنله‌دیم داستاننی. مېنده سوال توغیله‌بېردی. کافرلر کیم؟ محمد کیم؟ اسلام نیمه؟ –دېگن اۉیلاو مېنی ایلان–چَیان بۉلیب چَـقه‌بېردی. یېتــّینی تۉلدیریب سکــّیزگه قدم قۉیگن بۉلسم کېره‌ک. بونده‌ی واقعه‌نی بیر اۉزبېک عایله‌سیده بیرینچی کۉریشیم اېدی. باشقه خاندانلرده هم شونــَقه ایشلر بۉلگنمی، یۉقمی؟! بیلمه‌یمن.

تاریخده اۉقیگنیم بار. اَورنگزېب زمانیده، بیر آنه اۉغلیگه چیلویر[2] ایپ بېریب یوباره‌دی. «اېندی بار اۉغلیم بیر شیعه‌نی اۉلدیریب، قانیگه شو اینی بۉیــَب کېل...» –دېیدی.

آره‌دن سهل کم آلتمیش ایل اۉتدی. اصلی بیر چقه‌لاق بۉلگن اوچلیک: «قلمپیر»دن، «قربان»دن و «امّت»دن هلیگچه خبریم یۉق. ایللر اۉتیب، شو امّت‌گینه نیمه بۉلدی اېکن؟ اونینگ تورموشی قـَی یۉسینده شکللندی اېکن؟ ایش قیلیب، «جهاد قیله‌من» –دېب حاضرگی جهنم‌نینگ قان قازانیگه قاوریلمه‌گن بۉلسین زاره، –دېگن اۉی–خیالگه باره‌من، سوریشتیریب–سوریشتیریب دَرگینی تاپه آلمه‌دیم. یاشی–کو، آلتمیشگه یقلشگن. تورقی، کۉرینیشی، بۉی–بستی قنده‌ی اېکن؟ ایچیم کویگنیدن، اۉلیب کېتمه‌گن بۉلسه یخشی بېچاره، دېب یوریبمن.

---

[1] چیلپرچین: پرچه–پرچه، مَیده–مَیده؛ چیل–چیل.

[2] چیلویر (چیلبیر): اینگیچکه پیشیق ارقان، ارغمچی؛ چیزیمچه.

اؤتینچیم شو: اؤشه مېن بیلگن کسلمند «امّت جان» مییه‌سیگه اېکیلگن دهشت اورغی سبب اؤلیب کېتمه‌گن بؤلسین. او کتـّه‌یيب، بختیار آته بؤلیب، بیرگینه پاک عایله‌نینگ باقووچیسیمی؟ بیلمه‌یمن. قربان آته-آنه‌سی‌نینگ چېککن دردلریدن خبری بارمی اېکن؟ قـَیده‌سن جگریم «قلمپیر»؟ قـَیده‌سن یوره‌گیم «قربان»؟ قـَیده‌سن «امّت»؟ حیاتینگدن بیر قـَتیمینی گپیریب بېر. ساغیندیم اؤلگوده‌ی. قیشلاغیم‌نینگ شمالی، ساغینچلی ایسی کېلیب تورسین سؤزلرینگدن قربان. یازگنلریم حق و حرمتی تیریک بؤلسنگ تقدیرینگدن یاز مېنگه، یاز عزیزیم.

۲۰۱۸

تورانتو، کانادا

اوزیلگن ارقان

اوزیلگن ارقان

اوزون ییللردن بویان حسن شهرده یوک کۆتریب، حمّالليک قیله‌دی. بو کسب اېگه‌لرینی «جـُوالی (قاپکش)» دېگیچ اېدی. یوزلری قویاش تفتیدن راسه قاره‌ییب کېتگن حسن –سییره‌ک ساقال، چۆزینچاق یوزلی، قاتمه‌دن کېلگن، یـَلنگ تۆش[1]، عادّي بیر ایشچی. اېنسه‌سی[2] توشیب یورر؛ ایکـّیته پستکی آلد تیشی توشگن؛ کۆزلری ایچکریگه چۆککن؛ قنغسیگن‌راق ییرتیق کلـّه پۆشینی قیشـّه‌یتیریب[3] باشیگه قۆندیریب یوره‌دی. آیاغیده لونجلری سۆتیق یماق کاووش ایلینگن؛ اېلکه‌لریده داغ بۆلیب بیتگن ارقان ایزلری شونده‌ی کۆرینیب توره‌دی.

حسن تینیم بیلمس محنتکش بیر انسان، محنتگه قاریلیب کېتگنیدن بۆش وقت دېگن نرسه‌نی خیالیگه هم کېلتیره آلمه‌یدی. ایش–یوموش بیلن اورینه‌یاتیب کۆزلری میزغیب آله‌دی. چقـّان–چقـّان یوگورگیلیب ایش قیلیشگه اۆرگـَنیب کېتگن. یاشی بیر یېرگه باریب، حرکتی سېکینلشگنیده گاه بیرده «هـَی، اَتـّنگ!» – دېب قۆیه‌دی. عمر بۆیی ایپ اېلکه‌سیدن توشمه‌گنی اوچون اونی حسن چیلبیر

---

[1] یـَلنگ تۆش: گـَوده‌لی، یېلکه‌لری کېنگ؛ کۆکره‌کدار.

[2] اېنسه: آدم باشی‌نینگ آرقه پستکی قسمی.

[3] قیشـّه‌یتیرماق (قیيشه‌یتیرماق): اېگماق، بوکماق، آغدیرماق، قینغه‌یتیرماق.

دېییشردی آدملر. شو کیر ارغمچی اونینگ هم نانی، هم جانی. کتّــه-کتّــه قاپ، قنار تۉله بوغدای-اون، غلـّه-دانلرنی اولکن یوک مۉترلریدن آرقه‌لب، مارکېتگچه ارّه‌نگ اېلتیب توشیره‌دی. قۉپال، آغیر یوکنی کۉتریب باررکن، قاپ-قاره تېرگه باتیب، بۉیین تامیری اوزیلگوده‌ی، کۉز ساقـّه‌لری[۱] کاسه‌سیدن آتیلیب چیققودېک بیر کۉرینیشده، ایچیده بیر نرسه‌لردن خواطرلنگنگه اۉخشب، اۉکسینیب-اۉکسینیب اۉزیچه: «شونیسیگه هم شکر!» -دېب قۉیه‌دی.

چمه‌سی اېللیک بېش یاشلی حسن چیلبیر اوچ قیز، بیر اۉغیل‌نینگ آته‌سی. شهرگه یقین قیشلاقلردن بیریده حیات کېچیریب کېله‌دی. کېچگه‌چه ایشلب تاپگن-توتگنینی اوییگه آلیب باره‌دی و یاش-یاش گۉدکلری‌نینگ آغزیگه توته‌دی. بیر کون شهرگه کېلیب قاپکشلیک/حمّاللیک قیلمَسه، ایشلمَسه - تیشلـَمه‌یدی. شونینگ اوچون حسن چیلبیرنینگ کونی شهرده اۉتدی. قارانغی توشگنده پاخالپۉش[۲] کلبه‌سیگه کیریب باره‌دی. بو کلبه هم بیراونینگ امانت اویی. حسن عایله‌سی بیلن کیم‌نینگدیر باغیگه قاراوولیک[۳] قیلیب یشه‌یدی. حسن اۉته عذابلی کېچگن اۉتمیشینی خاطره‌سیدن اۉچیریب یوبارگن گۉیا. موهوم امیدسیز کېله‌جک حقیده اۉیلشگه هم وقتی یۉق. بوگون‌نینگ اچـّیغینی تاتیب، یششدن اۉزگه علاجی یۉق.

حسن بوگون بر وقتراق اوییگه قـَیتدی. گۉدکلری‌نینگ قاشیگه یېتیب آلرکن، باله‌لرینی بیر-بیر بغریگه باسیب، اېرکله‌تیب اۉیننتدی. بېشه‌له‌سیگه بېشته شۉر قند اوزه‌تیب، آغیزلرینی شیرین قیلدی. خاتینی قۉل، آیاقلرینی آوقه‌لشگه[۴] توشدی.

---

[۱] ساقـّه (سقـّه): شر (دایره، سیاره)، زۉلدیر؛ چۉت دانه‌سی؛ باله‌لر اۉیینلریده: تیکیلگن گـَنکنی اوریش اوچون بېلگیلنگن آشیق، یانغاق و شو کبیلر. کۉز ساقـّه‌سی: کۉزنینگ شر سیمان یومه‌لاق قسمی.

[۲] پاخالپۉش ~ پخلپۉش.

[۳] قاراوولیک: قۉریمالليک، قۉریقله‌ماق، نظارت قیلیش، کۉز-قولاق بۉلیب توریش.

[۴] آوقه‌له‌ماق (ادبي تیلده اوقه‌له‌ماق): بدننی یاکه اونینگ بیرار قسمینی باسیب سیله‌ماق، اېزگیله‌ماق، ایشقه‌له‌ماق.

آغریقلری بدنیدن گوو–گوو تۉکیله یازگن کبی پینگیل تارته باشله‌دی. اوزه‌لگن آیاقلرینی زۉرغه ییغیب آلدی. بیر پیاله کۉک چاینی هۉپله‌دی[1]، سۉنگ چرچاق شدّتیدن کۉرپه‌چه‌گه تیرسکلب یانباشله‌دی. خاتینی گـُل‌اندام ینه اېری‌نینگ قۉل–آیاقلرینی آوقه‌لب، بېلینی تېپدی. اېلکه‌لریده‌گی قیزیل سییریق داغ ایزلریگه اچـّیق یاغدن پخته‌گه آلیب سوردی. قیزدیریلگن ماميق[2] باسدی. قیزیل گـُل‌شفتالو رۉمال بیلن تنغیب باغلب قۉییش‌نینگ علاجینی قیله آلمه‌دی.

– بیله‌من، شو پـَیت سیزگه هیچ نرسه یاقمه‌یدی. تنه‌نگیزده آغریق یوگورگنینی یخشی حس قیله‌من آته‌سی. خدا پاشا! شو دمیگه هم شکر قیله‌میز، خدا رحملی و مهربان ذاتدیر، –دېدی گـُل‌اندام اېریگه مأیوس‌گینه قره‌ب.

– قچان مهربان بۉله‌دی یره‌تگن؟ نخواتکی، اېلگه یازیق قیلگن[3] شونچه آچرچیلیک[4]، خوارلیک، ظلم–عذابنی کۉرمَسه–یه؟ نیمه کۉزی کۉرمی؟ یاکه بیرار یاققه کۉچیب کېتگنمی؟ اېیی!! مېن بیر بېسواد آدم‌من. هیچ کیمدن قۉرقمه‌ی، یوره‌گیمده‌گینی تیلیمگه چیقره‌بېره‌من. بایلر تاباره باییب، تۉقیلیگیدن یاریلیب کېته‌ی دېیدی؛ کمبغللر بۉلسه قشـّاقلیکدن تاباره قشـّاقلـَشیب باره‌یپدی. بو اوروش–قان تۉکیشلر؛ انتحاري حمله و تجاوزلرنی اَیتمه‌یسنمی؟ نې–نې یاش ییگیتلر بنگوار، قاره‌داری، هیرویین پودریگه مبتلا! بېوقت اۉلیب کېتماقده‌دیر. یورتمه–یورت وطن‌گدا بۉلیب کېتگن مهاجر–مسافرلرنی اَیتمه‌یسنمی؟ اوروش بیتمس–توگه‌مس بیر بلا بۉلدی. بو یورت‌نینگ لاییني اوروش، قانینی مصیبت بیلن قاریگن‌می یره‌تگن اېگم؟! بیلمه‌دیم حیران‌من خاتین. ایش یۉق، مېنینگ هم «ارقانیم» اوزیله‌ی، دېب توریبدی.

---

[1] هۉپله‌ماق: بیر هۉپلم، هۉپلم–هۉپلم آغزیگه آلماق؛ آغزیگه آلیب یوتیب یۉق قیلماق.

[2] ماميق: پخته.

[3] یازیق قیلگن: یاییلگن؛ کېنگ، اېنلی ترقلگن.

[4] آچرچیلیک: آذیق–آوقت تنقیصلیگی، قحطچیلیک.

– ایبیی آته‌سی! بیراو ایشیتمه‌سین تغین بو گپلریزنی. اۉزی بیر ساده، کۉنگلی تازه آدم‌سیز. شو کونیمیزدن هم اَیریلمه‌یلیک ینه. سیز اَیتگنلرنی خدا کۉره‌دی، فقط سیز و بیزلرنی «قنی چیده‌ی آلرمیکن؟» –دېیه امتحان قیله‌دی، سینه‌یدی یره‌تگن ایگم.
– گپینگنی قره، –منگله‌ینی اوشلب، سلماقلـَنیب، –قیزیق گپیردینگ خاتین! اۉزی یره‌تگنیدن کېین ینه نیمه‌نی بیلماقچی بۉله‌دی؟ اونینگ اراده‌سی‌سیز درختده برگ هم قیمیرلـَمه‌یدی. او همّه نرسه‌نی بیلگووچی ایمسمی؟ تېپه‌ده کۉریب توریبدی–کو! شو گپلر بیلن آغزیمیزنی یاپیب، قانیمیزنی سۉریب یاتیبدیله. بیلمه‌دیم، اونداق دېسنگ مونداق دېیدی؛ مونداق دېسنگ اونداق دېیدی. مېن بو گپلرگه توشونمه‌ی قاله‌من.
– اېندی شو کوننی بیزگه مناسب کۉرگن ایکن–ده، نه چاره؟ باشگه توشگننی کۉز کۉره‌دی آته‌سی. باشقه نیمه هم قیله آلردیک. جانی–تـَنیز ساغ بۉسین شو ارقاننی منگله‌ییزدن آلمه‌سین الهیم.
– بیلمه‌دیم–ده، تا کوچیم بار ایکن، سیزلرنی آچ–یالانغاچ قالدیرمه‌یمن، –یاستیقنی بلندراق قیلیب، چلقانچه‌سیگه اۉگریلیب آلدی، –بو یاغینی اۉیلـَمه‌سنگ هم بۉله‌دی آنه‌سی، ایش قیلیب منه شو ایپ بېوقت اوزیلمه‌سین خاتین، –دېدی حسن کوییتیب.
– بیزدن هم توبنراق، آچ–گدا یشه‌یاتگنلر کۉپ بو زمانده. نفَس کیریب چیقه‌یتدی–کو. قاره قازان تېز–تېز قـَینـَمه‌سه یم، ارپه‌دیر–تریق‌دیر قارینگه توشه‌یپتی آته‌سی! شو دمیگه یم شکر.
– بو شهرده بۉله‌یاتگن احوالنی بیر کۉزینگ بیلن کۉرسنگ اېدی. آدملرنینگ حالیگه میمونلر ییغله‌یدی. بېوه–بېچاره‌لرنی اَیتمه‌یسنمی؟ اۉزیگه اۉت قۉیه‌یاتگن عیاللر، اېری‌نینگ شکنجه‌سیدن اۉله‌یاتگن خاتینلرنی نیمه دېیسن؟ اَیتیب

اۉتیره‌ببرسم باشینگ شیشیب کېته‌دی خاتین. همّه یاقنی گزه‌ک[1] آلیب کېتگن. اوروشدن اۉلیگی کېله‌یاتگن نـَوقیران[2] ییگیتلر ایچ و بغیرنی اېزه‌دیگن احوال.

– راست اَیته‌سیز اَده جانیسی، –باله‌سینی تپ–تپ اېلکه‌سیگه قاقیب، اۉخلـَته یاتیب، سۉزیگه دوام اېتدی، –بیزگه یره‌تگن اېگم تۉزیم بېرسین، باله‌لرنی ساغ–آمان کتـّه قیله‌یلیک. اویاغی بیر نرسه بۉلر. تېشیک تاماقنی بېرگن، رزق و روزی‌سینی هم بېرر اخیر.

– بیزنی ایش‌سیزلیک، آچرچیلیک، کسل–بېمارلیک قیینمـَسه بۉلگنی.

– گپ‌نینگ قیسقه‌سی، منه آی کونیم هم یېتیب قالدی. اېندی تیارگرلیک کۉره بېره‌یلیک چقه‌لاققه.

– نېچه کون قالدی کۉز یاریشینگگه؟

– هه آز قالدی، ینگی آی باشیده نصیب بۉلسه.

– شونی اَیته‌من–ده، بیلیب قۉیه‌یلیک دېیمن.

– بیر آی–یو، –برماقلری اوچی بیلن بیر–بیر سَنب، –یۉغ–یۉغ راپّه–راسه اوچ هفته، –دېدی اېریگه گـُل‌اندام مَیده‌لب توشونتیررکن.

– قاپده‌گینی قادر بیله‌دی. درد توتسه تۉغری کسلخانگه آلیب باره‌من–ده، ینه نیمه قیلردیم خاتین؟

– بو اوچته قاره کۉز نیمه بۉله‌دی؟ –سۉره‌دی گـُل‌اندام اېریدن.

– توکّلنی اۉزیگه قیلیشدن بۉلک نیمه هم قیلردیک خاتین!

– اۉییلسین شۉر پېشانه‌م، –کۉزلریدن قـَیناق یاشلر تیزیلیب تۉکیله کېتدی، –یقین قرینداشلریم هم یۉغ، اولرگه قالدیریب کېته‌ی دېسم گۉدکلرنی. اۉزی یارلـَقه‌سین بیز بېچاره غریب و شوده لرنی قادر اېگم.

---

[1] گزه‌ک: یره‌نینگ یلـّیغلنگن، ییرینگ آلگن حالتی. گزه‌ک آلماق: گزه‌کله‌ماق: یامانلشماق؛ رواجلـَنیب، خـُنک عاقبتلر کېلتیریب چیقرماق.

[2] نـَوقیران: کوچ–قوّتگه تۉله، قیرچیللـَمه یاش؛ تیک قامتلی یاش.

– خی! خدا آسان قیلر خاتین. لېکن، بالەلرنی توغدیریش اوچون هم اونچه–مونچه پول، آقچه، چیقیم[1] کېرەک بۆلەدی. قـَی یېردن قیلەمن آتی اۆچگور ملّا شرەنگنی[2]؟

– رۆزغاردن آرتیریب بۆمَسه، آسمان بلند یېر قتّیق، – دېیه اۆکسیندی گـُـل‌اندام.

اوخلشدن آلدین خاتین بیلن بیر ساعتچەلیک دردلـَشیش حسن چیلبیرنینگ تنەسیدەگی بار آغریقلرنی یوویب کېتدی. هارغین چیقردی، خودّی، چرچاغی یازیلیب، حمامدن چیققندېک اۆزینی یېنگیل تارتدی. تۆرت دېوار ایچیده، چوقور–چوقور نفس آلیب، کپـّەگه اۆخشەگن اویده خیالگه چۆمیب کېتدی.

۲

حسن چیلبیر خاتینی‌نینگ بېلی آغریگنی، دردی قیزیب تۆلغاق توتیب کېلەیاتگنینی بیلگچ، ایشگه کېتمەدی اۆشه کونی. «سېنم بیر کون دم آله قال بېچاره چیلبیر، مېنی دردیم سېنی هم ابزیب یوباری»– دېدی سویکلری ققشب آغری‌یاتگنیدن نالیدی.

کېچقورونگه باریب، درد زۆرەیدی. حسن تېورەک–اطرافده یېنگیل ماشینەلر یۆقلیگینی بیلیب، آت–اولاو[3]، مۆتر قیدیریشگه هم اورینیب اۆتیرمەدی. او، کېچەسی قارانغیده خاتینینی کیچیکراق سینیق کراچیسیگه میندیریب کسلخانەگه آلیب کېتدی. یۆلده کېتەیاتیب، قۆقـّیسدن بوزوق کراچی‌نینگ بیر غیلدیرەگی چیقیب کېتدی. ارابه قییشەییب ییقیلەی–ییقیلەی دېگنده خاتینی زۆرغه اۆزینی توتیب قالدی. «یا پیریم ابی خیریت!» –دېدی گل‌اندام ییقیلیشدن سقلـَنیب قالرکن. تون قارانغیده اورینیب–اورینیب، بیر عمللب کراچیگه پانه قاقیب یورگیزدی. کېچه پیشگنده کسلخانەگه یېتیب آلدی. شفاخانەنینگ دروازەسیگه یېتیب کېلرکن:

---

[1] چیقیم: صرفلنگن یاکه صرفلـَنەدیگن مادّي مبلغ؛ خرجت.

[2] ملّا شرەنگ (ملّا جیرینگ): پول، آقچه (مجازي روشده).

[3] آت–اولاو: مینیلەدیگن ایش حیوانلری (آت، ابشک، خچیر و شو کبیلر).

«خاتینیم‌نینگ آی-کونی یېتگن، کۋز یاره‌دی، آچییلر دروازه‌نی!» -دېب ساقچیلرگه[1] جهل اره‌لش قیچقیردی حسن. ایکـّی عسکر چاتی[2]، قۋلتیق و بیقینلرینی قیدیریب، پـَیپسلب[3]، تېمیر پنجره اېشیکنی قیریللـَتیب آچدی و حسن چیلبیرنی ایچکریگه کیریتدی. تونگی نوبتچی دوکتور قابله‌لر کسلنی قبول قیلیب آلرکن، یېنگ شیمریب[4]، گـُل‌اندامنی توغروقخانه‌گه[5] تېزلیک بیلن آلیب کیریشدی. کسل‌نینگ حالی بارگن سری آغیرلشماقده اېدی.

۳

دوکتور بیردن دارولر نسخه‌سینی یازیب:

- منه بو سیروم، منه بونیسی پېچکاری و قالگنلرینی هم ساتیب آلیب کېلینگ چقـّان-چقـّان بۋلینگ، -دېدی آق کیینگن همشیره[6].

- مېنینگ پولیم یۋق، باشقه‌سینی بیلمه‌یمن، نیمه قیلیب بۋسه‌یم توغدیره‌سیزله خاتینیمنی، -دېب دۋنغیلله‌دی حسن.

- خاتینیزنی کېچیکتیریب آپ کېپسیز شفاخانه‌گه، احوالی آغیر. یخشی قره‌سین اوچون دوکتورگه قۋل پولی بېریشیز کېره‌ک بۋله‌دی هلی، توشوندیزمی عمَکی جان؟ -دېدی قابله حسنگه، قۋلیده‌گی قلمینی تیشیگه ایله‌یاتیب. حسن احوالینی توشونتیرماقچی اېدی. اَیتیب-اېشیتیشگه وقت هم قولاق هم یۋق اېدی.

---

[1] ساقچی: پاسبان، قۋریقچی، قراوچی، قاراوول، سقلاوچی.

[2] چات: چت، ایکـّی سان آره‌سی؛ بوت آره‌لیغی.

[3] پـَیپسله‌ماق: قۋل بیلن اوشلب یاکه سیلب کۋرماق؛ شو یۋل بیلن قیدیرماق.

[4] شیمـَرماق: آرقه‌سیگه قه‌ییریب، هیمـَریب، یوقاریگه کۋترماق. یېنگ شیمرماق: جان-جهدی بیلن اورینماق.

[5] توغروقخانه (توغوروقخانه): آی-کونی یقینلشگن آنه‌لرنی قبول قیلیب، اولرگه توغیش پـَیتیده و اوندن کېینگی بی نېچه کون دوامیده طبي یاردم کۋرسته‌دیگن مخصوص اۋرین.

[6] همشیره: عیال نرس یاکه قابله.

– سویکلریم زیریللب، بیلیم اوزیلگیده‌ی قـقشب آغرییـَتتی آته‌سی بۆله قالینگ. بیر نرسه قیلینگ ایندی بولرنی، اۆله‌من، وای داد! –دیدی تختده یازتقیزیلگن گـُل‌اندام ییغلمسیره‌ب. باله‌لریمنی ییتیم قیلمه یا پروردگار!

– سین بۆریلرگه پولنی قه‌ییردن تاپه‌ی، اۆزیم بیر حمّال/قاپکش بۆسم، –ایشیکنی شرققیللـَتیب یاپیب، تشقریگه آتیلیب چیقدی حسن، قارانغوده قۆلینی پیشانه‌سیگه توتیب تۆرت تامانیگه تیکیلیب قره‌دی، –هیچ کیم قرضگه پول بیرمـَسه نیمه قیله‌ی ایندی، علاجیم یۆق. اي خدا!...

شفاخانه‌نینگ خیره چیراقلری آستیده، اۆتاقلرده کسللر یاتیب ایدی. بیمارلرنینگ نالیشی، خانه‌لرنینگ سه‌سیق هواسیدن آدم‌نینگ ایچیگه نفَسی قـَیتیب کیتردی. کسللر مژه قاقمه‌ی، حیات تشویشلریدن سۆز آچیب شفاخانه‌ده‌گی پاره‌خۆرلیک[۱]، ناپاکلیک، بي‌پروالیکلردن اۆز ارا شیبیرده‌ب شکایت قیلماقده. شو پـَیت قابله‌لردن بیری دهلیزگه چیقیب، بیر بورچکده، اۆی سوریب موشـّه‌ییب اۆتیرگن حسن چیلبیر تامان یوگوریب کیلیب:

– خوش خبر! عمـَکی خاتینیز توغدی. سَوینچی بیرینگ–سَوینچی!!

– نیمه توغدی؟

– سَوینچیسیگه قرضدارسیز میلی، قۆشه‌لاق توغدی. ایگیزه‌ک، قیز–اۆغیل، ایگیز بیری. بیره هم چیرایلی چقه‌لاقلر که، قۆلدن توشورگیز کیمه‌یدی.

– خداگه شکر آنه‌سی قنده‌ی؟ برکه تاپینگلر. قۆللریز آغریمه‌سین. تنگریم یارلـَقه‌سین سیزله نی، –دیدی حسن هم خورسند هم خفه بیر کۆرینیشده.

– آنــــــــه‌ســـــــــی؟ –دیدی قابله هیجان باسگن بیر قیافه‌ده دودوقلـنیب[۲]، آنننننسسسسسیییییی.

[۱] پاره‌خۆرلیک: رشوت ییماق، پاره آلیش، پاره ییبش بیلن شغللـَنیش.

[۲] دودوقلنماق: بعضی تاووشلرنی قیینلیک بیلن تلفظ ایتماق یاکه توتیلیب–توتیلیب گپیرماق.

– هه، هه، خاتینیم گـُل‌اندامنی اَیته‌من.
– خفه بؤلمنگ، اَیتیشگه تیلیم بارمه‌یدی عمکی جان.
– تېزراق اَیتییله مېنگه، نیمه بؤلدی اؤزی خاتینیمگه؟
– باله اوستیدن کېتدی، قضا قیلدی. یره‌تگن‌نینگ حکمی اېکن.
– وای داد الم! بو قنده‌ی شوم خبر، –کؤزی غیلقه یاشگه تؤلدی، چؤنتـَگیدن کیر رؤمالینی چیقریب، کسلخانه دېواریگه باشینی قؤییب، اوّواس کؤتریب ییغلب یوباردی، –اوچته گؤدکنی اویده قالدیریب کېلگندیم. شؤر پېشانه بو چقه‌لاقلرنی اېندی نیمه قیله‌من؟ بیر باشگه شونچه هم مصیبت توشه‌دیمی؟ بو دنیاده بیر مېنی تاپدینگمی خداییم؟! او کونیمدن بو کونیم بترراق بؤمَسه اېدی! داد قؤلینگدن خداییم!!!

۴

تانگ آتدی. حسن ایکـّی چقه‌لاغینی بغریگه باسیب، آشقال[۱] ساله‌یاتگن ایدیشلر، اېسکی–توسکی نرسه‌لر یانیده باش قؤییب اوخلب قالگن... آره‌دن ایکـّی–اوچ کون اؤتدی.

قویاش بیر ارقان بؤیی یوقاریله‌گن. تکسی‌لر غیر–غیر اؤتیب قـَیتماقده. کسلخانه‌گه یقین جایده اېسکی–توسکیلر ساتیله‌یاتگن بازار جایلشگندی. آدملر غوج–غوج[۲] بؤلیشیب، نرسه‌لر بهاسی اوستیده تارتیشماقده. نریراقده توتیلگن آلتی میترلیک چرایلی بیر قالیننی پولیگه کېلیشه آلمه‌ی، تورگنلرنی دلال کېله سالیب: «بار! بؤلدی اېندی. برکه قیل!!» –دېب آلووچی و ساتووچیلرنینگ قؤللرینی یوقاری–قویی قیلیب سیلته‌ماقده اېدی. باشقه یېرده، بایسکل، ینه بیر یېرده گیلم، چاینک، چیلیم، ناس قطی، عصا، یسمه آیاقلر، بېمارلر ارابه‌سی، کؤرپه–تؤشک، باشقه طرفده رادیو،

---

[۱] آشقال: آشغال، اخلت.

[۲] غوج–غوج: بیر–بیریگه یقین یاکه تېگیب جای آلگن؛ تؤپ، تؤده حالتلی.

تلویزیون، آفتابه–چیلاپچین. خلص، تېمیر–تقەدن توتیب، کییم–کېچککەچه پوللنماقده اېدی. کیم‌دیر تاووق، خورازیگچه آلیب کېلگن، عسکرلرنینگ یونیفورمی، نرسه–بویوملر قەلب تشلنگن. بیر چېتده حسن‌نینگ اوزیلگن چیلبیری ساتووگه قۉییلگن. بیر بُرده نانگه ساتیلسه هم هر نه...

شو پـَیت اۉرتەدن کیم‌دیر: «احتیاط بۉل، قرەب باق ینه اۉغیرلیک مالی بۉمەسین تغین!» –دېیه قیچقیردی یوغان تاووش بیلن. بازارنینگ باشیدن غۉریللەگن بیر آواز اېشیتیلدی. کیم‌دیر آدملرنینگ آرەسینی یاریب، بیر سېبتچه متاعگه اۉراغلیق، تۉپپەیگن بیر جفت نرسەنی کۉتریب کېلیب:

– آله سیزلرمی، منه شو ایکـّی چقەلاغیمنی ساتەمن، –دېدی بلند آوازده جولدور[1] کییملیک حسن.

آدملر یاپیریلیشدی، «مېن آلەمن، مېن آلەمن» –دېگن قیچقیریقلر ینگرەدی. شو آرەده کیم‌دیر:

– بالەییزنی ساتمنگ اکه، گناه بۉلەدی دېدی، –بازارده تورگنلردن کیم‌دیر.

– مجبورمن اکه، مجبورمن. خانه ویران بۉلدیم آدملر!

– نیمه، شو ایکـّی چقەلاقنی باقه آلمەدیزمی؟ غیرتنی نیمه قیلدیز؟ اې اویَت سیزگه اېی، آدم بۉلدیزمی ییی!

– خاتینیم اۉلدی اکه! باله اوستیدن کېتدی. میدانده قالدیم مېن بخت‌سیز. نیمه قیلەی؟ کیم باقەدی بولردی. یارەمگه توز سېپمنگ اېندی اکه. پولینی بېرینگ اېگه تورینگ بالەلرگه. گپنی چۉزیب نیمه قیلەسیز برادر.

شو آرەده یاپینگن بیر خاتین چادر آستیدن چیریللەگنچه:

– ساتمنگ چقەلاقلرنی! خدانینگ قهریگه اوچرەیسیز. قیلمنگ بو ایشنی. خدادن قۉرقینگ. جگریزنی ایکـّی‌گینه بۉلـَگینی ساتیشگه قندەی حدّیز بۉلەدی؟ اېسیز

[1] جولدور: کییلەوېریب یاکه توتیلەوېریب دېدەلەسی چیققن کییم.

جاییده‌می؟ اونداق قیمنگ اکه جان. منه مېنگه بېرینگ جانیم بیلن باقه‌من. قالگن عمریمنی شولرگه بغیشله‌یمن. باله سیزنیکی بۉله‌دی. صوابی مېنگه یېتسه بس. قیغورمنگ. بیله‌من بونداق ایشلر هر قدمده بۉلیب یاتیبدی. سیز قیمنگ اکه جان.

– سیز شیرتی کېتیب، پیرتی قالگن اېسکی کمپیرسیز، اېرته–ایندین اۉله‌سیز کېته‌سیز. باله ینه میدانده قاسینمی؟ اره‌لشمنگ نراق بارینگ، دېدی حسن ییغیدن اۉزینی تۉختـَته آلمس اېکن.

شو پـَیت کیم‌دیر:

– منه پولینگنی آل، تاپشیر چقه‌لاقلرنی بو یاققه، دېب غۉنغیلله‌دی.

– نېچه –نېچه؟ اوزه‌ت بویاققه پولنی، –دېدی حسن چیلبیر و ایکـّی دسته پولنی هوادن اوزیب آلدی، –منه اۉغیلیگه ییگیرمه مینگ، قیزیگه بۉسه اۉتتیز مینگ بار برکه قیل حسن، –دېدی خریدار پولینی توته یاتیب. –حسن انگره‌ییب تورر... نیمه اَلنگلب قالدینگ؟ چقه‌لاقلرنی اَیته‌ییمن گره‌نگ، دېدی خریدار حسنگه بۉزه‌ریب.

چقه‌لاق اېللیک مینگ افغانی پوللندی. آلووچی سبدچه‌نی کۉتریب غیزییللب کېتدی. اېگیزه‌کلرنینگ بایه‌گی «اینغه–اینغه» قیلیب تورگن ییغی آوازی اېسه جیملیک بغریگه سۉندی؛ قـَیتیب اېشیتیلمه‌دی. قیزیب تورگن بازار چقه‌لاقلر سوداسیدن کېین سوو سېپگنده‌ی ساویدی. ایکـّینچی قۉل بازار[۱]ده باله ساتیش بیرینچی و آخرگی هم اېمسدی. چقه‌لاق، اۉن یاشگچه باله‌لر، اَینیقسه قیزه‌لاقلرنی ساتیش اَوجیگه چیققندی. کیم‌دیر بو باله‌کـَیلرنینگ ایچکی اعضالرینی اینتیقلیک بیلن کوته‌یاتگندیر. یاش–یاشگینه باله‌لر، قیزه‌لاقلرنی جنسي فایده‌لـَنیش مقصدیده بازارگه سالینیشی–کو، بار گپ. کیم قنچه‌لری گۉدکلیگیده–یاق، خاتینگه اَیلنتیریلگنی‌نینگ سانی مینگته. حسن چیلبیر آخرگی بخت‌سیز آته اېمسدی.

[۱] ایکـّینچی قۉل بازار: کهنه فروشلیک، ایکـّینچی قۉل ماللری ساتیله‌دیگن بازار.

کېینگی گـَل قـَیسی آته–آنه یاکه قـَیسی چقه‌لاق‌نینگ نوبتی؟ هلی بو قلمگه قارانغو...

۲۰۱۵/۲/۱

تورنتو، کانادا

كۆزگۈ سىنىقلىرى

کۉزگو سینیقلری

آدم باله‌سی‌نینگ قسمت ایپلری جغرافیه جبریگه زنجیربند ایتیب باغلنگندیر. «سین هم آچونگه کیله‌سن بیر کون!» –دیب اَیتیلمه‌گن، سۉره‌لمه‌گن حُکم میوه‌سی ایمسمی انسان باله‌سی؟ تصادفي لذت اوروغلریدن اۉسیب چیققن کۉچتگه قـَیدن بۉلسین اختیار؟ قارین اقلیمیدن وجود قوچاغیگه آتیلگن چقه‌لاق‌نینگ ایلک اوچره‌تگنی، کۉز آچیب کۉرگنی محترم خاتین و عزیز آنه‌دیر. خاتین–قیز، آنه اصلیده بیر شفاف و تینیق کۉزگو. اَیتیلمه‌گن، کوتیلمه‌گن فاجعه و آفتلردن یوزلری غبارلنمه‌گن، سینیب چیلپرچین بۉلمه‌گن خاتین–قیز و آنه بارمیکن بو یاروغ عالمده؟ اوشبو حکایه کۉزگو اوشاقلری ینگلیغ سینیب، ساچیلیب کیتگن قیزلردن بیری حقیده بۉله‌دی. مصفّا کۉزگو سینقلری‌نینگ بیر پرچه‌سی تصویرگه آلینگن. هلی بیتیک بۉیاغینی کۉرمه‌گن، تـَتیمه‌گن بونده‌ی ذرّه‌لر سان–سناقسیز. سینیق کۉزگو سینگری اوشاقلـَنیب کیتگن ذرّه‌لر یازیغینی اۉکتم قلملریگه تاپشیردیک.

تۉیگه خبردن سۉنگ... کیلگنلرگه آش تارتیلیب، دعا–فاتحه قیلیندی؛ قیسقه‌راق تۉی ترقه‌دی. قۉناقلر اوی–اویلریگه قـَیتیشدی. اۉینب، کولیب یـَیره‌ب یورگن قیزچه‌لر و باله‌کـَیلر تشقری، ایگمبیردی اکه‌نینگ بعضی یقینلریدن بۉلک هیچ کیم

حاولیده قالمه‌دی. ایگه‌چی[۱]، سینگیل، جبیـَنلری... تیوره‌ک–تاشنی بیغیشتیریب، قؤلی قؤلیگه تیگمه‌ی شقیر–شوقیر، جرنگ–جورینگ قیلیشب، قازان–تاباقلرنی یوویشه کیتدی. شو آره‌ده اورینیب–سورینیب یورگن بیگیم خاله کتـّه چؤیَن[۲] داش قازانده‌گی جبیده‌دیک قیزرگن قیسماقلرنی قیریب، کفگیرگه ایلیب بیر تاش تباققه سالیب قؤیدی. ایری کیلیب لنگیللب تورگن اؤچاغ چؤغلری اوستیگه اوچ–تؤرت بیل توپراق سالدی.

هوا تیپ–تینیق، آسمان اؤزی‌نینگ ماوي یاپینچیغینی ییغیب، اؤرنیگه غوجغان[۳] میتـّی–میتـّی[۴] زر توکمه‌لی قاره پرده‌سینی یایگن تون ایدی. ینگی آی تؤلگن کیچه‌ده، اوزاقده‌گی کؤز قیمتیر یولدوزلر ییرگه قره‌ب جیلمه‌ییب، شؤخ–شؤخ کوله‌یاتگنده‌ی. یعنی، بای‌بیچـّه کؤک اؤز سیپینی اینـَغه‌نین یاییب تشله‌گندی. قاره توینیکلرگه توتقیچ بیرمس سان–سناقسیز یولدوزلر سامان یؤلی‌نینگ اؤره‌مه تؤلقینلری بؤیلب یلت–یلت کؤرینیش بیرر، بیر توركوملری زرحل[۵] مونچاقلرگه اؤخشب سیپیلیب، ساچیلیب یاتر، تون‌نینگ قاره ساچلری اوزره کیکسه آی‌مامه قویوق–قویوق زرّین نورلرینی تره‌ته یاتیر ایدی.

تیپه‌ده چرخ–فلک یوریلر؛ آنه ییرده ایسه تؤلغاق حیات آغریق چیکر. مصفا یشیللیک اؤرنینی سیمیز مدّعا، قـَلین–قـَلین رنج و ایمگک[۶]، بیتمس–توگنمس غوغا، تؤپالان[۷]

---

[۱] ایگه‌چی: آپه، بیر آته–آنه‌دن توغیلگن قیزلردن کتـّه‌سی.
[۲] چؤیـَن: چووَن، چودن؛ پؤلاد حاصل قیلیش اوچون ایشلـَتیله‌دیگن قاتیشمه.
[۳] غوچغان: تؤده، جوق؛ غوج.
[۴] میتـّی: جوده کیچکینه؛ جیمیت.
[۵] زرحل: زرّین، زر بیلن قاپلنگن، زردیک نورافشان، یرقیراق.
[۶] ایمگک: محنت، زحمت، قیینچیلیک.
[۷] تؤپالان: اوریش–جنجال، مشمـَشه، ماجرا، عصیان؛ ترتیب‌سیزلیک.

و الغده‌لیک[1] قاپله‌گن. انسان انه شو سرسان–سرگردانلیکلر اۉپقانیده[2] غرق. دنیانینگ ایشلری اېکن. بیر جایده عزه (عزا) بۉلسه، قـَی یېرلرده‌دیر مزه!

... یان اویده قیرق دقیقه‌لر اطرافیده اجابت قبول بۉلیشی کېره‌ک. لطیفه بایه‌گی قیسماقلرنی قاشیق اوچیده توتیب تورگن جاییده تاتینیب، قیسیر–قیسیر چینه‌گیسی کېلدی–یو، کۉنگلی بېزاوته‌لـَنیب آرتگه تیسَریلدی. ایچی توتـَققنیدن اېشیک تیرقیشیگه باریب قولاق توتدی. ملانظر، گلچهره‌نینگ عمّه‌سی، تاغه‌سی و ینه ایکـّی شاهد تۉپله‌نیشیب، اۉز ارا کېنگـَشه یاتگندی. ملا سۉپیسی چۉزینچاق تسبیحنی آغدرگنچه، ایچیده شیپ–شیپب قیلیب، دعا اۉقیدی و آمین‌گه قۉل آچدی. سۉنگ، «بۉلدی، بۉلدی منه باره‌میز آلدیگه» –دېب اجابت قبول تصدیغینی آلیش اوچون سۉز قاتدی:

– «سېن ضعیفه گلچهره بنت اېگمبېردی! عبدالرحمان‌نینگ تن محرمی، خاتینی بۉلیشگه راضی‌می‌سن؟!» –دېگن سۉراغنی اوچ مرته تکرارلب تیلگه آلدی. گلچهره قۉلیده‌گی قۉغیرچاغینی قوچاغیگه باسگنچه؛ هیچ نیمه‌نی انگلـَمه‌گنیدن «قیقیر–قیقیر» کولیب یوباردی. قیزگینه‌نینگ عمّه‌سی: «هېی! بوگون قۉغیرچاق تۉیی‌مس، سېنی تۉیینگ بۉله‌یپتی گلچهره!» –دېیه شنغیللب، قیزه‌لاق‌نینگ اېلکه‌سیگه بیگیزدېک برماقلری بیلن نوقیدی[3]. موسیچه‌دېک‌کینه گلچهره باله‌لرچه جواب قیلگن بۉلیب:

– «یۉق، یۉق! قاره کۉزیمنی تۉیی بۉله‌دی بو کېچه» –دېدی، تخلب آلگن بۉغچه‌سینی قوچاغله‌ی توریب. شو تابتده، گلچهره‌نی باله‌لیک دنیاسیدن اجره‌تیب آلیب، اونینگ دقتینی بو گونگی تۉی هنگامه‌لریگه بوریش انچه قیین کېچدی، بَری بیر توشونمه‌دی قیزه‌لاق. اوندن سۉز چیقه بېرمس، اۉرنیگه عمّه‌سی پری‌گـُل بلند

---

[1] الغده‌لیک: ناتینچ، بېزاوته.

[2] اۉپقان: چوقورلیک، غاوک، بۉش جای، گرداب؛ قمراو، قورشاو.

[3] نوقیماق: باسماق؛ بیرار نرسه‌نی انگلـَتیش مقصدیده قۉل بیلن استه‌گینه تورتیب قۉیماق.

آوازده شرتته‌گینه: «هه، راضیمیز، راضیمیز، راضیمیز، قبول قیلدیک!» –دېیه شنغیللب جواب بېریب قۉیه قالدی. شوندن سۉنگ سییره‌ک، ماش–گوروچ ساقاللی ملا نظر گوگورت چۉپی بیلن تیشلرینی کاوله‌یاتیب، تصدیقنی «بیتدی» اعلان قیلیش اوچون عربچه توشونرسیز اوزوندن اوزون دعالرنی اۉقیی کېتدی. وکیل و تانیقلر ملا نظرنی خورسند قیلیشدی، سییلـشدی[1]، قۉلینی اوشلب قۉییشدی، یعنی، ملانینگ قۉلیگه اقچه[2] قیستیریشدی. ملا اکه قوخ–قوخ یۉته‌لیب، چۉنتـَگیدن رۉمالچه‌سینی چیقریب، اول پالاو یېگن قۉلینی سۉنگ آغزینی اَریتدی. چۉزینچاق یلتیللب تورگن ساقالینی توتملب، ایشقب–ایشقب قۉیدی. اوزون کېکیریب، اَتب قۉییلگن کۉک رۉمالچه‌ده‌گی ساچه‌له–شرینلیکلرنی قۉلتیققه اوردی–ده، میده قدم یوره‌یاتیب، تۉنی‌نینگ اۉنگیرینی ییغیب آلیب، اۉمگـنینی تشلب یاتگن قاره کۉپکنی «کوچ نجس!» –دېب تېپتدی و تۉیخانه‌نی ترک اېتدی. بېچاره، بې‌آزار ایت شنغیللب نرراققه باریب چۉنقه‌ییب توره بېردی.

کېسیمی کیچکینه‌دن کېلگن گلچهره‌نی بېجب یسنتیریشگن. سېکین قۉلتیقلـَشیب، چېککه‌ده‌گی خانه‌ده تیکیلگن چیمیلدیققه آلیب کیردیلر. سېرّه‌یمه[3]، یۉغاندن کېلگن یاوایی بوقه‌دېک کویاونینگ یانیدن کیچیک‌کینه بۉیی بیلن گلچهره‌نی سوزیلتیریب قۉییشه‌دی. گلچهره قۉللریگه خینه قۉییلگنی، قویوق قیلیب یسنتیریلگنی سببینی یخشی توشونمه‌یدی. اَلنگ–جـَلنگ وضعیتگه حیرت ایله قره‌یدی. اونینگ بار هوش–خیالی قۉغیرچاغیده. تورگن یېریدن: «تغین، قۉغیرچاغیمنی بیراو اۉغیللـَمه‌گن بۉسین» –دېدی مأیوس‌گینه. سېوینگندن‌می، خفه‌لیکدن‌می کیپریکلری اوچیگه اوچ–تۉرت تامچی یاش قلقیب چیقه‌دی. کېلین–کویاونی سوزیلتیریب قۉییشه‌دی. بو منظره گۉیا نق ایچی کاوه‌ک قیلیب اۉییلگن بیر قری

---

[1] سییله‌ماق: حرمتینی بجا کېلتیرماق، عزت–اکرام قیلماق، اعزازله‌ماق.

[2] اقچه: پول.

[3] سېرّه‌یمه: بیر جایده انگره‌ییب، حرکت‌سیز تورگن کیشی؛ اېسر، انقاو.

تال درخت ایچیده کۉکریب تورگن سنبلنی ابسلـَته‌دی. شووو اېتیب، اېر-خاتینلیک «ایپلری» محکم باغلندی. قیسقه‌چه، تۉی مراسمی بۉلیب اۉتدی.

۲

تۉیچیلر: «اېندی بۉلدی، تۉی توگه‌دی، چیقینگ-چیقینگ، یورینگ-یورینگ» قیلیشیب، کېلین-کویاونی یالغیز قالدیریشه‌دی... کېچه پیشدی. همّه غرق اویقیده؛ ایچکریده گلچهره هم باله‌لیک ناز اویقی آغوشیده اوخلب قالگن.... انچه کوتیب، بېتابلـَنه‌یاتگن عبدالرحمان‌نینگ خلوتلـَشیش چاغی راسه قیسته‌گن. ایچکریدن اېشیک تورمکلنه‌دی، ایلگیچی چیق اېتیب توشیریله‌دی. بیر آز اۉتیب، تیرقیشدن عبدالرحمان‌نینگ غیدی-بیتدی گپلری زۉرغه قولاققه چـَلینه‌دی. کېتیدن پیش-پیشلب، هنسیره‌گن تاووش خانه‌ده‌گی یریم ساکنلیکنی بوزه‌دی. اېشیک تیرقیشیدن تشقریگه سیزیب چیقه‌یاتگن چیراق نورلری هم خیره‌لشه‌دی. کۉپ اۉتمه‌ی گلچهره‌نینگ کوچلی-کوچلی خۉرسینیب، پینغیللب، ییغلشلری اېشیتیله‌دی. ایکـّی پلـّه‌لی اېشیک آرقه‌سیده گلچهره‌نینگ عمّه‌سی خودّی، پـَتی کویگن تاووقده‌ی ناتینچلنه‌دی. آله‌زره‌کلیگیدن[1] ایچکریگه یاپیریلیب کیره‌ی دېسه، اېشیک تمّه‌لب[2] قۉییلگن. عمّه‌سی بیر-ایکـّی «گلچهره! گلچهره» -دېب قیچقیردی. سهل اۉتمه‌ی ایچکریدن گلچهره‌نینگ تیتراق باسگن قۉرقینچلی تاووشی تاباره بلندلـَشه بېره‌دی. اونینگ قتـّیق قیچقیریب «وای آنه جان!!» -دېب یوباریشی تشقریگه واهیمه‌لی اېشیتیله‌دی. بیردن چیمیلدیق آرتی ساووق سوو سېپگنده‌ی جیمیب کېته‌دی. معلوم بۉلیشیچه گلچهره قاووشیش پـَیتی آغریق زۉرلیگیدن چیره‌نیب[3] کوچی باریچه بقیرگن. عبدالرحمان‌نینگ بۉری‌ده‌ی تشلـَنیشیگه کوچی یېتمسه هم گلچهره جان

---

[1] آله‌زره‌ک بۉلماق: او یاق-بو یاققه بېسرانجام قره‌ماق، اَلنگ-جـَلنگ بۉلماق.

[2] تمـّه‌له‌ماق (تمبه‌له‌ماق): اېشیکنی بېکیتیش اوچون اونینگ آرقه‌سیدن بیرار تخته‌نی تیره‌ب قۉیماق یاکه اېشیک محکم‌گینه یاپماق.

[3] چیره‌نماق: بیرار مقصدده بار کوچینی ایشگه سالیب حرکت قیلماق؛ کوچنماق.

هاووچلب قرشیلیک قیلگن. ایشینی بیتیریشگه شاشیله تورگن عبدالرحمان، کوره‌ک‌ده‌ی شپه‌لاغی بیلن قیزه‌لاق‌نینگ آغزینی یاپیب توره بېرگن.
اۉن دقیقه اۉتر–اۉتمس، خانه‌ده‌گی آغیر ساکنلیکنی عبدالرحمان‌نینگ یۉته‌لیب دۉرېلله‌گن توشونرسیز آوازی بوزدی. بیر آز اۉتیب، به‌هیبت کویاو، کاوشینی آیاغیگه ایلیب، هیجان اره‌لش بیر احوالده، شاشیلیب چیمیلدیقنی ترک قیله کېتدی، هوا آلگنی تشقریگه چیققن. او نیمه‌دن‌دیر قانمه‌گنده‌ی تېز–تېز نفس آله‌یاتگندی. بیر اۉتیره‌دی، بیر توره‌دی. کویاونینگ اَیته‌ی تورگن گپی آغیزیده موزلب قالگندی. چیمیلدیقه کیرر–کیرمسلیگی بېللی اېمسدی.
۳

تون قیامیگه یېتگن اېدی، کیملردیر طرفه توشلر قوچاغیده تین آله‌یپدی، کیملردیر الجیره‌یلب، الـَخسیره‌یاتگن بۉلیشی ممکن. عبدالرحمان‌نینگ توغمس خاتینی و گلچهره‌نینگ عمّه‌سی پری‌گل کویاو تشقریگه چیقیشی بیلن گلچهره‌دن خبر آلیش اوچون اویگه کیریشگن. ایکـّاوی بیر بورچکده خواطرلـَنیب، غید–غید قیلیشیب اوخله‌مسدن، نیمه قیلرینی بیلمه‌ی تانگ قاتیشگن. لطیفه و پری‌گل ایکـّولان «بو نې شرمنده‌لیک!» –دېیه ییغلـَشیب توریبدی. نې کۉز بیلن کۉرسینلر که، چیراق‌نینگ سۉلغین نورلری آستیده، چووه‌لگن چیمیلدیق تۉشَگی آره‌سیدن، هوشسیز گلچهره‌نینگ یریم آچیق، قانلی و افگار تنه‌سی اوزه‌له توشیب یاتگن. عمّه‌سی‌نینگ: «یاپیر اېی! نیمه بۉلدی سېنگه گلچهره؟!» –دېگن تاووشیگه جواب بۉلمه‌دی. پری‌گل اۉنگ قۉلینی گلچهره‌نینگ کۉکسیگه آلیب باریب قۉیه‌دی. قۉرقوو چولغه‌گن گلچهره‌نینگ یوره‌گی تېز–تېز تېپه‌یاتگنینی سېزیشه‌دی. قره‌سه‌لر که، ایش–ایشدن اۉتگن، میلتیق کۉچیب اۉسل[۱] ایش بۉلگن. خاتین–خلـَچ شاشیلگنیدن نیمه قیلرینی بیلمه‌ی، درّاو بیر هوپلم نبات شربتینی بیر یاغاچ قاشیققه

[۱] اۉسل: یره‌مس، یامان؛ بې‌معنی، ناقوله‌ی ایش.

آلیب، زؤرغه قیزچه‌نینگ آغزیگه قؤیه‌دیلر. باشیدن کؤتریشیب، یوزیگه ساووق سوو اوریشه‌دی. او اؤزیده ایمس بؤلگن گلچهره‌نی آیاق اوستیگه تورغیزه‌آلمه‌یدیلر. نرراقده، شهوتی تورقیگه اوریب چیققن، کؤزلری بقره‌یگن عبدالرحمان حویلی‌نینگ بیر چېتیده اَیوان اوستونیگه ته‌یـَنگن حالده، حلقومی تؤله قویوق توتوننی کېتمه-کېت اؤپکه‌سیگه جایلب، اؤپکه‌دن قـَیتیمینی کؤککه پورکه‌یاتگندی. یوگور-یوگورلر ایش بېریب، اولاو[1] تاپیلدی شېکیللی، کېچمه-کېچه، اؤوو نرراقده‌گی قؤشینیسی‌نینگ مؤترینی چقیرتیریب، هوشیدن آزگن گلچهره‌نی اؤره‌ب-چورکب ماشینگه سالیب، کسلخانه‌گه آلیب کېتیشدی.

۴

داکترلر بېمارنی تېزلیکده شفاخانه‌ده یاتقزدیلر. گلچهره‌نی ایمله‌ی-ایمله‌ی ایکّی-اوچ ساعت دېگنده هوشیگه کېلتیریشدی. قیزه‌لاقده‌گی جراحت هلی بېری بیته‌یاتگن ایمس دېییشه‌دی. معلوم قیلینیشیچه او جدّي روحي و جسمي شکستلنگن. ایچیده‌گی سینیش و افگارلیک علامتلری قلقیب یوزیگه چیققن. اونینگ باله‌لیک دنیاسی سینیق کؤزگوده‌ی پرچه‌لـَنیب کېتگن. او هر گپیده قؤغیرچاغیم! قؤغیرچاغیمنی بېرینگله» -دېب ییغله‌یدی، خؤرسینه‌دی. هر تؤکیسده اوچیب توشه‌دی، کؤزی اویقوگه کېتر-کېتمس: «مېنی اورمنگ!» -دېگن قیقیریق، بؤغزیگه تیقیلیب کېله‌دی، نیمه قیلرینی بیلمه‌ی کؤزی لیققه یاشگه تؤله‌بېره‌دی. ینه بیر پس کؤزی اویقوگه ایلینه‌دی. قؤرقینچلی توش کؤریب، کېچه‌لری قیچقیریب اویغانیب کېته‌دی. قراقچیلر قؤلیگه توشگنده‌ی واهمه‌لی بقیریب توره‌دی.

یؤقسیللیک قورسین ایکن. بیر هفته دېگنده آلیس قیشلاقدن گلچهره‌نینگ آنه‌سی قیزیدن خبر آلگنی کسلخانه‌گه کېلدی، یقینلریدن کیم‌دیر یېتکلب کېلدی چمه‌سی.

---

[1] اولاو: مینیب یوریله‌دیگن حیوان؛ یؤلاوچی، یوک تـَشیش واسطه‌لری.

تختده یاتگن گلچره‌گه یوزلنرکن، بېگیم خاله: «آه آنه‌نگ اۋلسین! کۋرر کونیم بار اېکن. سېنی نیمه قیلدیله؟ آ اویی کویسین تېکین تاماقلرنی! اویی یانسین ملا عوضنی، گۋرمه–گۋر بۋلسین الهیم!!!» –دېگنچه بغریگه باسیب یوزلریدن چۋلپیللَتیب اۋپه‌بېردی و قیچقیریب ییغلشگه توشدی. «آته‌نگ کمبغل بۋمَسه، آغزی، جَغی بۋسه شو کونلرگه قاله‌میدینگ بالم... قاره قازان قَینه‌سین اوچون سېنی ساتدیلر» –دېدی و ییغلب ایچینی بۋشتدی.

آق کۋیلکلیکلر گلچهره‌نی اېرکه‌لب، لبلریگه کولگی قۋندیریشگه اورینه‌یاتگندی. کولیش نیمه‌لیگینی اېسیدن چیقره‌یازگن قیزه‌لاق قۋغیرچاغینی تېز–تېز ساغینه‌دی. کسلخانه‌ده روحینی کۋتریش اوچون اونگه ینگی قۋغیرچاق هم آلیب بېریشه‌دی. گلچهره نېگه‌دیر باشقه قۋغیرچاقنی یات‌سیره‌یدی[۱]، کۋنگیل بېرگیسی یۋق باشقه‌سیگه. ینگی‌سیگه باتینیب، رازلشگیسی کېلمه‌یپدی. قۋغیرچاقدن هم ائمیقه‌دیگن بۋلدی. یۋقسه، قۋغیرچاق‌نینگ میلدیره‌ب تورگن شیرین‌گینه قره‌شلری جاییده–کو. چیندن هم، ینگیسی بیلن دردلشسه دردلشگودېک؛ سویونیب بغریگه آلسه آلگودېک گۋزل قۋغیرچاق.

گلچهره خودّی، اوستیگه تاغ اَغه‌نب، آغیر یوک آستیدن چیقه‌آلمه‌یاتگن‌دېک، تلپینه‌دی، حالسیزلَنیب، تېز–تېز اوچیب توشه‌دی. بېمار کسلخانه‌ده اوزاق قاله‌دیگن بۋلدی. قیریق کون دېگنده تنه‌سیده‌گی آغیر و جراحت زۋرغه بیتدی حساب. شونده هم قۋلتیق–تَیاق بیلن یورگیزیشه‌دیلر اونی.

۵

یاز کونی. قویاش افققه باش قۋیه‌ی دېب تورگن بیر چاغده، کسلخانه دهلیزیدن قنده‌ی‌دیر تَنیش آواز اېشیتیلدی. بېگیم خاله گلچهره‌نینگ آلدیگه کیره‌من، اۋتینچیم شو، ینه مېنی آلیب باریله. شو پَیت رحمی کېلگن قابله‌لردن بیری

---

[۱] یات‌سیره‌یدی ~ بېگانه‌سیره‌یدی.

عیال‌نینگ قۉلتیغیدن سوریب: «منه شو اۉنگ تامانده‌گی اېشیککه قـَیریلینگ خاله جان» –دېدی. قابله اېسه، کۉزی چله کۉره‌یاتگن بیر خاتیننی یېتکلب، بېمار یاتگن خانه‌گه آلیب کیردی. گلچهره‌نینگ آنه‌سی بېگیم خاله کۉزلری‌نینگ یاشی جودیره‌ب: «یۉلینگده ادا بۉلدیم! نیمه یامان قیلگنیم بار اې پروردگار؟ بالم گلچهره یخشی‌می‌سن قیزیم!!» –دېیه زار–زار ییغلب قیزه‌لاقنی ینه بیر قـَیته کۉکسیگه باسیب یوزی و کۉزیدن تۉییب–تۉییب اۉپدی. گلچهر هم آنه‌سی‌نینگ بۉینیدن قوچگنچه، ایسکب–ایسکب اۉپه باشله‌دی. دیدارلـَشیب تورگن آنه–باله خانه‌نی سېوگی–ساغینچگه تۉلدیردیلر. شو پـَیت گلچهرنینگ کۉزلری آنه‌سی‌نینگ قۉلتیغیده‌گی قۉغیرچاققه ایلیندی. شونده گلچهره‌نینگ خورسندلیگیدن کۉزلری چقنب: «انه یالغیز آی» –دېیه بقیریب یوباردی. اېرکه‌لب کۉپ سویگنیدن گلچهره قۉغیرچاغیگه «قاره کۉز»، «قوره‌لی»، «یالغیز آی» دېب آت قۉیگن اېدی. گلچهر یالغیز آینی، آنه اېسه هر ایکـّله‌سینی کۉکسیگه باسدی، آنه–باله یاپیشیب–قـَپیشدیلر. بیر–بیرینی قۉییب یوبارگیسی یۉق. بېگیم خاله اۉنگ قۉلی بیلن گلچهره‌نینگ یوزینی سیلب، ساچلرینی هیدلب، یوزیدن شیمیریب–شیمیریب اۉپماقده اېدی.

– نیمه بۉلدی سېنگه بالم؟ –سۉره‌دی آنه.

– بیلمه‌سم آنه جان.

–شونداق...قیزنینگ قسمتی قورسین ایکن باله ام!

– مینی قۉغیرچاغیمدن اَییریب، نېگه بیر کتـّه آدم‌نینگ آلدیگه قمب تشله‌دییله؟ مېندن شونچه‌لر تۉیب اېدیزلرمی آنه جان! نېگه مېنی غۉره اوزومده‌ی تاکیمدن اوزیب، باغیمدن بدرغه قیلدیزلر؛ دېوده‌ی آدمگه یېمیش قلدیزرله؟

– جگربندیم. سویوکلی بالم! سېنی ساغ کۉرگنیم چین بۉلسین! آته‌نگ، اکه‌نگ، اوکه‌لرینگ سېنی سۉره‌ب قالیشدی. سلام اَیتیشدی. اۉکینمه قیزیم، همّه‌سی

یخشی بۉله‌دی. کمبغل‌نینگ قیزی هیچ قچان یاریب یالچیمه‌یدی ایکن. یا قرضگه حسابلب بیریله‌دی یاکه، «یامان کونگه یره‌سین» –دیب ساتیب یوباریله‌دی. هر قنده‌ی یامان کون بیرینچی بۉلیب، کمبغل‌نینگ باشیگه کیله‌دی ایکن بالم. سینینگ یازیغینگ بونده‌یلرگه اۉخشَـمه‌سین دییمن.

– آنه! مین آته‌مدن خفه‌من، –دیدی گلچهره آنه‌سی‌نینگ گپینی بۉلیب.

قیزچه باشیدن کیچیرگنلرنی تیلگه آلیشدن چۉچییدی. داستاننی یازغیریشگه تیلی بارمه‌یدی. اۉشه‌لرنی ایسلَـسه، تنه‌سیگه آغریق یوگورگنده‌ی بیزاوته‌لنه‌دی. او قۉرغیرچاغی یالغیز آینی قوچاغلب توریب، اونی گپگه سالماقی بۉلدی. کیین، گلچهره ججّی‌گینه باله‌کَـیلر تیلیده قۉغیرچاغینی سۉزگه توتدی:

– «مینی ساغینمه‌دینگمی عسلیم؟ ایسینگده‌می؟ سین و مین قنده‌ی قاه قاه آتیب، کولیشیب، اۉینَـشیب یورردیک. سینی ییقیتگنلریم ایسینگده‌می؟ مَیلی مینی کیچیره قال خفه قیلگن بۉلسم! قاره کۉز، سینی قـَیته تاپگنیمدن سوییه‌من. ایندی سین مین بیلن بۉله‌سن. سین‌سیز هیچ یاق کیتمه‌یمن، –دیدی گلهره قۉغیرچاغیگه. سینینگ اوییینگ مینینگ قوچاغیم، خۉپ‌می!؟

بیمار، اوزون–اوزاق دوالش و روحي پرورش بیلن بیر آز اۉزیگه کیلدی. ایرته‌سی گلچهره قۉغیرچاغی بیلن کسلخانه‌نی ترک قیلیشی کیره‌ک.

۶

خودّی هیچ نرسه بۉلمه‌گنده‌ی، قیزه‌لاق‌نینگ جانیگه جبر قیلگن کیمسه‌نی هیچ کیم سۉراق قیلمه‌دی. قیزگینه‌نینگ کیلگوسی حیاتی نیمه بۉلیشی هیچ کیمنی قیزیقتیرمه‌ییدی. بیر نرسه عیان بۉلیب توریبدی که گلچهره عبدالرحمان‌نینگ رسمي خاتینی. بِری بیر تقدیر ایپی اۉشه ایسکی قازیققه آلیب باریب باغلنه‌دی. آخری قاره بخت گلچهره ینه اۉشه شوم عبدالرحمان‌نینگ قۉلیگه ناچار توتقزیله‌یاتگن بۉلدی. آنه‌سی، کونداشلری بیرگه‌لَـشیب گلپهره‌نی کسلخانه‌دن آته–

آنه‌سینیکیگه ایمس، ینه قـَیتریب ایرینیکیگه آلیب کېتدیلر. هه، «گلچهره عبدالرحمان‌نینگ» ناموسی، «قـَلینگه توشگن تاپیلدیغی، یاستیقداشی–ده»، –دېگن گپلر اوستونلیک قیلمه‌ی قۉیمس ایکن. شریعت‌نینگ حکمیگه بۉیین سونمسدن علاج یۉق... او اۉشه جبر چېککن اوییده ینه بیر عمر یششگه محکوم. اونی ایندی نامعلوم تقدیر کوتماقده. اونینگ بو یېرده، یالغیز آی‌دن اۉزگه یقین هیچ کیمی یۉق. قرضگه حسابلب بېریلگن قیزه‌لاق‌نینگ بیردن–بیر جانکویری، اگر قۉلیدن یولیب آلمـَسه‌لر شوگینه قۉغیرچاق خلاص. مهر اَریگن تاش یوره‌کلرنی هیچ نرسه یومشـَته آلمس ایکن، قۉغیرچاققه یۉل بۉلسین.

گلچهره هلی قه‌یاققه آلیب کېتیشلریدن خبرسیز. او اۉزینی اونیب–اۉسگن اویی، آته–آنه‌سینیکیگه آلیب باریشه‌دی، دېب امید قیلگن ایدی. یۉق، اونده‌ی بۉلمه‌دی. شونچه ناخوشلیکلردن کېیین هم نیمه قیلسین؟ شۉر پېشانه، گلچهره اۉزینی ینه بېغبار باله‌لیک آرزو–امیدلری چیلپرچین بۉلگن کونلردن سۉنگ ینه عبدالرحمان چنگه‌لیده اۉزینی تاپدی. بو حاولی ایلان–چیان بۉلیب چقه‌بېردی اونی. ناموس شیشه‌سی سینگن بو اوی کۉز اۉنگیده سینیق بیر تابوتگه اۉخشه‌یدی. چیمیلدیق آرتیده همان ایکـّی باشلی اژدرها یاتگنده‌ی نظریده. «یور، اوییـنگه بار گلچهره» – دېب قۉلتیغیدن اوشلب اۉشه چیمیلدیق سالینگن خانه‌گه آلیب کیرماقچی بۉلدیلر. گلچهره بۉلسه: «مېن بو خانه‌گه کیرمه‌یمن، یۉق قۉرقه‌من او یېرگه باریشدن...» – دېب یېر تېپیب توره‌بېردی. ییغی–سیغی‌سیگه قره‌مه‌ی، کۉزلری یاشگه تۉله قیزچه‌نی سودره‌ب، اۉشه یېرگه آلیب باریب قۉیدیلر. قنچه ییغلـَمه‌سین–سیقتـَمه‌سین شوم قسمتگه بۉیین ایگیشدن اۉزگه چاره‌سی قالمه‌دی. باشقه‌لر کۉزی بیلن قره‌گنده، بو خاندانده او ایندی «آتیلگن اۉق؛ ساتیلگن متاع؛ خدا قرغه‌گن جنس؛ ایرکک‌نینگ چۉریسی[۱] تمام!». حاولیده گلچهره عبدالرحمانگه خاتین

[۱] چۉری: قول خاتین؛ توتقونلیکده‌گی عیال؛ خذمتکار خاتین؛ آق ساچ.

بۉلیشدن تشقری، ایرته‌دن-کیچگه‌چه خذمتگارلیک قیلشی کیره‌ک هلی؛ بو یاغینی ایپله‌ی آلسه ساچی سوپورگی، قۉلی کوساو. باشقه ناز-نخره‌لر اۉتمه‌یدی. باردی او بو کونلرگه کۉنمه‌ی، بۉیین تاولَسه، عادّي کلتکدن تشقری باشیگه قانلی قمچی یاغمیرده‌ی یاغیشی مقرر. اونی ایشیته‌یاتگن هیچ کیم یۉق بو اویده. کۉچه‌گه چیقیشگه اذن بیریلمه‌گن. شریعتگه کۉره: آق کۉیلک بیلن ایری‌نینگ اوییگه کیردی‌می، آق کفن بیلن بو اویدن بارسه کیلمسگه روانه بۉلیشی شرط.

۷

گلچهره‌نینگ کملیگی کیلدی؛ سیم-سیم ییغلب اچّیق کۉز یاشی قیلدی. حاولیده تومنات[1] ایش اونی کوتیب توریبدی. بو ایشلرنی بیر چیککه‌دن بیلی بۉکه‌جگ[2] بۉلیب قیلیشگه مجبور. هیچ قنده‌ی بهانه اۉتمه‌یدی. آخری، تۉقـّیزگه کیرگن گلچهره مجبورن شو کونگه کۉنگن بۉلدی. آنه‌سی بیگیم خاله: «خی بالم چیده‌گین. کۉپ‌نینگ باشیگه کیلگن سودا ایکن». قه‌یین آنه‌سی بۉلسه: «قیز دیگننی ییر آلمه‌ی گۉر آله‌دیمی؟ قسمتینگ قۉشیلگن ایکن، هلی باله کۉره‌سن،...» -قبیلیده پیچینگ[3]، کیسه‌تیقلیک[4] نصحت قیلدی. اوچ کون اۉتیب خاله هم اۉز کولچه‌سیگه آلاو تارتگنی اوییگه قـَیتدی. گلچهره‌نینگ آنه‌سی کتـّه حاویلیده شونچه جملغه ایچیده بوغدایگه توشگن اریه‌ده‌ی ایدی، کمبغل باشینی آلیب قیشلاغیگه کیتدی. حیات‌نینگ قاره و شفقت‌سیز کونلری هه‌دیمه‌ی ایشیک قاقدی. قـَیده‌سن گلچهره؟! بیر اوییده نیمه ایش قیلینیشی کیره‌ک بۉلسه، بَری

---

[1] تومنات: تورلی-تومن، هر خیل.

[2] بۉکه‌جگ (بۉگه‌جک): اۉزینی کۉتره‌آلمه‌ی قالماق.

[3] پیچینگ: بیراونینگ شخصیتیگه تیگیش، غشینی کیلتیریش، مسخره‌لش اوچون اَیتیله‌دیگن ایلماقلی گپ؛ قاچیریم، قاچیریق.

[4] کیسه‌تیق: قاچیریم بیلن، پرده‌لب مسخره‌لش، کولیش یاکه کم‌سیتیش؛ استهزا، پیچینگ.

اونینگ بۆینیگه یوکلـَتیلدی. ابندی گلچهرده بیتـّهگینه آرزو قالدی. او هم بۆلسه، اچّیق کونلرده شوگینه قۆغیرچاغی بۆلمیش یالغیز آینی بیر قۆینیگه آلسه-یو، ایچیده‌گی بار درد و المینی تۆکیب سالسه. او ایچیدن: «اۆزیمنی اۆلدیریشگه نـِیتیم یۆق» -دیگن تویغو آنگیده کۆکلندی[1]. هر قـَلهٔی اۆلیمدن باشقه‌سیگه چیده‌سم کیره ک» -دیگن خیال بیلن قاریشیب کیتدی. کون-کونگه، هفته-هفته‌گه، آی-آیگه، ییل-ییلگه اولـَشیب، ابوریل دنیا اَیلـَنه‌بیردی. هه‌دیمه‌ی گلچهره سویـَگی قاتیب اۆن سیکـّیزنی هم تۆلدیردی. او ابندی عبدالرحمان کوتگن ایستک-آرزولرنی یوزه‌گه چیقریشی شرط. عبدالرحمان‌نینگ کۆز اۆنگیده، تیز چۆکیب، شـَی تورشی نهایتده مهم. گلچهره هلی قۆچقارده‌ی-قۆچقارده‌ی اۆغیللر توغیب بیریشینی ایسدن چیقرمسلیگی کیره‌ک...

۸

حاولیده بیر تۆپ عیال. گلچهره‌نی یم قۆشیب سنـَسه همّه‌سی اۆن بیرته خاتین-قیز بۆله‌دی. برچه-برچه‌سی عبدالرحمان‌نینگ حکمیگه قوللوق قیلیب، باش ایگیشگه مجبور. بیر عمر بویروق بیریب اۆز سۆزینی اۆتقزیب کیلگن آدم، هر دایم تیوره‌ککه تیپه‌دن قره‌یدیگن بۆلیب قالرکن. اۆقیش، یازیشدن ییراق عبدالرحمان بیله‌غانلیک کسلیگه مبتلا، اۆزینی باشقه‌لردن عقللی‌راق توته‌دی. بیراولر ایگیلیب، بوکیلیب حرمت قیلیشینی ایسته‌یدی. سۆزینی تینگلشگه تیّار توریشینی خواهله‌یدی. آدملرگه عیب تـَقیب چقیریشنی خوش کۆره‌دی. حکمرانلیک‌نینگ شراب سینگری کیف و خماری هم بۆلرکن. قۆل آستیده‌گیلرنی سۆکیب، یوگورتیریب ایشلـَتیشنی یاقتیره‌دی. دۆق-پۆپیسه‌لری هاوورینی باسمـَسه، تیپکی، شپلاقدن ایش آله‌دی ایکن حکمران کیشی. باردی شو ایشلرنی قیلمسه، خماری توتیب، بیران نرسه‌سینی یۆقاتگنده‌ی گندیره‌کلب قاله‌دی ایکن؛ او تینتیره‌کلب اۆزینی اۆققه-چۆققه

---

[1] کۆکلندی: عمل آلدی، اۆسیب رواجلندی.

اوره‌بېره‌دی. عبدالرحمان شونقه سۉرت آدملر سیره‌سیگه کیره‌دی. بیلـَگیدن کوچ یاغیلیب تورگن عبدالرحمان‌نینگ قاواغی قیراولب کېتگن. بیر کونی او اۉزی بیلن گپلـَشیب، چوقور اۉیگه تالدی. «شونچه بیلدن بیری بو ماچه[1] بیلن یشب کېله‌من، بیر اۉغیل‌نینگ آته‌سی بۉله‌آلمه‌دیم–هه، –قاره کۉل کلاهینی تیزّه‌سیگه قۉندیرگنچه اۉزینی بو دنیاده یالغیز سېزگنده‌ی تویدی، –بو نې کۉرگولیک؟ بیر اۉغیل‌نینگ تیرناغیگه زار بۉلیب اۉتیشدن کۉره یامانراغی بۉلمـَسه کېره‌ک–و! پالچیگه، قاقیمچیگه آلیب باریب، یوره‌گیمده کېچگن برچه ایریم–سیریملرنی قیلدیم هم بۉلمه‌دی، کلتکنی هم کمینی قۉیمه‌دیم. منه آخری داکترگه هم آلیب باردیم بو مېکه‌جیننی. اۉزی بد اصل اوروغدن اېکن؛ عایله‌مگه شونینگ پای–قدمی تېککندن بېری ایشلریم آرقه‌گه کېتگنی کېتگن. بو شوم قدمنی توبه‌سیگه بیر ته‌یـَنتیرمه‌سم بۉلمس؛ بو قنجیق‌نینگ جایی آغیلخانه[2]. بونی آت، ایشکلر آلدیده محکم باغلب تشله‌یمن، تاکه، آدملیکدن چیقیب حیوانگه اَیلنسین، اۉزیم بیلن عهد و پیمانیم شو. کیم بیلیب اۉتیریبدی، شو یېرده چیریتیب، آخری بو مکاندن گۉرگه جۉنته‌من مېن بو کنچه‌لینی. بونینگ اوچون اویده‌گیلریمگه قهریمنی تۉکیب، زهریمنی ساچیب توشونتیرشیم کېره‌ک. مبادا بونی شو کویگه سالگوده‌ی بۉلسم، ایسی تشقریگه چیقمس‌میکن؟ گپ–سۉز بۉلیب قالسه نیمه قیله‌من...؟ –دېب اۉزی اۉزی بیلن گپلـَشیب آلدی. «یۉق، مېن بونی قانینی چیقرمه‌ی، جانینی آلیشیم کېره‌ک. اوّلا، ایچینگده‌گیلرنی ادبینی بېریشینگ، کۉز اۉتینی آلشینگ کېره‌ک عبدالرحمان. لطیفه بیلن ناردان گپ لاپـّه تشقریگه چیقمسه بۉلدی. قالگنینی اۉیلـَمسه هم بۉله‌بېره‌دی. قیزلریم‌نینگ هم طنابینی تارتیشیم لازم».

۹

---

[1] ماچه: ماچه‌غر؛ ایت یاکه اېشک‌نینگ اورغاچیسی؛ اورغاچی اېشک.

[2] آغیل: آغیلخانه، اوی حیوانلرینی سقلش و باقیش اوچون قوریلگن مخصوص بنا؛ مالخانه.

عبدالرحمان ایچیده اۉیلب تاپگن جزانی عملگه آشیریش پـَییگه توشدی. بیرینچیدن آغیلخانه‌نی کۉزدن کېچیردی. رېجه‌سینی عملیاتده خوب توسماللب[1] تېکشیریب کۉردی. گلچهره‌نی آغیل‌نینگ قـَی نقطه‌سیده بایلب قۉییشنی خیالیدن اۉتکزدی. او قیلماقچی بۉلگن ایشینی خاتینلری‌نینگ قولاغیدن اۉتکزدی. «ینه گپ تشقریگه چیقمه‌سین تغین» –دېب هم تأکیدلب قۉیدی.

گلچهره قاره سحردن توریب، تیمیرسکیلـَنیب[2] تیریکچیلیک یوموشلری بیلن بند. اویده‌گیلرنی توشگی آوقتدن تۉیغیزدی. کتـّه عایله‌نینگ کیچیک بیر خذمتگاری صفتیده، صفه‌نینگ بیر چېتیده آیاق اوستیده، حضور–حلاوتسیز آوقتلنگن بۉلیب، تمشندی. او دایم حرکتده بۉلگن بیر تېمیر خاتین، بیر یېرده اۉتیریب دم آلیش و آوقتلـَنیشنی اونوتیب یوبارگن.

عبدالرحمان قارنینی تۉیغزیب بۉلگچ، توره سالیب، گلچهره‌نینگ بیلـَگیدن محکم اوشلب، «یور سېن جلـَب بو یاققه» –دېب اونی آغیلخانه تامان سودره‌ی باشله‌دی. «خاتینی مېن نیمه عیب قیلدیم، مېنی قـَیگه اېلته‌سیز؟ وای داد خداییم...!» –دېدی.

گلچهره‌نینگ بو داد–وایینی اۉزیدن باشقه هیچ کیم اېشیتمه‌دی. شونده برزنگی[3] عبدالرحمان بو «شوم آیاق»، سېومس خاتینیگه یوز بوریب: «آوازینگنی اۉچیر ماچه‌خر!!» –دېب جهل اره‌لش بیر وضعیتده، قۉلیده‌گی سیرتماق[4]، چیلبیر بیلن اونینگ قویروغیگه کېتمه–کېت بیر نېچه‌ته توشیردی. باشی بیلن اېلکه‌سی بۉیلب ینه بیر–ایکـّی ترسه‌کی سالدی. کلتکلشلردن زده بۉلیب کېتگن گلچهره‌نینگ نفسی

[1] توسماللـه‌ماق: توسمال–تخمینگه اساسلنماق، توسمال–تخمین اساسیده ایش کۉرماق؛ توسمال قیلماق.

[2] پـَیپسلب یاکه تیتکیلب قیدیرماق، اخترماق.

[3] برزنگی: هیبتلی، دَوه‌نگیرده‌ی، یۉغان گـَوده‌لی.

[4] سیرتماق: ارقان، چیزیمچه و شو کبیلرنینگ بۉیین‌باغ شکلیده سوریله‌دیگن و سیقیله‌دیگن قیلیب باغلـَنه‌دیگن اوچی.

ایچیگه اۉره‌لدی. بیلـَگینی قۉییب، ساچیدن توتملب اوشله‌گن عبدالرحمان خاتینینی آلیب باریب، تارتیب باغلب قۉیدی. هنگی اېشک‌نینگ یانیدن اولّ قۉللریگه سیرتماق سالدی، سۉنگ چیلبیرنی یېچیب، ایکـّی آیاغیدن تېمیر قازیققه باغله‌دی. یوره‌گی یاریله‌ی، دېب تورگن گلچهره جاییده بوکچه‌ییب اۉتیریب قالدی.

گلچهره بو آغیلخانه‌ده قاله بېردی. «کېره‌ک بۉلگن پلـّه‌ده، اونگه تِکه–تیشلم نان بېریب کېتییله» –دېدی. باشقه ضرورتلر وقتیده هم اونی کونیده بېش–اۉن دقیقه قازیقدن بۉشـَتیب، سۉنگ ینه شو جایده باغلب قۉیه‌بېردی. بیر نېچه آی اۉتدی. گلچهره هیچ کیم بیلن ملاقاتده بۉلمه‌دی. سۉزلش نیمه‌لیگینی هم اونوته‌یازدی. اوزاق جسماني قییناق، حقارت و اېزیلیشلر آرقه‌سیدن اسکلیتگه اَیلندی. بدنیدن سووی قوریب، تېریسی سویـَگیگه یاپیشدی. کۉکرگن تامیرلری یوزه‌گه بۉرتیب چیقدی. پخالگه باتیب یاتگنیدن کیر باسگن ساچلری اجینه[1] کبی تۉزغیب[2] کېتگن. آلتی آیدن بېری یوزلری یوویقسیز گلچهره، نق اوراحگه اۉخشردی. ینه بیر نېچه آی و ییل اۉته بېردی. قاره‌ییب کېتگن برماقلری اوچیدن قانـَب، اۉسیب سینگن تیرناقلری کۉزگه تشلـَنیب توردی. تیرسکلری یره، ایکـّی تیزّه‌سی‌نینگ سویـَکلری قاقشال[3]، اېلکه‌سی‌نینگ سویـَگی اووه‌ده[4] کییمینی تېشیب تشقریگه چیققن. کۉزلری چۉکیب کېتگنی عیان. باش چناغی[5] قوریب، بۉشب قالگن آش قاواقنی اېسله‌تردی. گلچهره توتقون آلینگن قول سینگری آغیر شرایطده همان یشب کېله‌دیر اېدی. او آغیلخانه‌ده «بیر کون آزاد بۉله‌من، حیات آغوشیگه قـَیته‌من» –دېب اۉیلب هم کۉرمه‌گن. حیاتدن امیدینی اوزگن. اۉیلش و خیال سوریشدن هم

---

[1] اجین (اجینه): تېرده‌گی (اساساً یوز و پېشانه‌ده‌گی) یۉل–یۉل، باتیق چیقیزیقلر.

[2] تۉغزیماق: تۉزیماق، تۉزماق؛ هر یانگه ترقلماق؛ ترقـَلیب، ساچیلیب کېتماق، بېترتیب یاییلماق.

[3] قاقشال: آریقلیکدن قاق قوریب قالگن، قاق قوروق، قوروق سویـَک.

[4] اووه‌ده: اېسکیریب، سیتیلیب، ییرتیلیب دېدەله بۉلگن کییم–کېچک؛ لتـّه–پوتـّه، اېسکی–توسکی.

[5] چناق: کاسه، کاسه‌سیمان سویـَکلر. باش چناغی: باش کاسه‌سی.

محروم بؤلگن. تشقریده هم جؤشقین حیات بار، شادلیک، کولگی-اؤیین بار، سېویش، سېویلیش و ساغینیش بار، یم-یشیل طبعیت کؤرکینی تؤکیب توریبدی. قولاقلرگه قوشلرنینگ چولدیره‌ب سَیره‌شلری یاقیملی جره‌نگله‌یدی. آی و قویاش، کؤک و بولوت، باغ و راغ، تون و کون بارلیگینی اېسگه کېلتیره‌آلمه‌یدی. احتمال باشیده: «آتم-آنم مېنینگ بو کونیمدن خبر بؤلرمیکن؟ اولر مېنی بو قاره اوچماخدن قوتقزرمیکن؟» -دېب احتمال اؤیلشگه توتینگن‌دیر. شونچه مدت اؤتیب آغیلخانه‌ده‌گی دهشتلی حیات خبری هلی تشقریگه چیققـنیچه یؤق. چیققن تقدیرده هم عبدالرحمان‌نینگ کاووشینی تؤغریلب قؤیه‌دیگن آدم یؤق.

شو کونی گلچهره‌نینگ آته-آنه‌سی قیزینی یؤقلب، کېلیشدی. آلدین هم بیر-ایکـّی مرته کېلیشگن اېکن. عبدالرحمان هر گـَل تورلی بهانه بیلن حویلیگه کیریتمه‌ی اولرنی، تشقریدن رخصت قیلیب یوباره‌بېرگن. کؤپ وقتگه‌چه آته-آنه اېسه: «اېری بطّال[1]-ده، قیزیمیزنی، آته-آنه‌گه کؤرستیشنی خواخلـَمه‌یدی» -دېب یورگن. کؤپ باره کېلیب نتیجه‌سیز قـَیتگنلریدن سؤنگ آته-آنه‌نینگ یوره‌گیده قنده‌ی‌دیر شبهه‌لر اؤیغانگن. تینچی یؤقالیب قیزینی تاپیشگه عزم قیله‌دی. قدمی اوزیلمه‌ی عبدالرحمان‌نیکیگه باریشدن تایمه‌یدیلر[2].

۱۰

عبدالرحمان‌نینگ مال-حالیگه قره‌گنی اونینگ زمان دېگن جییه‌نی خبر آلیب توره‌دی. باله آغیلخانه‌ده‌گی وحشي‌لیکلردن خبردار. بویوریلگن ایشنی بجره‌دی-یو، اوییگه کېته‌دی قـَیتیب. ایسینی چیقرسه باشی کېتیشینی یخشی بیله‌دی. زمان، نیم‌جان ایغره‌نیش[3] تاووشی، ینگه‌سی‌نینگ قیینـَلیشیگه چیده‌ی‌آلمه‌یدی. یوره‌گیدن بیر نرسه‌لر کېچه‌دی. بو یېرده گلچهره‌نی زنجیربند قیلیب باغلنگنلیگینی کؤزلری

---

[1] بطـّال: اؤته‌کېتگن یاووز، بې‌رحم، وحشي، رذیل، یره‌مس.

[2] تایماق: قـَیتماق؛ سیرغنماق، تایغنماق.

[3] ایغره‌نماق: تېبره‌نماق، چـَیقلماق.

بیلن کؤریب، چیده‌ی‌آلمه‌یدی. هر گـَل عبدالرحمان جییه‌نیگه «هیچ نرسه بؤلگنی یؤق. همّه‌سی یخشی، مال–حالدن خبر آلیب تورگین آنده–سانده» –دېب قؤیه‌دی. زمان هم «خؤب بؤله‌دی تاغه جان!» –دېب یؤلیگه دوام اېته‌بېردی.

۱۱

تؤرت قیشلاق نـَریده امانت بیر اویده اېگمبېردی و بېگیم خاله عایله‌سی کون کؤریشه‌دی. «قیزیمیز گلچهردن خبر یؤق» –دېگن تشویش بیلن هیچ کیمگه سرّ بېره‌آلمه‌ی یشب یوریشیبدی. قؤرقیشیدن هیچ کیمگه بو حقده سؤز آچه‌آلمه‌گنلر. گلچهره‌نینگ بېدرک قاره تقدیری بارگن سَری بېزاوته قیله‌بېره‌دی بولرنی. آره‌دن اوچ–تؤرت ییل اؤتدی. همان گلچهره‌دن خبر یؤق. اؤلیک‌می، تیریک‌می؟ هیچ کیم بیلمه‌یدی. یاشلیگیدن اېرگه اوزه‌تیلگن قیزچه شو پـَیتگه کېلیب، ۲۱ یاشگه کیرگن. او اوچ ییلدن بېری قؤل–آیاغی باغلـَنیب، آغیلخانه‌گه تشلنگن. «بو کثافتنی تیریکلیگیده قوریته‌من» –دېگن عبدالرحمان یخشیلب حکمینی اؤتکزگن. اونینگ جبریدن بو یاووزلیک و آلچاقلیک خبری تشقریگه چیقمه‌ی کېله‌بېرگن. قیشلاقداشلریدن کیم‌دیر شبهه‌لـَنیب، قیزنینگ تقدیری بیلن قیزیقه‌دی. آخری گلچهره‌نینگ کؤپ ییللردن بېری اېری تامانیدن آغیلخانه‌ده باغلب تشلنگنی خبریدن آگاه بؤلیشه‌دی. کونلردن بیر کونی عبدالرحمان‌نینگ جییه‌نی بو خبرنی گلچهره‌نینگ آته–آنه‌سیگه یېتکزماقچی بؤلیب، یؤلگه چیقدی. یؤلده کېله‌یاتیب، زمانگه اؤشه شبهه‌لنگن کیشی دوچ کېلیشدی. کؤزیگه قیزیق کؤرینرکن زمانگه: «اوکه مېن عبدالرحمان‌نینگ خاتینی گلچهره‌نینگ تاغه‌سی بؤله‌من، –دېدی بایه‌گی کیشی، بیر گپیم بار ایدی. یخشیلیک حقی–حرمتی خبرینگ بؤلسه اَیترسن! مَیلی‌می؟» –دېدی.

مَیلی سلام تاغه، شونداغمی؟ –دېدی زمان، –بیلسم اَیته‌من البتـّه.

– شو ایگمبیردی تاغه و بیگیم خاله‌لر قیزی‌نینگ داغیدن کوییب کباب بۏلدیلر. بیر نیچه ییلدن بیری قیزیدن درک یۏق ایمش. قیزینی کیچیکلیگیده عبدالرحمانگه ایرگه بیرگن–و، قالگنیدن خبری یۏق. بیز بیلن هم کیردی–چیقدی‌سی یۏق. سین عبدالرحمان‌نینگ اوییگه یقین ایمسمی‌سن مبادا؟ خبرینگ بۏلسه اَیتگین جان اوکم! یخشلیگینگنی قـیتره‌من.

– اونداغ بۏلسه اَیته‌من ایندی، ایشیتینگ بۏمـَسه هم: مین بیر کونی عبدالرحمان تاغه‌منیکیگه آغیلخانه‌گه ماللرگه اۏت، ییم–خشک بیرگنی کیرگنیمده، قیز باله‌نینگ اینگیچکه‌گینه ییغله‌گن تاووشی ایشیتیلگنده‌ی بۏلدی. مینی او یاقغه یۏلـَتمس ایدیله. تاغه‌م کیمگه‌دیر ظلم قیلگنگه اۏخشه‌دی. رزم سالیب یوره‌بیردیم. آخری بیلیب باقسم بو شو گلچهره ایکن. حیوانلر یانیده باغلب قۏییلگن خاتین اۏشه گلچهره ینگه‌م ایکنله. بۏلیب اۏتگن داستاندن خبریم یۏق. اونی قوتقزیش کیره‌ک. مینده‌گی گپ باری شو. تاغه‌م بیلمه‌سین تـَغین، مینینگ تیریمگه سامان تیقه‌دیله. راسه خونیک، ظالم و پیس آدمله اوله.

– سینگه رحمت اوکه شونچه معلوماتنی مینگه ییتکزگنینگ اوچون. هیچ کیم بیلمه‌یدی، خواطر آلمه. تینگری یارلـَقه‌سین سینی. بو گپینگنی باشیم کیتسه هم باشقه‌لرگه ییتکزمسلیککه سۏز بیره‌من. کۏنگلینگ تۏق بۏلسین اوکه!

۱۲

زمانگه توشونتیردی، زمان هم راضیلیک بیلدیردی... بو خبرنی ایشیتگن آته–آنه کویاوی عبدالرحمان‌نینگ اوییگه قره‌ب روانه بۏلدیلر. اوچ کیشی حاویلیگه باستیریب کیریب، اۏشه اَیتیلگن جایدن گلچهره‌نی تاپیشدی. بیراق عبدالرحمان اویده ایمسدی. یوزلشدیلر. آته–آنه قنچه‌لر ییغلب قیزینی قوچاقلب آلمه‌سین. قیزی آته–آنه‌سینی یخشی تـَنیمه‌یپدی. «بولر کیملر؟ نیمه‌گه کیلیشدی؟» –دیگن سوال گلچهره‌نینگ ایچیدن اۏتگن بۏلیشی ممکن. اینگ یامانی شو که، گلچهره

سۉزلـشیشنی اونوتیب قۉیگن. ساقاولرده‌ی[1] معناسیز غودورله‌یدی خلاص. گلچهره برماقلری بیلن بیر نرسه‌لرنی ایما–اشاره قیله‌باشله‌دی. شاشیلینچ روشده تیریک جسدنی بو یېردن آلیب کېتیشدیلر.

۱۳

گلچهره‌نی بېگیم خاله و اېگمببردی اکه‌لری‌نینگ اوییگه آلیب کېلدیلر. ۱۲ ییل آلدین بو خاندان‌دن چیقریلگن قیزچه هیچ نرسه‌نی اېسله‌ی‌آلمه‌یپدی. میېه‌سی بۉشب، قوریب، قـقشب قالگنده‌ی کۉرینه‌دی، منقورتگه اَیلـَنیب قالگن. بدنیگه کییمی یاپیشیب کېتگنیدن آنه‌سی قیزینی یووینتیرگنی تشنابگه آلیب کیره‌آلمه‌دی. باشلب بدنیگه اچّیق یاغ سوریب، سۉنگ یاپیشگن کییمنی تنه‌سیدن اَییریب آلیشگه کیریشدی. قۉل تېکیزگن سَری، گـَوده‌سیدن قان بیلن ایرینگ چیقه‌بېردی. کیر و افلاس کییمنی یېچیب آلرکن، بدنینی سوو و صابون بیلن یوویشگه علاج تاپیلمه‌دی. قانیگه بېلـَنیب یاتگن بېمار اوچ–تۉرت ساعت آنه‌سی‌نینگ قوچاغیده اېدی. شو آره‌ده کۉز آچیب، جیلمه‌یمه‌دی هم. نفس آلیشی تاباره سېکینلشه یاتگندی. تازه‌راق کییم کییدیریب، کۉرپه‌چه‌ده یاتقیزه‌میز، دېگن اۉی بیلن قیزینی یېردن اوزیب کۉترماقچی بۉلدی خاله. گلچهره‌نینگ سۉلیگن تنه‌سی ساوویی باشله‌دی. او چلقانچه‌سیگه[2] یاتگن یېریدن آخرگی مرته اره‌ّنگ کۉزلرینی یریم آچیشگه اولگوردی. شو چاغده او «قۉغیرچاغینی» اېسلب قالگن بۉلسه عجب‌مس. اونینگ یوره‌گی تېپیشدن تۉخته‌دی. نهایت گلچهره آنه‌سی‌نینگ بغریده منگو ساکنلیک قعریگه چۉکدی. کۉزلری اۉتمسلـَشیب قالگن بېگیم خاله اېسه ابدي اَیریلیق داغیده یانیشدن اۉزگه چاره تاپه‌آلمه‌دی.

---

[1] ساقاو: تیلسیز، گنگ، گنگه‌لک.

[2] چلقانچه‌سیگه (چلقنچه‌سیگه): آرقه‌نی یېرگه بېریب، چۉزیلیب، آسمانگه قره‌ب.

عبدالرحمان‌نینگ تویغوسی اؤیین-کولگی، خوش-خورسندلیکلردن بوتون بؤشب قالگن. او شونچه که ییرتقیچ طبعیتلی، خاصیتلی آدم. حکومتده‌گیلرنی الله قچان تاماغینی مایلب قؤیگن. جانیگه تېککنلرگه داریب، قرشی چیقر؛ «قاواغینگ اوستیده قاشینگ بار» -دېگن انسان‌نینگ پېشانه‌سیدن دریچه آچمه‌ی قؤیمه‌یدی. آرقه‌سی تؤله. اویده‌گی، تشقریده‌گی حیاتی اَچیب بؤلگن. عایله‌سیده‌گیلردن کیمنی اَیه‌مس؛ شعوری یره-گزه‌کلرگه چؤنگ میدان بؤلیب قالگن. قربانلردن بیرگینه گلچهره‌نینگ اؤزی چیقدی. قالگنلریدن خبر یؤق. تېمیر قؤیونده حس-تویغو، رحم-شفقت و آدمي‌لیک نیمه قیلسین؟ عبدالرحمان اېرکین حیات بغریده دَور-دوران سوریب یوریبدی. گلچره‌نینگ آته-آنه‌سی: «کونی قچان بیترکن؟» -دېگن خبر ایلینجیده.

(حکایه قـَیته ایشلندی)

۱۹۸۸- ییل، شبرغان

ییر اۉپگن برماقلر

ییر اۉپگن برماقلر

ییگیرمه سکـّیز ییلدن بیری، همراه‌قول ولی‌جان‌نینگ ایشیگیده دهقان. ولی‌جان ایسه، جلاییرنینگ بای‌وچـّه غلجَیی‌لریدن بۉلگیچ ایدی. او تخمین یوز چقیریمچه‌لیک نرده ییرلشگن شۉر دریادن شهرگه کیلیب، حکومت دستـَگی ایله اۉزبیکلردن سیر حاصل ییرلرنی سریاغده‌ی بۉلیب-بۉلیب، اۉز آتیگه قباله قیلیب آله‌بیرگن. اوچی-قیراغی کۉرینمس کیتگن باغ-راغلر، ایکینزارلر حاصلینی ییغیب-تیریب آلیش اوچون محلی آدملرنی اۉزیگه ییتیم-دهقان، خذمتگار قیلیب آلگندی. غلجـَیی‌لرنینگ خانی بۉلمیش ولی‌جان پینـّاس[1] چۉل، تـقیر ده‌یمه، دال-درخت‌سیز شۉر دریادن باله-چقه‌سی، اوروغ-ایماغی بیلن شیرین تگاب اولوسدارلیگیگه تیز-تیز اینیب تورر؛ بی‌پایان ییر و مـُلکلریدن خبر آلر ایدی. اولکن بایلیک آرتدیریب، شهردن اۉزیگه قطار-قطار دوکانلرنی ساتیب آلیب ایگه‌لیک قیلردی؛ محلی آدملرنی قۉی، ایچکیلر بیریب بۉینیگه‌چه قرضگه باتیرگن؛ کیشیلرنینگ ساده‌لیگیدن فایده‌لـَنیب، قیلر ایشینی قیلیب نانی یاققه باتگن زاده‌گانلردن؛ انیقراغی، حکومت‌نینگ آغزینی تحفه-تارتیقلر بیلن یاپیب تشلگندی. مهمانلیکلر اوییشتیریب زۉره‌وانلیکنی اوچیگه چیقرگندی.

[1] پینـّاس: هیچ نرسه کۉکرمه‌یدیگن جای، قورووق صحرا، چۉل.

همراه‌قول بۉیی پستک‌کینه، کیچکینه آدم، قاره‌چه‌دن کېلگن ۶۳ یاشنی اوریب بۉلگن کیشی اېدی. اونینگ توروش-تورمیشی محنت بیلن قاریلیب کېتگندی. قویروغی یېر ایسکه‌مس بونده‌ی چه‌پیر و اېچیل آدم حیاتده کمدن کم اوچره‌سه کېره‌ک. کۉسه ساقال، سلّه‌سینی پېچ قۉیمسدن اۉره‌یدی. جغ تیشلری توشیب کېتگن، ارپه-ته‌ریق نان-زاغاره‌نی سووگه باتیریب زۉرغه تمشه‌نردی. آزغینلیکدن یناقلری تشقریگه بۉرتیب چیققن، اېتی إیچکریگه تارتگن، آیاقلریگه لونجی یولوق[1] چاروق ایلردی. یۉل-یۉل بۉز[2] گوپپیچه‌سی اونـّیقیب، تیزه، تیرسکلریدن ماموقلری ایلویره‌ب توررردی. کۉزلری کیرته‌ییب ایچکریگه کیریب کېتگن، رنگ-توسی قویاشده تابلَـنیب قاره‌یگن، قۉلیدن گـَورانه[3]، اېلکه‌سیدن بېل توشگنینی هیچ کیم اېسله‌ی‌آلمسه کېره‌ک. خاتینی تاشبدل خاله ایش-محنت بابیده اېری‌نینگ اۉزگینه‌سی. بیراق تۉله‌دن کېلگن، جرّار، تاووشلری جرنگلب تورگیچ بیر صولتلی خاتین. تـَنیش-بیلیشلری همراه قولنی همراه چال هم دېب چقیرردی. همراه چال‌نینگ ایکـّیته اۉغلی، بیر بېوه قیزی بۉلیب، اوچ نیبره‌سی بار اېدی. اوزاق ییللردن بویان ولی‌جان قۉلیگه قره‌یدی؛ همه‌سینی قۉشیب حسابلَـسه سهل کم اۉتـّیز ییلدن بېری ولی‌جان مالدار اېشیگیده. همراه قول‌نینگ ولی‌جانگه دهقان بۉلیب توشگنیگه سبب، اۉشه-اۉشه مال-مـُلکیدن اجره‌لیب، قره‌م بۉلیب قالگنی و بېلینی بوککن کمبغلچیلیک اېدی. همراه قول اصلیده یشب کېله‌تورگن جاییدن اۉن قیشلاق نریده توغیلگن؛ ولی‌جان بویاقلردن یېر-مُلک آلگندن سۉنگ کۉچیریب کېلگن. همراه چال ولی‌جان بیلن تـَنیشیب، آلدی-بېردی قیلیب یورگنیدن کۉپ اۉتمه‌ی، قۉقـّیسدن بیر کونی همّه نرسه‌سیدن اجره‌لدی قالدی. قنده‌ی قیلیب دېگنده:

---

[1] یولوق: یولیب تشلنگن، یولیب آلینگن، اوزیلگن.

[2] بۉز: خام پیشیتیلگن پخته اېپدن قۉل دستگاهیده تۉقیلگن متاع.

[3] گـَورانه (گاوران): مال، قۉی و باشقه حیوانلرنی هـَیده‌ش اوچون ایشلـَتیله‌دیگن اوزون یۉغان تـَیاق.

بیر کونی دفترچه آچیلیب، حساب-کتاب قیلینگچ، میداننی هیچ نرسه بیلن تۉلدیریب بۉلمه‌دی. درّاو همراه قول‌نینگ بیر پَیکال باغی قرضگه حسابلب آلیندی. ده‌یمه یېرلر، کېپن قۉش هۉکیز، دره‌نغیلله‌گن حاویلسیدن هم اجره‌لدی. شونده هم تۉلاولرنینگ یریمی اوزیلمه‌ی قالدی. آخری، تۉقّیز یاشلی قیزچه‌سی نار خالنی هم حسابلب آلدی. بو تراژیدینی تیلگه آلیشدن قلمنی تیتراق باسه‌دی. آنه‌نی چیرقیره‌تیب، قیزینی ایزیللَتیب جلاییرگه آلیب کېتگنی بیر قوم اوچون کتّه ماتم ایدی. ییغلَمه‌گن کتّه-کیچیک قالمه‌دی. تون قاره ساچینی یاییب، عزا آلگنده‌ی گۉیا. اۉشه کونی بغیرلر سۉکیلدی[1]؛ قیامت قۉپدی؛ زمین و زمان ماتم توتگنگه اۉخشردی. هه، اۉشه کونی قوم هوا اۉرنیده غم-قیغو یوتیشدی؛ آش-آوقت اۉرنیده زهر-زقوم یېدی، ایچدی. باشلر یاستیققه ایمس تاشگه اۉراغلیق سیم-تیکنگه قۉییلدی. اۉشه کېچه‌سی ایتلرنینگ غـېپشینیب هوریشلری، مونگلی هولیشلری قنده‌یدیر ناخوشلیکدن درک بېریب توریبدی. جانوارلر هم همه نرسه‌نی بیلیب، اۉز وفادارلیگینی اظهار قیلیشگن بۉلسه‌لر نې عجب! مچیتده نماز اۉقیشگه ییغیلیشیب تورگن تومنات قیشلاقداشلر آره‌سیدن:

«باش کۉتریب یورگوده‌ی بۉلمه‌دیک؛ شرمنده‌لیک! اۉزبـَکنی ناموسی کېتدی!» – دېگن کویونچک سۉز خالق صوفیدن چیقدی... نفسلر ایچگه اۉره‌لدی. «ایرکک ناموس‌نینگ قلقانی؛ ملت اوچون، ننگ و ناموس اوچون کېتسه کېتسین بو جانلر!» –دېب ییگیتلردن مراد اۉرته‌گه چیقدی. کیمدیر: «اۉزینگنی باس باله! بوتون قیشلاقنی قیریب گـُمدان[2] قیله‌دی بو ظالم باسقینچیلر» –دېب آره‌نی ساووتدی.

مېن اۉشنده چمه‌سی اۉن بیر یاشیمده ایدیم، جانیم چیمیرلب کېتدی؛ ییغلب یوباردیم؛ خۉرسینیب-خۉرسینیب، «قۉلیمگه ملتیق بېرییله، مېن آته‌من دشمنی» –

---

[1] سۉکیلدی: المگه باتدی، ویران بۉلدی.

[2] گـُمدان: گم، یۉق بۉلیش.

دېب اویاق–بویاققه تلپینگنیم اېسیمده. آتم–آنم: «بارمی‌سن اي خدا! بو ظلملرنی کؤریب نېگه تاش قیمه‌یسن اي پروردگار!» –دېیه آسمانگه قؤل کؤترگنی همان یادیمده توریبدی. خلق ناموسینی تارتیب آلیب کېتیش حادثه‌سی اؤته آغیر بؤلرکن؛ چاره تاپه‌آلمه‌گن ملت باشینی قویی سالیب یم–یم کؤز یاشی قیلیشدن اؤزگه علاج تاپه‌آلمه‌دیلر. نار خالنی اېمس–غلجـَیی‌لر اولوس‌نینگ جانینی سوغوریب کېتیشدی.
بو اؤشه ییلگی اوچینچی واقعه اېدی. بوندن کېین هم بیر نېچه مرته قیزلرنی قرضگه سنـَب آلیب کېتیشلر بؤلیب توردی. قان یوتیب بؤینیگه یوک بؤلیب یاتگن قرضینی اوزیش اوچون همراه قول بوندن بویاغی ینه نېچه ییل پېشانه تېری تؤکیشی کېره‌ک – بونیسی هلی بېری قارانغی!
سېر مغیز، قیپ–قیزیل تؤنیب باشاقله‌گن بوغدایلر یېتیلیب، یېرگه اېگیله‌ی دېب توریبدی. اؤراقلر قـَیره‌ب قؤییلگن. همراه قول‌نینگ قؤلی بؤشـَمه‌ی توریبدی. وقت تاپیشی بیلن–آق، بوغدای اؤریشگه کیریشه‌دی. باله–چقه‌نی باقیشگه یېترلی رزق–رؤزینی انه شو یېردن تېریب آلیشگه امیدینی باغلب قؤیگندی...
...هفته‌نینگ باشیدن بوغدای اؤریشگه کیریشیلدی. عایله‌سی بیلن بیرگه‌لـَشیب، قاوده‌لب قؤییلگن بوغدای اؤریملرینی تـَشیب، اوچ هفته دېگنده چمه‌سی ایکـّی–اوچ آدم بؤیی قیلیب اوییلگن[1] اولکن خرمان تخلنه‌دی. قویاش‌نینگ جزیرمه نورلری آستیده، ناوقانچیلر یېلیب–یوگیریب، سینیب یاتگن بوغدای باشاقلرینی تېریشر اېدیلر. انگـَره‌ده سیگیر، بوزاق، مال–حال اؤتلب تورر اېدی.
اؤشه پـَیت همراه چال خاتینی تاشبدل خاله بیلن هاردیق چیقرگنی بیر زوم اؤزلرینی پخال کؤلنکه‌سیگه آلیب، غیبتلردن گپ قوریشدی؛ گپ آره‌سیده مېش[2] سوویدن بیر جامنی تؤلدیریب، نوبتی بیلن سیمیریب، سیپقریب ایچیشدیلر. کؤککه بؤیی چؤزیگن

---

[1] اوییلگن: اوستمه–اوست قـَلشتیریب، بیر یېرگه تؤپلب قؤییلگن، ییغیلگن.
[2] مېش: سوو، قیمیز و شو کبی سویوق نرسه‌لر سالیب قؤییله‌دیگن، تـَشیله‌دیگن تېری؛ سـَناچ.

خرمان، کۉزلرنی قوۉانتیره‌دی. «جۉجه‌نی کوزده سنه» –دېگن مقال انابتگه آلینسه، همراه چال‌نینگ اولوشی قنچه بۉلیشینی آلدین بیلیش قیین اېمس. خرماننی بایلر بنده‌لرده‌ی اېمس، خداده‌ی بۉلیشه‌دی. خام چۉت قیلیب، اوییلگن خرماندن قنچه اولوش تېگیشینی بیر چمه‌لب کۉریشدی اېر–خاتین تـَغین ایکـّاولان:

– قیشیمیزگه یېتگوده‌ی دان تېگرمیکن؟ آته‌سی، –دېب سۉره‌دی تاشبدل خاله اېریدن.

– امیدسیز شیطان، –دېدی همراه قول قۉلینی پېشانه‌سیگه توتیب، –خاتین! اۉزی شو ییل یخشی حق آلرمیکنمن، دېدی گمان‌سیره‌گن بیر کیفیتده.

– نېچه‌دن بیر حق آله‌سیز آته‌سی؟

– همیشه‌گی‌ده‌ی، یتـّیدن بیر حق آله‌من–ده، نصیب بۉلسه آنه‌سی؟

– نیمه دېگنیز، مونداغ توشونتیریب اَیتینگ قنی؟

– خاتین، دهقانچه‌سیگه قیلیب اَیتسم، مېن ینچیلگن منه شو تیّار بوغدایدن یتـّیدن بیر اولوش آله‌من. بو دېگنی یتـّی قاپدن بیر قاپی مېنیکی بۉله‌دی؛ مېنگه تېگه‌دی کمیده.

– اېسکی قرضلریز تـَقاوی آلگنلریز–چی، اولرنی کیم اوزه‌دی؟

– ولی‌جان بو ییل انصافگه کېلیب، آدمیلیگی توتیب قرضینی آلمسدیر اخر! شونچه ییللیک محنتیم کۉزینی توتمه‌یدیمی؟

– کۉریب توریب‌سیز، یاپینر–تۉشه‌نریمیز هم اېسکیریب، ساپ بۉله‌یازدی چال. باله–چقه‌نی کیینتیریش دېگن تشویش بار آلدینده هلی. یخشی–یامان کونلر دېگنده‌ی.

– پېشه‌نه‌ده یازیلگنی بۉله‌دی خاتین.

– سیزگه ایچیم کویه‌دی، –قرسی‌نینگ اوچی بیلن کۉز یاشینی اَریترکن، –کېچه دېمه‌ی، کوندوز دېمه‌ی، ییل اۉن ایکـّی آی جان بېریب ایشله‌یسیز–و، تاپگنیز

قرضیزدن آرتمه‌یدی، بیر قاپ بوغدای یا یېته‌دی یا یېتمه‌یدی، –دېدی تاشبدل خاله اېریگه تیکیلیب.

– نیمه قیله‌ی آنه‌سی؟ بنده‌گه بنده‌من–ده!

– شو اوروغی قوریگور غلجـَیی‌لر کېلمسدن آلدین یخشی‌گینه حیاتیمیز بار اېدی. اۆزیگه تۆق بۆلیب یشه‌گنمیز–کو. قیشلیک اوچون بۆرداقی باققنمیز؛ مه‌ییزغال تۆلدیریب مه‌ییز آلردیک اۆشه پـَیتلر؛ اویلر تۆلدیریب قندیل‌ده‌ی–قندیل‌ده‌ی قیلیب اوزوم آسیب سایه‌گی مه‌ییز آلردیک؛ پالیزلردن تربوز–قاوون‌نینگ کېتی اَریمسدی؛ خاوازه‌لر[1] تۆلدیریب تاییی اوزوم آسگنمیز؛ کۆزه‌لر تۆلدیریب شیننی قیلردیک. قاق گۆشتلرگه‌چه غملب قۆیردیک. خومره‌چه‌لر[2] تۆله قـیماق، سوت و قـَتیق، سریاغلرنی اَیتمه‌یسیزمی؟ قنی اېندی دورکون–دورکون اۆشه زمانلر، قنی؟ یالغان اَیتگنده‌ی بَری اونوت بۆلدی–یوو.

– بو کونلر شۆر پېشانه‌میزده یازیلگن اېکن، تارته‌میز اېندی خاتین.

– حکومت اَوغانلرنیکی، اۆزبـَی‌نی سنه‌سینی هیچ کیم اۆقیمه‌یدی. بو خلق معلم، سرکاتب بۆسه یم کتـّه گپ. امیدیمیز یۆغ اۆزبـَی‌لرنی باش یلنگلریدن.

– تۆغری اَیته‌سن خاتین اۆزبـَی‌نی اۆقیتیب منصبدار قیلیب بۆمس اېکن، مېن شو فکرگه کېلدیم.

– ینه گپلریمگه کۆنگلیز چۆکمه‌سین آته‌سی. باریزگه قووانه‌من، یۆغیزگه کویینه‌من، خاتینیزمن اخر. سیزنی کۆپ اۆیله‌یمن–ده. بار–یۆغیزنی شو کېلگیندیلرگه تاپشیریب قۆیدیز برکه تاپکور. بیر اۆیلب باقینگ–ده! بو یاغی قنداق بۆله‌دی؟ آلدی–کېتیزگه قره‌مه‌ی ایش توتمه‌دیزمی اۆزی؟

---

[1] خاوازه (خوازه): قیشده اوزوم آسیب قۆییله‌دیگن ایشکام، پنجره؛ تاکلرنی کۆتریب قۆییش، تره‌ش، یاییش اوچون پایه و بغزلردن بلند قیلیب قوریلگن یای‌سیمان سۆری؛ وه‌لیش.

[2] خومره‌چه: قـیماق ایدیشی، کیچیک کۆزه‌چه.

– مېنی سوادیم بؤلمَسه؛ حمایه‌چیدن یاریب یالچیمه‌گن اېسم؛ بو یاغی اېندی کؤپچیلیک‌نینگ باشیگه کېلگن سودا بؤلسه؛ «زمان زؤرنیکی، تماشا کؤرنیکی» – دېب یشه‌ی‌بېره‌میزده آنه‌سی. نیمه قیله‌میز بیزنی یوزه‌گه آلیب چیقه‌یاتگن اؤقیمیشلی‌لریمیز یؤق. اؤزبـَی‌نی هؤکیزنی دُمیگه باغلب قؤیگن اېکن پروردگار.

– باشیم شیشیب کېتدی خاتین، شو داستانلرنی یازغیرمه‌گین.

– اؤرگیلیب کېته‌ی سیزدن، بیر گپ اَیته‌یمی؟

– اَیت گپینگ بؤلسه، اَیت، ایش قالیب کېتدی!

– راستینی اَیتسم، اؤزبېکلریز آغزی پلوان، مقتنچاغ؛ غیرتی یؤغ اېکن اولرنی. شونچه‌لیک تومنات اؤزبېک اوستیدن بیر هاووچ دغه‌لر حُکم یورغیزیب تورسه–یه؛ آدملرنینگ مال–ملکلرینی تارتیب آله‌بېرسه، قرضیگه حسابلب گؤدک قیزلریگچه چیرقیره‌تیب آب‌کېته بېرسه، بو نیمه دېگنی؟ شرمنده‌لیک اېمسمی؟ اېشیتیشیمدن بیر بیزنینگ اولسواللیگیمیز اېمس، اؤزبېکلر یشه‌یاتگن برچه ولایتلرده احوال شو اېمیش؟! بولر کون سه‌یین اورچیب باره‌یاتیر؛ همه یاغنی باسیب کېله‌یپدی دېیشه‌دی قؤنی–قؤشنیلر.

– تؤغری اَیته‌سن آنه‌سی؛ حکومت شولرنی قؤلیده. تېگیرمان تاشینی ایسته‌گن تامانگه اَیلنتیریب یاتیبتیله.

– اخ اېی! بیز خلق اؤقیشگه اهمیت بېرمه‌ی، پاده‌نینگ، مال–حال‌نینگ آرقه‌سیدن توشیب خطا قیلماقده‌میز. همّه گپ انه شونده آته‌سی.

– اولرنینگ قؤللریده «نظامنامۀ ناقلین (کؤچمچیلرنی حمایه قیله‌دیرگان یارلیق/بویروق خط)» بؤلگن. بو ایش بوندن سکسان–تؤقسان ییل آلدین باشلنگن بؤلسه، بویاغی دوام اېته‌دیگن کؤرینه‌دی، خاتین!

– مېن بو رحمسیزلرنینگ ایچیده قندەیدیر قاره کوچ یاتیبدی، دېب اؤیلەیمن. بولر آلدیده انسان حیاتی بیر پول. حیاتنی قدرلـَمەی، زؤرەوانلیککه بېل باغلەگنلردن قؤرقماغ کېرەک. بوندن بدترراغیدن اسرەسین آتەسی، –دېدی تاشبدل خاله.

قاق یاز پـَیتی. همراه قول تاغه قاره سحردن هؤکیزلرنی قؤشیب، خرمان ینچیشگه توتیندی. کېتیدن چاپر باغلب، بیر هفته دېگنده خرمانّنی ینچیب، قیپ–قیزیل بوغداینی چاش[1] قیلیب قؤیدی. قویاش باتمسدن ولیجان هم شاتیرلری[2] بیلن خرمان اوستیده پیدا بؤلیب قالدی. آق سلـّه اؤرەب، اوزون پېچ قؤیگن ولیجان چاش قیلینگن بوغدای اوستیده توریب: «قنی، دعا بېرینگ آخینیم» –دېدی اؤز تیلیده، ملا جلالگه تاماغینی بیر–ایکـّی قاقیب، اؤدەغـَیلب یوز بوررکن. ملا جلال اېسه هاووچلرینی کتـّه آچیب، قؤللرینی یؤقاری کؤترگنچه قبلەگه قرەب اوزوندن–اوزون دعالردن آلدی:

– یرەتگن پروردگار! خانیمیزنینگ سایەسینی باشیمیزده بر دوام توتگەیسن. الهیم ولیجاننینگ دستورخوانی مؤل–کؤل بؤلیب، دولتینی بوندن هم زیاده اَیلەگەیسن. خانیمیز آلسین الهیم، آلدیرمەسین. کؤپنینگ دعاسی ایله باشی آمان، کؤرگن توشلری اؤنگیدن کېلەبېرسین. منه بو کؤریب تورگنیمیز چؤغدەی یلتیللب تورگن بوغدای خرمانی برکەلی بؤلسین. الهی خانیمیز اېشیگیده، همراه قولگه اؤخشەگن یخشی–یخشی خذمتگارلرنی حاضر و ناظر توتگەیسن. نـَوقانچیلر، کېپسنچیلر[3] قنی قؤل کؤترینگ – آمین یارب العالمین! –دېدی. ملا جلالنینگ تأثرچن سؤزلری برچەنی اېریتیب یوباردی. مچیت امامی، پادەبان، دلّاک، سووچی، دەبک[4]، گؤرکاو، یووغیچ، تیلمچیلر و بَری ییغیلیشگنلر بیر آوازده قؤل کؤتریشیب دعا قیلدیلر.

---

[1] چاش: لیمـّا–لیم، لیق تؤله؛ تازەلنگن غلـّه، پخته و شو کبیلرنینگ خرماندەگی اویومی، اوییلگن غلـّه، خرمان.
[2] شاتیر: آدملر آلدیدن یورەدیگن جرّار آدم.
[3] کېپسن (کپسن): خرمان کؤتریلگنده کمبغللرگه بېریلەدیگن صدقه–سییلاو.
[4] دەبک: اربابنینگ یاردمچیسی.

ولی‌جان اؤرته‌ده توریب، کېپسنچیلرنی بیرین-کېتین آت توتیب چقیریشنی ملاگه بویوردی. یوزلری لؤپـّه چیققن جؤجه خورازگه اؤخشب مـَی بېریب تورگن ملا جلال غاو، سرغه‌یگن کیر ساقالینی کفتیگه ایشقه‌لب تیلگه کیردی:

- بیرینچی بؤلیب، ارباب‌نینگ آدمی کېلسین، -دېدی ملا.

- لببـَی، -دېیه آلدینگه چیقدی اؤرته یاشلی قاتمه‌دن کېلگن بیر کیشی.

- اربابگه بیر یریم غلبیر بوغدای بېریلسین، -دېدی خان.

قنی اېندی میراب کېلسین، -دېدی ملا جلال.

- میرابگه بیر غلبیر بوغدای، -دېدی ولی‌جان.

دلّاک کېلسین، -دېدی ملا.

- یریم غلبیر بوغدای بېریلسین بونگه، -دېدی خان.

- پاده‌وان دېب چقیردی، -ملا جلال.

- بونگه چارک غلبیر بوغدای، -دېدی ولی‌جان.

گؤرکاووووو! -دېدی ملا جلال.

- هوو، -دېدی قؤل قاووشتیریب تورگن بیر کیشی بیردن اؤرنیدن سپچیپ توریب.

- بونگه یم یریم غلبیر بوغدای بېریلسین، -دېدی ولی‌جان.

آخرده کېپسنچیلرگه یم کپـّه، هاووچ قیلیب، بوغدای ترقتگن بؤلدی ولی‌جان اودوم بؤییچه. بوغداینی اؤلچشدیلر. میدانده اؤممه[۱] قیلیب قؤییلگن بوغدای یوز قاپدن آشه‌راق چیقدی. بیر یریم قاپدن سهل کؤپراغی نق همراه قول دهقانگه تېگیشلی بؤلدی.

منه بو قاپلردن (همراه قول اولوشی بؤلگن قاپلر) بیرته‌سینی سېن آب‌باره قال، -خودّی سخاوت قیلگنگه اؤخشب، -دېدی ولی‌جان همراه قولگه قره‌ب.

[۱] اؤممه: ییغیلگن، چاش، تؤپلنگن، اوییلگن.

– برماغیمنی بیرته‌لب، یېرگه قـَده‌ب چیققنده‌ی قیلیب، بوغدای اېکسم–و، اولوشیم بار–یاغی شو بیر یریم قاپ بوغدای بؤلسه انصافدن بؤلمس، –دېدی همراه قول بلندراق تاووشده اؤکینیب–اؤکینیب آه تارتدی. شو تاپده، «اوزون ییللردن بېری کېکیرتـَگینگ‌گه‌چه کؤمیلیب یاتگن قرضنی قچان تؤله‌یسن آشنه! یا اېس و گمانینگده اېمسمی هلی؟» –دېدی غضب ایله قاوواق سالیب تورگن ولی‌جان. اونگه‌چه ملا جلال اؤرته‌گه توشیب، دلالت قیلماقچی‌ده‌ی بؤلیب بیر نیمه‌لرنی گپیرگن بؤلیب دؤریلله‌دی:
– هی هی! خاننی خفه قیلیش آدابدن بؤلمس همراه قول. بو ایشینگنی الله یاقتیرمه‌یدی؛ بېتگه چاپر بؤلمه، اؤزینگگه یخشی بؤله‌دی. بیزنینگ قیشلاغیمیزده خانلرگه حرمت قیلمه‌گن آدم‌نینگ کاسه‌سی آقرمه‌گن، شونی زنهار اېسدن چیقرمه‌سنگ بؤلگنی –دېدی ملا جلال.
همراه قول شونده اؤرنیدن توریب، اېتـَگینی بیر سیلکیب قاقتدی–ده؛ باشیگه، کېلیب تورگن بلانینگ آلدینی آلماقچی بؤلدی شېکیللی؛ چاپانینی قؤلتیقلب، مونگلی قیافه‌ده، بیر تیشلم نانگه دیده‌سی زار بؤلیب تورگن باله–چقه‌سی تامان یؤل آلدی. تاشبدل خاله‌نینگ بو ییلگی دهقانچیلیکدن امیدی کتـّه اېدی. همراه چال کؤزلری غیلقه یاش، یلنگ تؤش قیشلاققه یؤل آلدی. و آیاق اوستیده توریب، «تنگریگه تاپشیردیم سېنی ولی‌جان. قیامت کونی مېنینگ قؤلیم سېنینگ یاقه‌نگده! –دېگنچه سلـّه‌سینی یېرگه اوریب قرغه‌دی...

(اوشبو مشق درجه‌سیده بیتیلگن حکایه ۱۹۸۰– ییلی، میمنه شهریده بیلگن تیلیمده قلمگه آلینگندی. و شو خامه‌کی متن بیر آز ایشلاو بېریب، نشر قیلینماقده)

تهمت

تهمت

انقلاب. بو قاره کون‌نینگ باشلنگنیگه اېندی یېتّی ییل بۉلیب اېدی. بیر تامانده شوروی – اوچماخ[۱]، تاپینیشگه[۲] قبله؛ ینه بیر تامانده جهاد اَلنگه‌سی، آرتیده امیریکه –عام پناه. انقلاب تانگیدن باشلب شورویگه باریب، اۉقیب کېلیش همان اَوجیده. اَری اویه‌سی قۉزیگنده‌ی همّه‌نینگ ایلینجی ساویتلر مملکتینی بیر باریب کۉریش. مینگ–مینگلب طلبه‌لر سېل‌ده‌ی شمال تامانگه قره‌ب شاشه‌یاتگن کونلر. قوت‌می، قوت‌سیزلیکمی، تصادف‌می بو حکایه‌نینگ راوي‌سی مېن هم طلبه‌لیک مقامیگه اېریشدیم...

یورت ساغینچیمی، خاملیکمی اوچ ییل اۉتیب، اۉیلـَمه‌ی–نېتمه‌ی مېن هم ایکّی آی تعطیل بهانه، یۉل خرجتیگه اقچه‌م بۉلمسه–ده، وطنگه آشیقیبمن. قـَی یېرگه باره‌من؟ نیمه یېب–ایچه‌من‌نی اۉیلـَمه‌ی، شیلـّینگنی بیلـّینگ قیلیبمن–ده. هلی یۉلگه چیقمسدن واکزلده[۳] بیتـّه‌سی بیلن تـَنیشیب قالدیم. او هم مېنگه اۉخشه‌گن محصل اېدی. آختریب یورگن آدمینی تاپگنده‌ی کېلیب مېن بیلن قویوق احوال سۉره‌دی. یانیده بیر اۉرتاغیم بار اېدی. بو وطنداش‌نینگ حقیقي اسمینی بیلمه‌دیم.

---

[۱] اوچماخ: جنت، بهشت.

[۲] تاپینماق: سیغینماق، سجده قیلماق، باش اېگماق.

[۳] واکزل: یۉلاوچیلر و ترانسپورتگه خذمت کۉرسـَتیش اوچون مۉلجللنگن بنا، بنالر مجموعی، ترمینال.

اۉشنده بیر ایکـیّته‌سی طوفان، دېب چقریگندی. طوفان اۉرتاغینی بلا، دېب چقیرردی. یۉلداشلریم‌نینگ بیری طوفان، بیری بلا اېدی. تیرېن‌ده[1] اۉتیرب یۉل آلدیک. تقیر-تقیر قیلیب، قطاریمیز چېگره‌گه یقین شهرگه یېتیب کېلدی. طوفان و بلا بیلن یۉلده آبدان تـَنیشدیک. اویاق بو یاقدن گپ-گورونگ قیلیب کېلدیک.

یۉل یوریب، یۉل یورسک هم مۉل یوریب، کېچقورون ساعت اۉنلرده شهر مهمانخانه‌لریدن بیریگه کېلیب قۉنیم تاپدیک. جزیرمه قویاش تفتیدن شهر زۉرغه نفس آله‌یاتگنده‌ی گۉیا. هیریلـّه‌گن شمالدن درک یۉق. قوشلرنینگ چوغور-چوغوری هم تینگن. کېچ اېسه-ده، هنوز تاوه‌دېک قیزیگن اسپالت یېرلر و بنالر دېوارلریدن قویاش‌نینگ قیزیمه‌سی کېتگنیچه یۉق. اطرافنی قارانغیلیک چولغب آله‌ی-آله‌ی دېگنده جاده-یو کۉچه‌لر چیراقلریدن تېوره‌ککه ساچیله‌یاتگن یالقینلر تون اۉرتوگینی کۉککه ایتـَره‌یاتگنده‌ی توییلردی. شو پـَیت تینچ شهرده آدملری جۉشقین و امیدلی حیات قوچاغیده تین آله‌یاتگندی. آشخانه، کافیلر آچیق؛ سقلین سوولر، باغ و راغ گۉشه‌لریده یاش-ییگیت قیزلر قووناق موسیقه‌لر تینگلـَشیب، بیر-بیریگه تیلک تیلـَشیب، قدح کۉتریشماقده اېدی. اولر شیره کیف، مَی سرخوشلیگیدن سېوینچلری ایچیگه سیغمه‌ی، بیر-بیرلریگه قـَیناق قوچاق و تاتلی اۉپیچلر هدیه قیلیشماقده اېدی...

سیلـّه‌م[2] قوریگنیدن، نیمه دیمیقیب یاته‌من‌می، دېب مهمانخانه‌گه کیریشگه یوره‌گیم بېتلـَمه‌یپدی. میزغیب آلیشگه مداریم یۉق، هوا هم یېتمه‌یاتیر اېدی. دیمیققن هوا آستیده اۉتگن-قـَیتگنگه تېلموریب اۉتیره بېریش هم جانگه تېگدی. برداشیم ساپ بۉلدی. آخری مهمانخانه ایچکریسیگه کیردیم. قۉشخانه‌چیدن آچقیچنی[3] آلیب، آلتینچی قـَوه‌تگه کۉتریلدیم. باره سالیب تختگه اۉزیمنی آتدیم.

---

[1] تیرېن: رېل.

[2] سیلـّه‌سی قوریماق: کوچ-قوتی کېتماق، نهایتده چرچه‌ماق، تینکه-مداری قالمسلیک.

[3] آچقیچ: کلیت.

آتدیم–و، پشّه‌لر رقصی باشلندی. قازانده قاوریلگن بوغدای‌دېک پتیرده‌یمن. چرچاقدن کؤزلریم اویقوگه ایلینیبدی اېکن. دېرزه پرده‌سی‌نینگ تیرقیشیدن خانه‌گه سیزیب کیره‌یاتگن قویاش نورلری چککه‌منی سیلب یاریتگندی بؤلدی. اېتیم جیمیرلب، سېسکه‌نیب اؤرنیمدن توردیم. یخشی تؤییب اویقو آلدیم دېب اَیته‌آلمه‌یمن. قره‌سم وقت اللـه محل بؤلگن. کؤپریکدن اؤته‌آلمه‌یمن تـَغین، دېیه درّاو نرسه‌لریمنی ییغیشتیریب، ایخچم‌گینه بکسیمنی اېلکه‌مگه آسدیم–ده، هوا ایسیمسدن تېبره‌ندیم. بؤساخه هتلب تشقریگه چیقیشیم بیلن غیرّ اېتیب مسافر تـَشیووچی سروېس هم کېلیب قالدی. بیز ستودینتلر (طلبه‌لر) اؤریندیقلرگه اؤتیریب آلدیک، بیر آز اؤتیب سروېس قؤزغلدی. بیزنی ییگیرمه بېش دقیقه‌چه یؤل یوریب، باجخانه[۱] آلدیگه کېلتیریب توشیردی. نوبتگه توریب باجخانه تېکشیرووید‌ن اؤتدیک. کؤپریکنی کېچیب، بندرگاه‌گه کېلیب توشدیک. دریا یاقه‌سیده بنا اېتیلگن بو شهر باشقه بیر قیافه‌ده. ایکـّی خلق اؤرته‌سیده‌گی مدنی تفاوتلر یقـّال کؤزگه تشلـَنه‌دی. قوم کؤچکیسی یؤلنی تؤسگنی باعث بیرار ساعتچه قالیشگه تؤغری کېلدی بو یېرده. کون قیزیگندن قیزیماقده اېدی. دریانینگ سلقین سوولری تره‌ته‌یاتگن مه‌یین ییل بیزگه‌چه یېتیب کېله‌آلمه‌ی سرابگه اَیلنیب کېتر، قوم تؤزانلری قویونلـَشر[۲]، کتـّه–کتـّه یوک مؤترلری‌نینگ بوغروق توتونلری یؤلنی کؤزدن آلیب قاچه‌دی. یولغون[۳] و سکساوول‌زار[۴] آره‌لب، اېچکی اېمرلرنینگ پشیللب چاپیب یوگوریشلری غلطی منظره حاصل قیلگن. یؤل باسیب بارماقده‌میز، بیر یریم ساعت

---

[۱] باجخانه: گمرک، باج آلینه‌دیگن جای.

[۲] قویون: قتـّیق اویورمه‌لی شمال، اویورمه؛ شدتلی یاغین، طوفان.

[۳] یولغون: گـُلی مـَیده، آقیش، مـَیده برگلی بوته.

[۴] سکساوول: شؤره‌زارلر عایله‌سیگه منسوب، مرکزي آسیانینگ شؤره‌خاک و قوملی چؤللریده اؤسه‌دیگن، برگی یخشی رواجلنمه‌گن بوته یاکه درخت و اونینگ یانیلغی صفتیده ایشلـَتیله‌دیگن یاغاچی.

دېگنده شهرگه یېتیب آله‌میز. شو دم هوا حرارتی ۵۵ درجه‌گه چیققن. شمال‌نینگ جانی اوزیلگودېک.

شاشقین آمو دریا سؤلیم و آباد یورت بیلن جهنم اؤرته‌سیدن آقیب اؤته‌دی. دریانینگ او تامانیده آسایشته حیات حکمران. بو یاغیده اېسه جهالت، قوتقو[1]، دهشت، اور-ییقیتلر بېداد ساله‌دی...

...تکسی توتیب، یؤلگه چیقدیم. قره‌سم آلدینراقده بایه‌گی کوتیلمه‌گن یؤلداشیم طوفان بیلن بلا توریشیبدی. اولر هم تکسیگه قؤل بېردی، پولیگه چېنه‌لشدی، «بؤلدی راضی بؤلینگ اکه!» دېیه هـَیداوچی بیلن کېلیشیب او هم تکسیگه میندی. مېنی کؤریب سلام قیلدی، احوال سؤره‌شدیک. بیر یریم ساعتده گـَوجوم[2] کبوترلر شهریگه یېتیب کېلدیک. بیزنی هوتلگه آلیب بار، دېیه تکسیچیدن التماس قیلدیک. تکسی بیر پسده بیزنی منزلگه آلیب باریب قؤیدی. هوتل رخصتگه چیققن محصللردن لیق تؤله. خانه‌لرده اؤرین یؤق، هوتل‌نینگ کتـّه سالونیگه کیریب باردیم. سالون هم شوروی‌دن کېلگن تومنات طلبه‌لر-له آغزیگه‌چه لیق تؤله و تیقیلینچ. طوفان هم اؤرتاغی بیلن اؤزیگه جای تاپدی. ایلان‌نینگ یاغینی یله‌گنده‌ی بلانینگ اؤزگینه‌سی اېکن. درّاو مېزبانگه اَیلـَنیب قالدی قؤیدی.

طوفان آزغیندن کېلگن قاره مغز ییگیت، کؤزلری توشله‌دېک اؤینب تورر، تېز-تېز چؤنتـَگیدن سگریت چیقریب یاندیرگیچ[3] ایله یاقر، تینیمیسز یېلیب-یوگورردی - جرّار اېکن. هوتلده‌من، نفسیمنی راستله‌ماقچی بؤلیب، بیر چېتگه باریب چؤکدیم. ایسیقدن راسه قاره‌تیرگه باتگنمن. هلی تون کیرمه‌ی کؤرگنلریمدن بدترراق پشـّه‌لر رقصی باشلندی. یوز و باشیم، قؤل-آیاغیم، نې که آچیق جاییم بؤلسه، پشـّه تلاق بؤلدی. فراغتیم بوزیلیب هوتل ایوانیگه چیقدیم. سوو سېپیلگن اؤت-اؤلنلر اوستیگه

---

[1] قوتقو: قؤرقیتیش، قؤرقوو سالیش.

[2] گـَوجوم: کؤپ، زیچ؛ آدم کؤپ ییغیله‌دیگن جای.

[3] یاندیرگیچ: گوگرد، لایتر.

پـَتومنی[1] یاییب، ناچار چۉزیلدیم. تشنه قالگنیمدن یاته‌آلمه‌ی، قـَیتیب ینه هوتلگه کیردیم. دهلیز بورچـَگیده قۉییلگن کۉزه‌دن بیر جام موزدېک‌کینه سوونی قوییب شنقه کۉتردیم. کۉتردیم–و، کۉزیم تیلفون گۉشـَگینی قولاغیده توتیب، کیم بیلن‌دیر گپلشه‌یاتگن طوفانگه توشدی. سوو ایلتیب ببره‌ی‌می دېسم، یۉق، دېگن معناده باشینی سره‌ک–سره‌ک[2] قیلدی.

قۉلیمده «خیام رباعي‌لری» ایدی. ینه بیر–ایکـّی اۉزیم یاقتیرگن کتابلردن آلیب آلگنمن. مېنینگ بو دنیاده تاپگنیم، بیرگینه ایلینجیم سۉز و شعریت ایدی. قـَیگه بارسم آوونچیم، اۉمنچیم شعر. شعر بیلن دردلشه‌من، یوپـنه‌من، او دردیمنی آله‌دی. شعر اۉقیسم یاکه یازسم ایچیم بۉشب یېنگیل تارته‌من. شعر بیلن اوخلب، شعر بیلن اویقودن توره‌من. شهرگه کېلیب–آق، یوره‌گیم کۉچیب تۉرت ایېلیک شعر یازیب، اونی رۉزنامه‌گه آب‌باریب ببردیم، قـَیتیب ینه هوتلگه کېلدیم.

کېچ بۉلیب قالدی. آسمان قاره پلاسینی تۉشه‌دی. ازدهام، آدملرنینگ اۉتیب قـَیتیشی سییره‌کلشدی. مېن بو شهرده اۉزیمنی یالغیز حس قیلدیم. اوچره‌شگنی، سۉزلشگنی هیچ کیمسه یۉق. یوره‌گیم ترسه یاریله‌یازدی. ینه باریب هوتل ایوانیده‌گی اۉت–اۉلن اوستیده یاته‌ببردیم. بیر عمللب کوننی تونگه اولب چیقیشدن بۉلک علاجیم یۉق. شو پـَیت نېگه‌دیر، تۉیقیسدن خیالیم بوزیلدی. ایچیم قارانغولـَشیب، غشلندیم. نیمه قیلریمنی بیلمه‌ی، کۉزلریم اَلنگ–جـَلنگ بۉلیب، قـَیسی‌دیر قریندا‌شیمنی کوته‌یاتگنده‌ی احوالگه توشدیم. مشرب‌نینگ: «غریبلیک شهریده اۉلسم مېنی یۉقلر کیشیم بارمی؟» –دېگن غزلی ایسیمگه کېلدی. اۉزیمنی تاباره بختسیز، یار و دیارسیز حس قیله باشله‌یمن. اۉزیم بیلن اۉزیم آلیشیب توریبمن. اۉشه کېز بو روحي جنگ‌نینگ غالبی مېن ایمس ایدیم. بیر پـَیت کیمدیر

---

[1] پـَتو: قدیفه (قطیفه)، شال، یاپینچیق.

[2] سره‌ک–سره‌ک: باشینی قیمیرلـتیش.

قؤلینی ایلکه‌مگه قؤییب: «سێن یالغیز ایمس‌سن! کێل غریبیم! سێن هم شو یورت اؤغلانی‌سن! غم–غصّه ییمه، هلی یاش‌سن، بیر کون سێن هم بو ایل‌نینگ دردیگه درمان بؤله‌سن. ایشانیب اَیته‌من که، ایل‌نینگ بیتمس یره‌لریگه ملهم قؤیه‌سن بیر کون کێلیب. سێنینگ ایچینگده کتّـه بیر درد تؤلغنماقده. بیر کون کێلیب سێنینگ قلمینگ تیلگه کیره‌دی. اولکن اثرلر یازه‌سن، اؤزینگنی توت جگریم!» –دێگنده‌ی بؤله‌یپدی خیالیمده. بو غایبانه آووتیق سؤزلر مێنی تینچلنتیریش اؤرنیده، تاباره روحیمنی کێمیره کێتددی. اؤز یورتیده کیمسه‌سیزلیکدن یامانی بؤلمسه کێره‌ک. کؤزلریمده یاش قلقیب، یوزیم المدن بوروشگنده‌ی بؤلدی... بیر دردکش تاپسم–و، ایچیمده‌گی بار گپیمنی تؤکیب سالسم دیێمن. مێن ایزله‌یاتگن دردکشلر یێرنینگ آستیده احتمال...

هوتل میدانچه‌سیده اؤزیمگه جای تاپگنیمگه شکر قیله‌من. یانیمدن طوفان اؤتیب کێتدی. مێنگه ایشی بارمیدی، یاکه شونچه که کؤزدن کێچیردیمی بیلمه‌دیم، کیم‌نینگ‌دیر کوته‌یاتگندی چمه‌سی. تشقریگه تێز–تێز کیریب چیقه‌دی. شو پـَیت بیر قاره جیپ غیزیللب، مێن اؤتیرگن جایگه کێلیب تققه تؤخته‌دی. بیردن قوراللی تؤرت آدم مێنی قورشب آلیب، قؤلیمنی آرقه‌مگه بایلب، کؤزیمنی قاره باغیچ بیلن محکم تارتیب باغلب، جیپگه تیقیشدی. هیچ نرسه سؤره‌مه‌دیلر، مێن هم کێته‌یاتیب میق ایتمه‌ی حیرتله بؤزَریب توره‌بێردیم. بێش دقیقه‌لیک وقت ایچیده آسمان کێلیب یێرگه قـَپیشدی. چوقور اؤیگه تالدیم، مێندن نیمه عیب اؤتگنیگه عقلیم یێتمه‌دی. نې خطا قیلدیم که بو کویلرگه توشدیم، دێگن سؤراقنی اؤزیمگه بێره‌بێردیم. جواب یؤق. مێنی کتّـه بیر سرایده جایلشگن «خاد» –دێگن بیر اداره‌گه آلیب باریشدی. تون ساعت اؤندن اؤتگن ایدی چمه‌سی. سرای میدانیده اؤرینديقلر قؤییلگن، شو یێرده بیر نێچه حربي کییمده‌گی شخصلر درسنگ[۱] قوریشیب گپ ساتیشه‌یپدی.

---

[۱] درسنگ: مجلس قورماق، آدملرنینگ اؤز ارا چقچقلـشیب اؤتیریشی.

سۉزلری بادره‌شیدن[1] شیره کیفلری بارگه اۉخشه‌یدی. قۉلیم و کۉزلریمنی آچیب بیر زخ[2]، نمیققن قارانغی خانه‌گه سالیب، اوستیمدن قولفلشدی. اېرته تانگ آتگونچه شو خانه‌ده توره بېردیم. اویقی بیلن عرَضلشدیک. نیمه قیلسم هم کۉز قورغور یومولمه‌یدی. باشیمنی توتیب، اۉزیم بیلن اۉزیم گپلـَشیشگه انچه‌گینه فرصت تاپیلدی. خانه‌ده مېندن آلدین هم کیم قنچه آدملر سۉراق قیلینگنیگه دېوار، تام، اېشیک–تېشکلر تانیغ. قولاغیمگه غلطی چینقیریقلر[3] اېشیتیلگنده‌ی بۉله‌دیر اېدی. قنچه–قنچه آدملرنینگ آه و ناله‌سی اوی دېواریگه یاپیشیب قالگنده‌ی نظریمده. نمیققن خانه‌دن شیپتیر هیدی انقیب دماققه اوریلیب توریبدی. ایلان–چیانگه مهمان بۉلدیم بو تون، قورت–قومورسقه‌لرگه[4] یېم بۉلدیم شېکیللی دېیمن اۉزیمگه. قارانغی خانه‌ده بد بوی ایسلر شکنجه‌سیدن هنسیره‌شگه توشدیم. خیالیمده مېنی کوته‌یاتگن مشئوم واقعه‌لرنی کۉزدن بیر–بیر کېچیردیم. انه کېلدی، منه کېلدی سۉراقچیلر، دېب یوره‌ک هاووچلب توریبمن ایچیمده. «قیلمه‌گن عیبینگنی بۉیینینگگه آل» – دېب هر قنده‌ی قیناقلرگه سالیشلردن تارتیب، کلتکلشلر، اوروش جبهه‌لریگه یوباریشگه‌چه بۉلگن تقدیرنی مییه‌مده تصویرلب کۉردیم. هر کونی جنوبدن تینمه‌ی اۉلیک تـَشیبدیلر. نې–نې ییگیتلرنینگ عمری خزان بۉلماقده. باشیم قتـّیق آغریقدن گرس یاریله‌ی دېب توریبدی. راسه تیتراق و هیجان باسگن، باشینگنی کونده‌گه قۉیه‌یاتگن چاغده اۉلیمگه تیک باریش آسان ایش اېمس. کونیم بیتدی، دېدیم اۉزیمچه. «خاد» اۉز آتی بیلن خاد. اۉیله‌گنیم تۉغری بۉلیب چیقدی–یو!. مېنی اوشلب تورگن جای «خاد» – ملي خوفسیزلیک» اداره‌سی اېکن. بو نامنی اېشیتیش‌نینگ اۉزی بیر دهشت. بو اداره حقیده اېشیتگنلریمنی اېسله‌سم اۉپکم

---

[1] بادره‌ماق: بۉرتیب، قپیه‌ییب چیقماق؛ آشماق؛ کۉپه‌یماق؛ دووللب، تاشیب چیقماق.

[2] زخ: سووی کۉپ، سېر نم، نملیک، زخکش جای.

[3] چینقیریق: اینگیچکه و اۉتکیر آواز، قیچقیریق.

[4] قومورسقه: مـَیده چومالی؛ عموما، هر قنده‌ی چومالی.

اؤپیریلیب آغزیمگه کېلەدی. کېچەنی اوخلـَمەی، تیشنی تیشگه قیسیب، تانگ آتدیردیم. کیچیکراق خانەنینگ ایچیگه غیرّه-شیرّه کونگی یاروغلیک آرەلەی کېتدی. سوراققه تارتیلیشیمنی کوتماقدەمن. بوتون وجودیمگه قلتیراق کیرگن. اضطراب زؤریدن...

تشقریدن قندەی‌دیر غیدیر-بیدیر تاووشلر قولاغیمگه چـَلیندی و بیردن اېشیک آچیلدی. مېنی سؤراق قیلیشگه آلیب باریشدی. شعبەگه کیریشم بیلن کؤزیم «وجدان اېنگ عادل محکمه اېکن، قاضیگه احتیاج یؤق» -دېگن دېوارده آسیغلیق یازووگه کؤزیم توشدی. چمەسی ۲۸ یاشدەگی کیشی مېنگه دوسیه آچیشگه کیریشدی.

- قلم قلپاقچەسینی تیشلەیاتگن کیشی مېنی سؤراققه توتدی و -اَیتچی اسمینگ نیمه؟ سؤنگره او باشینی قیمیرلـَتیب، غیمیر-غیمیر بیر نرسەلرنی یازیشگه توتیندی.

- آتیم ...، دېدیم.

- نېچه یاشدەسن؟

- منه شو بوگون ۲۸ یاشگه کیردیم.

- قـَی یېرده توغیلگن‌سن؟

- شو یورت فرزندیمن.

- نیمه ایش قیلیب یوریبسن بو یاقلرده؟

- محصل‌من، باشقه ایشیم یؤق.

- قـَیسی جمهوریتده اؤقیبسن؟

- اؤ...ده، دېدیم.

- آلتی آی آلدین سېنی پشاورده - پاکستانده کؤریشگن اېکن، تؤغریمی؟

- قندەی قیب؟ بؤمەگن گپ، دېدیم.

- قـَیسی رشتەده تحصیل قیلەسن؟

- ت. و ا.
- محصل بۆلسنگ قنی پاسپورتینگ، –دېدی مېنگه دۆق قیلیب؟
- قۆلیمده اېمس، یۆق پاسپورتیم، –دېدیم پستگینه تاووشده.
- نیمه قیلدینگ پاسپورتینگنی؟ –دېیه جزاوەلندی.
- چۆزدیریش اوچون مرکز کابلگه اۆرتاقلریمدن یوباردیم، –دېدیم.
- افت و بشرەنگ محصلگه اۆخشَمەیدی–کو! ساقالنی نېگه اۆستیردینگ؟
- شاعر طبعیت آدملر شوندەی یوریشنی یاقتیرەدی.
- شاعرمیسن؟
- هه، اۆزیمچه بیر نرسەلرنی یازیب یورەمن.

کۆرستگیچ برماغینی اییەگیگه تیرەب توریب، مېنگه بیر اۆقرەیدی سۆراقچی ییگیت.

- اېندی حقیقتنی اَیتەسن.
- بۆلەدی، اَیتەمن حقیتنی، –دېدیم.
- مجاهدمیسن؟
- یۆغ اېی.
- پاکستانلیکمیسن؟ –دېب جهل بیلن سگریتینی یوزومگه پورکەدی.
- یۆق، مېن اوغانستانلیکمن، –دېدیم سۆراقچی ییگیتگه.
- اَیغاقچی[1] اېمسمیسن؟! –قاشلرینی چیمیرگنچه اۆرنیدن توردی و بیلکلرینی شیمره کېتدی.
- بو نغمەلرینگ اۆتمەیدی...، –سۆکیندی و عضب آهنگیدن موشتینی مېزگه اوریب، دۆنغیللەدی.
- عیبیم یۆق، –دېدیم رنگیم بۆزدەی آقریب.

[1] اَیغاقچی: جاسوس، مخفي اجینت.

– توره تور، حاضر سېنی سره‌یته‌میز[1]، –مېنگه یقین کېلدی–ده، برماغینی بیزگیز قیلیب چککه‌مگه تیره‌دی و سییره‌ک‌کینه ساقالیمدن اوشلب دېوارگه گوپیللـَتیب اوره کېتدی. تیرسـَگینی کۉکسیمگه قۉییب توریب نیقته‌ی[2] باشله‌دی، –تیلینگ چیققن‌دیر اېندی، –دېدی مستنطق.

– تنگریگه آنت ایچیب اَیته‌من که مېن اَیغاقچی اېمسمن، پاکستانلیک هم اېمسمن، مجاهد هم، –دېدیم اونگه.

اونینگ تیلیدن «اېندی قولاغینگ توبیدن دریچه آچه‌من» دېگن گپ چیقه‌یاتگنگه اۉخشب توریبدی. جوده رحم قیلسه اوروش جبهه‌سیگه یوباره‌دی.

بونی آلیب کېت ایندی –دېب ساقچیگه قیچقیردی. «خۉب بۉله‌دی» –دېیه ترَق سلام قیلگن ساقچی مېنی قۉلتیقلب اوّلگی جاییمگه اېلتیب قۉیدی. قۉشنی خانه‌لردن وحشتلی آوازلر اېشیتیلیب توریبدی. گرس–گورس، ترس–تورسلر آره‌سیدن نالیش، ایغره‌نیش، اینگره‌ش[3] و داد–وایلر اېشیتیلماقده اېدی. مېنینگ هم شونده‌ی احوالگه توشمسلیگیمگه هیچ قنده‌ی کفالت یۉق. قاله‌بېردیم شو یېرده، مېنگه نوبت یېتمه‌دی شېکیللی.

ایکـّنچی و اوچینچی کونی هم سۉراق قیلیندیم. هلی اشدّی قییناقلر باشلنگنی یۉق. اولر کوتگن حقیقتنی اولر ایسته‌گن‌ده‌ی بیچیب اَیتیب بېره‌آلمه‌دیم. بو آره‌ده ایکـّی کون تنفس–دم آلیش کونی کېلیب قالدی. همّه‌لری اوی–اویلریگه کېتیب قالیشدی. بېش کوننی اضطراب بیلن باشیمدن کېچیردیم. دوشنبه کونی اېدی. بو یېرده قنچه قالریمنی بیلمه‌یمن. ایکـّی ایش بۉلیشینی انیق سېزیب توریبمن. یا آلیب باریب آتیشه‌دی یاکه اوروشگنی جنوبگه یوباریشه‌دی. «خادمات»ده‌گیلر ایشگه کېلیشدی. بو یاغیگه تیلیم سۉزگه بارمَسه کېره‌ک، دېماقده‌من اۉزیمگه اۉزیم.

---

[1] سره‌یتیرماق: سره‌له‌ماق، معلوم قیلماق، تنله‌ماق، یخشی–یامانینی اجره‌تماق.

[2] نیقته‌ماق: قۉل یاکه آیاق اوچی بیلن تورتماق، تیغیزلب جایله‌ماق، مشتلب تیقماق.

[3] اینگره‌ماق: آغریق–الم تأثیریده مونگلی، انگراق تاووش چیقرماق.

مېنی میدانگه آلیب چیقدیلر. کۉزیم آق کۉیلکلی‌لرگه توشدی. تابیم قاچگنیدن، دوکتور چقریشگن شېکللی، مېنی دوالسه‌لر کېره‌ک، دېگن اۉیگه باردیم. بیر آق کۉیلکلی مېندن «بیلـَگینگنی آچ قنی» -دېدی. بیلـَگیمنی شیمَریب ایگنیمنی توردیم. ایگنه‌نی تامیریمگه تیقیب، بیر لېترچه قانیمنی آلیشدی. رحم و شفقتی کېلیب‌می، دَوره سالیب اۉتیریشگن خادچیلر یانیده صُفه‌گه اۉتیرغیزیشدی. اۉتیریشگنلر مېنگه پیچینگ، کېسه‌تیقلر قیلیشیب ایلماقلی گپلردن آته‌یپدیلر. شو آره‌ده پُسته‌چی رۉزنامه‌نینگ ینگی سانیدن بیر نېچته‌نی تشلب کېتدی. رۉزنامه‌نینگ ایلک صفحه‌سیده «بیر قیغولی خبر!» -دېگن سرلوحه‌گه کۉزیم توشدی. قره‌سم خبر آستیده تـَنیش آدم‌نینگ عکسی باسیلگن. «اۉرتاق طوفان بې‌وقت عالمدن اۉتدی» جمله‌سی اعتباریمی اۉزیگه قره‌تدی. قیزیق‌سینیب اۉقیماقچی بۉلدیم. مېن بیلن همسفر کېلگن طوفان-کو بو عکس دېدیم ایچیمده. قۉرقوو باسگنیدن ساووق تېر اېتیمدن جیمیرلب چیقه بېردی. ایش پـَچه‌وه بۉلدی، دېدیم یوره‌گیمده. بونی هم مېنگه تۉنکشسه-یه[١]، دېگن اۉی مییه‌مدن کېچدی. بو خبر، اوچینی اوچیگه کېلتیره‌یاتگن نرسه اېمس مېنینگچه.

قان یۉقاتگنیمدن سیلـّه‌م قوریب، بیقیله‌ی-بیقیله‌ی، دېب قلقیب کېته‌یپمن. اولر هم رۉزنامه‌نی آلیشیب اۉقیرکنلر، اۉز ارا پیس-پیسلشگه توشیشدی. تامده جیملیک حُکم سوردی. اېندی قباقلردن آقیب توشه‌یاتگن غضب مېنگه یۉنـَلمس اېدی. کۉزیم رۉزنامه‌نینگ ایکـّینچی صفحه‌سیگه تېگدی. نې تیل بیلن اَیته‌ی که مېنینگ، عیناً اۉزیم‌نینگ عکسیم، عکس آستیده یقینده‌گینه یازگن بیتـّه شعریم باسیلگن رۉزنامه‌ده. قرشیمده شوم تقدیر، تېپه‌مده اۉلیم سایه سالیب تورگن بیر کېزده شونده‌ی واقعه‌نی کۉره‌من، دېب سیره اۉیلـَمه‌گندیم. قۉرقوو و قووانچ اَره‌لش حسلر تـَنیمنی چولغب آلدی. بې‌اختیار:

---

[١] تۉنکه‌ماق: کیمسه‌گه اغدرماق، کیمسه‌دن کۉرماق، عیبله‌ماق.

خادچيلرگه: «تاپديم، منه پاسپورتيم!» –دېديم. جرئـتيم قۆزيب، شاشه–پيشه رۆزنامه‌نی توتقزديم اولرگه.

قۆليمدن رۆزنامه‌نی يوليب آلركن بو سېن‌مى؟ –دېيه جيلمه‌يدى سۆراقچيلردن بيتـّه‌سی.

– هه! مېن دېديم. مېن هم شو وطن‌نينگ بير دربدر اۆغلى‌من. يورتده کېچه‌ياتگن قان تۆکيشلر، شۆرليک اۆليم مېنينگ هم ايچيمدن اۆته‌دی. بيرگينه اۆته‌دی اېمس، روحيم قـقشب آغرييدی. هر بير اۆق اوّل مېنگه قره‌ته آتيله‌دی، تـغين باشقه‌لرنی اۆلديره‌دی. مېن بو ياووزليکلر يره–داغينی سۆز بيلن يوويب تازه‌له‌ی دېيمن. خلقيم‌نينگ يوزيده‌گی اميدسيزليک، شۆرليک، قاره داغلرنی شو سۆز بيلن اَريته‌يين دېيمن.

مېنگه معنادار قره‌شلر بۆلدی.کوتيلمه‌گن بير وضعيت وجودگه کېلدی.

– عذر توشونماوچيليک بۆپدی رفيق، –دېدی مېنگه بايه‌گی سۆراقچيلردن بيری.

اۆقيب کۆرديک شعرينگيزنی، سيزده فقراليک پاسپورتی اېمس، درد و انساني‌ليک حجّتی بار اېکن، دېدی خوش‌بيچيم‌گينه[۱] بير کيشی.

– مَيلی شۆرليک پېشانه حيات اېکن...، دېدم مېن اولرگه.

– رفيق طوفان‌نينگ اشتباه راپوری يوزه‌سيدن سيزنی اوشله‌ديک. آغير–يېنگيل معامله قيلگن بۆلسک عذر سۆريه‌يميز، کېچيرينگ دۆستيم، –دېدی اۆشه سۆراقچی بيگيت.

– پاسپورتينگيز کېلگونچه منه بو حجّت بيلن سيز بې‌ملال شهرده يشب يوريشگه حقلی‌سيز شاعر دۆستيم، –دېدی خادچيلردن بيری.

توشکونليک ياقه‌مدن اوشله‌گنده، مېنی سيله‌گن اۆشه يوپه‌تيق تاووشی بې‌اختيار اېسيمگه توشدی. اونی يۆقاتگنيمدن ايچيم خـُفتان[۱] اېزيله‌دير اېدی. ساغينه‌من

---

[۱] خوش‌بيچيم: بۆيی–بستی کېليشگن، قدّی–قامتی چيرايلی.

اۆشه صدانی. «خاد» قییناقخانه‌سیدن چیقه‌یاتیب، اۆشه ساغینچلی تاووش: «منه مېن!» –دېیه ایچیمدن ندا قیلدی. شوندن سۆنگ اېتیمگه قان یوگوریب، جانیمگه جان قۆشیلدی. او ینه بیر بار: «بیر کون کېلیب چاوینگ تره‌لگه‌ی، سېنی هم کیم‌دیر اېسلر، کیملردیر یازگنلرینگنی اۆقیر، کیم‌دیر بو اېزگین قلم بیزده‌گی بۆشلیقنی تۆلدیریشگه اینتیلگن‌دیر و کېلگوسی اولاد تاریخ حافظه‌سینی آچیب کۆرر و سېنی تاپر» –دېیه دَلده[2] بېردی و سینیق روحیمنی کۆتردی.
مېنی اۆشه جیبېگه سالیب، ینه قـَیتیب هوتلگه آلیب کېلیب قۆییشدی. هوتل محصللردن لیققه تۆله اېدی. بولر آره‌سیده اَیغاقچیلر یۆق، دېب بۆلمه‌یدی. جاسوسلر ینه کیملرنی‌دیر جیغیلـلـَتیب، «خاد»گه توتیب بېردی اېکن، بیزگه قارانغی. هوتلده همّه بار، بیر اۆشه طوفان و بلادن درک یۆق اېدی.

۲۰۱۲/۹/۱۶

تورانتو، کانادا

---

[1] خـُفتان: غش، خفه.

[2] دَلده: روحنی کۆترووچی، کوچ–غیرت، مردلیک، ده‌دیللیک بخش اېتووچی معنوي یاردم، حمایه، ایلیق سۆز و شو کبیلر.

کتّه کمدن نـَری
قاضی‌نینگ باغی،
قۉشیق
میمنه جان

کتّـه کمدن نـَری قاضی‌نینگ باغی،
قۉشیق
میمنه جان

(بیرینچی قسم)

یاشی آلتمیشدن اۉتگن حکایه‌میز تیریک قهرمانی دنیانینگ بیر چېککه‌سیده حیات کېچیریب کېلماقده. او دنیانی آپیچلب[1] باریب قالگنمی بیر یاققه یاکه دنیا اونی آرتماقلب[2]، آخری «منه شو یېرده یشه‌یسن اېندی» –دېگنمی بیلمه‌دیم. یا اونیسی یا بونیسی. او اېللیک ییللیک قییناق–حیات واقعه‌لری‌نینگ تیریک تانیغی بۉلگن، ایچیده دردی کۉپ. اونگه قلمنی توتقه‌زیب، یقین کېچمیشدن سۉزلاووچی حکایه‌سینی یازیب، گپیریب بېریشنی سۉره‌یمن. راوي اۉز حکایه‌سیگه منه بونداق فضا و مکان یره‌ته باشله‌یدی:

---

[1] آپیچله‌ماق: آپیچماق، کۉترماق، توتیب تورماق؛ یېتکله‌ماق، قۉللب–قوتله‌ماق؛ تیشده تیشلب، آرقه‌ده آپیچلب کۉز قاره‌چیغیده‌ی سقلب، ارداقلب.

[2] آرتماقله‌ماق: آرقه‌سیگه آلیب کۉترماق؛ یېلکه‌سیگه آرتیب آلماق.

«قیشلاق دوکانلری‌نینگ بیریده، سایه–سلقین اریق بۉییده، برنده آستیده اۉرتاقلر درسنگ قیلیشیب، اختلاطگه غرق اېدیلر. ییگیتلیک شۉخلیکلری بۉلسه کېره‌ک بېغبار قهقه آتیب کولیشلری تانگده آچیلگن چمن–چمن گـُلنی اېسگه ساله‌دی. بادراق‌ده‌ی–بادراق‌ده‌ی[1] کولگیلر مزه‌لی اېدی. اولر سترنجی گیلم اوستیده قور[2] تۉپلـَنیشیب قرته اۉینـَشه‌یاتگندی. تۉشک‌نینگ بیر چېتیده «بېش یوز اۉتـّیز» آتلیق جاپانچه تاپینی[3] بلند تاووشده سننه‌ماقده اېدی. زنگ، تال و دنبوره‌گه اویغون: «میمنه جان»، «گـَله باغ»، «مه‌کـَیلی»، «بایجۉره» و باشقه خلق تېرمه قۉشیقلری اَوجیده ینگره‌یپدی. جۉره‌لردن بیری تایپ‌نینگ موربـَتینی باسیب، کـَسیت اَلمشتیره‌دی. حمید قۉشیقچی، اېشان رمضان، حیدر... کبی قۉشیقچیلرنینگ قـَیتان(فېته)لری بیرین–کېتین بیغینده جره‌نگ ساچه‌یپدی. ییگیتلرگه، ایچکری اویدن پتـنیسگه سالینگن قیرمیزی چاینکلر چایی اَریمه‌یپدی. چینـّی بوشقابلرده‌گی نخودلی قاره مه‌ییز منه مېن‌من دېیدی. قۉشیقلر آره‌سیده «میمنه جان» آتی کۉپ اېشیتیله‌دی. هر گـَل شو نامنی اېشیتسم نېگه‌دیر قولاغیم قیزیب کېته‌دی. ایچیمده میمنه‌گه نسبتاً اۉزگه‌چه مهر اویغانگن. نیمه‌گه قۉشیقلرده میمنه آتی کۉپ کېله‌دی‌سینی بیلمه‌یمن تۉغریسی. اۉشه قۉشیقلردن اَیریملری اېسیمده قالگن:

میمنه جان تاغ اېکن،

تېگـَره‌گی باغ اېکن.

...

کتـّه کمدن نـَری قاضی‌نینگ باغی

اېللیک ییل آلدینگی اۉیلریمدن بیر قـَتیمینی اَیته‌یین:

---

[1] بادراق: پیلـّه چۉخاری (جوگاری)؛ پاپکورن؛ قیزدیریلگن قومده یاکه برقي اسبابده قاووریلگن و آپپاق پخته‌دېک بۉلیب بادره‌ب آچیلگن جۉخاری.

[2] قور: دایره، دَوره.

[3] جاپانچه تاپینی: جاپانده ایشلب چیقریلگن نرسه‌لردن بیری؛ جاپاني رادیو یا تایپ (تـَیپ)؛ ۵۳۰ مودللی تایپ.

کتـّه کمده جوده کؤپ موترلر آغه‌نب، آدملر اؤلر، مشئوم حادثه‌لر یوزبېرر، شونینگ اوچون کتـّه کم جوده مشهور ایدی. «قاضی‌نینگ باغی»، «دُره‌ّنینگ داغی» نیمه دېگنی ایکن؟ –دېب راسه اؤیلردیم... باله‌لیک–ده؛ نیمه بو، میمنه‌گه بارگننی قاضی دُرّه بیلن سَوه‌ب ایلکه‌سینی مامه تلاق قیله‌دیمی؟، دېردیم اؤزیمچه. بو جومباق ذهنیم آرتیده قالیب کېلردی. اولغه‌یگندن سؤنگ بو قؤشیقلر تـَگیده اولکن فاجعه‌لر یاتگنینی انگلب یېتدیم. باشقه شهرلرنی کؤرمه‌گنمن بوندن سهل کم ایللیک ییل آلدین. «میمنه جان» –دېگن آت ایچیمگه آلاو سالدی. میمنه اېسیمگه توشگن چاغ قوش کبی درّاو اوچیب کېتگیم کېلردی... راسه قیزیقدیم، قنداق جای ایکن؟ آدملری قنداق ایکن؟ بیر کؤرسم یانصیب، دېگن نـِیتنی کؤنگلیمگه توگیب قؤیدیم.

۲

شیرین تگاب. قیرق ایکـّی ییل بورون اؤن یېتتی–اؤن سکـّیز یاشلرده ایدیم. انقلاب. قاره طوفان‌نینگ تخمین دستلبکی آیلری ایدی. سرسان–سرگردانلیک باشلنگن – بختی قرا کونلر. معلم، مأمور، مکتب اؤقیگنلر اؤز کېنتی، اؤز قیشلاغیده سیغمه‌ی قالدی آخری. همّه یاقنی اشرار/مجاهد باسمه‌چیلر ایگـللشدی، قاچه–قاچ بؤلدی. مونی قره‌نگ، تقدیر مېنی میمنه جانگه یېتکلَـسه بارمی؟

...کوز ایدی، داو–درختلر اېندی سرغه‌ییب، یپراقلری یاله‌لریدن چیرت–چیرت اوزیلیب یېرگه توشه‌یاتگندی. خودّی عزاگه کیرگن کبی تېوره‌ک جیم–جیت، قویوق مونگ چولغب توریبدی. آدملری گنگسیب، قؤرقینچلی قوتقو بوتون اولوسدارلیکنی قیغوگه باتیرگن. آه! شو یېرگه کېلگنده گپیره‌ی دېسم کؤزلریمگه یاش قلقییدی. تیلیم موزلب، یوره‌گیم آرقه‌گه تارتیب کېته‌دی. بختیم یارله‌قه‌گن ایکن، جان هاووچلب بیر کتـّه یوک مؤتریگه اؤزیمنی آتدیم. شو یېردن اؤلمه‌ی قوتیلیب قالگنیمگه شکرلر قیلدیم. لاری مؤتر قیمیرله‌دی. گؤرزاد کمیدن هم آشدیک. یوکی آغیر لاری مؤتر نفـَسی اوزیلگنده‌ی ایغره‌نه–ایغره‌نه توپراق چنگیتیب یؤل باسه‌دی.

قره شیخی، جمعه بازاردن هم اۉتدیک. کیچیک کم، کتـّه کمدن هم آمان-اېسان آشیب، چنگلرگه باتیب بۉلسه هم مۉتر میمنه جان سری اۉردم[1] بۉلدی. اۉنقیر-چۉنقیر[2] یۉللر کېچیب، سایلر آره‌لب، میمنه جان‌نینگ بیر قوراغیگه یېتیب کېلدیک. قره‌سم اۉنگ-سۉل و آرت تامانیم یوکسک قیر-اَدیر، پست-بلند قورروق ده‌یمه تېپه‌لیکلر. قرشیمده آبادانچیلیک، یم-یشیل باغ-راغلر یاستـَنه کېتگن. میمنه‌نینگ اېتـَگیدن کۉکلمده شاشقین دریا، قیش، یاز و کوزلرده اېسه شدّتی سۉنیق بیر تېگیرماندن کم-کۉپ سوو آقیب اۉته‌دی اېکن. شهرنینگ قاق اۉرته‌سیده جایلشگن نارنچ رنگ کۉرکم سیف‌الملوک سینماسی صلابت تۉکیب، کۉزگه یقـّال تشلنه‌دی. قیزغین حیات نفـَسی بیزگه‌چه اوف اوریب توره‌دی...

۳

چېککه قیشلاق آلدیده لاری مۉتر گور-گورلب، بوزیلگنگه اۉخشب تۉختب قالدی. اۉرنیمدن توریب اۉنگ-سۉل، توبـَنگه سېکین تیکیلب مۉره‌له‌دیم. بیر-بیریگه توتـش بیر قبـَت کېتگن پخسه حاولی‌لر. یالانغاچلـَنیب باره‌یازگن توت، انار، بېهی، تال، تېره‌ک، غوجوم[3] درختلری آره‌سی سۉنگگی خانداندن کۉککه اۉرله‌یاتگن توتونلر کۉزگه ایلینب توریبدی. سلـّه‌لی، قره قۉل دۉپـّی‌لی، باش یلنگ کیشلر اۉز ایشلری بیلن اندرمان، اویلریگه کیریب-چیقیب یوریبدی. نې کۉز بیلن کۉره‌ی که بیر دروازه‌نینگ بېتیده قۉرقینچلی قنده‌ی‌دیر عکس آسیغلیق اېدی. یوره‌گیم شووو اېتیب کېتدی. اَوغانچه آق کۉیلک ایشتان کییگن اوزون قاره ساقاللی آدم صورتی. پـَیخس[4] سالیب قره‌سم آستیده فارسچه قیلیب «امیري... انجنیر فلانچی»، دېب یازیلگندی. آزغین، کېسیمی کیچیکدن کېلگن، اۉرته بۉیلیک، کۉزلری کیرته‌یگن،

---

[1] اۉردم: مایللیک، یۉنه‌لیش، نیشابلیک.

[2] اۉنقیر-چۉنقیر: یوزه‌سینی چوقورلیکلر و دۉنگلیکلر قاپله‌گن؛ بلند-پست، ناتېکیس، اۉیدیم-چوقور.

[3] غوجوم: غوج، تۉپ، تۉده، غاو.

[4] پـَیخس: دقت، جدي توجه، دقتلی قره‌ماق.

قیرّه بورون تـَنیقلی مجاهد رهبر. قندەی قیلیب بونـَقه یات آدم بو اېل آرەسیده کۆکریب قالدی اېکن؟ دېیه اۆزیمگه اۆزیم سۆراق بېرەمن. شولرنینگ دستیدن قاچیب کېلگندیک. میمنه جان‌ده هم آمان یۉق شېکیللی، دېیمن ایچیمده. تـَغین باقسم، دەیدی اۆقلردن حولی دروازەلری ایلمه-تېشیک، ایکـّی یاکه اوچته آتیلگن ایت جسدیگه کۆزیم توشدی. اووو نریده اۆققه توتیلگن بیر ایت گۆشتینی اۆلکـَسەخۆر[1] کلخت[2] و قوزغونلر[3] چۆقیب-چۆقیب یېر، او یېر-بو یېرینی تیېمیردەی پنجه‌لریده توتیب یولیشەیپدی. قاره قوزغونلرنینگ بیر سوریگی آسمانده پیدا بۉلیب قالدی. کۆکده گیرّ اَیلـَنیشلری قۉرقینچلی اېدی. هر نې میمنه اوزره یاییلب اوچیب کېتیشدی. بیر کون بو قاره قوزغونلر میمنه‌نینگ باشیگه یېته‌دی، دېدیم ایچیمده. بیر چقریمچه یوریب دریا کۆپریگیگه یېتیب کېلدیک. کۆپریکنی هم کېچدیک. کیم‌دیر شاشیلگنچه: «بۆلیی‌لر پېشین نمازی بۉلدی، قضا بۉمەسین ینه!» -دېیه اۉدەغەیله‌دی. یۉلاوچیلر مۆتردن توشیب، چاپانلری چنگینی قاقدی، سلـّه‌لرینی یېچیب یېنگلریگه تپ-تپ اوریب، توپراقلرنی توشیردیلر. اۆتـّیز چاغلیق آدم دریاگه قرەب اېندی. طهارت آلگنی کیریشدی... جماعت قیلیشمسدن هر کیم یکـّه-یکـّه پېشین نمازینی اۆقیب آلدی.

۴

قرەسم اۆنگ تامانده تـیاغیگه سویـَنگن‌راق بیر کیشی توریبدی. تېگرەسینی اۆن چاغلیق ایت اۆرەب آلگن. اېگنیده ملـّه چاپان، بوغدای رنگ تۆله‌راقدن کېلگن کیشی اېدی. آق ساقال، دۆمه‌لاق یوزلی، بورنی کتـّه‌راق، قاشلری اۆسیق، بۆز سلـّه‌سی باسیب اۆرەلگندی. مۆترده‌گیلر کۆرستگیچ برماقلری ایله «اووو انه جۆره ملنگ» دېییشدی.

---

[1] اۆلکـَسەخۆر: اۆلگن جانوارلرنی یېیدیگن، اۆلیمتیک بیلن آوقتلـَنەدیگن.

[2] کلخت: قرچیغەی‌سیمانلر عایله‌سیگه منسوب کتـّه ییرتقیچ قوش؛ سار.

[3] قوزغون: قرغەسیمانلر عایله‌سیگه منسوب، هر قندەی نرسەنی هم یېیەوېرەدیگن، اۆلیمتیکخۆر اۆتراق قوش.

– کیم او جؤره ملنگ؟ –سؤرەدیم یانیمده‌گی تېری جلّاب هاشم ابه‌دن. اوندن آلدینراق جنگـَله‌ده‌گی همراه ابه:

– فقیر، هیچ کیم مینن ایشی یاغ، خدانی سېوگن بیر بنده‌سی –دېب قؤیدی. قیزیقیشیم آرتیب:

– عجب! جؤره ملنگ تېوره‌گیده مونچه تومنات کوچوکلر، ایتلر نیمه قیلیشه‌دی؟ –دېب حیرت–له سؤرەدیم.

– مهمان‌می‌سن باله‌کـَی؟ –دېدی هاشم ابه. و هزیللـَشیب: «سادّه غوجیله‌خؤر اوکم اېی!» –دېیه اېلکه‌مگه قؤل اوچی بیلن تېگیب، شیرین‌گینه جیلمه‌ییب قییدی.

– میمنه‌گه قاله‌سن‌می یاکه قـَیته‌سن‌می، –دېدی باشقه بیراوی.

– بیلمه‌یمن، –دېدیم.

– هلی میمنه‌گه قاسنگ بیله‌بېره‌سن، –دېدی سفرداشلردن پؤستینچی تورسون ابه.

– میمنه خلقی یخشی آدمله. انقلاب بؤلدی. خفه بؤمه‌گین کؤپنی باشیگه کېگن سودا، همّه باشیگه تـَیاق یېگنده‌ی گره‌نگسیب، نیمه قیلرینی بیلمه‌یدی، –دېدی اېنه‌غه‌نین‌گینه.

اوی–جاییدن، آته–آنه‌سیدن، اَینیقسه، قیشلاغیدن، کؤچه‌سیدن، صنفداشلریدن و تېنگقورلریدن اَیریلگن بیر جبر کؤرگن باله‌گه قیین کېچرکن. مسافرچیلیک نیمه‌لیگینی بیلمه‌یمن. اولاقیب چیققن باله‌من اؤشه پـَیتلری. کؤزلریمگه اضطراب چؤککن، لبلریمدن کولگی قاچگن، یوزلریمگه مونگ و قارانغی کېله‌جک ایزغیش‌سیمان[1] تؤرینی یاییب تشله‌گن. نا اَنیق کېله‌جک خودّی آلتمیش یاشلی آدم غم و غصّه‌سینی اېلکه‌مگه یوکله‌گنده‌ی. اؤشه قرس–قورس، گرس–گورس تونگی آتیمشه‌لر تاووشیدن قولاقلریم ناتینچ، ملایم تاووشلرگه زارمن.

مؤتریمیز رؤزی بای سراییگه کېلیب غیرّه تؤخته‌دی.

---

[1] ایزغیش: اؤت‌نینگ توری، باشقه اؤتلرگه قؤشیلیب بېمار قیلووچی اؤت.
ایزغیش‌سیمان: آفتگه اؤخشب.

میمنه جان

(ایکّینچی قسم)

میمنه جان

(ایکـّینچی قسم)

انقلاب! میمنه. مینگ تۉقـّیز یېتمیش تۉقـّیزینچی ییل. کتـّه قاره طوفان‌نینگ تانگی، سرسان–سرگردانلیک باشلنگن کونلر ایدی. میمنه‌ده‌من، رۉزی بای سراییده عزت‌الله‌نینگ یاتاغیده قۉنیم تاپگنمن. مېنی کیم بو یېرگه باشلب کېلگنینی اېسله‌ی‌آلمه‌یمن. تونني کونگه اولب سېمیز قیغولرگه قاریلیب یشه‌یمیز ایش قیلیب. بو سرایده عزت‌الله آتلیق بیر عزیز انسان‌نینگ اۉتاغی جایلشگن. ایکـّینچی قـَوه‌تگه چیقیب باردیم. اۉزبېکچیلیک ایپلری مېنی شو منزلگه یېتکله‌گن اېسه عجبمس. عزت‌الله کیملیگینی بیلمه‌یمن. آتینی اېشیتمه‌گنمن، کۉرمه‌گنمن. شو کیشی‌نینگ اۉتاغیده‌میز. بیر پـَیت عزت‌الله کیریب کېلدی. باشیگه سریق قاره کۉل دۉپـّی قۉندیرگن، بۉیی بلند، آزغیندن کېلگن، کولیب‌گینه تورگن ییگیت، اۉته صمیمي، بغری بوتون، یوره‌گی کېنگ بیر انسان اېکن عزت‌الله دېگنی. مېندن تشقری تـَغین تقدیرداش چقیریلمه‌گن اوچ–تۉرت مهمان هم بار بو اۉتاقده. عزت‌الله بیز بیلن قویوق سلاملشدی، اۉزیگه یقین توتیب یوپـَتدی. «کۉپ‌نینگ باشیگه کېلگن سودا» –دېب یوره‌گیمیزنی کۉتردی، دردیمیزنی آلدی. هزل–هوزول، ییغی–کولگی قیلیب چقچقلشدیک. «توشلیک قیلیش کېره‌ک باله‌لر» –دېدی عزت‌الله. دسترخوان

یازیلدی، توشلیک قیلدیک. چای-پای ایچیلدی. عزت‌الله قۉلیدن کېلگن یاردمینی ایه‌مسدن بیزنی قناتیگه آلدی.
وقتیمیزنینگ طعمی اچّیق. قویاش نورینی بیزدن قیزغَـنه‌یاتگندی گۉیا، هوانینگ هم تاتی قالمه‌گن. جانسیزگینه شمال اېسیب توریبدی. اویقومیز هم بیزدن نری قاچگن. کونلری سنقیب، یېلیب-یوگوریب، تونلری اېسه رۉزی بای سراییده شو قدرلی انسان‌نینگ اۉتاغیده اوخلب چیقه‌میز. قسمتیمیز هواده معلق، کېله‌جگیمیز اېسه قارانغی...
اېرته‌لب بۉلدی، ینه دېرَزه آرتیدن شهر کۉچه‌لری، یان-اطرافگه تیکیله‌من. حیات اۉز مرامیده دوام اېته‌یپدی. بیر مېن آرتقیچه‌لیک قیلیب تورگنده‌ی‌من نظریمده. یوز و قۉلنی یوویب اۉتاق‌نینگ بیر چېتیده نیمه قیلریمنی بیلمه‌ی موشـّه‌ییب اۉتیره‌بېردیم. ایچیم سیقیلیب، شو سرایدن اونچه‌لیک اوزاق بۉلمه‌گن دریا بۉییگه یۉل آلدیم. بهار فصلیده تۉلیب آقه‌یاتکن دریاده تۉپیققه[1] هم کېلردېک سوو یۉق اېدی اۉشنده. دریانینگ سهل چوقورراق، اۉت، قمیش باسگن جایلری - یشیل تۉرلر آستیدن قورباقه‌لر قوریللَـشیب، یان تېوره‌ککه سېس تره‌ته‌یپدی. برماقده‌ی-برماقده‌ی بلیقلر سووده تاولنگنچه سوزه‌دیر اېدی. بیر پـَیت کۉزلریم اۉلیک بیر بلیققه توشدی. سیرتی توبن، چلقانچه‌سیگه جانسیز سووده بلقیب یاتیبدی جانوار. یان‌گینه‌سیده قناتلری سینیق، بیقین[2]، اوستی-یو کۉکسی ایلمه-تېشیک بیر آنه بلیق زۉرغه نفَـس آله‌یپدی. اونینگ تېوره‌گینی برماقدن کیچیکراق بلیقچه‌لر اۉره‌شیب، خودّی همدردلیک بیلدیرگوده‌ی بۉلیشیب گیر ایَلـَنیشردی. بو منظره‌نی بیزنینگ قسمتگه مېنگزه‌تسه بۉله‌دیر اېدی. بلیقلر سوو آستیده قرماقلردن[3] تیلکه-پاره؛ بیز بۉلسک قوروقلیکده جبر کۉرگن بېچاره. شونده غیبدن قولاغیم آستیده: «حکمت

[1] تۉپیق: بالدیر سویـَگی‌نینگ پستکی اوچیده‌گی یان تامانگه تورتیب چیققن دۉمباق قسمی.
[2] بیقین: گـَوده‌نینگ قۉلتیقدن تا تاس سویـَگیگه‌چه بۉلگن ایکـّی یان قسمی.
[3] بلیق آولش اوچون ایپگه باغل، سووگه تشلـَنه‌دیگن اۉتکیر اوچلی مخصوص ایلگک.

کۆرسنگ دریاگه باق» –دېگن اۆگیت جرەنگلەدی. سووگه باقەمن. طبعیت قۆلی بیلن دریا توبیگه تۆشب تشلنگن قوملر، جغـللر، شیلدیرەب تورگن سوولر سرغەیگن یوزیمگه تېرمولیشیب:

«بونی اۆتر دنیا دېیدیلر. سېندەی‌لرنینگ کۆپی بیز بیلن یوزلشدی، سېن هم شولرنینگ بیری‌سن. اېندی کېلەجگینگنی قارانغی تصاف قۆلیگه تاپشیریشدن اۆزگه چارەنگ یۆق دېگندەی بۆلیب کۆز سالیشەیپدی. دریا بیلن یورەک آچیب سِرلشدیم، ایچیمدەگی قـلَەشیب یاتگن دردلریمنی اَیتدیم. مېن اونی بار وجودیم بیلن انگلەدیم، توشوندیم. او مېنی توشندی‌می، یۆق‌می، بیلمەدیم.

دریا بۆییدەمن. شو تابده اۆنگیمگه اۆگیریلیب قرەدیم. اۆنگیمده قۆلیده تـیاغی، آرقەسیدن سکـّیز–اۆنتەچه ایت اېرگشتیریب کېلەیاتگن بیر آدم مېن بیلن دریا اۆرتەسیدەگی سکوتنی بوزدی. بو آدم اۆشه جۆره ملنگ اېدی. یانیگه باریب سلام دېدیم. قاشلرینی شیمیریب یوزیمگه قررکن، جواب معناسیده باش ایرغیتیب قۆیدی. اۆیلب قرەسم، بونینگ دردی دریا–یو مېنیکیدن هم آشیب تاشگن. بو اۆشه اوچ کون آلدین اوچرەتگنیم جۆره دېوانه. شهردن تۆپلەگن نانلرینی ایتلریگه بۆلکلب بېرەیپدی. ایتلرنینگ پیری دېسه هم بۆلەدی بو آدمنی. جۆره ملنگنی تـَنیش–بیلیشلر ایت‌شناس، ایت باقر، ایت قرر و ایت‌سېور دېگیچ اېدی. ایتلریگه آت هم قۆیگن. بیرینی: «کۆپک، بیرینی برجی، ینه بیری قشقر، باشقه بیتـّەسینی تلغیر، کوچلی‌راغینی بۆری باسر، یاشراقلرینی اېرکەتای، بقەلاغیم، بۆغیرساغیم» دېب آت توتردی. آتینی توتیب چقیریشی بیلن ایت–کوچوکلر دُمینی لیکیللتگنچه اۆیناقلـَشیب کېلیشردی. جۆره ملنگ اېلینلری آسینەله تورگن آنه ایتنی علیحده اَوەیلب، اعتبار بیلن قورەلەی[۱]، دېیه چقیرردی. بو ایتلر جۆره ملنگنی تاپگونچه نېِ–نېِ تـَیاق، تېپکی یېب، نېِ–نېِ کلتکلردن جغی سینیب، آیاقلری غیژدەلـَنیب،

[۱] قورەلەی: کییکلرنینگ یاش بالەسی.

اومورتقه‌سی[۱] اوزیلیب، بېلنگی[۲] بۉلیب ادای تمام بۉلگن اېدی. بولر یېتمه‌گنی‌دېک، اووو نَریده قۉلیده تاش اوشلب تورگن ایکّــی بېزاری باله‌نی اَیتمه‌یسیزمی. ملنگ کۉزینی چپ قیلدیمی تاشلرینی ایتلرگه آتیب قاچه کېته‌دیلر. کاشکی بو تاش و کلتکلر آخرگیسی بۉلسه اېدی. «ایت نجس»، ایت «حرام»، ایت «نحس» -دېب قولاقلرگه قوییب کېلینگن یورتلرده کوچوکلرگه قــَیدن هم بۉلسین آمانلیک؟! جۉره ملنگ بیلن ایتلر آره‌سیده ازلي مهر و محبت ایپلری محکم باغلیق اېدی. ملنگ بولرنینگ اوّل یره-چقه‌سینی اَریتیب، باغلب، کېین قارنینی غملش بیلن اندرمان اېدی. ایتلرنی تازه‌لب، آوقتینی بېرگونچه هر بیرینی اېرکه‌لب، آووتیق سۉزلر ایله سییلردی. ایتلر جۉره ملنگ‌نینگ جانی اېدی. او ایتلری بیلن بیرگه اوخلب، بیرگه توره‌دی. ایکّــی ساعت چمه‌سی جۉره ملنگ و اونینگ ایتلری بیلن قیزیقیب وقت اۉتکزدیم. سۉنگره خیالچن بیر احوالده آرتیمگه قــَیتدیم.

یۉلده کېله‌یاتیب قارنی یره، قبورغه‌سی شیشگن، تیشی سینیق، آغزیدن قانی آقه‌یاتگن ایتلرنی کۉردیم. اۉن قدم آتمه‌ی لایگه باتدیریلگن، آنه‌سینی ایزلب چیققن، ده‌یدیب، یورگیریب کېله‌یاتگن بیر پیسته گورجی‌گه کۉزیم ایلیندی. بولرنینگ کېینیدن هللاسلب[۳] باره‌یاتگن آقساق[۴] ایت دقتیمنی تارتدی. شهرگه یقینلشدیم، قصّابدن بیر خشت، کبابچیدن تۉقماق[۵]، نانبایدن سیخ، هوتلچیدن کۉساو یېگن ایتلرنی کۉره‌من. بو منظره‌لرنی کۉریب، خیال مېنی قیشلاق و شهریمگه آلیب کېتدی. بیزده هم احوال شو اېدی. داستانلرده اۉقیگنیم یادیمگه توشدی. دېیرلی

---

[۱] اومورتقه: ستون فقرات.

[۲] بېلنگی: بېلی معیوب بۉلگن یاکه آغیر ایشدن بېلینی کۉتره‌آلمه‌ی قالگن.

[۳] هللاسله‌ماق: تېز، کۉپ و قتـّیق حرکت طفیلی آغیر-آغیر نفس آلماق، هنسیره‌ماق.

[۴] آقساق: آقسب یوره‌دیگن، بیر آیاغی کلته یاکه چۉلاق.

[۵] تۉقماق: کلتک، دسته‌سی و اوریله‌دیگن قسمی کۉپینچه یاغاچدن قیلینگن، باسقانگه اۉخشش اسباب.

بوتون شرقده، اَینیقسه مسلمان مملکتلرده وضعیت شو. سالیشتیریلسه میمنه‌ده کمراق. هه، حیوان آزارلیک تربیه اصولی بۉلیب قالگن بو اۉلکه‌لرده.

تـغین ینه کۉنگیل شهرگه قره‌ب تارتدی. باررگه عزت‌الله‌نینگ اۉتاغیدن باشقه جای یۉق. یوره‌گیم سیقیلیب، سرایدن تشقریگه چیقدیم. بندر آره‌لب بېش–اۉن قدم آدیمله‌دیم. تگاب بندریدن شهرنینگ مرکزی تامان یۉل آلدیم. ناجو درختلری آستیدن سایه‌لب، آدملر گـَوجوم بۉله‌دیگن پارککه تامان اۉقتلدیم. آلدیمده جولدور کیینگن بیر کیشی کېته‌یپدی. اۉشه کۉرگنیم جۉره ملنگ، ایتلری بیلن قیمیرلب بارماقده اېدی. شو پـَیت کیمدیر دوکان تۉریدن توریب: «اۉوو جۉره دېوانه!» –دېب قیچقیردی. جۉره دېوانه بۉلسه، قۉلیده‌گی بېسۉنـَقه‌ی[1]، کۉزلی و یۉغان تـیاغینی بیقینیگه تیره‌ب، مۉله‌ریب، تاووش چیققن طرفگه معنالی قره‌دی و تیتراق آوازده: «نیمه دېیسیز ابه!» –دېیه معصومانه جواب قیلدی. سۉنگ اۉشه یاندن بخمل گوپـّی کیینگن، کتـّه یاشلی بیر کیشی اخلاص ایله:

«منه بو یېمکنی آلینگ ملنگ!» –دېدی اۉتیرگن یېریدن قۉلینی اوزه‌ته‌یاتیب. ینه کیمدیر: «یشنگ جۉره ملنگ!» –دېیه قرشی دوکاندن دۉنغیلله‌دی. جۉره دېوانه اینتیلیب نانني آلدی–ده، پېشانه‌سیگه سورتیب اۉپگچ، بۉلکلب ایتلریگه ترقتدی. سۉنگ، آیاق اوستیده اېگیلیب ایتلرنینگ باشینی بیر–بیر سیلب قۉیدی، و اېرکه‌لب–اېرکه‌لب، ایتلرینی آرتیدن اېرگشتیرگنچه سېکین تېبره‌ندی. ایتلر هم اۉز اېگه‌سی کېتیدن شهر رسته‌لری آره‌لب باره‌دیر اېدی.

همّه نرسه‌دن واز کېچیب، دنیانی ترک قیلگن بو درویش‌نینگ کۉرینیشی غلطی. اَیریملر اونی «اولیا» دېردی. اوچینچی کۉرگنیمده بونده‌ی قیافه‌ده اېدی: باشیده دۉپپه‌ییب چیققن کیگیز قلپاق، اوستیده باستیرمه[2] قه‌لین یونگلی کېپه‌نک[3]، آیاقلریده

[1] بېسۉنـَقه‌ی: بېاۉخشاو، قۉپال، کۉرینیشی یخشی اېمس.

[2] باستیرمه: تۉرت تامانی یاکه ایکـّی یانی و آلد تامانی آچیق.

[3] کېپه‌نک (کېبه‌نک): ایچی کیگیزدن بۉلگن چکمن، چاپان؛ چۉپانلر کییه‌دیگن چکمن.

لونجی ایرتیق ایتیک[1]، ایگنیده[2] ایسه یاقه‌سیز آق کۉیلک. یاشی آلتمیشدن آشیب کېتگن؛ ناوچه‌دن کېلگن گـَوده‌لیککینه کیشی. بۉیی اۉرته‌چه‌دن تېپه‌راق، چنگ باسگن ساچی–ساقالی دقّـیب، اۉسیب کېتگن؛ یوزلری قویاش‌نینگ اۉتکیر نورلریدن قاره مغیز یانغاق کبی توسگه کیرگن. کۉکره‌گی اوستیده آسیله توشگن ساقالی اۉسیق. قیزیل قۉنغیر یاناقلری، چۉزیق ساقالی بیلن چتمه قاشلری آره‌سیدن یلتیللب کۉرینه دی. باسمه کېپه‌نگی اوستیدن بېلینی چیلبیر بېلباغی بیلن تـَنغیب باغلب آلگن جۉره دېوانه اصلیده کم گپیرردی. بیر کون سۉزگه کیردی. سماوارخانه‌نینگ سۉریسیده چایلـَشیب اۉتیرگن کیشیلرگه اۉقره‌ییب[3] منه بو گپلرنی کویونیب اَیتدی: «هیهات، بو قنده‌ی کۉرگولیک؟! آدملر توگول ایتلر هم شهرلرگه باش پناه ایزلب یاپیریلیب کېلماقده. توبه یېی! آدملر–کو، ایغلب–سیقتب کۉنلرینی کۉریب نصیبه‌سینی تاپر. قـَیته مېنینگ قیغوم آرتیب، تشویشیم کۉپه‌یدی. شونده‌ی هم نانخۉرلریم آز اېمس!» –او ایتلریگه کۉز تیکیب توررکن، ینه ایکـّی کوچوک یانیده دُمینی لیکیللـَتیب کۉکریب توردی، «منه تال خیمچه‌لریم کېلیب قالدی. قالگنلری هم جۉره باباسینی سوریشتیریب یورگندیر. بیر جانیم بار شولرنیکی!» –دېب یوزلرینی اېتـَگی بیلن اَریتدی. و –«توف اوردیم بو اېوریل زمانگه، توف اېی!» –دېدی اۉکینچ ایله.

اۉشه کېزده هوا شیشه‌ده‌ی صاف و تینیق، کېمه‌گه اۉخشب کائینات بغریده سوزه‌یاتگن بابا قویاش میمنه اوزره بې‌منـّت نورلرینی هدیه قیلماقده. شهر جاده‌لری‌نینگ یشیل و کۉرکم ارچه‌لری قویاش حرارتینی استه–استه سۉریب، تنیگه جایله‌ییگندی. اَریقلردن تۉلیب آقه‌یاتگن سوولر تېوره‌ککه، سلقین، پاریم و یاقیملی

[1] ایتیک: مۉزه.
[2] ایگین: آرقه‌نینگ یېلکه و بۉیین آره‌سیده‌گی اوستکی قسمی؛ کیشی تنه‌سی.
[3] اۉقره‌یماق: جهل، غضب بیلن قره‌ماق، چقچه‌یماق؛ خۉمره‌یماق.

شمال ترەتماقده. هوا آدملرنی لنج[1] قیلیب، اوخلەتردەی درجەده ایمس. قوشلر هم دان–دون تیرگنی پـَیت پایلشماقده. کبوتر و موسیچەلر جاده اؤرتەسیده تیکیلگن برق اوستونلری سیمیگه قؤنیب توشەیپدی. چومچوقلر چیریللەشیب ترناولر اوچیده بیر–بیری بیلن کؤنگیللشماقده. نرراقده قصاب دوکانیدەگی ایلگیچلرده آسیغلیق تورگن گؤشتلرگه، بینگک و اَریلر[2] وینغیللەشیب یاپیشگنی یاپیشگن. یبرده قـَیناق حیات اوف اورسه–ده، آدملر باشیده پارلب تورگن قویاش‌نینگ زرّین نورلریگه تؤسقینلیک قیلەیاتگن قاره بولوتلر آسمانده سیزیب توریبدی.

شهرنینگ اوضاعی بوزوق، اؤزگەچه توس آلگن. شوروی باستیریب کیرگن زمانلر ایدی. مللە ساچلی قیزیل عسکرلر شهر و هوا قؤنـلغەسیگه[3] کیلیب جایلشگنلر… اولسوالیلیکلرده کؤتریلگن قؤزغالان[4] مرکزگه تامان قولاچ یایەی دیب توریبدی. خلص، همه یاق تؤزغیگن. تومن و قیشلاقلردن جان هاووچلب شهرگه قاچیب کیلگنلر آز ایمس؛ شهر آدملردن تؤلیب کیتگن....

آدملری زیچ یشەیدیرگن میمنه شهری اؤزگەچه منظره کسب ایتگن. شهرنینگ قاق اؤرتەسیده سیف الملوک سینماسی بؤی کؤتریب، صولت تؤکیب توریبدی. شهرنینگ کؤرکی دیسه بؤلەدی. تیپەلیکده جایلشگن سینمادن بوتون شهر قؤل‌نینگ کفتی‌دیک کؤرینیب تورەدی. سیمنا تیورەگی بؤیلب بیجیریم[5]، مناسب‌گینه تؤرت بورچک شکلیده پارک توشگن؛ مجنون تاللر ایگیلیب ییراقلرینی یاییب تورەدی؛ آدملر سایه سلقینیده چیم، اؤت–اؤلنلر اوستیده اؤتیریشیب درسنگ قوریشردی. بالەلر بیر–بیرلریگه کاپتاک ایرغیتیشیب، تؤپ تیپیشەدیلر. شو آرەده

---

[1] لنج: تابی اَینیگن، بؤششگن.

[2] اَری: زنبور.

[3] هوا قؤنلغەسی: هوايي میدان؛ تورر جای، باش‌پنه بؤلیب خذمت قیلەدیگن جای.

[4] قؤزغالان: انقلاب؛ بیرار اجتماعي توزوم، حکمران وضعیتگه قرشی کؤتریلگن عاموي حرکت؛ عصیان.

[5] بیجیریم: توزیلیشی، بیچیمی ایخچم، شینم و چیرایلی؛ خوش‌بیچیم.

اَریقلر بؤییده سلقینلب یاتگن بیتّـه-ایکـّیته ایتلر هم اوچره‌ب توره‌دی. ایتلرنینگ احوالی اؤته اَیه‌نچلی[۱]! ایتلر نېگه‌دیر هارغین، افت-انگارلرینی کؤپ ییللیک چرچاق چولغب آلگن؛ بیر یوتوم آوقت و بیر تیشلم نان اوچون نېچه تېپکی یېگنینی اَیتیب بېره‌آلمه‌یدی-ده بو تیلسیز جانوارلر. اگر تیلی بؤلسه، باله‌لردن بیقینیگه کلتکلر توشگنی، یوزی-باشیگه کېلیب تېککن تاشلرنی؛ اېنگ مهمی قؤشنی حاولیده‌گیلر کوچه‌له[۲] یاکه نانگه ایگنه سالیب یېدیرگنلرینی زار-زار ییغلب اَیتگن بؤلرمیدی مظلوم مخلوق! تیلسیز حیوان گزه‌ک آلیب کېتگن اېسکی قیغو-حسرتلرینی ایچیده یوتمسدن نیمه هم قیله‌آلر اېدی. ایت-کوچوکلرنینگ کؤزلریگه غم-قیغو یوگورگن؛ بشره‌سیگه نفرت و حقارت تؤرینی یایگن. یوزلریگه سچره‌گن سؤکینچ و یامان سؤزلر موز قاتگن کبی، کؤزلریدن سینیقلیک، خفه و مأیوسلیک تاشیب توریبدی. تیللرینی چیقرگنچه هنسیرر؛ آچلیکدن سیلـّه‌سی قوریب، مداری کېتگن کؤرینه‌دی. بو جایلرده قیشلاقلردن اولاقیب کېلیب قالگن ایتلر هم اوچره‌ب تورردی. اولر قَـیسی‌دیر نجاتکارینی کوته‌یاتگنده‌ی، ایتلر تېوره‌ک-اطرافگه اَلنگ-جـَلنگ کؤز سالیشه‌یپدی. نېگه‌دیر جؤره دېوانه کؤرینمه‌یدی، اوندن خبر یؤق. مبادا شو طرفلرگه کېلگوده‌ی بؤلسه اونی ایتلر اؤره‌ب آلیشلری تعیین....

بیر زمانلر میمنه جنوبي تورکستان‌نینگ یوره‌گی سنه‌لر اېدی. یؤللری اسپالت قیلینمه‌گن اېسه-ده، کیشی‌نینگ بغری-دلینی آچرده‌ی ایخچم، کؤرکم و شینم‌گینه[۳] جاده‌لرده سَیر اَیلش‌نینگ اؤزگه‌چه گشتی بار. کېنگ-کېنگ جاده‌لرنینگ ایکـّی تامانیده بزّازلیک دوکانلری، رستورانتلر، بقـّاللیک، قصابلیک، کولاللیک، زرگرلیک، تېمیرچیلیک و ینه اللـه‌قنچه کسب و کار ایشخانه‌لری اېشیگی آچیق توره ردی.

---

[۱] اَیه‌نچلی: الم-اضطراب عکس اېتووچی حالتلی، اَچینیش حسـّی اویغاته‌دیگن.

[۲] کوچه‌له: تېره‌ک، تال کبی درختلرنینگ تؤپ گـُلی؛ گـُلی سریق، کؤک، سفسر اؤت‌سیمان اؤسیملیک همده اونینگ طبیاتده ایشلـَتیله‌دیگن زهرلی، توگمه‌سیمان مېوه‌سی.

[۳] شینم: کؤرکم؛ ایخچم، قوله‌ی؛ یره‌شیب توشگن، یره‌شیقلی؛ یاقیملی، مراقلی.

منده‌وي بازارگه یؤلینگیز توشسه عجایب–عجایب صحنه‌لرنی کؤره‌سیز. جاده‌لر یاقه‌لب آدملر اؤتیب قـَیتماقده. شیلدیره‌ب آقه‌یاتگن اَریقلر بؤییده تراق تیشلری‌دېک بیر تېکیس اېکیلگن یم–یشیل اَرچه‌لر[۱] قد راستلب، صولتلی کؤرینیش بېره‌دی. سماوارلر بیقیر–بیقر قـَینه‌ماقده اېدی. کباب‌پزلر کؤره‌گه سالینگن کؤمیرنی تینیمسیز یېلپیتر، قویروق بیلن سیخلنگن قؤزی گؤشتی‌نینگ جیزیللب یانیشیدن کؤتریلگن قویوق توتونلر کؤککه اؤره‌لر، کباب‌نینگ یاقیمتای هیدی بوتون رسته آدملری‌نینگ دماغینی قیتیقله‌یپدی؛ جره‌نگیللـَتیب کفگیرلرنی داش قازانگه اوره‌یاتگن بکاوولر قؤلی–قؤلگه تېگمه‌ی آدملرگه پلاو خان تؤره‌دن آش سوزماقده اېدی. ایتلردن بیر–ایکـّیته‌سی موزدېک‌کینه نـَمیققن یېرگه اؤمگن تشلب، آشخانه و رستورانلردن اَنقیب تره‌له‌یاتگن هیدلرنی میریقیب دماغیگه جایله‌ماقده. دوکاندارلر، مؤترلرنینگ اؤتیب قـَیتیشیدن کؤتریلگن چنگلرنی یاتقیزیش اوچون ایدیشلرینی سووگه باتیریب شراپیللـَتیب سوو سېپه‌دی. توش پـَیتی مکتبدن قـَیته‌یاتگن قیز–اؤغیل باله‌لر تورنه‌دیک[۲] سوزیلیشیب اویلریگه قـَیتیشماقده. باشلریگه سبد کؤترگن نانوایلر هر یاقدن: «آلیب قالینگ، منه ایسـّیق نان!» –دېیه قیچقیره‌دی. بؤیینلریگه قؤنغیراقچه‌لر تـَقیلگن آت گادی‌لری شلدیر–شولدیر قیلیب، اوزاق–یقیندن کېلگن یؤلاوچیلرنی اؤز منزللریگه یېتکزیب توره‌یپدی.

شهرده تـَله‌تؤپلر[۳] باشلنگنی یؤق هلی. آلدینده قاره کونلر شهرگه قره‌ب آغزینی آچیب تورگنده‌ی گؤیا. خسته‌لنگن بېمارگه اؤخشب، شهر اؤزی‌نینگ اېنگ سؤنگگی تینچ نفسینی آلماقده. ایکـّی ییل آلدینگی آسایشته‌لیک شهرنی استه–سېکین ترک اېته‌یاتگن اېدی. قـَیناق حیات ساووققینه ساکنلیککه جای بؤشته‌یاتگندی.

---

[۱] ارچه: ناجو؛ سروداشلر عایله‌سیگه منسوب، دایم یشیل بوته یاکه درختلر تورکومی.

[۲] تورنه: ایسـّیق اؤلکه‌لرده باتقاقلیک و کؤللرده یشه‌یدیگن، آیاغی، بؤینی، تومشوغی اوزون، باشیده تاجی (ساچی) بار کؤچمنچی قوش.

[۳] تـَله‌تؤپ: اور–ییقیت، سور–سور و شو کبیلر بېسر انجام، ناتینچ حالت؛ تؤس–تؤپالان.

جؤره دېوانه ایتلرینی اېرگشتیریب هر کون شهرنی بیر اَیلـَنیب چیقه‌دی. اووه‌ده بیر کییم بیلن شهرگه کېلیب کېتیشدن اصلا تارتینمه‌یدی او. نیمه قیلیب بؤلسه هم، نـِیتی ایتلرنینگ قارنینی تؤیدیریش، اولرنی بېزاری باله‌لر، بېباش کیشیلردن آمان سقلب قالیش و نهایت ایتلرنینگ یوره‌گیگه قولاق توتیش. اگر آدملر جؤره دېوانه سؤزلرینی اېشیتماقچی بؤلسه‌لر ایچیده دردی کؤپ. او بیر کونی تیلگه کیریب، کؤزینی یومدی، آغزینی آچدی:

«اې آدملر! بس قیلینگ حیوان آزارلیکنی، ایتگه نفرتینگیزنی تؤخته‌تینگ. بو تیلسیز حیوان‌نینگ هم سیزگه اؤخشه‌گن شیرین جانی بار؛ اؤزیگه یره‌شه حس–تویغولری بار اولرنینگ هم. اېنگ وفادار، سېزگیر، سیزگه مونس اوی حیوانی انه‌شو ایتلر بؤلیشه‌دی. سیز، نیمه‌گه اولرنی ققشه‌تیب اوره‌یاتگنینگیزنی اؤزینگیز هم بیلمه‌یسیز. خاتین آزارلیک، ایتگه نفرت سیزنینگ قان–قانینگیزگه سینگیب کېتگن. خؤش! اېندی توغیلگن ججـّی‌گینه کوچوکچه‌لرنی، نېگه دُم و قولاقلرینی کېسیب، یاکه چاپیب تشله‌یسیز؟ نیمه‌گه سیز کؤپ تؤقفن آنه ایت‌نینگ باله‌لریدن بیرارته اېرکگینی سقله‌یسیز–و، اورغاچیلری‌نینگ باشینی کېسیب یېرگه کؤمه‌سیزلر؟ ایت‌نینگ اورغاچیسیدن نېگه عار قیله‌سیز اې آدملر؟ سیز فقط بېلدن پستنی اؤیله‌یسز... قؤییب بېرسه شو تیلسیز جانوارنینگ «چؤچاغینی» کېسیشگه هم تیارسیز، هی–هی آدملر! تؤخته‌تینگ بو خاتین بېزارلیک و ایت آزارلیکنی. بو نازنین حیوانلرنینگ هم یششگه حقی بار. بولر هم سیز و بیز کبی تیریک جان، خدانینگ مخلوقی. سیزنینگ تابینگیز قاچسه داکتر دېب، کسلخانه دېب، بارمه‌گن جایلرینگیزگه باش سوقه‌سیز. چنقه‌سنگیز سووگه چاپه‌سیز، آچیقسنگیز آوقتگه یوگوره‌سیز. بو جانوارلرنینگ بیزگه اؤخشب کؤرپه–تؤشگی یؤق اخیر! ایتلر سیزنینگ اېنگ یقین دؤستینگیز بؤله‌دی. اصلینی آلگنده قؤپال طبعیت آدملرنی اؤزیگه رام قیلگن انه‌شو ایتلر بؤله‌دیلر. ایتده خلاقیت، هنر و استعداد مؤل. ایتلر انسانلرنینگ

دردیگه تېگماقده... جؤره ملنگ حیوان‌سېور بیر انسان اېدی. منه مېن دېگن ده‌یدی، قاپاغان ایت هم اونینگ آلدیده مومده‌ی اېریب کېتر اېدی. قیزیق جایی شو که جؤره دېوانه ایتلرنی اېمس، ایتلر اونی قیدیره یورردی و سېوردی هم.
کېچ توشگچ، قویاش یوزیگه چادرینی تارتمه‌ی توریب، کؤز یاریغیده جؤره دېوانه ینه قَـیتیب، کلبه‌سیگه کېله‌دی. سیّار ملنگ اېدی. او شهر اطرافیده باش‌پنه تاپیب، کون کېچیرردی. گاه ده‌عزیزان، گاه بابا قؤچقار، گاه... دېگن تامانلرده کؤچیب یورردی. شهردن آره‌لیغی ایکـّی–اوچ چـقیریمچه‌لیک یؤل. هر قچان قره‌منگ، ملنگ آرقه‌سیدن اؤن–اؤن بېشته‌گه‌چه ایت قطارلَـشیب یوره‌دی. اونی، مېن ایتلرنینگ تیلینی بیلگووچی بیر دانشمند بؤلسه کېره‌ک، دېر اېدیم اؤشه پَـیتلر... ملنگ اؤز ایچیده‌گی قانونگه اؤته صادق و مسوولیتلی اېدی. ایتلرینی کېچگه قالدیرمه‌ی، غریبخانه‌سیگه آلیب قَـیته‌دی. هر دایم ایت یلاغی[1]، اېسکی–توسکی، شال–شول، ایبریندی[2] لته–لوته؛ قاتگن–قوتگن نان اونینگ کلبه‌سیده بار بؤلردی. جؤره دېوانه ایتلری دَوره‌سیده اؤیچن بیر قیافه تورر، ملنگ ایتلرینی اېرکه‌لب، هر بیریگه نام قؤییب اولرنی اؤشه قؤییلگن اسملری بیلن چقیرر اېدی. بیرینی ترلان[3]، ینه بیریسینی ببر، قالگنلرینی لَـیچه[4]، ایسکاووچ[5]، آوچی، اوروشقاق، تازی، اېنگ کیچیگینی گورجی... دېیه چارلردی. بیر کونی کیم‌دیر، جؤره دېوانه‌نینگ ایتلریدن بیرینی مشهور بیر آدم‌نینگ اسمی (گ–ن) بیلن اتب چقیردی. شونده جؤره ملنگ آغرنیب، قتـّیق اؤکسیندی. بیر نرسه‌لرنی گپیریب، باش چـَیقب اچّیق کؤز یاشی

---

[1] یلاق: ایت، موشوک کبی حیوانلرنینگ آوقت یېیشی اوچون بېلگیلنگن ایدیش؛ که‌پل.
[2] ایبریندی: فایده‌لنیب بؤلمه‌یدیگن، اېسکیریب کېتگن نرسه.
[3] ترلان: آله–چیپار، چـَوکر؛ شو توسده‌گی آت.
[4] لـَیچه: کیچکینه، بؤیی پست خانگی ایت.
[5] ایس، هید بیله‌دیگن؛ یؤقالگن، قاچگن نرسه‌نی، کیمسه‌نی ایزیدن هیدلب باریب تاپه‌دیگن.

قیلدی. و «عزیزلریمنی یامان آدملرنینگ آتی بیلن چقیریلیشینی اصلا ایستـَمه‌یمن. مېنینگ ایتلریم قاتل اېمس» –دېب تیاغینی یېرگه اوردی.

جۉره دېوانه کۉپ پـَیت ایتلری بیلن صحبت قوروشر، اولرنینگ حال–احوالینی سۉرر، ایتلری‌نینگ ییللر بۉیی تنه‌سیده زیل آلیب یاتگن آغریقلرنی آله‌دی، بېل–آیاقلرینی اوقه‌لب اوخله‌تر، همنفس بۉلیب، اولرنینگ دردیگه ملهم بۉلردی. تیلسیز ایتلر هم جۉره دېوانه‌گه تلپینیب، او بیلن اۉینـَشر، ایچلریده قـَله‌شیب یاتگن غم–غصّه‌لرنی تۉکیب سالردی. اوزون ییللر جۉره ملنگ‌دن خبر یۉق. احتمال، ایتلر تون یریمده باشیدن کېچیرگن قاره کونلرنی ییغلب–ییغلب اَیتگندیر جۉره دېوانه‌گه. اگر میلتیق آوازلری جیملیک بغرینی ییرتمه‌گن بۉلسه، ایتلر اۉز خلاصکاری قۉینیگه باش قۉییب، قاره شاملرده تۉییب–تۉییب هولیگن‌دیر. جۉره دېوانه هم ایتلریگه:

«اۉکسینمنگ عزیزلریم، کویونمنگ جگرلریم. نه چاره! سیز و مېن یششگه مجبورمیز. تصاف بیزنی یاییگه سالیب آنه زمینگه آتگن اېکن. شرفلی، مهرلی یېرنی انسانلر قاره کونگه سالیشدی. مېن یاریق عالمدن کېتسم سیزلرگه کیم قررکن؟ سیزنی تاش کۉمدی قیلیشسه، دارگه تارتیشسه، آزار یېتکزیشسه، مېن قنده‌ی گۉرده یاته‌من. بو بغری تاش انسانلرگه انصاف تیلب، شو سۉزیمنی وصیت قیله‌من:

«حیوانگه ظلم قیلمنگ اېي انسانلر!» یوزومگه ابدیت پرده‌سینی تارتینگیز دېب قاله‌من. جۉره دېوانه اۉلدی، دېگن خبر ترقلدی. قبری تېوره‌گینی ایتلری ترک قیلیشمه‌دی. ایتلر بغرینی ساووق یېرگه بېریب، جۉره ملنگ اوچون کۉز یاشی قیلدیلر.

(وېبلاگیمده باسیلگن اوشبو حکایه قـَیته ایشلـَنیب صیقل بېریلد).

جون، ۲۰۱۱

کانادا

ایکـّـی تقدیر

ایکــّی تقدیر

باله باله‌لیک قیلسین، کتــّه اېسه کتــّه‌لیک، حیات هارمونی‌سی (Harmony/هم‌آهنگلیگی) انه‌شو مرامده دوام اېته‌دی. یشش هم‌صدالیگی (Harmony) هیچ قچان بوزیلمسلیگی لازم. باله‌کـَی‌لرنینگ اېنگ اوّلا عایله‌ده، قاله‌بېرسه باغچه، مکتب، کۉچه‌ده روحیتی، قدر–قیمّتی سینمسلیگی کېره‌ک. باله هیچ قچان کم‌سیتلمه‌سین، کۉزلردن توشمه‌سین، کۉکره‌گیدن سوریلمه‌گنی یخشی! یۉق اېسه روحي و جسماني ضربه‌لرنی تنه‌سیده تویگن گۉدک اولغه‌ییب–آق، آغریق چېکه باشله‌یدی. چېکیلگن ایچکی و تشقی ضربه‌لر قیزه‌میقله‌یدی. چیپقانلب، دۉمـّاللب[1] بوتون بدنیدن تشقریگه اوره‌دی. باله محیطده کۉرگن اچـّیقلیکلری اۉچینی[2] جمعیتدن آله باشله‌یدی. سیز و بیزگه بو گونگی حیات شونده‌ی اۉگیت بېره‌دی.

***

---

[1] دۉمـّاللب چیقماق: بدنده دانه چیقماق؛ شیشیب چیقیش، دومه‌لب چیققن یره.

[2] اۉچ: قصد، انتقام.

اولوسدارلیک[1] مرکزیده بار–یۉغی ایکـّیته مکتب بۉلردی: بیری قیز باله‌لر مکتبی بۉلسه، ایکـّینچیسی اۉغیل باله مکتبی. کتـّه–کیچیک یوزگه یقین قیشلاقلردن مکتب اۉقیگنی شهرگه کېلینه‌دی. هر باله بیر دنیا دېیدیلر! دنیانی باله‌گه بېرسه‌لر اگر. بیراق کۉپچیلیک بیلگن ایکـّی باله‌نینگ توروش–تورموشی، اۉزینی توتیشی، قیلیقلری اۉزگه‌چه:

مراد – اېسلی، ذهنلی، بیر آز تارتیچاق، کم‌سوقوم[2]، خیالچن، سېرگک[3]، بیر گپنی درّاو پـَیقب آله‌دیگن، کم گپیره‌دی، بۉلرمن، چیغای عایله‌ده اۉسگن و اۉقیشگه قیزیقووچن باله.

یره‌ش – یلقاو[4]، انچه–مونچه بېزاری، شوملیکدن کمی یۉق، بیر قـَیناو یېتمه‌یدی، داودیر[5]، اچـّیغی بورنی‌نینگ اوچیده، جنگری، تۉپالانچی و عصبی باله.

بولرنینگ ایکـّیسی هم بیر قیشلاقدن مکتبگه باریب کېلیشر، تله‌شیب–تارتیشیب اونیب اۉسماقده اېدی.

اوچ–تۉرت چقیریم یۉل باسیب مکتبگه باریله‌دی. کېتمه–کېت تیزمه قیر–ادیرلر آره‌سیده اوزونه‌سیگه توشگن سېر سوو، سېر آغاچ واحه[6] کۉزلرنی قووانتیرگودېک کۉرک و جمالگه بای اېدی. طبیعت سییله‌گن بو واحه‌نینگ قاق اۉرته‌سیدن اېتک–

[1] اولوسدارلیک: اولوسواللیک، تومن.
[2] کم‌سوقوم: اۉزینی کمتر، خاکسار توته‌دیگن؛ تارتینچاق طبیعتلی.
[3] سېرگک: تېز، درحال سېزه‌دیگن؛ سېزگیر، زیرک.
[4] یلقاو: ایشلشنی یاقتیرمه‌یدیگن؛ ایش‌یاقمس؛ دنگـَسه.
[5] داودیر: تېلبه–تېسکری ایش قیله‌دیگن، تېلبه‌نما، دومبول، انقاو؛ هاولیقمه.
[6] واحه: چۉل و چله‌چۉللرده آباد قیلینگن یېر.

یوقاری[1] بؤیلب اؤتکزیلگن کتــّه خام یؤل اؤندن آشیق اولوسدارلیکلرنی بیر-بیریگه باغله‌یدی. آغیر-یېنگیل مؤترلر قتناوی انه‌شو یؤلدن. سؤلیم واحه‌نینگ اؤنگ تامانیدن شاشقین دریا، سؤل یانیدن بؤلسه اوزون جرلیک بؤیلب تؤلیب نهر اؤته‌دی. بو یورت منظره‌سیگه باققن کؤزلر آرام آله‌دی، یورکلر یشیللیک بؤیاغیدن یـَیره‌ب، یشنب کېته‌دی.

بو یورت‌نینگ بغری بوتون، قؤلی قداق آدملری کېچه-کوندوز دېمه‌ی، ایش قووه‌دیلر، پېشانه تېری تؤکیب، حلال رزقینی تېره‌دی، باله-چقه‌سینی باقیب تیریکچیلیک تېبره‌تردی. دورکون-دورکون چاغلر! عجایب آنلر اېدی.

جزیرمه یاز کونلری. پیشیقچیلیک، شمالده باشاقلری تاولـَنیب-تاولـَنیب قاچه‌یاتگن زرغلداق[2] بوغدایلر بېلینی اؤراقلر قوچاقله‌یدیرگن موسوم. باغ-راغلر یشیلگه نق بورکگن کونلر بؤلردی. جېوه‌لر پـُشته‌سیگه دؤپــّه‌ییب پېراق یایگن تاکلرنینگ الوان اېلینلری شیره‌گه لیق تؤلگن... قویاش‌نینگ زرّین تیغلری آستیده باش یلنگ، آیاق یلنگ، اېنسه‌سی[3] توشیب، کؤیلکچن بیر کؤرینیشده یؤل چنگیتیب مکتبگه باریب کېلینردی. کونلیک اؤقیشگه باریش‌نینگ قـَیماغی، خلاصه‌سی یازیلسه کتــّه‌گینه بیر کتاب.

...باله‌لر مکتبدن قـَیته‌یاتگنده یؤلنی باشلریگه کؤتریب، کؤچه‌لرنی شؤخلیکلر-و، قیی-چوو، شاوقین-سورانلرگه[4] تؤلدیریب اویلریگه یېتیب کېلیشردی. کېلشیب-آق،

[1] اېتک و یوقاری: شمال و جنوب.

[2] زرغلداق: تؤق سریق رنگ، تؤق سریق رنگلی؛ چومچوقچه‌سیمانلر تورکومیگه کیرووچی، قناتلری قاره‌متیر، اؤزی سریق سَیراقی قوش.

[3] اېنسه: آدم باشی‌نینگ آرقه پستکی قسمی؛ اېنسه سویـَگی.

[4] سوران: کوچلی شاوقین، غاوور-غووور، شاو-شوو.

پادەمی، قۉی–اېچکمی آرتیدن توشیب، تېزەک–تپـّی‌می، اۉتین، چۉب–چخس تېرگنی، یاکه اۉت اۉرگنی مشغول بۉلیشر، ینه اېرتەسی تکرارلـَنر شو بالەلیک حیات. کېتمه–کېت یۉل بۉیی آری اویەلرینی بوزیش، کۉچەده دروازەلر و دېوارلرده ادّی–بدّی نرسەلرنی یازیش و چیزیش؛ اۉز ارا یاقەلـَشیب، کۉیلک ییرتیش؛ تبراق، کتاب، دۉپـّی، کاووش، شـَتک[1] یۉقاتیب یوریشلر کوندەلیک عادت، بالەلیککه خاص قیلیق، شوملیک دېسه هم بۉلەدی. قیلیققه قیلیک–کو، لېکن تاتی یۉق قیلیق! کېتیدن دکـّی[2]، پۉپیسه، شپـَلاق، تېپکی، ترسـَکی، کلتکلرنی کیم گپیرسین؟ قولاقلر سورپەدیک[3] چۉزیلیب کېتردی. شۉرلیک! بالەلیکـه، بالەلیک!!!

یرەش، مراد بیلن کلـّه کۉزی یېگندەی، سیره چیقیشه آلمسدی. ذهنی اۉتکیر مراد کوچلی، گـَودەلی، آته–آنەدن ایمیقەدیگن[4]، مکتب ترتیب–انتظامیگه بۉی اېگووچی، بیر آز قۉرقاق، سهل غیرت یېتمسدی اونگه. یرەش، مراد بیلن اوروشیب، گپلشمەی یورگنیگه هم انچه بۉلیب اېدی. او راسه چەییر[5]، اېپچیل[6]، مزنگ‌گینه، ملـّەدن کېلگن، تیریشقاق، آزغین، داریب بۉلمس تیکەنک[7]نینگ اۉزگینەسی. سریق بۉلگنی اوچون تېنگقورلر اونی یرەش «جرمن»، یرەش «جیرەن» دېب اتەشردی. تېنتک یرەش جۉجه خۉرازدېک مـَی بېریب، جنگریلیک قیلیب یوریشنی اۉلگودېک یخشی

---

[1] شـَتک: چپلی.

[2] دکـّی: ناجۉیه ایش، خطِ حرکت اوچون اَیتیلگن اچـّیق گپ، قتـّیق تنبیه، تعزاری، کاییش.

[3] سورپه: سوپره، سفره.

[4] ایمیقماق: هورکیب تورماق، یورەکده قۉرقوو یوگورماق، باتینەآلمسلیک.

[5] چەییر: بەقوّت، پیشیق.

[6] اېپچیل: ایشنی تېز بجرەدیگن، چقـّان حرکتلی.

[7] تیکەنک: تیکن، تیکنلی اۉسمیرلیکلرنینگ عمومي نامی.

کۇرردی. خونیک ایشلری کۇپ ایدی بو بیزاری‌نینگ. بیلـَکلریدن کوچ یاغیب تورگن مراد اۇن بیر یاشده. باسیق‌راق، یوزلری لۇپـّی[1]، بالدیر، بۇربایلری[2] بۇلیق، باشی گـَوده‌سیگه قره‌گنده کتـّه‌راق تویبله‌دی. یره‌ش ایسه ایندی تۇقـّیز یاشنی تۇلدیرگن. اونینگ بیر قیلیغی ایمس بلکه، بار قیلیغی آرتیق. تینیب–تینچیمه‌گور یره‌ش تیک جرلر بیتیگه آسیلیب، قوش، قیرغی باله‌لرینی ایلانی بۇلیشگه قره‌مه‌ی، غار اینلریدن تارتیب آلردی. یۇلاوچیلرنینگ آت، ایشگینی هورکیتیب حادثه قیلگن پـَیتلری کۇپ. اونینگ قۇلیدن اذیت کۇریب، معیوب بۇلگنلر آز ایمس. اوروشنی پولگه ساتیب آله‌یاتگن بالر سۇرتیدن قورغور. آدملرگه لقب تـَقیش اودومیگه کۇره اونینگ بیر آتی «یره‌ش منقه». آته–آنه‌سی اوستیدن کولیش اوچون بو آتنی قۇیییشگنلر. بیلگنلرنینگ گپیگه قره‌گنده یره‌ش منقه دیسه یره‌ش منقه–ده. اوییده آته–آنه، اکه، تاغه، اپگه‌چی، خاله، عمه، عمکی، قۇنی–قۇشنیلریدن کۇرمه‌گن عذاب–عقوبتلرنی تارتگن بیچاره. کلتکنی ییبه–ییبه سویـَگی قاتیب کیتگن. یره‌ش بو بیر کم دنیاده باله‌لیک قیله‌آلمه‌گن بایاقیش. یالچیمه‌ی هر تۇکیسده بیر بلاگه دوچ کیله بیرگن. او ایرکه‌لش، سیویش، سییلش، آووتیش، یوپه‌تیشلر و مهربانچیلیک نیمه‌لیگینی بیلمه‌یدی. توشمه‌گور یره‌ش باشی یاریلیب، آیاق–قۇلی سینگنیگه قره‌مه‌ی، او کلتکدن تۇیه‌دیگن بلا ایمسدی. قۇرقیش‌نینگ ایلکه‌سیگه مینیب، تیزگنلب[3] آلگندی. اوندن مکتبگه شکایت توشمه‌گن کون‌نینگ اۇزی یۇق.

---

[1] لۇپـّی: دۇمباق، دوندیق، سیمیز.

[2] بۇربای (بۇربـَی): سیمیز بالدیر.

[3] تیزگنله‌ماق: تیزّه‌گه چۇکدیرماق، تیزّه‌سینی ییرگه اورماق.

دوچ کېلگن آدم: «یرەش–و، یرەش! اېرته ارقەنگگه پۆستین بایلب بارەسن مکتبگه» –دېردی.

بالەلر آرەسیده جنگیشیب قالگن جۆرەلرنی یرەشتیریش‌نینگ قیزیق اصولی بۆلگیچ اېدی اۆشه زمانلر:

اۆرتاق بالەلر اوچ–اوچ، تۆرت–تۆرت کیشی‌لَشیب، اوروشگن تامانلرنینگ قۆلی، قۆلتیغیدن توتیشر، تارتقیلب، «بۆل اَیت!»، «تېز بۆل!» قیلشیب، «فلانچی‌نینگ آتینی اَیت!» –دېب، قولاغیدن چۆزیشر، اچّیقلشگنلرنی سودرەب–سودرەب آخری یوزلشتیریشردی. شونده یم هر ایکـّله تامان قـَیسرلیک[1] قیلیب، نازین‌قیرەب، اۆنگیری، بیلـَگی بیلن یوزلرینی یشیرگنچه: «آلدین او اَیتسین!»، «یاغ! مېن تـَنی یرشمەیمن، یۆغ»، «یاغ–یاغ قۆیور!!» –دېیه سیلتەنیب، بیر یاققه اۆزینی آلیب قاچردی. اوروشگن تامانلرنی یرەشتیریش آسان کېچمسیدی. خفەلشگنلر شونچه که تۆقنشتیریلسه، قۆل اوشلتیریلسه بۆلدی؛ یاکه بیر–بیری‌نینگ آتینی استه تیلگه آلسه حساب، کۆنسه–کۆنمسه «یرەشدی» سنەلردی. بالەلر اوچون حقیقي یرەشماق چینەچاغلرنی[2] بیر–بیریگه ایلدیریب اۆشلەتیش بۆلەدی. اۆشه کونی مراد بیلن یرەش‌نینگ آرەلرینی آچیش جوده قیین کېچدی. سببینی سۆرەگنده اۆرتەلریده جدّي عرَضلیک بار اېکن. مراد، یرەش‌نینگ آنەسی «فلانچه» –دېب دېوارده کتـّه قیلیب یازگن اېکن. عار–ناموس دېگن توشونچه بار هر حالده، یرەش‌نینگ غیرتیگه تېگیب کېتەدی. قلتیس گپ. بو نرسه یرەش اوچون گۆیا کتـّەدن کتـّه شرمندەلیک.

---

[1] قـَیسرلیک: اۆز بیلگنیدن، توتگنیدن قـَیتمسلیک؛ اۆچرلیک.

[2] چینەچاغ: چیمچیلاق، برماقلرنینگ اېنگ کیچیگی.

سوریشتیریلسه یره‌ش‌نینگ باله‌لیک یوره‌گی چیل–چیل[1] سینیب کېتگن بۆلگن. هر گـَل او خودّی، آسماندن یېرگه توشگنده‌ی بۆله‌بېره‌دی. شونچه‌لر تاپتـلسین‌می یره‌ش اۆزگه باله‌لر آلدیده–یه؟! بو یورتده آپه–سینگیل، یاکه آنه‌نینگ آتینی تیلگه آلماق اۆسل[2] ایشلردن...

۲

باله‌لر توش ساعت ایکـّیده مکتبدن قـَیته باشله‌دیلر. یره‌شدن درک چیقمه‌ییدی. مراد کېله سالیب یره‌ش‌نینگ آته–آنه‌سیگه: «اونی معلم‌له، اَیه‌غینی بغلب، خیمچه‌له‌دیله. اَیه‌غ–قۆلی کۆکرگنیدن یوره‌لمه‌ی، قننی بیلن یاتیبتی مکتبده...» – دېگن خبرنی اېشیتدیردی. ممت‌قول اکه و خاتینی اۆغیل آی آپه‌لر الـَغده[3]! جانینی قۆیرگه جای تاپه‌آلمه‌ی، تېوره‌ککه اَلنگ–جـَلنگ تیکیله‌دیلر. «قنی یره‌ش جانه‌مر؟» –دېیه اۆرتاقلریدن سۆره‌شگه توشه‌دی. خبرینی تاپه‌آلمه‌گچ، آته–آنه یره‌شنی سۆراقلب آرتیدن مکتبگه باره‌دیلر. قویاش باترگه بیر ساعتدن کمراق وقت قالیب اېدی. اېر–خاتین سرسان–سرگردان اوّلیگه مکتب اداره‌سیگه باش سوقدیلر. قره‌سه‌لر هیچ کیم یۆق. معلملر اۆنگ تامانده سپورت میدانیده والیبال اۆینـَشه‌ییدی. بیر پـَیت آرقه‌دن «آته جاااااااان!!»، «آنه جااااااان!» –دېگن مینغیللمه تاووش اېشیتیلدی. آرقه‌گه اۆگریلیب قره‌سه‌لر باله بایاقیش – یره‌ش یېرگه بغرینی تشلب، غینگشیب یاتیبدی. جاییدن جیلیشگه کوچی یۆق. «تینمه‌گور! یشـَمه‌گور نیمه قیپ قۆیدینگ؟!، یوره‌ییمیزنی یاردینگ–کو!...» دېدی اۆغیل آی آپه. اېر–خاتین اۆغلی

---

[1] چیل–چیل: مَیده–مَیده، پرچه–پرچه، کول–کول.

[2] اۆسل: یره‌مس، یامان؛ بې‌معنی.

[3] الـَغده: ناتینچ، بېزاوته.

یره‌ش‌نینگ اۉمیزیدن[1]، اۉمگنیدن اوشلب، اَتک-چېچک[2] قیلیب یوریتماقچی بۉلیشدی، یوره‌آلمه‌دی. سۉنگ بیر عمللب یره‌شنی آته‌سی آپیچلب، آرتماقلب اوییگه آلیب کېله‌دی. مرادنینگ اَیتیشیگه قره‌گنده یره‌ش فقط شو بوگون‌گینه آته-آنه‌سیدن کلتک یېمه‌یپدی. اَیریملر اېشیتیب: «آفرین! ممت‌قول اکه‌گه تۉزیم بېرسین! بونی قره‌نگ، باله‌گه رحم و شفقت دېگنلری شو بۉلسه کېره‌ک —ده» – دېییشه‌دی.

۳

اوچ-تۉرت کون اۉتدی. نېگه‌دیر کۉچه تینچیب قالگنده‌ی جیم-جیت. یره‌ش‌نینگ تۉپالانیدن بۉلسه کېره‌ک قیشلاق بقیر-چقیرلرگه تۉلیب یشر اېکن. آیلر اۉتیب کېتدی؛ ییللر اېوریلماقده. شوندن کېین یره‌ش قَـیتیب مکتبگه بارمه‌دی. یېتیم بۉلدی، چۉپان بۉلدی، قۉش هـَیده‌ب دهقان بۉلدی، مردکار بۉلدی... کتاب و قلمدن بیر عمر قوتیلدی....

مراد اېسه تاباره ترقی تاپیب کېته‌بېردی. بهالری یوزدن کم اېمس. مکتب، کتابخانه‌نینگ توپراغینی یـَلب اۉقیدی. مملکت بۉیی کانکور سیناویده اېنگ یوقاری بهانی آلدی. آته-آنه‌سیگه، قیشلاق و شهریگه آلقیش یاغیلدی. مراد تیللرده داستان بۉلیب قالدی. فاکولته‌گه کیردی...

یره‌ش بر بسته ییگیت، هلی اویلنگنی یۉق. قاره محنت ایلیگینی سۉریب آلگن. یره‌ش‌نینگ شوملیگی توته‌دی، باله‌لیک بېزاری‌لیگی قومسب کېته‌دی گاهده. ایش

---

[1] اۉمیز: یېلکه‌نینگ قۉل بیلن توتشگن قسمی.

[2] اَتک-چېچک: سېکین-استه قدم تشلب یوره باشله‌ماق.

قیلیش هم یوره‌گیگه اوردی. او راسه بېزدی[1]، اۆساندی[2] حیاتدن. بیر بهانه بۆلسه‌یو اۆزینی جین کۆچه‌لرگه اورسه. عجبا! حیات ایکـّی تقدیرنی ایکـّی تامانگه ایکـّی اۆزه‌نگه[3] بوریب یوباردی. بیری بیلیم و دانالیکدن قانیب، اېل-یورتگه فایده کېلتیریش، بختیار کونلرنی قوچیش؛ ینه بیری اېسه اېل-یورت‌نینگ قانینی قوریتیش، مینگ کویگه سالیش سَری آدیملب بارماقده.

۴

قۆقـّیسدن سیاسي حیاتده کتـّه و مدهش پارتلش یوز بېردی، مملکتده انقلاب بۆلدی. آدملرده زیل آلیب یاتگن علتلر اویغانیب کېتدی. بیراو بو کتـّه و قاره سیاسي حرکتنی وقار سنــب، یخشیلیک انگلب، اېزگولیککه یۆیدی[4]؛ باشقه بیراولر اولکن فاجعه و بختسیزلیک...، -دېیه توشونه باشله‌دی. کېینگی فکر حقیقت‌نینگ عیناً اۆزی بۆلیب چیقدی...

...ییللر اۆتیب مراد فاکولته‌نی بیتیریب، دیپلوم آلدی. یېتوک جراح، دانگی کېتگن، قۆلی یېنگیل دوکتور بۆلیب وایه‌گه یېتیشدی. مرادنینگ باشیگه دولت قوشی قۆندی. منه آبرو، منه عزّت-حرمت... مینگلب انسانلرنینگ دردیگه درمان بۆلدی مراد. او یاشلیکده‌گی غۆر غیرتنی علمگه المشدی. اوییده آته-آنه‌سیدن کۆرگن مهربانچیلیکلر مېوه‌گه کیردی. عایله‌ده‌گی کولگی، تشویق و اعتبار مرادنینگ بیٖ‌غبار وجودینی معناگه تۆلدیردی. ایچکی قاره کیرلردن اَریدی. اېوریل زمان و توزوملر،

[1] بېزماق: زده، بېزار بۆلماق؛ جانیگه تېگماق.

[2] اۆسانماق: زېریکماق، بېزماق.

[3] اۆزه‌ن: سوو آقیب اۆته‌دیگن اوزون چوقورلیک؛ سوو یۆلی.

[4] یۆیماق: بیرار نرسه، حادثه‌نینگ سبب یاکه ماهیتی، اساسینی اۆزیچه تلقین اېتماق، تعبیرله‌ماق، نیمه بیلن‌دیر باغله‌ماق، اۆشندن دېب اۆیله‌ماق، حسابله‌ماق.

سلبي واقعه-حادثه‌لر مرادنینگ شخصیتیگه سایه ساله‌آلمه‌دی. انسان‌نینگ گـُلی بؤلیب بؤی کؤرستدی و خلققه خذمت قیله‌بېردی.

یره‌ش هم بار شو جمعیتده. اونی قاره تقدیر قؤلیدن اوشلب باتقاققه اولاقتیردی. سه‌سیق بلچیقلر، قؤلنسه[1] تورموش اؤپقانیگه[2] توشیب کېتدی. یره‌ش کېلیب-کېلیب قهری قتـّیق، بغری تاش قوماندانگه اَیلندی. اَیتیشلریچه یره‌ش قوراللی گروه توزیب، کلـّه کېسرلرنی اطرافیگه تؤپلب «جهاد!» یؤلینی تنله‌دی. شو تابده ییللر اؤتیب کېتدی. یره‌ش کؤپ خاتین آلیشگه اوچیکدی. شهوتی کؤزیدن تاشیب کېته‌بېردی، بې‌ساقال‌بازلیک دردیگه هم مبتلا بؤلدی. شهرلردن چیرایلی بچه‌لرنی اؤغیرلب معیشت قیلیب یوره‌بېردی. قیرغین-برات[3] اورشلرنی یؤلگه قؤیدی، قان تؤکیشدن تؤختـَمه‌دی. عایله‌ده، کؤچه، مکتبده کؤرگن خشونتلری ایچیدن تېریسینی تېشیب تشقریگه چیقدی. عقوبتلر یره-چقه‌لب کېتدی، زرداب بؤلیب حتی کؤزلریدن شش قطار تیزیلیب تؤکیله‌بېردی. یره‌ش‌نینگ یوره‌گیده جیز اېتگن سېزیم یؤق اېندی. آدمي‌لیکدن زیغیرچه‌لیک بېلگی کؤرینمه‌یدی. اېندی یره‌ش قلبی سؤقیر، یوزی ییرتیق، طبعیتی غیجیم[4] بیر رحمسیز قوماندان. زؤره‌وانلیک، ظلم، قان تؤکیشدن لذتلـنیش اونی چولغب آلدی... ساچ و ساقلی آقرگنیگه قره‌مه‌ی، اونی یاووزلیک، وحشي‌لیک همان ترک اېتگنیچه یؤق.

---

[1] قؤلنسه: یاقیمسیز هید تره‌ته‌دیگن؛ سه‌سیق، بدبؤی.

[2] اؤپقان: گرداب، قمراو، قورشاو؛ سوونی تارتیب کېته‌دیگن، یېر آستیده‌گی کؤرینمس چوقورلیک، بؤش جای.

[3] قیرغین-برات: قانلی قتـّیق جنگ، قیرغینچیلیک، زؤر ماجرا.

[4] غیجیم: بوکلـنیب، اېزیلیب، تخی، تېکیسلیگی بوزیلگن.

آره‌دن ینه کیم قنچه ییللر اۆتیب کېتدی. اېوریل زمان اۆز ایشینی قیلدی. مرادگه بخت کولیب باقدی. اۆقیش یۆلیده چیېککن محنتلری ثمره بېره کېتدی. او یېتوک جراح، برکمال داکتر اۆله‌راق دربدر خلق خذمتیده بۆلیب کېلدی. آه دستینگدن قاره ظلمت!... قـیسی تیل گپیرسین، اَیتسین بو مصیبتنی! آه اېسیز مراد!!

قیش‌نینگ ایلک آیی اداغیگه یقینله‌ی-یقینله‌ی دېگنده، مشهور داکتر مرادنی شهر ایچیده اۆغیرلش حرکتی بۆلدی... او اېشیگی قوفلاق مۆتریدن تشقریگه چیقمه‌ی، قاره باتیر – آدم اۆغریلریگه قرشیلیک کۆرستدی. جانیدن حکایه قیلیشگه توتیندی. اولر عادي آدم اۆغریلری بۆلمه‌ی، آرقه‌سیده قاره توزوم تورگن، یۆل کورسه‌تیب، نقشه چیزیب بېرگنی راست. آدم اۆغریلری تۆپـّانچه‌لری[1] بیلن ینه کېتمه-کېت اۆقته‌له‌دی. داکتر مراد جانیدن حمایه قیلیشگه قتـّیق تیریشیب آلدی. اورینیشلر فایده بېرمه‌دی افسوس! شو جای‌نینگ اۆزیده توشدن کېین ساعت بېش-آلتی‌لر تېوره‌گیده داکتر مرادنی آتیب کېتدیلر. داکتر مرادبېک شو جای‌نینگ اۆزیده هلاک بۆله‌دی. فقط داکتر مرادنی اېمس، مینگلب بېچاره اېلنی داغده قالدیریشه‌دی ظالملر. اېشیتگن بېمارلر کۆز یاشی قیلیب، «واه حسرتا! اېسیز داکتر-ـه! شفاگر قۆللرینگ بېوقت ساووق قاره توپراققه اوزه‌لدی-یه!

یورت‌سېور، اېلسېورلیک تویغوسی قانینگده اَیلـنردی. «توپراق سېنگه کېره‌ک اېدی؛ سېن توپراققه نېگه کېره‌ک بۆلیب قالدینگ؟!» -دېگن سۆراقلری ایله افسوسلـنیب باش ایرغیشدی کۆپلر. کیملرنینگ‌دیر کۆزلریدن دوو-دوو یاش تۆکیله کېتدی.

---

[1] تۆپـّانچه: توفنگچه، پیستول.

اۉزگەلرگه جان عطا قیلگووچی داکتر اۉلیگینی اۉز توغیلگن قیشلاغیگه آلیب باریب، کۉمیشگه تردد کۉرەی باشلندی.

تومنات آدملر ایرتەسی قاره تابوتنی ایلکەلریگه کۉتریب، داکتر مراد توغیلیب، وایەگه ییتگن حولیگه آلیب باردیلر. آنەسی کۉکسیگه اوریب کویدی، سیویکلی خاتینی ساچلرینی یاییب قاره کییدی. یقین قرینداشلر ماتم توتدیلر. ایل–اولوس بغری بریان بۉلیب تابوت اوزره گـُل یاغدیریشدی، تومنات خلق داکترنی بارسه کیلمسگه کوزەتیب قۉییشدی.

(حکایه ۱۹۸۸–قلمگه آلینگندی. آخر واقعەلر مرادنینگ قاره تقدیری بیلن توگـتیلدی)

۲۰۲۳/۲/۲۸

تورانتو، کانادا

ماوي بَیراق آستیده

ماوي بَیراق آستیده

همیشه‌گی‌دېک حیات. اؤشه سېر اولوس شهر، اؤشه قیمیرلشدن تؤیمه‌یاتگن قیشلاق، اؤشه سېر شاوقین مکتب و اؤشه اوزون یؤل. باله‌لر تـَپور–توپور گله‌لـشیب، یازنینگ جزیرمه کونیده مکتبگه قتـنب کېلیشه‌دی. یان قیشلاققه قه‌یریلر جایده، تام اوزره جانسیز هیپلپیره‌یاتگن ماوي بیراق کؤزگه چـلینه‌دی. ایکـّـی کېچه–کوندوز اؤتیب هم یاغاچگه ایلینگن ماوي بیراق جاییدن جیلمه‌ی، زؤرغه تیېبره‌نه‌دیر اېدی. اېرته‌سی کون انیق بؤلدی که بیلگی بیلدیریش اوچون شو ماوي یلاو[1] پایتختدن کېله‌یاتگن کیملرگه‌دیر آَتب تیکیلگن اېکن. سوریشتیرسه‌لر کابلدن کېله‌یاتگن مؤتر اؤنگ قؤلده‌گی انه‌شو بَیراقنی کؤریب تقـقه تؤختب، مهمانلرینی شو نشانه جایده توشیریشی کېره‌ک.

آدملر اؤرته‌سیده: «قؤناقلر کیم اېکن، کیم اېکن اولر؟» بؤلیب قالدی. اېشیتگن–بیلگنلر اېسه: «جنـلرنی اوشله‌یدیرگنلر کېلرمیش» –دېییشدی. «جنـّـی‌لرنی!» –انه بؤلدی داستان. مکتبده هم اوزون قولاق دوو–دوو گپلر. باله‌لر هم انگلـشییدی

[1] یلاو: بَیراق، توغ.

بونی: «مـَمه رحیم بیلن عبدرحیم دېوانه‌لرنی اۉقیتماق اوچون کابلدن قاقیمچی جنگیرلر چـقیریلگنمیش» –دېییشدی. آغیزلرده کیم اېکن جنّی؟ کیم جنّی بۉپتی؟! قاقیمچی جنگیرلر قنداق بۉلرکن، تۉبه؟ –دېگنده‌ی گپ–سۉزلر. سېزگیر باله‌لر «اجنـّه‌نی توتیب آلیب نیمه قیله‌دیله؟» –دېگن سۉراقنی بېریشه‌یپدی. شوندن کېین مکتبده قولاقلرگه درس کیرمه‌دی. اۉز ارا شو حقده پیچیر–پیچیر گپلر. برچه اۉقووچیلرنینگ قولاقلری دینگ – آوده. شاگردلر رخصت قۉنغیراغی تېزراق چـلینیشینی صبرسیزلیک بیلن کوتماقده اېدیلر.

راپه –راسه ساعت بیرده جیرینگ، جیرینگ، جیرینگ اوزون قیلیب درسدن بۉشش قۉنغیراغی چـلیندی. بیردن اَری‌نینگ اویه‌سی بوزیلگنده‌ی اوچ یوزگه یقین باله قۉزغه‌لیشیب، اوی–اویلریگه چاپه باشله‌دیلر. مېن هم شو جمعده‌من. بوتون شهر تـَنییدی مېنی. ۳۵ ییل خذمت قیلیب قۉیگن مکتب‌نینگ کېکسه اۉقیتووچیلریدن بیریمن. یاشیم آلتمیش اوچده. مکتبدن اوییمگه‌چه یه‌یاو[1] باریب کېله‌من. آرتیمدن باله‌لر اېرگـشیب، مگتبگه بیرگه باریب کېلیشه‌میز، بیر یېرگه‌چه یۉلداشمیز. کتـّه قیشلاققه یېتیب کېلگنده همـّه‌نینگ کۉزی تیک هیلپیره‌یاتگن اۉشه ماوي بَیراققه. بونده‌ی قره‌لسه جن بیلن جنگیرلر اۉرته‌سیده قـقشتغیچ جنگلر کېته‌یاتگنده‌ی توییله‌دی. شاگردلریم: «استاذ باره‌یلیک، بیزنی هم اۉشه یېرگه آلیب بارینگ» – دېب قۉیمه‌یپدی. بو قۉرقینچلی صحنه‌نی سیز کۉرمه‌سنگیز یخشی، دېیمن باله‌لرگه. قۉیرده قۉیمه‌ی سۉره‌گنلری سېره‌گن. مېن هم خۉپ دېب قۉیه‌من.

---

[1] یه‌یاو: پیاده.

بۉیاغی اونـّیققن دروازه قیبه آچیق[1] تورر، خرابه‌راق حاویلی ایدی. تۉپله‌نیشیب کیریشدیک. تشقری حاویلینی کېچیب، ایچکری حاولیگه بوریلدیک. ایچکیمه-ایچکی حاولی اۉرته‌سیده دېوار. شال پرده‌نی کېچیب ایچکریگه کیریشدیک. مېن بیلن تۉقـّیز کیشی شاگرد «دېوانه‌لر»نی کۉرگنی سېکین-سېکین آدیملب باره‌ییمیز. قرشیمیزده برنده‌لی قطاره‌سیگه سالینگن اوچ-تۉرتته اوی توریبدی. غلطی، وهیمه‌لی بیر کیفیتگه توشیب قاله‌سن کیشی. قۉرقینچلی ایچکیمه-ایچکی اویلردن اۉتیب، تۉرده‌گی خانه‌گه کیریب باردیک. بیر قره‌دیم، خانه‌لر بۉم-بۉش کۉریندی. اېگه‌سی باغی‌نینگ باشیگه کۉچیب کېتگن ایکن. ینه تیکیلیب‌راق باقسم سۉل تامانده‌گی خانه‌دن غۉنغیلله‌گن تاووش قۉلاققه ایشیتیلدی. شووو ایتیب یوره‌گیم آرقه‌گه تارتدی. ایشیک‌نینگ کۉزیده، بیر دسته سینیق، اینگیچه-یۉغان خیویچلر[2] یېرگه توشیب یاتردی. کیره سالیب دېرَزه‌لرنی لنگ آچدیم. اوی‌نینگ بیر بورچگیده تپ-تقران یېرده، چاک-چاک سۉکیلگن[3] ایرکیت کییمده عبدرحیم؛ اونینگ سۉل تامانیده ییرتیق-یماق جولدیر اوست-باشلی مـَمه رحیم چۉنقه‌ییب اۉتیریبدی. غۉنغیللب تورگن سېسلر بیزنی کۉریب ییغیگه اَیلندی. ایکـّله‌سی-ده، بۉری‌نینگ آغزیگه توشگن کییک باله‌سیدېک بۉزریشیب، بیزگه قره‌ب مأیوس جیلمه‌ییشردی. کۉزلریده جـَودیره‌گن یاشلر یوزلرینی کویدیریب تامه‌یاتگندی. یوزلریده اَیتیلمه‌گن قنده‌ی‌دیر درد قلقیب چیققن. آدمنی اۉیگه تالدیره‌دیرگن، قیغوگه باتدیرووچی مونگلی نالیشلرگه اصلا چیده‌ب بۉلمه‌یدی. «بیزگه یاردم قۉلینی چۉزینگ، اۉلیم

[1] قیبه آچیق: سل آچیق، قیبه‌غاچ آچیق، سل آچیلگن.

[2] خیویچ: هۉل، اوزون ناوده، خیپچین؛ خیمچه.

[3] سۉکیلگن: تیکیلگن نرسه‌نینگ ایپی اوزیلیب، سوغریلیب، بۉلکلرگه اجره‌تیلگن.

بۉغزیده توریبمیز» –دېگن معناده قۉللر هواده تېبره‌نه‌دیر ایدی. داد–فریادلر خودّی، بیزدن نجات سۉره‌گنده‌ی. اوی دېوارلریدن قـَیناق غضب یاغیلیب تویبدی گۉیا. اوی هواسیده قیپناقلر، اَیاوسیز[1] کلتکلر یازیلگنده‌ی توییله‌دی. تام بالارلری اجل قۉشیغینی اَیته‌یاتگن‌سیمان. امانت جانلر ایسه: «اېندی خیر! الوداع شیرین حیات!!» –دېگنده‌ی کیفیت توغدیره‌دی آدمده. «حاولیده نیمه‌دیر بۉلماقده؟» –دېگن سۉراق مېنگه تین بېرمه‌یپدی. آرتیمدن باله‌لر یاپیریلیب کیریشدی. باله‌کـَی‌لر قـَیدنم بیلسین انسان فاجعه‌سینی. «اوستاذ قنی اجنـّه؟!» –دېب سۉره‌شه‌یپدی. بو صحنه‌نی کۉریش نه قدر عذاب ایدی.

...خانه‌لردن حاویلیگه چیقدیک. درخت کۉلکه‌سیده یاشی ایلیکدن اۉتگن بیر قراوول، بایاقیش‌گینه کیشی اۉتیریبدی. یانیگه کېلیب سلام بېردیم، توشونر–توشونمس علیک آلدی. یوزلری چندیق[2]، تیشلری تۉکیلیب کېتگن بو بېچاره کیشینی سۉراققه توته‌من.

– سیز نیمه قیله‌سیز بو یېرده تاغه جان؟ –سۉره‌دیم مېن.

– نیمه قیلېیدیم، مانه شو دېوانه‌له‌گه قره‌یمن–ده، –دېدی قاراوول تمشه‌نیب تورگن جاییده قیسیق کۉزلری بیلن یوزیمگه تیکیلرکن.

– بیزگه گپیریب بېرینگ تاغه جان. ممه‌رحیم، عبدرحیملر نېگه مونچه قیپناققه توتیلگن؟ خوار–زار زَیره‌نیشه‌دیلر؟

[1] اَیاوسیز: اَیاو بېرمه‌ی، اَیه‌مه‌ی قیلینگن، رحم–شفقتسیز.
[2] چندیق: بیتگن یره‌نینگ اۉرنی، ایزی.

– بوله‌نی گُرزیواندن آلیب کېلیشدی. اووو اویاغینی مېن گپیرمه‌ی، سیز اېشیتمنگ.

– هیجانلـنیب سؤزله‌ی کېته‌دی، – جنلری بار اېکن بوله‌نی. قتـّیق توتسه تؤخته‌تیب بؤمه‌یدی. کؤردیزله‌می آیاق–قؤللریده‌گی اؤلچک–زاولانه‌له‌نی؟

– نېتیب بو احوالگه توشگنلر بولر؟ –سینچکاو بیر آهگنده سؤره‌یمن.

– مېن نیمه بیله‌ی؟ –زؤرغه لبلرینی جـُفتله‌یدی–یو، گپیرگیسی کېلمه‌ی باش ایرغیته‌دی اؤتیرگن جاییده.

– نې اوچون بو یېرگه آلیب کېلیشگن بو بېچاره‌لرنی؟ –ینه سوال بېردیم.

– کابلدن جـِن توترله‌نی چَرلبدیله. اوله سیله‌دن آلدینراق کېلیشیب، ایکـّله‌سی ممه‌رحیم مینن عبدرحیمنی خوب ینچدیله، سـَوه‌لشدی. اېتلری تیلینیب کېتدی غرییله‌نی.

– نیمه اوچون ینچدیله، سـَوه‌شدیله؟ حیرتلـنیب ینه سؤراققه توته‌من.

– اجـّنه‌نی هـَیده‌یمن دېب، اوو اَناوی خیمچه‌له‌نی کؤره‌یـتدیزمی؟ –برماق اوچی بیلن کؤرسـته‌دی، –اؤشه‌له بیلن اوریب، بدنیدن جنلرنی چیقریشرکن. خیمچه‌لشدن کؤره اؤشه جنله یخشی دېیمن. رحمی کېلمس، قلبی قتـّیق اېکن بوله‌نی. بدیم کېلدی اَغه. دنیا ایشلریگه حیرانمن. ساغلرنی جنـّی‌لر کلتکله‌یاتگنده‌ی نظریمده، –دېدی قاراوول اؤیچن بیر قیافه‌ده.

– بو عیب‌سیز پاک انسانلرنی خیمچه‌لب اوریش گناه–کو! –دېدیم ایچ و بغریم کوییب.

– تـغین یېتـّی کون، –برماقلرینی کؤرسه‌تیب، –جن چیقریشرموشله، –دېدی قاراوول باش چـَیقب.

– ینه قچان کلتکله‌گنی کېله‌دی؟ –سۉره‌دیم کوییب–پیشیب.

– آفتاب باتیشیدن آلدین.

۳

فرصتیمیز یۉق اېدی، اوییمیزگه جۉنه‌ی قالدیک. سیزگه یالغان اۉزیمگه چین، یوره‌گیم ویران، اوضاعیم بوزوق بیر احوالده اوییمگه باردیم. باله–چقه‌م، قیزیم، نبیره‌لریم‌نینگ طبعیتی شام بۉلدی. یوره‌گیم غش بۉلیب، تاماغیمدن بیر قولتوم سوو اۉتمه‌یپدی. باشقه‌لرگه سېزدیرمه‌ی، باله‌لرنینگ آنه‌سیگه داستاننی توشونتیردیم. خاتینیم‌نینگ آغزی آچیلیب، تیلی سۉزگه بارمه‌ی قالدی. شک و شبهه‌سیز آته‌نینگ احوالی خفتان بۉلسه بوتون عایله قیغوگه چۉکه‌دیر اېکن...

تانگ آتدی. درسگه کیریشیم کېره‌ک. اېللیک دقیقه یه‌یاو یوریلیب مکتبگه باریله‌دی. مکتده استاذلر هم قیزیقشدی بو مسئله‌گه. اولرگه هم شو ناخوش واقعه‌نی توشونتیردیم. «بو نې قباحت، بو نې ظلم» –دېیه قاشلرینی چیمیریب، باش آغریغی توتگنده‌ی سراسیمه بۉلیشدی. شاگردلر ایچیده ینه اوزون قولاق گپلر.

بوگون هم اۉقیشدن کېین جِنگیرلرنی یقیندن کۉریشگه آشیقدیم. کېچه‌گی احوال، باله‌لر آرتیمدن یۉل باسماقده‌میز. ینه اۉشه ماوي بَیراق قده‌لگن تام آستیگه کېلیب تۉقیره‌دیک[۱]. بو گـَل قیشلاقده‌گیلر هم تماشاگه باره‌یاتگنده‌ی یاپیریلیشیب، ممه‌رحیم و عبدرحیملرنی کۉرگنی حاولیگه کیریب باریشردی. اوّلیگه یوره‌گیم بېتلَـمه‌دی... آخری کیردیک حاولیگه. تۉغری باریب، برماقده‌ی–برماقده‌ی

۱ تۉقیره‌ماق: تۉختلماق؛ کوتماق، حرکتنی سېکینلشتیرماق.

خیمچه‌لر غره‌ملنگن[1] خانه‌گه باش سوقدیک. نې کۉز بیلن کۉره‌ی و نې تیل بیلن اَیته‌یین. کییملری اَلبیر-شلبیر، اویـَت جایلری بیر آچیلیب، بیر یاپیلیب، ممه‌رحیم و عبدرحیم بایقیشلر موسیچه‌دېک‌کینه موشـّه‌ییب اۉتیریشر، بندلریده‌گی زیرقیراق آغریق شدّتیدن بۉلسه کېره‌ک ایسیتمه‌له‌گن کبی دغ-دغ تیره‌شردی. قانلیق تنه‌سی کۉکریب، یۉل-یۉل بۉلیب تیلینگن اېتی کۉزگه تشلنردی. اَفتیدن «جـِنینی چیقره‌من» -دېب راسه بېچاره‌لرنی کلتکلشگن.

ممه‌رحیم قۉلیده اۉلچک، آیاغیده کیشن، بیر چیمدیم رحم و شققت اولشسینلر، دېگن ایلینچ ایله بغریمگه اۉزینی آته‌ی، دېب سیلتنه‌دی، تارتیلیب قازیققه یانباشلب ییقیله‌دی. ممه‌رحیم‌نینگ کۉزلریدن مظلوملیک تامچیلری یالانغاچ تنیگه تۉکیله‌دیر اېدی. قوچاغینی مېنگه آچه‌دی، «اَیتینگله مېنی اورمه‌سین!!» -دېگنچه یالواررده‌ی. قره‌ب چیده‌ی آلمه‌دیم. چۉنتـگیمدن غیجیم قۉل رۉمالچه‌منی چیقریب ایکـّله‌سی‌نینگ کۉز یاشلرینی اَریتیب آلدیم؛ گۉدکلرچه مأیوس یوزلرینی سیلب، بیر-بیر قوچاقله‌دیم. بو احوالگه چیده‌ی آلمسدن داد سالیب هۉنگره‌ب ییغله‌دیم. بولر هم انسان-کو! یره‌تگن‌نینگ چقه‌لاق‌سیمان بېگناه مخلوقلری-کو! روحی خسته بۉلسه باردیر. بولرگه کۉرستیلگن یاردم، مرحمت شومی؟ مونچه اچـّیق بۉلمه‌سنگ اې شیرین حیات! -دېیمن بیراوگه دردیمنی تۉکیب سالگن ینگلیغ.

تشقریده حاولی‌نینگ اۉرته‌سیده اۉتیرگن قاراوولگه یوزلندیم. کۉرسه‌تینگ اۉشه اویی کویگور قاقیمچی جـِنگیرلرنی، -دېدیم. قولاغی آغیرراق کیشی اېدی. قۉلینی قولاغیگه توتیب، «نیمه دېیسیز آغه؟» -دېب انگره‌یگنچه قره‌ب قالدی.

---

[1] غره‌م: بېده، پیچن و شو کبیلرنینگ تۉپلنگن اویومی. غره‌مله‌ماق: غره‌م حالتگه آلماق؛ غره‌م قیلماق.

توشونتیردیم. کابلدن کېلگن بخشیلرنی اَیته‌من دېیه. «یۉغ، یۉغ آغه، سیزنی اویاققه یۉلتمه‌یدیله، سرگردان بۉپ اۉتیرمنگ» –دېدی. اوستیمگه تاغ اغدریلگن کبی ناچار اوییمگه قـَیتدیم.

اېرته‌سی مکتبگه کېلدیم. اۉقیتووچیلر بیرگه‌لـشیب، بو احوالنی اولوسوالگه خبر بېرگنی قرار قیلدیگ. مقصد شو نامرادلرنی اَیاوسیز کلتکدن قوتقریش اېدی. حاکم اۉرنیده اېمس اېکن.

بوگون هم اۉتدی. مکتب زنگی چـَلیندی. شاگردلر بیلن یۉلگه توشه‌میز. ساعت بیر یریم دېگنده اۉشه ینه ماوي بَیراق آستیده تۉخته‌دیم. ممه‌رحیم و عبدرحیملر آلدیده تونـب قاله‌من بو کېچه، دېگن خیالگه هم باردیم. قییه آچیلگن اېشیک آلدیده بیر سیقیم‌گینه بۉلیب ایکـّی کمپیر زار–زار ییغلشه‌یپدی. عبدرحیم و ممه‌رحیملردن خبر آلگنی گـزیواندن کېلیشگن اېکن. کمپیرلرنینگ کۉکره‌گیگه اوریب زارلـنیشلری ساووق واقعه‌دن خبر بېریب توریبدی. تشقری حاولیده آیاق اوستیده توریپمن. ایچکریگه باره‌ی، دېب تېبره‌ندیم. اونگه‌چه قولاغی آغیر بایه‌گی کیشی کېله سالیب مېنگه:

آغه، خلاص بۉلدی. تمام بۉلدیله، بېچاره‌له قضا قیلیشدی. تابوتگه سالیب قیشلاغیگه آپ کېته‌دیلر اېندی، دېب باشینی چـَیقب، کۉز یاشی قیلدی قاراوول. تورگن جاییمده قاتیب قالدیم. ایکـّی اۉلیک و ایکـّی دربدر آنه‌نینگ تقدیری نیمه بۉلدی اېکن؟ –دېگن اۉی خیال چولغب آلدی.

حیات درختیدن ایکـّی برگ اوزلیب توشدی. اَنیقراغی بو تازه ییراقلرنی اوزیب توشیردیلر. اېسدن آزیش یازیق‌می اېدی اي شفقت‌سیز حیات؟... بولر آخرگیسی

ایمس. شۉرلیک! مین بیلگن ممه‌رحیم و عبدرحیملر ایسیدن آزگن تیلبه کۉرینمسدی... همّه بیلدی بو واقعه‌نی، هیچ کیم غیرتیغیگه هم ایلمه‌دی. «قاقیمچیلر جـِن هـَیده‌گنی باشقه چیککه-چیککه قیشلاققه کیتدیلر» -دییبشدی.

(۱۹۸۸-ییل یازیلگن اوشبو حکایه قـَیته ایشلندی)

۲۰۲۳/۳/۲۷

کانادا، تورانتو

قیمّتگه توشگن محبّت

قیمّتگه توشگن محبّت

سلیمانگه اونـشتیریلگن نرگس‌نینگ تؤیی هم یقینلشب قالدی. اوزاغی بیلن ایکـّی هفته ایچیده تؤی بؤلیب اؤتیشی رېجه‌لشتیریب قؤییلگن. بؤله‌جک قوده‌لر هم اؤز حالیگه یره‌شه تیارگرلیک کؤرماقده ایدیلر. اویی شهرگه یقین بؤلگنی اوچون نرگس وقت تاپدیم دېگونچه بیرار کمچیلیگینی بوت قیلیش اوچون دوکانلرگه باش اوره‌دی. اویدن شهرگه باریب کېلیش‌نینگ اؤزی بؤلمه‌یدی. هر قـلَه‌ی کیمدیر، یانیده بؤلگنی یخشی–ده. نرگس کون ایسیمه‌ی، سلقینده «نیمه قیپدی، کوپـّه–کوندوز–کو، شهر تؤله آدملر، بیر باریب کېله‌من–ده» –دېگن اؤی بیلن چادرگینه‌سینی باشیگه یاپیب، میده–چویده ساتیب آلگنی شهرگه توشدی.

قیزیگندن قیزیب باره‌یاتگن یاز کونلری ایدی. شهر کتـّه، گـَوجوملیگدن آدم قـَینه‌یدی. قیش، یاز و کوزلرده لایقه سووی قوریب، فقط بهارده‌گینه کیلپ اوریب[1]، چـلقیب آقه‌یاتگن دریانینگ ایکـّی قیرغاغی بؤیلب سالینگن دوکانلر رسته‌لریده آدملر تیربند، شهرنینگ باشقه جاده‌لریده هم بیر–بیریگه توتـش مغازه‌لر جایلشگن.

[1] کیلپ اوریب تورگن: تؤلیق، تؤله بؤلیب تورگن.

بو تیقیلینچده شهرچیلرنینگ بیر–بیرلریگه اوریلیب، اوسوریلیب حرکتلـنیشی کۉزگه تشلنه‌دی. اولکن شهر بۉلگندن کېین تورلی سببگه کۉره، هر یاقدن آدملر یاپیریلیب کېله‌وېررکن. تکسی، ریکشا، کراچی، مۉتر سایکل، بایسکل، کتـّه–کتـّه یوک مۉترلری کۉپلیگیدن پیاده‌لر زۉرغه اۉزلریگه یۉل آچیب منزلگه یېتیب آله‌دیلر.

کتـّه–کتـّه مارکېتلر هم مۉل بو شهرده. یوکچیلر قۉل ارابه‌لریده بنجاره‌لرگه رنگمه–رنگ گزلمه‌لر تـَشییه‌پدی. بقـّالیک، عطارلیک و باشقه مغازه‌لرگه تینمه‌یین تاوار[1] تـَشیلر ایدی.

پیشیقچیلیک موسومی. اوستیگه قیزیل، سریق، ماوي رنگ پراشوتلر تارتیلگن کۉچمه کراچی دوکانلرده، هۉل–قوریق، مېوه–چیوه‌لردن تارتیب، پلاستیک شه‌تکلر[2]، لېلام قیلینگن اوست–باش کییملری–یو؛ قوندوزدن کېلتیریلگن کۉکیمتیر اسقـلانی قاوونلر و ترسیللب یاریله‌ی دېب تورگن تربوزلر تیلیملب، ساتیلیب توریبدی. اَینیقسه لېلامی ساتوچیلرنینگ بازاری قیزیق. اولر تیلیدن:

«آلیب قالینگ! تېکین حسابیده!! منه بهاسی توشیریلدی، آلیب قالینگ. بیرکونلیک لېلام؛ ساته‌من، کېته‌من!!» –دېگن قیچقیریقلر تینمه‌ی ینگره‌ماقده ایدی. آلووچیلر شاشیلیب سودالشماقده‌لر.

نرگس هر گـل آنه‌سی، خاله‌سی یاکه عمّه‌سی بیلن بیرگه‌لیکده بازار قیلگنی شهرگه چیقیشردی. آلدینده تۉی، مینگ یوره‌کنی بیر یوره‌ک قیلیب بو نوبت یالغیز شهر چیقیشگه مجبور قالدی. بیر اۉزی زیپـّه باریب کېلماقچی ایدی.

---

[1] تاوار: مال، ساتیله‌دیگن نرسه.

[2] شه‌تک: چپلی.

بونی شهر دېیدیلر. اېنگ آق سویک بەدولت بایبچەلردن توتیب، شۉدەلر[1]-و، قۉل-آیاغی، یوز-باشینی یره-چقه، گزەک باسیب کېتگن آدملرگەچه ایشی توشەدی؛ وقت اۉتکزیش اوچون بارەدیگنلر هم آز اېمس. ایسلیقی کیینگنلر، ساچلرینی کیر باسگنلر تیلمچیلک قیلەدی. یاش قیز-بالەلرگەچه ایسیریق توتەتیب، اۉتگن-قـَیتگنلردن «یا بهاوالدین بلاگردان، بېرینگ خدا یۉلیگه» -دېیه تیلمچلیک قیلشماقدەلر. بو شهرده تازه هوا قـَیده دېیسیز؟ اېرتەلب اوییینگیزدن کییب چیققن تازه اوست-باشینگیز کېچقورونگەچه سچرتمه لایلرگه بولغەنیب، کیر بۉلیب افلاسلـنیشی هیچ گپ اېمس. سەسیق هیدلر بورونگه انقیب اورەدی. پست-بلند تاغلر آرەسیده جایلشگه بو شهر دوکانلری کیر سوولر، بلچیق و باتقاق ایچیده چۉکیب، سینیب یاتگن قەییقلر-و، کېمەلرگه اۉخشب کېتەدی.

کافه و رستورانتلردن آقیب چیقەیاتگن بدبۉی چیقیتلر[2] هیدی کیشینی اېسیدن آزدیرگودەی درجه. قطار فروشگاەلر آلدیدن اۉتیب-قـَیتیش آسان ایش اېمس. شهرگه چیــبین، پشّه، بیىنگک، قاواق زنبورلر هجوم کېلتیرگن. شولر یېتمەگنیدېک، بېزاری بالەلر هم اۉلجەسینی پایلەیاتگن آوچیلر کبی مغازەلر اوستیدەگی بالکونلردن توریب، یېییلگن قاوون، تربوز پۉچاقلرینی یۉلکلردن یورەیاتگن خاتین-قیزلر اوستیگه آتیشگه چاغلنماقده. یۉلاوچی خاتین بۉلسه: «الهی کۉزینگنی یېگین! جوانمرگ بۉلگین» -دېیه قرغەی باردی. سـَتنگ سۉققەباش[3] قیشلاقلردن کېلگن یییگیتلر چادر آستیده بارەیاتگن خاتین-قیزلرگه تېگەجاغلیق قیلیب گپ آتماقده. قیلگن

---

[1] شۉده: کمبغل، قشـّاق، فقیر.

[2] چیقیت: چیقیندی، قالدیق، یراقسیز نرسه.

[3] سۉققەباش: اویلنمەگن، باله-چقه قیلمەگن؛ بۉیداق.

ایشلریدن قهقهه آتیب شادلنه‌تورگن ییگیتلر، اۉزلریده تویگن مزه–کیفینی جۉره‌لری بیلن بۉلیشر ایدی. اَیریملری اۉتیب–قَیته‌یاتگن خاتین–قیزلرگه سوقلـنیب[1]، سیوگی–محبّت اظهار قیلیماقچی هم بۉلیشردی اۉزلریچه. پـَیت پایله‌شیب، تیگیشه‌دیلرمی–یېی، یاکه قۉللری قه‌یاقه‌دیر کیتیب قالرمیدی–یېی. بو وضعیتده یالغیز حالده عیال کیشی‌نینگ شهرلب کیلیشی جوده–جوده قیین. بیر کونلیک شهرگه کیلیب–کیتیش هر خیل ماجرالرگه تۉله بیر عالم داستان. مکتبلر رخصت بۉلگن وقتلرده قیزلرگه گپ آتیشلر یامغیری یاغیله باشله‌یدی. خودّی، اَری‌نینگ اینی بوزیلگنده‌ی قیزلر بیر–بیرلرینی سوریشیب، تیقیلیشیب، سوریلیشیب بیری–بیریگه ایلکه‌لـَشیب، زۉرغه اویلریگه یېتیب آله‌دیلر.

بیلکلری شیمریلگن، کۉزیگه عینک تـَقیب، کۉک کاوبای پتلون کییگن، ساچ–ساقالی تیکیسلنگن بربسته بیر ییگیت برماقلری آره‌سیده قیسیب، سیمیریب تارته‌یاتگن سگریتینی آخریگه‌چه چیکیب بۉلدی. آلیفته قیافه‌ده‌گی بو ییگیت‌نینگ ایلان‌دیک آله‌زره‌ک بۉلیب تۉرت تامانگه قره‌شی کیشی دقتنی اۉزیگه جلب قیله‌دی. اونینگ یوریش–توریشی غیر طبیعی کۉرینه‌دیر ایدی. او افتیدن تیزده بیر نرسه‌نی قۉلگه توشیریب، ایرککلیک هاوورینی چیقرماقچیده‌ی بیر کیفیتده. یانیده‌گی اۉرتاغی اونی «جاوید احمد!» –دیب چقیررکن، «ایرته‌گه اوچره‌شه‌میز!» –دیبه برماقلرینی هواگه اۉینه‌تیب خیرلـشیب کیتدی. احمد شهرده بیر اۉزی سنقیی[2] باشله‌دی.

[1] سوقلنماق: حرص و هوسلنماق؛ یامان کۉز، کینـّه.

[2] سنقیماق: سندیراقلب، ده‌یدیب بیکار یورماق؛ سـَیاقلیک قیلماق.

احمد آرقه‌ده، آلدیده اېسه، کؤک چادر کییگن بؤی بلند قیزمی، خاتینمی سېکین آدیملب بارماقده اېدی. عیال‌نینگ بلند پاشنه‌لی کاووشی‌نینگ تق-تق قیلیب تاووش چیقریشی احمدنینگ یوره‌گیدن آله‌یپدی. قیز بیر یوموش بیلن قـَیسی‌دیر مغازه‌گه بوررکن، احمد هم آرتیدن قوویب یېتیب آلر و اونگه: «یخشی قیز!! کېلینگ تـَنیشه‌یلیک یخشی قیز» -دېگن سؤزلرنی اَیتیشگه اولگوردی. قیزدن جواب چیقمس اېکن، احمدنینگ یوره‌گی یانیب، ایچی توتاقیب، کېتمه-کېت یاندیرگیچی بیلن سگریتینی یاقدی و چېکه باشله‌دی. او آلدی-آرقه‌سیگه بیر قره‌ب، آچ سریق رنگ توسلی کؤیلک توکمه‌لریدن ایکـّیتّه‌سینی یېچه‌دی-ده، یلنگ تؤش کؤکسینی شمالگه بېریب، بیلکلرینی یلتیللـتیب، بیر گېرده‌ییب قؤیه‌دی. سېکین چادره‌لی قیزگه یېتیب آلیب، گپ آته‌آلمسه-ده، آرقه‌سیدن باره‌بېردی. چین-چین بورمه چادر آستیده باره‌یاتگن قیز بیرار نرسه‌نی تېزراق ساتیب آلیش بیلن آواره. چقـّان ایشینی بیتیریب، اوییگه قـَیتیشگه شاشیله‌یاتیر. ییتگیتچه‌نینگ عاشقانه، گاه بې‌ادبانه گپ-سؤزلریدن قیزنینگ جانی هیقیلداغیگه[1] کېلیب تیره‌لیب توریبدی. بؤغزیده توگیله تورگن ییغی کؤزلریدن دوو-دوو تؤکیلگن بؤلسه بواردیر. قیز اطرافده‌گیلردن هـَدیک‌سیره‌ب، باله‌نینگ جوابینی بېره‌ی دېسه پـَیت تاپمه‌یدی. یاپینچیق آستیده‌گی قیز آدملر آره‌سیده شرمنده بؤلیشدن قؤرقه‌دی. او: «باشقه‌لر مېنی بوزووق خاتین اېکن» -دېب اؤیلمه‌سین اوچون، غضبینی ایچیگه یوتیب کېله‌یپدی. احمد انچه اوزاقدن بېری قیزنینگ آرقه‌سیدن توشکنگه اؤخشه‌یدی. نیمه قیلسه هم

[1] هیقیلداق: بؤیین‌نینگ آلد قسمی؛ بؤغیز، تاماق.

مقصدیگه یېته‌آلمه‌یپدی. انیقراغی قیزدن جواب یۉق. احمد دېگنی محبّت بلکه شهوت اۉتیده اۉرتب یانماقده اېدی.

چادره یاپینگن قیز چقـّان-چقـّان بازار-اوچارینی بیتیردی-ده، کېلگن یۉلیدن تیسریلیب، ینه آرقه‌سیگه قـَیریلدی. چادره تـگیده‌گی قیز قدمینی کتـّه-کتـّه تشلب، تېزراق اوییگه یېتیب آلیش فکریده. شونداققینه شهوت آتشی کۉزلریدن تاشیب تورگن احمد بو قیزنی نیمه قیلیب بۉلسه یم توزاغیگه ایلینتیرماقچی. او قویروققه اینتیلگن موشیکده‌ی امیدسیزلیک بیلن قیزنی قوویب باره‌دیر اېدی. قۉلیده چقماق توتگن احمد چۉنتگیدن ینه بیر قطی پاپیروسینی[1] چیقریب، سگرت توتتدی. کېتینی اوزمسدن زۉر بېریب چېکه‌بېردی. او یۉل-یۉله‌کـَی یوته‌یاتگن تمه‌کی[2] توتونینی آغزیدن چیقریب، هواده قۉنغیراق‌سمان حلقه‌لر حاصل قیلیب پوفلب باره‌دی. احمدنینگ خیالیده توتون حلقه‌لری ایچیدن چادر آستیده‌گی قیزنینگ جمالی جلوه‌لـنه‌یاتگنده‌ی گۉیا. اونینگ قیزگه قره‌ته:

- «اې قیز! سېنی سېوه‌من، اې قیز!!»، «حالیمگه رحم قیل، بیر قییا باقمه‌یسنمی؟!»، «قیز دېگنی مونچه هم شداد بۉلرمی؟ مغرور بۉله‌دیمی قیز دېگنی مونچه؟»، «بیر کۉرمه‌سم اۉله‌من، یخشی قیز!»، «دیدارینگدن تۉیمه‌سم اېندی بونده‌ی یششدن معنا یۉق» -دېگن سویوق عاشقانه گپ-سۉزلری آلدینگیلریده‌گی‌دېک تـغین بې‌جواب قالدی.

چادرلی عیال دوکان رسته‌لرینی کېچیب، اۉنگ تامانده‌گی کۉچه‌گه بوریلدی. احمد همان زاریقیب، تېلبه‌لردېک ایلگریگه اینتیله‌دیر. چادرلی قیز آلدیدن کېله‌یاتگن

---

[1] پاپیروس: سکرت نامی.
[2] تمه‌کی: تنباکو.

آدملرنی اۆتقزیب، آرقه‌سیگه قـَیریلیب بیر قره‌دی. احمد: «مرادیم حاصل بۆلدی»، «دولت قوشی باشیمگه قۆندی»، «وصال ایامی کېلیب دان تشلش وقتی یقینلشدی» –دېگن خیالده بۆلسه کېره‌ک تاباره آلغه قره‌ب اینتیلردی. قیز چادر آستیدن یوزینی کۆرسه‌تیب جواب قیله‌ی دېسه هلی فرصتی اېمس. بیر آز یوریب، قیز اچـّیغی بیلن بیر سیلکینیب، باشیدن چادرنی کۆتریب، قاشلرینی توگگنچه احمدگه یوز بوردی:

«بو اخماقلیگینگ نیمه‌سی، اویگه کېلمه‌یسنمی، آته–آنه‌مگه اَیته‌من، – دېدی و چادرینی یاپیب، تېز–تېز یوریب کېینگی بوریلیشده‌گی کۆک دروازه‌نی شرتته آچیب، اوییگه کیریب کېتدی. احمد یاپینگن قیزنینگ گپینی یخشی انگلـمه‌دی چاغی. قه‌یاققه غایب بۆلگنینی هم بیلمه‌دی. تربوزی قۆلتیغیدن توشگنده‌ی سلقی–سلقی یوریب کېله‌بېردی. احمد قیزنینگ قه‌یاققه کیریب کېتگنینی پـَیقـمه‌ی قالگنیدن مغلوبانه اۆکسیندی. کۆچه‌گه بوریلیشی بیلن اۆیین اۆینب یورگن بیر باله‌گینه بلند آوازده ایکـّینچی قـَوه‌تدن توریب:

«احمد اکه، احمد اکه اوووو!!! نرگس آپم قنی‌له؟ آپه‌منی کۆرمه‌دیزمی، –دېیه قیچقیردی. آسماندن یېرگه توشگندېک احمد آیاق اوستیده تققه تۆخته‌دی، تورگن جاییده هیکل‌دېک قاتیب قالدی. همّه یاق سوو سېپگنده‌ی بۆلدی. یېردن سېس چیقدی–یو، احمددن تاووش چیقمه‌دی....

(اوشبو حکایه ۱۹۹۰- ییل شبرغان شهریده یازیلگن بۆلیب، بیر آز قـَیته ایشلاو بېریلدی)

۲۰۲۳/۹/۴

کانادا، تورانتو

مامانینگ یادگاری

مامانینگ یادگاری

بیر کېچه–کوندوز تینمه‌ی یاقن یامغیرنینگ اېندی‌گینه کېتی اوزیلگن اېدی. شونده هم هوا یکـّه–یریم تامچیلب توریبدی. قویاش بیر بۆزرَه‌دی–ده، ینه قـلین بولوتلر آرتیگه بېکینه‌دی. کۆپ یامغیر قوییب یاقنیدن بۆلسه کېره‌ک اۆشه کونی بازارچیلرنینگ آقیمی انچه سییره‌کلشگن کۆرینه‌دی. همیشه‌گی‌دېک قیزیق–پیشیق بازار بۆلمه‌ی توریبدی. قۆلی قۆلیگه تېگمه‌ی تاوار، نرسه‌لرینی جره‌ق–جره‌ق پوللـه‌یاتگن ساتووچیلر کیبک آوله‌یاتگن آوچیلر کبی خریدار پایلـشه‌یاتگندی.

یۆل، یۆلکلر شلبـّا سوو، شلتیلـّمه لای–لوی. اۆنقیر–چۆنقیر یۆللر یامغیر سوویدن کیلپ اوریب، کۆل، حوضلر حاصل قیلگنده‌ی. بیر بازارگه کېلیب کېتیش سهل کم اوست–باشدن اجره‌لیشده‌ی بیر گپ. ایلگریلری شهر راسته‌لریده حرکتلنه‌یاتگن بازارچیلر دوکانلر قرشیسیده غوج–غوج تۆپله‌نیشیب، قیزغین بازار–اوچارینی قیلیشردی. سۆنگگی قتـّیق یامغیردن کېین بازارنینگ مزه‌سی قاچدی. یکـّم، دوکـّم آدمنی حسابگه آلمه‌گنده شهر بۆم–بۆش. اَیریم دوکاندارلر تاملرگه چیقیب،

چکّـی[1] اۉتگن جایلرنی بېل بیلن تپ–تپلـتیب قاتیرماقده‌لر. ینه بیراولری «جۉره اکه یووو! بونی کۉره‌سیزمی؟ ایکـّی کوندن بېری آسمان‌نینگ تـگی تېشیلدی–یاو!» –دېدی–ده، اۉیلری پریشان بیر حالتده پستگه توشدی. سۉنگ دوکان ایچیده، چکّـی‌دن سقلـنیش اوچون یاییب توتیلگن ملـّه رنگ ساتـندن سیزیب آقه‌یاتگن سوو ایدیشینی سېکین اوشلب آلیب اریققه تۉکه‌بېردی. دوکان اېشیگی بۉیلب توتیلگن پرده سایه‌باندن ییغیلیب قالگن یامغیر سوولری هلی تامچیلب توریبدی. یامغیرنینگ تینیشی بیلن بازار هم جانلـنه باشله‌دی. قۉللریده شیشه بۉتل، کاسه–کۉزه، تۉربه–خلته، تقیر–توقور... کۉترگن بازارچیلر اول–بولنی خرید قیلیش بیلن بند....

شهرگه کیره‌بېریشده، بیر پـَیت قوچاغیده یۉرگک[2] کۉترگن کمپیر باشیگه مونسگینی سالیب، بازارچیلر آره‌سیدن مۉله‌گه[3] اۉخشب کۉرینب قالدی. کمپیر قۉینیده‌گی یۉرگکنی اَوه‌یله‌گنچه، آدملر آره‌سیدن سوغریلیب، کوچسیز حالتده اۉزینی بیر چېتگه آلدی. زۉرغه تېبره‌نیب، سۉنگ دوکانلر رسته‌سیگه قره‌ب بوریلدی.

«اۉزینگگه شکر یره‌تگن ایگم ایی!!» –دېیه ایغره‌نه–ایغره‌نه[4]، آرقه‌سینی دېوارگه بېریب، قۉلیده‌گی توگونچگینی تۉنکه‌گه[5] قۉییب، موربت‌گینه[6] اۉتیریب آلدی.

---

[1] چکّـی: چکک، چککه.

[2] یۉرگک: غوندک، چقه‌لاقنی اۉره‌یدیگن کیچیک چاپشب، یاپینچیق.

[3] مۉله: اېکینزارلرده قوشلرنی قاچیریش اوچون قۉییله‌دیگن آدم‌سیمان بیر جسم؛ قراقچی.

[4] ایغره‌نه–ایغره‌نه: نالیش قیلیب، نالینیب.

[5] تۉنکه: کېسیب تشلنگن کونده.

[6] موربت‌گینه: استه‌گینه، آرام‌گینه.

یؤرگکنی بغریگه باسیب الـّه‌له‌ی بېردی. کمپیر اېسکی‌گینه بورونچگی[1] آستیده اؤره‌ب اوشله‌گن یؤرگکنی تیزه‌لری اوستیده محکم توتیب، «الـّه بالم الـّه یا!» –دېیه سېکین–سېکین تېبره‌ته بېردی. اؤتگن–قـَیتگنلر تانگ قاتیب قره‌شر، یاقه اوشلب یؤلیگه باریشر اېدی.

یقیندن یخشی تیکیلیب قره‌لسه، یاشی آلتمیش بیلن یېتمیش آره‌لریده. خوارلیک و عذاب–عقوبت تارتگنیدن آوازینی آلدیریب قؤییگن. نوراني، کؤزلریده مِهر بلقیب توره‌دی؛ کؤکره‌گی داستانلرگه لیق تؤله، دنیا کؤرگن بیر کمپیر. قاره‌یگن یوزلرینی اجیریققه اؤخشب اَجین باسگن. توشله‌دېک خیره‌گینه کؤزلری ایچکریگه چؤککن؛ تیشلری تؤکیلیب، لبلری بورمه‌ییشگن؛ قلتیره‌ب تورگن قؤللریدن کؤکرگن تامیرلری بؤرتیب چیققن کؤرینه‌دی. آیاغیده لونجلری اوزیلیب کېتگن کلاووش، توتوندن سرغه‌یگن اېگنیده‌گی کېنگ چاپانی ساووقدن اسره‌ب توره‌دی. کوچیدن تایگن بوگینه کمپیر هنسیره‌ب–هنسیره‌ب گپیره‌یاتگنده سؤزلرینی چؤزیب–چؤزیب اَیته‌دی. هر گپی آره‌سیده «اؤزینگگه شکر»، دېب قؤیه‌دی. کمپیرنینگ چیل–چیل سینگن آیینه‌ده‌ی یوزلریدن کېچیرگن آغیر کونلر–و قیغو–المرینی بېملال اؤقیب کؤرسه بؤله‌دی.

کمپیر یؤرگکینی توتگنچه دېوارگه سویه‌نیب، اؤرنیدن تورماقچی بؤلدی–یو، بېلی چتـنب[2] آغریگنیدن بؤلسه کېره‌ک، «آه تنگریم!!»، دېب اوفکه‌لنیب، قـَیته اؤتیریب آلدی. اېتی سویـَگیگه یاپیشیب کېتگن کمپیر قاق کؤزلری کاسه‌لریدن سیریقیب چیقه‌یاتگن یاشنی اؤنگیری بیلن اَریتدی–ده، «یا پیریم اېی!»، دېیه بوکچه‌یگن

---

[1] بورونچک: چادر.

[2] چتـَنماق: سیناماق؛ درز کېتماق، یاریلماق.

قدّینی ینه اؤنگله‌گنده‌ی بؤلیب اوریندی، تغین اؤتیریب قالدی. توگونچه‌سی بیلن یؤرگکنی قیسیب اوشله‌گنچه سېکین یؤلگه توشدی. یوره توریب آدملرگه یوزلنرکن: «ثواب بؤله‌دی آغه‌لریم، بوگون مېن محتاجمن، خدا یؤلیگه اته‌گنینگیز بؤسه بېرینگلر، آچمن، گدامن»، «منه شو بې‌غبار چقه‌لاق‌نینگ ق... حرمتی» –دېب بیر–ایکـّی دوکانگه–ده، باش اوردی. ساتووچیلردن بعضیلری بیر–ایکـّی تیلشم نان‌می، بیر سیقیم مه‌ییزمی، حلوامی، قاره قندمی، «خدا یؤلیگه»، دېب کمپیرگه توتقزدیلر. بېش–اؤن قدم آدیمله‌ی–آدیمله‌ی ینه بیر دؤنگلیککه باریب چؤکدی. شاشه–پیشه ییغله‌یاتگن آلتی آیلیک نبیره‌سینی قؤلیگه آلیب، آووتیشگه توتیندی. تیلنچیلیکدن توشگن ناننی اېزیب، سووگه باتیریب، شیره‌لـتیب برماقلری‌نینگ اوچی بیلن چقه‌لاقنی یېدیره‌بېردی. شو آره‌ده اؤزی هم تؤیر–تؤیمس، بیر–ایکـّی تمشندی. کاسه‌ده‌گی سوودن بیر–ایکـّی هوپله‌دی چمه‌سی.

ماما[1] یؤلیگه روانه بؤلرکن، دوکانلردن بیریگه ینه یوزلـنیب:

– اؤغلیم! سیزگه باله کېره‌ک اېمسمی؟ بوگینه‌نی آلینگ فرزندلیککه، ثواب بؤله‌دی، خدا یؤلیگه آلینگ، –دیدی.

ساتووچیلر کمپیرنینگ بو تکلیفیگه پروا هم قیلیشمه‌دی. مامانینگ صبری تاشیب، غضبی آشیب «آدملر بونچه تاش‌بغیر بؤلمسه اېدی!» –دېب افسوسلـنیب باش چـَیقه‌دی. اېندی کمپیر، یؤرگکده‌گی چقه‌لاقنی دوچ کېلگن کیشیگه باقیب آلیش، اسره‌ب توتیشگه بېرگووچی بؤلیب توریبدی.

[1] ماما: مامه، کمپیر.

بو احوال انسان فکر و خیالینی آغدر-تؤنتر قیلمه‌ی قؤیمه‌یدی. چوقور اؤیگه تاله‌سن کیشی. «ینه کیم‌نینگ اویی بوزیلدی ایکن؟» -دیگن فکرلر بیٖ‌اختیار ایچینگدن اؤته‌بیره‌دی. بیر جان‌نینگ ساپ بؤلیشی، بیر انسان تقدیری‌نینگ ویران بؤلیشیگه سببلر کؤپ.

انسان شونده‌ی یره‌لمیش. جرلیک‌نینگ اوچیده ساچ تاله‌سیدیک ایلینجنی اوزمه‌ی قؤیمس ایکن. «فرزندلری یؤلیده عمرینی کول قیلگن بو کمپیرنی نیمه‌لر بو کویگه سالدی ایکن؟» -دیگن فکر وجودینگنی کیمیره‌باشله‌یدی. کمپیرنینگ آغیرینی ییٖنگیل قیله‌آلسم بختیارمین، -دیگن حِسنی کؤنگلینده توگه‌سن کیشی. جانیمگه جان، کوچیمگه کوچ قؤشیلیب آیاققه توردیم و باره سالیب کمپیرنینگ قؤلتیغیدن اوشلب مجبّت ایله سلام قیلدیم. روحی سینگن، آرزولری کوز ییٖراقلریدیک تؤکیلیب بؤلگن، ایلنجلری ذرّه-ذرّه بؤلیب کؤککه ساچیلگن، ایزگو نـِیتلریگه‌چه برباد کیٖتگن بو قری کمپیر بیلن نرراققه باریب گیٖلـشیشگه باتیندیم. بو کؤرگولیک‌نینگ سببینی بیلیشگه-ده قیزیقدیم.

- اَیتینگ دردینگیز بؤلسه ماما جان، -دیٖیمن و سؤزیمگه دوام ایته‌من.

- قیامتلیک آنم بؤلینگ ماما جان؛ سؤره‌شگه عیب یؤق، کؤنگلینگیزگه ملال کیٖلمه‌سین تغین. قـَیسی قیشلاقدن کیٖلگنسیز ماما بو یاغینده؟ -سؤره‌دیم.

- گیٖنی قـَی‌ییٖریدن باشلب، نیمه بیلن توگتیشیمنی بیلمه‌یمن بالم. آسمان باشیمگه نوره‌ب توشدی، تنه‌م ایچیمگه تؤکیلیب توشدی. دردیم آغیر، آه! قـَیسی‌سینی گیٖره‌ی آغم؟ سیز سؤره‌منگ، مین گیٖیرمه‌ی بالم، -دیٖدی قریه.

- نیمه بؤلدی ماماگینه‌م؟ -دیٖدیم ایچ-بغریم ایزیلیب.

– باشیمگه مصیبت توشدی. ییگیت اۆلگور اۆغلیم ممه رسول خاتینینی بۆغیب، بۆغیزلب اۆلدیریب قۆیدی. اۆزی اێرانگه قاچیب کێتگن جوانمرگ، بێدرک. بیراونینگ ایشیگیده منه شو بیرگینه چقه‌لاق بیلن تۆکیلیب قالدیم بالم! –اۆزینی توته‌آلمه‌ی ییغلرکن کمپیر، –یوره‌گیم ویران! کۆرگیلیگیم قالدیمی مێنی؟ داد بالم نیمه‌سینی اَیته‌یین؟! ایکـّی کون دێگنده منه شو یێرگه کێلدیم. اێگم رحم قیلرمیکن؟ –دێدی.

– اێندی نیمه قیلماقچیسیز؟ –سۆره‌دیم مامادن. راستینی اَیتسم قۆشیلیب ییغلشگه سهل قالدی.

– کۆریب توریبسیز بالم، سویکلریم تێریمگه تۆکیله‌ی دێب توریبدی. بوگون–اێرته‌م بارمی، یۆقمی بیلمه‌یمن؟ امانتینی آله‌دی بیر کون. کۆزیم آچیقلیگیده شوگینه گۆدکنی بیراوگه بێره‌یین، وجدان عذابیدن قوتیله‌یین، –دێب کێلیب اێدیم –دێدی او.

شو تابده مێن:

– غم یێمه‌نگ ماما! فرزند داغیده یورگنلر کۆپ. سیزنی بو احوالده خوار–زار قیلیب قۆیمه‌یمیز. بیزده هم یوره‌ک بار. یخشیلیک هلی اۆلگنی یۆق. یخشیلر بار که یخشیلیک بار. آرتیق اۆکسینمنگ، هیچ نرسه‌نی اۆیله‌منگ ماما جانیم، –دێدیم و بیر آز یانیده اۆتیریب، قلبیگه قولاق آسدیم. دردینی آلدیم، کۆنگلینی کۆتردیم. ایچی بیر قدر بۆشه‌گنده‌ی بۆلدی.

قیشلاغیمیزده فرزند کۆرمه‌ی یورگن یخشی‌گینه اێر–خاتیننی بیلردیم. درگینی قیله‌ی–چی، –دێدیم–و، کمپیرنی تۆغری اۆشه‌لرنیکیگه باشلب باردیم. باریب

اېشیکنی تق–تقلتدیم. اۉچاغینی قیزیتیب، اېندی تندیرده نان پیشیره‌ی دېب تورگن مرجان آی اۉزی آلدین، اېری کېتیدن قرشیمیزگه چیقدی. سلاملـشیب، حال–احوال سۉره‌شدیک. اولرگه مېن:

– منه مهمان قوللوق بۉلسین! آسماندن سۉره‌گن اېدینگیز، یېردن بېردی یره‌تگن. ماما سیزگه منه شو قیزه‌لاق نبیره‌سینی فرزندلیککه بېرماقچی. آله‌سیزلرمی؟ –دېدیم مرجان آی و اېریگه قره‌ب جیلمه‌یگنچه.

– هه–ده، جانیم بیلن اکه جان! تیرناقلرینی کۉزلریمیزگه سورتیب آلمه‌میز، –دېدی مرجان آی یوزلریگه کولگی یوگورگن بیر قیافه‌ده.

– اونده، مبارک بۉلسین، بو قیزنینگ آته–آنه‌سی اېندی سیز بۉله‌سیز، –دېدیم. ماماسی کۉمـّه‌چه‌لرینگدن اۉپیب قاله‌ی، جگریم‌نینگ بیر پرچه‌سی، –دېدی چقه‌لاقنی مرجان آیگه توته‌یاتیب.

– اسمی نیمه اېدی بو عسل قیزه‌لاقچه‌نینگ؟ –سۉره‌دی مرجان آی.

– آتی یادگاره، یادگاره جان، –دېدی کمپیر اۉکسینیب.

سېوینگنیدن مرجان آی بۉلسه خورسندلیککه چـَیقلگن لبلرینی چۉچـّه‌یتیریب، چقه‌لاق‌نینگ یوزلریدن چۉلپه–چۉلپه اۉپدی.

– اېندی آتی یادگاره اېمس، سېوگی بۉله‌دی قیزیمیزنینگ، –دېیه قـَیته–قـَیته اۉپیب، سویونگنیدن بغریگه باسدی چقه‌لاقنی. چقه‌لاق اېسه «اینغه، اینغه» –قیلیب چومـّیشه[1] بېردی. مرجان آی و اېری تۉخته مراد: «خی کیرینگله اېندی، توز حقی، بیر پس دم آلیب کېتییلر» –دېب بیزنی اوییگه آلیب کیردی. تـَنیشدیک، مېن

[1] چومـّیشماق: آیاق–قۉلینی ییغیب، سیقیلیب اۉزینی جمع قیلماق؛ چیره‌نیش بیر حالتگه توشماق.

اۉيلەگندن هم مرجان آی «بیر کۉرگن قدردان، ایکـّـی کۉرگن جانه جان» – دېگندەی قیلیب کۉنگیل آلدی. شو پـَیت زار–زار ییغلەیاتگن کمپیر، اوّل چقەلاقنی، کېین مرجان آینی قوچاقلب یوزلریدن اۉپدی–ده، «دیدار قیامتگه» –دېیه خیرلشدی.

مېن اېسم کمپیرنی قۉلتیغیدن اوشلب مۉتریمگه میندیریب، اوییمگه آلیب کېلدیم. آنم‌نینگ جایینی تۉلدیردی. اوییم‌نینگ تۆریدن اۉرین بېردیم. عمر یۉلداشیم هم خوش قرشیلەدی. درّاو تیل تاپیشیب کېتدیک. خاتینیم موسیچەدەی‌گینه آق یویوب، آق ترەب، آنەسی اۉرنیگه قبول قیلدی. اېرتەسی کونی کمپیرنی دوکتورلرگه آلیب باریب قرەتدیم. او تبرّک کیشینی اېندی کمپیر دېییشگه تیلیم بارمەیپدی. تبرّک انسانگه: عذر، سیز اېندی مېنگه آنه بۉلدینگیز، –دېدیم. اۉغیل–قیزلریم هم مِهر قۉییب ماماسینی یخشی کۉریب قالدیلر. قوتلوغ دېمەیسیزلرمی انسانلر؟!! او کیشی مېنینگ آنم بۉلدی...

منه آرەدن یېتـّـی ییل اۉتدی. بارینگیزگه شکر آنه جان، –دېیمن. آنه جانیم اۉز حالیگه کېلدیلر. یېگولیک، ایچکولیکلری یخشیلندی. فقط تنەسیدن آغریقرلری کۉپ وقتگەچه کېتمەی توردی. ایکـّـی آدم‌نینگ حیاتینی سقلب قالگنیمدن ایچیم یاریشدی، یېنگیل تارتیب، روحي قووناق چولغب آلدی مېنی.

اېندی آنه جانیم اوییمیزنینگ کېکسه دعاگویی بۉلیب یـشب توریبدیلر. یادگاره هم سېوگی بۉلیب، کولیب–اۉینب، آته–آنەسی‌نینگ بغریده، کۉز اۉنگیده یـَیرەب یشەماقده. منه هەدېمەی سکـّیز یاشیگه کیردی. سېلکیللەگن قیز بۉلیب قالدی. سېوگی جان ماماسینی، بیزنی و آته–آنەسینی یخشی تـَنییدی. مامەسی بیلن

اۉینشنی کۉپ یخشی کۉره‌دی. مَمر–شمر حیات؛ تۉکین–ساچین دستورخوان، کېلدی–کېتدیلر، سودا–ساتیق دېگنلریدېک همّه‌سی اۉز اۉرنیده، بوندن آرتیغی بۉلمس.

همّه‌لـشیب هفته‌سیده بیر مرته مامه‌سی‌نینگ یادگاری بۉلمیش سېوگی جاننی کۉریشگه باره‌میز. اېرته‌گه جمعه کونی سېوگی خان اۉزی‌نینگ سېویکلی ماماسینی مهمانگه چقیرگن. خوشبختلیک کۉریب کېله‌میز نصیب بۉلسه.

حکایه‌میز قهرمانلری عین کونلرده حیاتدیرلر. یادگاره دېیین‌می، سېوگی دېیین‌می بیر هم چیرایلی قیز بۉلگن که آلیب قاچگینگیز کېله‌دی. ذهنی اۉتکیر، مکتبگه عشقینی قۉیگن. کمپیوتر، ریاضی و انگلیس تیلیگه کۉپ قیزیقه‌دی. سېوگی خان آلدیده هلی کۉپ یخشی کونلر توریبدی. بختلی بۉله‌دی....

۲۰۲۳/۴/۱۷

کانادا/تورانتو

آمازون

آمازون

ساووقدن بیر هفته‌چه اویدن تشقریگه چیقیشگه ایسته‌گیم بؤلمه‌دی. یلنگلـنیب قالگن طبعیتنی ایزغیرین چولغه‌گن کونلر. انسان ذاتیگه حرکت‌سیزلـنیب قالیش‌نینگ اؤزی بیر کتـّه یوک ایکن. ایچیم قیسیب تشقریگه هوا آلگنی چیقدیم. نیمه بؤلسه هم طبعیتگه قاریلیب یششگه نیمه یېتسین. آنه طبعیتدن ایراق کانکریت اویلرده یشش انساننی کسلمند قیلدی. یېرگه دومه‌لـَمه‌ی، چنگ و لایگه بېلنمه‌ی اؤسگن باله‌نینگ سویـگی مؤرت[۱] بؤلیب اولغه‌یرکن؛ تېز–تېز شماللرکن.

کؤچه‌لر بؤم–بؤش، آره–سیره قـَلین کییینیب آلگن بیتـّه–یریمته آدملرگه کؤز ایلینه‌دی. مؤترلرنینگ قتناوی هم سییره‌کلشگن کونلر. آلمه خانلر دُملرینی لیککیلتگنچه، درختلر و بلند قـَوه‌ت بنالرگه کؤتریلگن.

آسمان تېز–تېز اَینیب، اؤزگریب توریبدی. اؤشه کونی هوانینگ خُمی بوزیلگندی؛ بیر پسده کوچلی بؤران بؤز کؤرستدی، ساووققه اَیلندی. باشیده سیم–سیم شیبات اېسدی، آرتیندن ایلـَکده اون ایله‌گنده‌ی سېپیب یاغدی، سهل اؤتمه‌ی، یېرگه

---

[۱] مؤرت: اېگیلمسدن سینه‌دیگن، سینووچن.

قـلَین‌گینه قار تؤشه‌لیب، تېوره‌ک–اطراف بیردن آپـّاق کییمگه بورکندی. قار کېتیدن قار، سَوه‌لب، باسیب یاققنی–یاققن.

تلویزیونده: «اېرته‌گه‌چه کیندیککه‌چه قار یاغه‌دی، یؤللر وقتینچه یاپیلیب، ترانسپورت قنتاوی تؤخته‌دی...» –دېگن بشارت ینگره‌ب توریبدی. صناعتلشگن بیر اؤلکه اوچون هر قنده‌ی طبعیت اینجیقلیکلری وهیمه‌سیز کېچرکن. قایل! هیچ نیمه بؤلمه‌گنده‌ی – منه هر کونگی تیریکچیلیک ینه اؤز ایزیگه توشیب کېتدی. هر بیر فصل‌نینگ اؤز گشتی بار. قیش‌نینگ قارینی سېومه‌ی بؤله‌دیمی؟ شونینگ اوچون بو یېرلرده قار گؤزللیک بېلگیسی؛ اوندن قؤرقیش–هدیک‌سیره‌ش یؤق. قار طبیعت ساوغه‌سی، فصل‌نینگ کؤرک–جمالی. قار یاغمـسه یېر هم خودّی انسانگه اؤخشب کسل بؤله‌دی، او هم تیریک جان–ده. بو یورتلرده قارسیز حیاتده هیچ قنده‌ی معنا یؤق.

کېچقورون بؤله‌یپدی، تون اؤزی‌نینگ قاره پلاسینی تؤشه‌ی دېب توریبدی. هه‌دېمه‌ی، همّه یاقنی قارانغیلیک قاپلب آله‌دی. آلدینده هلی اوزاق تون، قیش‌نینگ اوزون کېچه‌لری خودّی آدم باشیگه توشگن آغیر–زیل[1] یوکده‌ی گؤیا. شونچه‌لر آغیر که اونینگ زلواری کیشی اؤی–خیالینی بوکیب، بېلینی قرسه سیندیریب تشله‌یدی اېکن. اویقونی کؤزدن تارتیب آلر، تاتلی تویغولرنی اوشلمس آرزولرگه باغلب تشلر، روحنی قوتغولر گردابیگه اولاقتیرر، شو آلیس تونلر توشینگنی حسرت تخته‌سیگه میخلب قؤیر و نهایت آدمنی ده‌یدی فکرلر ایچره سرسان–سرگردان قیلمسدن قؤیمس اېکن. چیده‌ب یشه‌یسن اېکن. هر ییل شو داستان، هر ییل شو

[1] زیل: یېردن اوزیب بؤلمه‌یدیگن درجه‌ده آغیر.

سودا. هر بیر آدم‌نینگ اؤز کېچمیشی، آغریقلی، عذابلی کونلری بؤله‌دی. سېزیملری موزلب قالگن آدملر آز اېمس. نفسیدن، قارنیدن اؤزگه دردی یؤق انچه-مونچه‌لرنینگ. ایچکی یره‌لر تـَقیمیگه تیزیب قؤیسه بؤله‌دیگن گپلر مؤل. بونینگ اوستیگه اؤتمیش گزه‌کلرینی قؤشیب گپیرسنگ، اېسله‌سنگ کیشی‌نینگ باشی ایچیگه اؤپیریلیب توشوگنده‌ی بؤله‌دی.

هر تور آدملرگه دوچ کېلرکنسن. شولر آره‌سیده مېن بیلگن، تـَنیگن بیتـّه آدم بار. آتی نظر، یاشی اولوغ بؤلگنی اوچون نظر تاغه دېییشه‌دی. او قیرق ایکـّی ییلدن بېری چېت اېلده، غربت دیاریده یشب کېله‌دی؛ تینچ زمانلرده تقدیر اونی شو تامانلرگه تارتیب کېلگن. او قهره‌تان قیشلرده بیر دردکش تاپیب، ایچینی بؤشه‌تیشنی اؤلگوده‌ی یخشی ایسته‌یدی. «سؤزلشگنی آدم تاپمه‌سم، ترسه یاریلیب اؤله‌من آغه» -دېیدی هر بیر سیم قاققنیده. نظر تاغه باشیدن کېچیرگن دَورلرینی «انقلاب»دن کېینگی زمانلرگه سالیشتیریب بیلگیسی کېله‌دی. او کؤرگن آدملر کؤپی اؤلیب کېتگن. قیرق یاشگه کیرگنلردن هیچ کیمنی تـَنیمه‌یدی. قیشلاغی‌نینگ حاضرگی قیافه‌سی بیلن قیزیقه‌دی. اوییده اؤتیرگیسی کېلمه‌ی، بیر دردلشگنی قؤشنی‌نیکیگه باره‌دیگن بؤلدی. یقینده دؤست توتینگنلر. جانه-جان اؤرتاقدیرلر. دؤستی‌نینگ آتی رحیم، اېپچیل آدم، آلتمیش بېش یاشلرده. ایکـّله‌سی بیر شهرده قؤنیم تاپگنلر. سکسان بېش یاشنی قاره‌له‌گن نظر تاغه هلی به‌یاو[1]، تېتیک. یورتداشی رحیم‌گه جیرینگ-جیرینگ قیلیب سیم قاقدی:

- سلام رحیم جان، یخشی‌میسیز اوکم؟

[1] به‌یاو: جرّار، به‌قوت، کوچلی آدم.

– سلام، رحمت تاغه جان؛ اۉزینگیزدن سۉره‌سم.

– اویده بۉله‌سیزمی بو کېچ رحیم جان؟

– هه اوییمده بۉله‌من تاغه.

– بیر دردلشگنی قاشیزگه اۉته‌ی، –دېب اېدیم.

– کۉز اوستیگه، کېلینگ تاغه.

– قارلی تونلرده کۉنگیلله‌شیشگه نیمه یېتیبدی؟!

– آدم‌نینگ دردینی آدم آله‌دی؛ آدم–آدمگه غنیمت، –دېدی رحیم بای.

اېشیک تق–تقله‌دی. رحیم بای باریب اېشیک آچیب، مهماننی کوتیب آلدی. هلی کۉرپه‌چه‌گه چۉککه‌له‌مسدن حیم بای تلویزیون تاووشینی پسه‌یتیردی. ایکّلاولری قویوق حال–احوال سۉره‌شدی. بیر پیاله قیرمیز چای اوستیده صحبت قوره باشله‌دیلر. گورینگلر قیزیگن سَری قیزیب بارر اېدی. نظر تاغه کۉزلرینی پیر–پیرلـتیب، قاشلرینی چیمیرگنچه، چینـّی پیاله‌ده‌گی کۉک چاینی هوپلرکن، حیم بایگه تیکیلدی و سۉز قاتدی.

– بیله‌من، اۉشه مشئوم اۉتمیشدن سۉز آچیش نه‌قدر آغیر ایش. مېن انقلابدن آلدین تشقریگه چیقیب بویاقلرگه کېلیب قالگنمن. یخشی اېسله‌ی آلمه‌سنگیز کېره‌ک او زمانلرنی. یېتـّی–سکـّیز یاشلرده اېدینگیز. مېن مکتب کتابداری اېدیم. آدملرنی خرافات‌پرستلیکدن تیینیشگه چقیرردیم. معناسینی بیلمه‌گن نرسه‌لرنی طوطی قوشده‌ی سَیره‌ب یوریشدن کۉره، دنیاوي، انیق بیلیملرنی اېگللـنگ، نسیه حلوا اوچون نقد شپه‌لاقدن اجره‌لمنگ، –دېر اېدیم باله‌لرگه. تسبیح، آفتابه و عصا بیلن یره‌تگننی تـَنیب بۉلمه‌یدی. علم بیلن‌گینه (اگر بار بۉلسه) تنگریگه قاووشیش،

اېریشیش ممکن، دېب اېدیم اۉشنده. تېکینخۉر ملالرگه یاقمه‌دی گپیم. درّاو پېشانه‌مگه دهري‌لیک تمغه‌سینی باسه قالدیلر. هر قنده‌ی نامنی قۉییش اولر اوچون آپ-آسان اېکن... شو باعث یورتیمده سیغمه‌ی قالدیم. منه اۉشندن بېری شو یېرده قۉنیم تاپگنمن اوکه.

قۉنیق اَیتگنلرینی جان قولاغی بیلن تینگلرکن، رحیم سۉز رشته‌سینی قۉلگه آلدی، و یوزلریگه کولگی یوگیرگن بیر احوالده گپیره کېتدی.

- کۉنگیلینگیز چۉکمه‌سین تاغه، سیزنی کۉپچیلیک هنوز هم یخشی نام بیلن اېسلـشه‌دی. سیز اَیتگن اۉگیتلرگه عمل قیلینسه شو کونلرگه توشرمیدیک؟

چوقور خۉرسینرکن، نظرتاغه کفـینی اییه‌گیگه تیره‌ب، چوقور اۉیگه تالدی. سۉنگ یوره‌کدن کۉچیب سۉزیگه دوام بېردی.

- وطن دېگنی بیر درد، تاتلی بیر آغریق بۉلرکن اوکه. بو درد و آغریق باریب-باریب سېنینگ قانیگگه قۉشیلیب، جانینگگه یوغریلیب کېترکن. یوره‌ک‌نینگ بیر تاری وطن دېگن بیر شیرین تویغوگه آسیغلیق توررکن. شکر، مېن دنیانینگ اېنگ یخشی دملرینی چېت اېلده اۉتکزدیم. حیاتدن فیض-برکت تاپتدیم. اۉغیل-قیز آرتدیردیم. کۉنگیلنی بیر کتـّه «دردنامه» دېسه‌نگیز، بو کتاب‌نینگ اېنگ یارقین و اېنگ اېسده قالرلی صحیفه‌سی، فصل و بابی هم شو وطن اېکن. دنیادن تاپگنیم شو بۉلدی اوکه. شونینگ اوچون وطن‌نینگ یخشیسینی هم، یامانینی هم اېشیتگینگ کېله‌بېره‌دی. وطن یوزیدن گرد، غبارنی اَریته‌من دېیسن-و... نه علاج.

- مېنینگ وطن حقیده‌گی تصوّریم عموماً باشقه‌چه تاغه جان. بېزییمن شو وطندن. بیزنینگ هم اولوشیمیز بارمی بو یورتده؟ بنده‌گه بنده بۉلیب یشه‌سک. اېی اۉرگیلیب

کېته‌ی، شو یم وطن بۉلدیمی؟ نیمه‌سینی گپیره‌ی سیزگه. اۉلیککه اَیتیشدن اویه‌له‌یاتگن وطنیمیز بار. ینه نیمه‌سینی سۉره‌یسیز مېندن، –دېدی رحیم مد نظر تاغه‌گه قره‌ب توریب.

– یۉق رحیم جان اوکم، عیب وطنده اېمس. او سیز و بیزگه اۉخشه‌گن انسانلرنی وایه‌گه یېتگزگن تبرّک توپراق. همّه‌میزنینگ باله‌لیگیمیز، یاشلیگیمز، یخشی–یامان کونلریمیز اۉشه یېرده مُهرلنگن... او یېرده فقط منگو تاپیشیمیز، قۉلیمیزده اېمس.

– قۉیینگ اې تاغه! شونی اېسله‌سم اۉپکم آغزیمگه کېله‌دی. یوره‌گیم آرقه‌مگه تارتیب کېته‌دی، روحیم سینیب، ایچیمگه تۉکیلیب توشه‌دی، –دېدی رحیم صحبتگه قۉشیلیب.

– میلی، شولر یوره‌ک زنگینی آلرکن اوکه. وطندن گپیره‌یلیک، وطندن سۉیلنگ رحیم جان. خیال مېنی اۉشه توپراق باسیب یاتگن، کۉچه–کوی، قیشلاق–محله‌لریمگه آلیب قاچه‌دی. باله‌لر بیلن تونلری گوجیم، یشین–یشین اۉینه‌گنیم؛ اریققه اۉمگن تشلب سوو ایچگنلریم، خیویچلردن تای یَـسب مینیب یۉرتگنلریم[۱]؛ کۉچه چنگیتیب تۉپ، چیللک اۉینه‌گنلریم؛ تېنگقورلر بیر بۉلیشیب سای–اَدیرلردن لاله–قیزغلداقلر تېرگنیم، جۉره‌لـشیب بۉیینگه قۉنغیراق تـَقیب، «شېر کېلدی» اۉینه‌گنلریم، بَری–بَری کۉز اۉنگیمدن اۉته‌بېره‌دی. اَینیقسه، قیزلر دَوره‌سیده توریب «یار–یار»، «نای–نای» اَیتیملریدن قولاقلریم آرام آلگنی؛ «زېبا جان»، «آچیل قمیش» داستانلرینی بېریلیب اېشتگنیم یادیمگه توشه‌بېره‌دی. قـَیسی تیل بیلن اَیته‌ی اۉشل اینجه تویغولر کېچیملرینی؟ آنم‌نینگ الـّه‌لری همان قولاقلریم آستیده

[۱] یۉرتماق: بیریک قدم بیلن تېز یورماق، یېلماق؛ لۉکیلله‌ماق.

جرنگله‌یدی... گپیرینگ اوکم اۉشه وطندن سۉزلب بېرینگ رحیم جان، –دېدی کۉپدن بېری چېت اېللرده ایچی زیل آلیب کېتگن نظر تاغه گپیده داوم اېتیب.

وطن دېگنده جهلی چیقیب، غیجینی[1] کېله‌یاتگن رحیم‌نینگ هیچ هم گپیرگیسی یۉق. اَلمینی ینگیله‌گیسی کېلمه‌یپدی. بیر بهانه بۉلسه تیلگه کیریشی هیچ گپ اېمس. گپ‌نینگ چۉغی یېتمه‌ی توریبدی چمه‌سی.

– یوره‌ک بېتلَمسه قیین اکه؛ قۉیینگ سهل یېنگیلراق گپلردن سۉز قاته‌یلیک. شولر بیلن هم دردینگیزنی آلسه بۉله‌دی تاغه جان؛ ایچینگیز چیللری[2] یېچیلیب، یازیله‌سیز –بیله‌من.

شو پَیت رحیم اۉرنیدن توره سالیب، آشخانه‌گه باردی. گزه‌ک[3] قیلیش اوچون موزلتگیچدن اوچ–تۉرتته شۉر بادرینگ، مېوه–چېوه، بیر بشقاب یېگولیکلرنی، بیر شیشه آقیدن کۉتریب کېلدی و دستورخوان یاییب عراقدن قدحلرگه قوقوللتیب قویه باشله‌دی. آوقات تیار بۉلگونچه آتملشه‌یلیک[4]، دېدی. قیتّه–قیتّه آله باشله‌دیلر.

– آلینگ اوکه یخشی کونلر اوچون ایچه‌یلیک. کېلینگ اچّیق دردلرنی اچّیق سوو بیلن کېسه‌یلیک. توشونسنگیز بو دملر هم غنیمت، –دېدی نظر تاغه. چیق–چیق اوریشتیریلدی قدحلر.

– منه بو باشقه گپ. اَیتمه‌یسیزمی آتم، سَیره‌ته‌یاگنی بار دیب. کۉتردیک بۉمَسه یم. آدملرگه اېزگولیکلر تیلب ایچه‌یلیک، عالم و آدم باشیدن تینچلیک اَریمه‌سین، –

[1] غیجینی کېلماق: غشی، اچّیغی کېلماق، جهلی چیقماق.
[2] چیل: آزار، رنج، درد.
[3] گزه‌ک: ۱. یره‌نینگ، شکستلنگن جای‌نینگ یللیغلنگن، ییرینگ آلگن حالتی. ۲. اشتها آچر یېنگیل آوقت.
[4] آتملشماق: حسرتلشماق، یوره‌کده‌گی درد–المرنی اۉرتاقلشماق.

دېدی رحیم. مد نظر تاغه هم شرابنی یوتر-یوتمس سۉزلرنی تصدیقله‌گن بۉلیب باش ایرغه‌دی.

خیره چیراق نورلری آستیده، رومانتیک بیر فضا حکم سورماقده. تلویزیون اِکرانیده قَـیسی‌دیر اۉلکه‌نینگ قارلی منظره‌لری کۉرستیلماقده اېدی. موزلرنی یاریب بلیق آوله‌یاتگنلر صحنه‌سی توگب، کېتیدن ابدي قارلیکلر تـگیدن هیبتلی اَییقلر تشقریگه چیقه‌یاتگندی. شو آپـاّق اَییق باله‌سینی آچیق هوا بغریده سیلب، سیپه‌لب اولرنی محافظت قیله‌یاتگنی کۉرستیلدی.

شراب قوییلگن شیشه قدحلر ینه جرینگلـلـتیب اوریشتیریلدی. صحبت قیزیب کېتسین اوچون ینه اوچ-تۉرت قدح کېتمه-کېت کۉتریلدی. صحبتلر بارگن سَری قیزیب بارماقده اېدی. تشقریده قار چۉککن اېسه-ده، خانه‌ده قووناقلیک حکمران. اوی دېوارلریدن کولگی یاغیلگنده‌ی اېدی اۉشه دملرده. عراق شیشه‌سینی آخرلتمه‌ی توریب، ایکـاّولان بیر آز یوره‌کلشدیلر، تۉییب-تۉییب ییغلشدیلر هم. اَفتیدن اوزاق چۉزیله‌یاتگنگه اۉخشه‌یپدی صحبت.

– وطندن گپرینگ اوکه. اۉشه انقلاب باشیده‌گی گورینگلردن آلینگ، -دېدی ینه مد نظر تاغه.

اوزاق سکوتگه کېتگن رحیم کرسیللـتیب تیشله‌گن شۉر بادرینگنی یوتدی-ده، برماقلری آره‌سیده‌گی سگرتینی تارته‌یاتیب سۉزگه کیردی:

– بۉلمه‌ی کېتسین اېدی، انقلاب بۉلدی-یو، اېل-یورتدن آمانلیک کۉتریلدی. اۉرته‌ده هیچ نرسه یۉق، همّه بیر-بیری‌نینگ دشمنیگه اَیلندی قالدی. کۉچه-کۉیده اوچره‌تگن آدملرینگ خودّی، آوگه چیققن مېرگنگه اۉخشب، «منه اۉچ آلیش‌نینگ

پـَیتی یېتدی» –دېگنده‌ی، بیر–بیری‌نینگ آرقه‌سیدن توشگن. انقلاب آدملرگه یاووزلیک اېشیگینی لنگ آچیب تشله‌گن بۉلدی. نېچه یوز ییلدن بېری گزه‌ک آلیب یاتگن علت و یره‌لرنینگ اوستی آچیلدی. ایشانه‌سیزمی؟ قویاش قیر–اَدیرلر آرتیگه باتیشی بیلن تونگی ساکنلیک بوزیلردی. موشوک سیچقاننی بۉغیزلب آلگندېک، هر کیم کۉز آستیگه آلگن آدمینی کۉرپه‌سیدن سوغوریب، آلیب کېته‌بېرگن زمانلر اېدی. ایچیم تۉله داستان، او یاغینی سیز سۉره‌منگ، مېن اَیتمه‌ی اکه!

– ینه نیمه‌لر یوز بېردی اۉشه ییللری؟ –سۉره‌دی مد نظر تاغه.

یوزلری تره‌نگ تارتگن، شراب کیفی بشره‌سیگه تاشگن رحیم، واقعه‌لرنی بیر–بیریگه اولب گـپیره کېتدی. باشله‌گن جمله‌سینی اداغلـَمه‌ی، باریب تلویزوننی آوازینی غیپـّه اۉچیردی. تی وی بېتیده الـّه قـَیسی یورت‌نینگ بیٖ‌پایان دله‌لری، سۉلیم طبعیتی، تورلی–تومن حیوانات، طرفه قوشلری، بای و کۉم–کۉک اۉرمانلری نمایش قیلیناقده اېدی. رحیم کۉزلرینی تلویزیوندن اوزر–اوزمس کېلگن جاییدن سۉزینی دوام اېتدیردی.

– اۉشه پـَیتلری، بیله‌سیزمی تاغه؟ اېرته‌لب تانگ آتیشی بیلن محله، قیشلاقلرده ساووق خبر، دوو–دوو گپلر. کۉریبسیز که، کمپیرلر کۉرگن توشلرنینگ بَری راست چیققن بۉلیب توریبدی. کیملردیر آلیب کېتیلگن، کیملردیر آتیب کېتیلگن. آوچیلر نشانگه آلگن آدمینی تاپه آلمسه، خرمانینی کویدیریب کېتیشگن؛ مال–حالی بۉلسه اولرنی سوریب کېتگنلر. شوم خبردن باشقه نرسه‌نی اېشیتمه‌یسن کیشی. اۉشه کېزلری قره‌ب‌سیز که، «داد اۉغلیم، داد آته‌سی، اېندی قـَیگه باره‌من!!» –دېب باش–باشیگه اوریب کۉچه‌گه چیققن خاتین–خلچدن کۉپ نرسه یۉق. خلص، هر

تونی کیم‌نینگ‌دیر تاماغیدن بۉغیب آلیب کېته‌بېره‌دیلر. اوشلب آلیب کېتیلگنلرنینگ کۉپیسی دام-درکسیز یۉق قیلینردی. باردی، بیرارته‌سی‌نینگ ایسی چیقیب قالسه، تپّـه-تیار دلیل تاپیب قۉییشگن اولر. نیمه ابمیش؟ «فلانی کافر ابمیش!». خدانینگ نامیدن گپیره‌یاتگن نادان کیمسه‌لرگه «بونده‌ی قیلمنگلر گناه بۉله‌دی، بو ایشینگیز یخشیلیککه آلیب بارمه‌یدی» -دېب کۉرینگ-چی؟ درّاو نریگی دنیاگه روانه قیله‌دی، قۉیه‌دی. اۉزی الفـگه شرمنده تۉپاری[۱] آدم‌نینگ فتواسی آته‌یین عرشی اعلی‌دن توشیریلگنده‌ی. بویروقلر بجریلیشی کېره‌ک بۉلیب قالگن زمانلر ابدی.

هیجانیدن هنسیره‌ب قاپ-قاره تېرگه توشگن رحیم چۉنتـگیدن قۉل رۉمالینی چیقریب یوزینی اَریتدی-ده، کېلگن جاییدن ینه سۉزینی دوام ابتدیردی، گپلری باشیدن کېچگن کۉرینه‌دی.

- چومچوق پیرّ ابتسه، یوره‌ک شیرّ ابته‌یاتگن آنلرنی ابسلشدن عذابی بۉلمسه کېره‌ک اکه. آدملر آره‌سیده «همّه گپ شو باش یلانغاچلرده؛ گۉری کویسین خلقی‌لر، پرچمی‌لر - اۉشه تره‌کی و کارمل‌نی» -دېگن سۉزلر تېز-تېز قولاقلرگه اوریلیب توریبدی....

- اَیتیشیزدن بو، زامبیر اویه‌سینی قۉزغه‌گن ابکنلر-ده. تینچ یورگن آدملر شونده‌ی قیلیب، بیر-بیری‌نینگ جانیگه داریدی دېنگ. بیله‌سیزمی رحیم جان، سوادسیز آدملر سوریک گله‌گه اۉخشه‌یدی. آلدینده‌گیلریدن بیری جرگه تشلـسه، کېتیده‌گیلر هم آرقه‌سیدن اۉشه توبسیزلیککه اۉزلرینی تشله‌ی‌بېره‌دی، آته‌بېره‌دی. آخریده

---

[۱] تۉپاری: جاهل، هیچ نرسه‌نی بیلمه‌یدیگن، قیلویرلیکنی بیلمه‌یدیگن.

کۉریب‌سیز که، بَری اوچیب اۉلگن، –دېدی نظر تاغه گورینگنی اېشیته توریب، –مَیلی اوکه! اَیته‌بېر–چی، سۉزلرینگ‌نینگ توزوکراق، یاقیملی جایی چیقیب قالر.

صحبتداشلر دقتینی تلویزیون اۉزیگه قره‌تدی. شونده چېکسیز اۉرمان اوستیدن تیک اوچر پرواز قیله‌یپدی. نق آمازون اۉرمانی اېدی. تېپه‌دن توریب، یـَیلاولرده‌گی حیوانلر حیاتیدن فلم تۉلدیریلماقده اېدی. اۉرمان سلطانی بۉلمیش ارسلان یاووایی بوقه‌لرگه تشلنماقده. فیللر، یاووایی هۉکیزلر جان وهیمه‌سیده اۉزلرینی شدت–له آقه‌یاتگن کېنگ دریاگه اورر، حالیدن تایگنلری ارسلانگه یېم بۉلماقده. بې‌آزار کییکلرنی اېسه یۉلبرسلر، دۉلته‌لر[1] آلدیگه قوویب سالگنی سالگن. قاچیب قاله‌آلمه‌گنی خام تلاش بۉله‌یاتگندی. خلص، حیوانلر اۉرته‌سیده اۉرمانده اۉرمان قانونی حکمران. قـَیسی‌دیر حیوان اۉزیدن کم‌زۉرراغینی بۉغیزلب یېییش بیلن آواره. رحیم تیلی بیلن انقلاب زمانینی حکایه قیلسه، برماقلری بیلن تلویزیون اِکرانیده نمایش قیلینه‌یاتگن قۉرقینچلی صحنه‌لرگه اشاره قیلیب توریبدی.

– قالگنینی اېشیتینگ اکه. مېن گپیره‌یاتگن داستان‌نینگ هلی بېری کېتی کۉرینه‌یاتگن نرسه اېمس. عصرلرنی قریته‌یاتگن داستان بولر. مَیلی، بیتـّه‌سینی اَیته قاله‌ی:

اۉشه کېچه‌سی آتلیقلر کېلیشیب، جۉره اکه‌نینگ اۉغلی حق بېردینی آلیب کېتیشدی. دام–درکسیز کېتدی باله. آته–آنه‌سی‌نینگ دادی فلککه چیقدی... بارمه‌گن، باش اورمه‌گن اېشیگی قالمه‌دی. عایله‌ده بیر اۉغیل اېدی–ده اۉزی. فرزند داغی یامان بۉلرکن، –دېدی او.

---

[1] دۉلته: سیرتلان؛ اۉلیمتیک بیلن آذیقلنه‌دیگن، بۉینیده یالی بار، رنگی یشش جاییگه ماسلشه‌دیگن ییرتقیچ سوت اېمیزووچی حیوان.

– تـغین نیمه بؤلدی، بیپ‌درک کېتدیمی؟ یاکه تیریک بؤلسه، اونی تاپیشگه هیچ یاردم بېرمه‌دیمی؟ –سؤره‌دی نظر تاغه.

– آخری درگی چیقدی. حق بېردینی کتّـه تاشگه، کمیته‌گه آلیب کېتیشگن اېکن. جؤره اکه اؤشه جایگه باریب هم کېلدی. لېکن اؤغلیدن خبر تاپمه‌ی قـَیتدی. عقلیدن آزه‌ی دېب قالدی بېچاره‌لر.

– کمیته‌گه آقساقاللردن کیمنی‌دیر تاپیب یوبارسه بؤلمسمی اېدی شفاعت سؤره‌ب؟ –دېدی نظر تاغه.

– کتّـه–کیچیک صمد ابجیرنی ایشگه سالیشدی، –جواب قیلدی رحیم.

– هه! اؤشه صمد جیرَن‌نی اَیته‌سنمی؟

– هه–ده، اؤشه‌نی اَیته‌من.

– چـیانگه اؤخشب، حاضر یېتمیشنی قاره‌لگن‌دیر او چال. اؤته چقـّان، به‌یاو، جوده اېپچیل، ایلان‌نینگ یاغینی یله‌گن آدم اېکن اکه.

– هه، بیز اونی صمد مزه‌نگ، دېب چقیرر اېدیک اؤشه زمانلری.

– هی، اؤشه‌نی گپیره‌یپمن. آلتمیش یاشیده یولغونده‌ی[۱] یېلیب، ایشنی بجریب قـَیتدی. بو یاشده تکه‌دېک سکره‌ب تورگن آدمنی کؤریب حیران قاله‌سیز. راسه چه‌ییر آدم اېکن. او توشمه‌گور بیتّـه شرط بیلن جؤره تاغه‌نینگ اؤغیلی حق بېردینی باریب، عینی کتّـه تاشدن آلیب قـَیتدی. او بلانینگ بلاسی اېکن. کمیته‌ده‌گیلرنی نیمه بیلن کؤندیرگنینی بیلمه‌دیک.

---

[۱] یولغون: گـُلی مـَیده، آقیش، مـَیده برگلی بوته.

تون یریمدن آشدی. شمال ضربیدن دېرَزه شیشه‌لریگه کېلیب اوریله‌یاتگن قار پرچه‌لری جیپـّـه یاپیشیب قاله‌یاتیر اېدی. تشقریده‌گی اوییلگن قارلرنینگ آپـّاق رنگی خانه‌گه تره‌لیب توریبدی. دېرَزه شیشه‌لری موز باغله‌گن. شو پـَیت کۉچه‌لرنی تازه‌له‌یاتگن ماشینلرنینگ غیر–غیرله‌گن آوازی صحبت‌نینگ بېلیگه تېپه‌دی. آمازون اۉرمانلریده‌گی حیوانات عالمی زنگاری اِکرانده کۉرینمه‌ی قالدی. اۉرمان اېتـگیده، یاووایی تاووقلر اۉز جۉجه‌لری بیلن جوغیرلـشیب دان–دون تېریب ییېه‌یاتگندی. شو پـَیت تینیق آسمان اوزره شونقار آوچی قوش پیدا بۉله باشله‌دی. اۉت–اۉلنلر آره‌لب یورگن تاووقلر بیردن بیر تۉده‌سی خیل–خیل بۉلیشیب، اۉزلرینی پناه‌گه آلیشدی. آوچی شونقار یوکسکلیکدن تاووقلر تۉده‌سیگه تشلندی. اۉلجه‌سینی آله‌آلمه‌گچ، آوچی شونقار یشین تېزلیگیده ینه کۉککه کۉتریلدی. آنه تاووقلر اېسه قوت–قوتلـشیب، باله‌لرینی قناتی آستیگه آلیشدی. آوچی شونقار بیر نېچه بار اۉلجه‌نی چنگلیگه ایلینتیرماقچی بۉلدی–یو، علاجینی قیله‌آلمه‌دی. سېرگک تارتگن آنه تاووقلر جۉجه‌لرینی اجل قیرغیسیدن زۉرغه سقلب قالیشگه موفق بۉلدیلر. آوچی بورگوتلرنینگ بات–بات اورینیشلری نتیجه‌سیز قالدی. رحیم‌نینگ کۉرگن–کېچیرگنلری اۉرمانده‌گی تله–تۉپلریگه اۉخشب کېته‌دیر اېدی. رحیم:

– بیر شرط عوضیگه، –دیدی.

او نظر تاغه‌نینگ ینه دقتینی زنگاری اِکرانگه بوردی. نظر تاغه بۉلسه شۉر قمست نیمه بیلن توگنینی بیلماققه آشیقه‌یپدی.

– شرط دېدینگمی اوکه؟ نیمه شرط عوضیگه بو ایشنی قیلدی او قاره باتیرلر؟

رحیم بۉلگن واقعه‌نی بیر چېکه‌دن اَیتیب کېتدی:

– جؤره تاغه‌نینگ بیتـّه تؤقـّیز یاشر قیزینی خاتین قیلیب آلیش حسابیگه ایشنی بجردی، قؤیدی صمد ابجیر. کؤپ‌نینگ آلدیدن اؤتدی، نان سیندیریلدی، دعا–فاتحه بؤلدی. او سؤزیده توریب، حق بېردینی آته–آنه‌سیگه آلیب کېلیب تاپشیردی. قیزچه‌نی خاتین قیلگنی اؤزی بیلن آلیب کېتدیلر کتـّه تاش قیشلاغیگه. خودّی، بیر موشوک باله‌سینی آلیب کېتگنده‌ی قیلیب.

– موشتوم‌دېک‌کینه قیزچه‌نی–یه؟ –سؤره‌دی نظر تاغه تانگ قاتیب.

– ایشانه‌بېرینگ. قیزنینگ اسمی آی جمال اېدی. تقدیرگه تن بېریب آته–آنه‌سی تاپشیریشگه مجبور بؤلیشدی. آی جمال آسماننی باشیگه کؤتریب، تاووشینی بلند چیقرگنچه داد سالیب ییغله‌دی. «بېگانه آدم بیلن کېتمه‌یمن. خاله‌مگه، عمّه‌لریمگه اَیتینگلر، مېنی آلیب قالیشیسن! آته–آنم‌نینگ ایشینی قیله‌من. اېشیگینی سوپوره‌من. اولرگه چای–پای قیلیب بېره‌من. مېنی اویلریدن هـیده‌شمه‌سین، آتم–آنمگه اَیتینگلر. مېنی بو ارواحگه، کاپ–کتـّه آدمگه اوزه‌تمه‌سینله!!!» –دېیه یالباریشگه توشدی. قنچه تیریشیب یـَلینسه هم فایده بېرمه‌دی.

– یؤغ اېی؟ ایشانگیم کېلمه‌یپدی. تؤقـّیز یاشر گؤدکنی–یه؟! نخات آته–آنه دېگن ذات یوره‌گی‌نینگ بیر بؤلـگینی حیوان صفت بیر آدم آلدیگه تشلـسه–یه؟ بو نې کؤرگولیک؟!

– سیز بار پـَیتلرده (انقلابدن آلدین) هم سکـّیز–تؤقـّیز یاشلی گؤدکلرنی چیرقیره‌تیب، کېکسه آدملرگه بېریش حاللری اوچره‌ب توررد‌ی. اېسله‌سنگیز کېره‌ک اؤشه کېزلرنی. انقلاب–کو! قیزلرنی اؤسگنی قؤیمسدن غؤره مرگ قیلیب اېرگه

بېریب یوبارش اورچیب[1]، اَوجیگه چیقدی. فقط جۉره اکه‌نینگ قیزی اېمس، بونده‌یلردن مینگلرچه‌سی بو کبی شوم تقدیرگه مبتلا قیلینگنلر. تېنگداشیگه اېمس، کېکسه آدملرگه سکّیز، تۉقّیز یاشر قیزلرنی ایکّینچی، اوچینچی حتاکه، تۉرتینچی خاتین قیلیب بېریش حاللری هم اوچره‌ب توره‌دی. اوچره‌یدی اېمس عادت توسینی آلگندی.

– بو ایشلرنی ناچارلیکدن قیلیشه‌دی اولر، بۉمسه وجدان عذابی، فرزند داغی انساننی قیینه‌یدی–کو اخیر! شونده‌ی اېمسمی؟

– بونده‌ی قلتیس ایشلرنی قیله‌یاتگن آدملرنینگ قۉلیده فتواسی بار. یۉق دېب کۉرسین–چی؟...

– بو همّه‌نینگ باشیگه کېلگن سودا بۉلسه کېره‌ک اوکه؟

– یۉق. اونده‌ی دېب بۉلمه‌یدی. بای–به‌دولت‌نینگ قیزی قیرققه کیرسه هم آته‌سی‌نینگ اوییده توره‌وېره‌دی. کمبغل، بېچاره، کس و کۉیی بۉلمه‌گن؛ قناتیگه آله‌دیگن حمایه‌چیسی بۉلمه‌گنلرگینه، اۉز قیزلریدن اجره‌لیشه‌دی. آدملر باشیگه کېلگن هر قنده‌ی بلاگه شو گۉده‌ک قیزلرینی کۉنده‌لنگ توتیب، جان سقلب یششگه مجبورلر... اېشیتگندیرسیز، قدیم زمانلرده طبیعي آفتلر آلدینی آلیش اوچون آدملر اېنگ سېویکلی و سولوو قیزلرینی خدا نامیگه قربان قیلیشرکن، تا کیم بلا–آفتلر تۉخته‌سین دېب. تیریکله‌یین سېلگه آقیزرکن. بو دومه‌لاق یېر تۉپی‌نینگ بیر چېتیده شونداقلر بۉلمه‌یدیمی دېیسیز؟ اۉتمیشده بۉلگن؛ بوگون هم بار شو گپلر. آدملرگه بونده‌ی حس–تویغولرنی کیم بېرگن؟ انه‌شونیسینی بیلماق مهم. کیچیک

---

[1] اورچیماق: کۉپه‌یماق، کۉپلب نسل یوزه‌گه کېلتیرماق.

جنایتنی آدملر اۉز اختیاری بیلــنه قیلسه، کتّــه جنایتلر عادتده تنگری آتی ایله عملگه آشیریله‌دی.

آمازون اۉرمانی اوزره آوچی شونقار تینیمسیز پروازده. آنه تاووقلر ابسه جۉجه‌لرینی قناتلری آستیگه آلیش بیلن آواره. اِکران بېتیده بالارده‌ی کېله‌یاتگن کتّــه بۉغمه ایلان تۉلغــنه‌یپدی. کۉپ اۉتمه‌ی اېندی توغیلگن کییک باله‌سیگه تشلــنیب، حمله قیلدی ایلان. قوره‌له‌ی‌گینه کییکچه‌نی غیقیللــتیب تاماغیدن آلرکن، بۉغمه ایلان دَب بېریب اونینگ باشینی غـَجیشگه اۉتدی. سېکین–سېکین باشیدن تیشلب، اش–پش دېگونچه یوتیب یوباردی. بۉغمه ایلان بایه‌گی جـجّــی‌گینه کییک باله‌سینی جیغیلدانیگه تارتیب یوتدی قۉیدی و اۉرمان ایچیگه کیریب کېتدی.

آی جمال خاتینلیککه آلیب کېتیلگن بۉلسه، اوندن بېری کۉپ زمانلر اۉتیب کېتدی. نظر تاغه فاجعه‌لی درامه‌نینگ تـَگیگه یېتماقچی بۉلیب تورر، مییه‌سیگه سیغمس داستاندن عذابلنر ابدی.

– خوش، جۉره اکه‌نینگ قیزیدن نیمه خبر؟ شو چال بیلن یشب کېتدیمی قۉشّــه قــرّیب آخرگه‌چه؟

– اۉن ییلدن کېین قیشلاققه بارسم صمد ابجیرنی اوچره‌تیب قالدیم، –دېدی رحیم، –اۉشه سیز بیلگن صمد، ساقالی آقرگن ابسه–ده، دیرکیللب توریبدی. بۉرتیب چیققن کوره‌ک‌دېک آلد تیشلری توشگن. یوزلریگه اَجین تۉرینی یایگن. اۉشه اۉزیز بیلگن صمد جیرَن–ده خلص کلام. ایلیگی قاقیب آلینگن سویــکده‌ی تقیرده‌ب توریبدی. هه، اَیتماقچی، مېن سۉره‌دیم اوندن ایکــّینچی خاتینینگیز، جۉره تاغه‌نینگ قیزیدن باله کۉردینگیزمی، باله‌لر نېچته –دېب. اَیتیشیچه، صمد ابجیر

حج‌گه کېتگنده بېچاره نامراد قیز اۉن ایکـّی یاشیده عالمدن اۉتگن اېکن. همّه‌سینی اَیتیب بېردی. «سویـَگی بوت اېمس اېکن، اۉلیب کېتدی» –دېب جواب قیلدی صمد ابجیر. یوزیده، ایچیده اَچینیش، افسوسلـنیش، اۉکینیش علامتینی هیچ هم سېزمه‌دیم. دۉزخ‌نینگ کاساوی‌دېک سېرّه‌ییب یوریبدی حاضرگه‌چه. آی جمال‌نینگ تقدیری چومچوق باله‌سی‌نینگ اۉلگنچه‌لیک ارزیمس واقعه اېدی صمد اوچون.

بو واقعه‌نی آخریگه‌چه اېشیترکن، نظر تاغه کۉزلری غیلقه یاشگه تۉلدی. «ایخ، توف اوردیم مونداق جیرکنچ حیاتگه، بونده‌ی وحشیانه ایشلرگه قرشی کوره‌شمه‌گن انسانلرگه–ده، توف اوردیم. بیز تغین اشرف المخلوقات اېمیش‌بیز!» –دېدی مُشتینی یېرگه سیلته‌دی. تاماغی ییغیگه تۉلیب تورگن بیر احوالده رحیم‌گه قره‌ب:

– عذر اوکه، وطن حقیده سۉره‌شدن شرمنده‌من آلدینگده. بو واقعه‌نی اېشیتیب ایچ–بغریم اېزیلدی، سېنینگ هم کۉنگلینگ بوزیلدی اېسکی واقعه گپیره‌بېریب. باشقه موضوعدن سۉز آچسک بۉلمسمیدی، –دېدی او.

بو حکایه سۉنگگیگه کېلیب، ساووق تونني كونگه اوله‌گن درداشلر اۉزلرینی وقتینچه‌لیک کیف و صفا قوچاغیگه آتدیلر. بو وقتینچه‌لیک چاره اېدی. بیراق، وطنلریده قنچه‌دن قنچه سان–سانقسیز قیزگینه‌لر خزان بۉلماقده. بهارده تۉکیلگن بو خزان یپراقلرینی کیملردیر باسیب، ینچیب اۉتر، کیم‌لردیر یاقیب هم یوبارر و ینه الـّه قـَیسی آدملر بو لطیف جنسنی خۉرلش و یېرگه اوریش اوچون یره‌تگندن «مقدس» حجّتلر کېلتیریب ایشینی قیله‌بېرر. زمان اېرککلر بویروغیگه باش اېگیب، اولرنینگ

ایستک اۋقلری اطرافیگه اَیلـنیب کېلماقده. چیریگن قدریتلر سینمس، ینگی ارزیشلر شکللنمس اېکن، دقی یونوس‌دن قالگن توتم[۱] بیلن یشب بۋلمس کېلندی.

(حکایه قَـیته ایشلندی)

دسمبر، ۲۰۰۶

شیربوروک، کانادا

[۱] توتم: سمبول صفتیده قدرلنه‌دیگن، عبادت قیلینه‌دیگن نرسه.

قیزیل داغ

قیزیل داغ

مینگ تۆقـّیز یوز سکسان تۆقـّیزینچی ییلی، قییناق کونلرنینگ یاز پلـّه‌سی، اېرته‌سی جمعه دم آلیش کونی بۆلردی. توشگی آوقتدن کېین غوج-غوج اۆقووچیلر یاتاقخانه‌لرینی ترک قیلیشیب، انستیتوت باغی آره‌لب، سلقین سایه‌لرده‌گی یۆلکلرنی اَیلـنیب؛ بیر یازیلیب، یـَیره‌ب کېلیش مقصدیده شهرگه تامان آدیمله‌ی باشله‌دیلر. دوداق توکلری نیش اورگن، ساقالی اۆسیق ییگیتلر-و، بیر ایکـّی ساقال قیرتیشله‌گن یاشلرنینگ شهرگه تردد‌لـنیشی آسان کېچمسدی. شونگه قره‌مه‌ی، حجّتی بۆله‌توریب، قۆللریده قورال کۆتیریب تلاشی قیله‌یدیرگنلردن قۆرقیب، پیسیب[1] اویلریگه آشیقه‌یاتگن طلبه‌لر تـله‌ی‌گینه اېدی.

قویاش‌نینگ ایسّیق تفتیدن تۆرقیب[2]، بېتیگه اَجین تۆرلری یوگیرگن اسپالت یۆللر اوزره، ویجیرلب کۆرینه‌یاتگن سراب، خودّی، تندیردن کۆتریله‌یاتگن حرارتگه اۆخشه‌یدیر. کتـّه یۆل بۆیلب اۆتیب-قـَیته‌یاتگن تورلی ماشینه‌لرنینگ کوچلی آقیمی، تۆلقینلـنه‌یاتگن سرابنی بوزیب یوبارر، غیر-غیرلب قویوق توتونلرنی هواگه

[1] پیسماق: اۆزینی پنه‌گه آلماق؛ بېکینماق، یشیرینماق.
[2] تۆرقیماق: تۆر آتماق، تۆرگه اۆخشب چیقماق.

پورکه‌گنچه، غوریللب شاوقین سالماقده ایدی. بو آره‌ده تۉختاوسیز قـتنب تورگن آله–سریق توسده‌گی تکسی‌لرنینگ غیزیللب اۉتیشی کیشی خیالینی آلیب قاچردی. بیر تۉقسان یاشلی بابانینگ: «هلی قـَیده‌سیز؟! انقلاب ینه باله‌له‌یدی، ینه قاره کونلرنی کۉپ توغه‌دی؛ کابلده اۉلیکلر رقصی اۉله‌جک... سیچقان اینی مینگ تنگه بۉله‌دی» –دیگن گپلری کۉپ نرسه‌دن درک بیریب تورگنده‌ی ایدی اۉشه کیزلری. تینچ زمانلرده‌گی باشکینت‌نینگ طعمی قاچگن، اویقوسی اَریگندی. کابل شهری توتون و چنگ–تۉزان آستیده زۉرغه نفس آلماقده....

یۉللر، کۉچه‌لر کیسیشگن جایلرده ایلکه‌لریگه کلـشنیکوف آسیب آلگن حزبي‌لر اۉتگن–قـَیتگنلرنی تۉختـه‌تیب، حجّت سۉره‌شه‌دی. اسنادی «شبهه‌لی» کۉرینگنلر اوچره‌ب قالسه بۉلدی، درّاو عسکری مۉترلرگه باسیب ساله‌دیلر–ده، خوست، پکتیا، گردیز، هلمند، قندهار اوروش جبهه‌لریگه، «بارسه – کیلمس»گه تامان سوریب هیده‌شردی... یوقاریدن: «کۉپراق جۆره قول، تۉره قول، ایگم قوللرنی توتینگ!» –دیگندن سۉنگ، آته–آنه، قوره‌له‌ی کیلینلر، باله–چقه‌سیدن، اوروغ–ایماغیدن اجره‌لیب، بیدرک کیتگنلر سانی مینگته.

آیاق آستیدن کۉکریب چیققن بلادیک، نیمه بۉلدی–یو، اۉن ایکـّینچی صنفنی اۉقیب تورگن طاهر انه‌شو تلاشی قیلگووچیلر قۉلیگه توشدی قالدی. شولردن بیری بایاقیش ظاهرگه:

– قنی حجّتینگ بۉلسه کۉرست، قنی کۉره‌یلیک–چی! –دیدی ساووق بیر آوازده، –طاهر کۉرستگن حجّتنی تیتکیله‌ی کیتدی و تیرگه‌ی باشله‌دی:

– قه‌ییردن بۉله‌سن اۉزی؟ –سۉره‌دی تیکشیرووچیلردن بیری.

– آتیم طاهر، اېندی اۉن یېتـّیگه کیردیم –اۉزبَیمن، میمنه‌دن بۉله‌من. آتم‌نینگ آتی یامغیر. او کیشی بولتور خوست اوروشلریده شهید بۉلدیله. اووو منه شو تاغ بېتیده‌گی اویلردن بیریده، –اۉنگ قۉلی بیلن تېپه‌لیکنی کۉرســته توریب، –آنم، اوکه‌لریم، سینگیللریم بیلن، کرا بېریب یشب توریبمیز. یریم کون مکتب اۉقییمن، یریم کونی اویگه تۉرتته نان کۉتریب باره‌ی، دېیه ایشله‌یمن اکه‌لر، مسافرمیز.

– یاشینگنی اۉن سکـّیز دېسه هم بۉله‌بېره‌دی، ییگیت‌سن اېندی! وطننی حمایه قیلیشینگ کېره‌ک، اېندی سېنی عسکرلیککه جۉنته‌میز. خۉپمی؟

– یۉغ اکه‌له. مېنی اوروشگه یوبارمه‌یله. اسنادلریم تۉغری. اویده‌گیلر آچ قاله‌دی، صغیر سینگلیم، اوکه‌لریم با، رحم قیلییله. آنم‌نینگ کۉز یاشلری هلی قوریگنی یۉغ، –دېدی طاهر رنگ و قوتی اوچیب، مظلومانه بیر حالتده.

– آنه‌نگ بېوه‌می؟ امممممم اونده... بۉل–چی! یور، آلغه، –دۉق قیلیب طاهرنینگ اېلکه‌سیدن سوریب مۉترگه سالماقچی بۉلدیلر، –گپنی چۉزمسدن قیمیرله، سوریل تویاغینگنی شیقیللت قنی!!

– قۉییب یوبارینگلر، مېن مکتب اۉقییمن. اې اکه‌لر! یېتیم باله‌من؛ بو آی اوی کرانی بېرالمه‌ی، کونیمیز اۉتمه‌ی توریبدی، بیزنی کۉچیرماقچی شوگینه بیر کتکده‌ی‌گینه خانه‌دن. هلی تۉلیق اۉن سکـّیزگه کیرمه‌دیم. نیمه، اۉزیز چیقرگن قانونگه اۉزلریز نیمه‌گه رعایه قیلمه‌یسیزلر؟

– قانون... اووو اوروش میدانلریده بۉله‌دی. اۉشه یېرگه باریب اۉقییـ‌سین اېندی؛ سېنگه قانوننی اۉرگتیشه‌دی. «حزب» دېب «وطن» –دېب شیرین جانیدن

اَیریله‌یاتگنلردن سېن اوستون‌می‌سن! قیزیل عسکرلردن هم سېنینگ جانینگ شیرین‌می باله؟ داد–وای قیله‌بېرمه، فایده‌سی یؤق بَری–بیر.

– یؤق. قانی تؤکیلیشنی ایسته‌گنلر بؤلسه تؤکه‌بېرسینله، مېن بو «وطن» یؤلیده قان تؤکیشنی ایستمه‌یمن. اؤلیش اوچون توغیلگنیم یؤق. یشه‌شیم، اؤقیشیم کېره‌ک لازم، صغیرلرگه قره‌شیم کېره‌ک.

– آزادلیک درختی یاشلر، ییگیتلرنینگ قانیدن قوّت آله‌دی؛ اوزاق تامیر آتیب یشه‌یدی، ییراق یاییب مېوه بېره‌دی –بیله‌سن‌می باله.

– کېچیره‌سیزله، انسان قانیدن کوچ آله‌دیگن درخت قوریسه، قوریسین، انسان جانیدن اوستون هر قنده‌ی غایه و حتّی اېنگ اولوغ توشونچه‌دن هم نفرتلنه‌من. مېن اوچون جان هر نرسه‌دن عزیزدیر. اؤقیگنیم داستان و رومانلرده شونداق جایلری بار اېدی. «جاندین سېنی کؤپ سېورمن اي عمرِ عزیز!...» –دېگنله اولوغ بابام. مېنگه شو گپلری یاققندی، –دېدی.

اېسینی ییغیب آلگن، یاشلیگدن سېر مطالعه اؤسگن طاهرنینگ پیشیق گپلری بالته‌گه اؤخشب سویــکلرنی سیندرردی، آتیلگن اېسه–ده، بولرگه کار قیلمه‌یپدی، انقلابي روحده اؤسگن هر قنده‌ی یاشده اؤسگن آدم‌نینگ مییه‌سی آغدر–تؤنتر بؤلیب قالگن بؤله‌دی. بو یورتلرنی شرق دېیدیلر! ایلیگی دیني کیفیتدن شیره‌لنگنلردن هر قنده‌ی خطرلی ایش باش چېکیشی ممکن.

– بورنینگ اؤسیب، عقلینگ ارقانلب، اؤزینگدن کؤره اوزونلبدی اوکه. یور قنی، –قؤللریدن تارتیشدی لهجه‌سی غلیظ حزبي‌لردن ایکــّیته‌سی.

طاهرنینگ مییه‌سیگه: «اۉزی شو قاره باتیر» دغه‌لر![1] قۉلیدن قاچیب پایتختگه کېلیب اېدیک؛ اېندی قـَیسی گۉرگه باره‌میز...» –دېگن اۉی–خیال اۉتدی شېکیللی، اۉکسینیب، کۉزی یاشگه جیققه تۉلدی و لبلرینی قیمرلـتیب:

– آخـــخـــخ..... قۉییب بېرینگلر اکه‌لر. هیچ بۉمـَسه اویگه باریب آنه جانیمگه خبر قیله‌ی، –دېدی طاهر قۉرققنیدن.

مۉترگه تامان تارترکنلر، طاهر زۉرغه قدّینی تیکله‌گن بۉلیب، قرشیلیک قیلدی. حزبي‌لر کۉزلری جَودیره‌ب تورگن طاهرنی تۉرت کیشی‌لـشیب تلاشی‌نینگ مۉتریگه سودره‌ب، آلیب باریب تیقدیلر. مۉتر جاییدن قۉزغه‌لیب، اېندی حرکت قیله‌یاتگندی یم که، طاهر تاغ بېتیده‌گی اویلرگه قره‌ب: «آنه، آنه جـــــــان!!! مېنی اوروشگه آلیب کېته‌یاتتیلر! بوگون سیزلرگه نان آلیب باره‌آلمه‌یمن. مېنی کېچیرینگ آنه جان! اگر تیریک قـَیته‌آلمه‌سم، آق سوتیزگه راضی بۉلینگ، خیر آنه جان!!! –دېب بار تاووشی بیلن قیچقیردی، –سینگیلچه–یو، اوکه‌لرینی هم بیر–بیر آت توتیب:

– «سیزلرنی هم ساغینه‌من، دعا قیلینگ آنه جان دیدار قیامتگه قامه‌سین» –دېیه تیلک بیلدیریب، آق ساغیندی.

کۉپ اۉتمه‌ی، تلاشی‌نینگ مۉتری کۉزدن غایب بۉلدی. طاهرنی عسکرلر تۉپلاقلریدن تاپیب چیقریب آلیش‌نینگ سیره امکانی یۉق. علاجی بۉلگن تقدیرده هم کېچ بۉلگندی. کۉپ‌نینگ باشیگه کېلگن مصیبت! اونی اۉلیمدن اسره‌ب قالیشگه جان کویری هم یۉق اېدی اصلیده.

---

[1] دغه‌لر: دغه–دوغه قیلیب یورگنلر؛ پشتونلر، اَوغانلر.

***

خودّی کۉچه‌ده‌گیلردن کیمدیر طاهرنینگ آنه‌سیگه بو ساووق خبرنی یېتکزگنده‌ی؛ یاکه قۉققیسدن ماجرا شاهدی بۉلگن کبی، تلاشی مۉترلری تورگن جایگه قره‌ب کېله‌یاتیر ایدی. کۉنگلی ویران آنه–اۉغیللری حیدر و جۉره‌نی اویده یالغیز قالدیریب، سراسیمه احوالده آق یاپینغیچینی باشیگه سالیب، بیردن کۉچه‌گه آتیلیب چیقدی. آرتیدن تۉقـّیز یشر قیزچه‌سی سېوگیلی هم اېرگشیب کېله‌یاتگندی. آنه‌سی‌نینگ قیزیگه: «سېن قـَیت!» –دېگنی فایده قیلمه‌دی شېکیللی، قیزچه‌سی کېتیدن یۉرتمه‌لب کېله‌بېردی. هلی ماتمدن باش کۉترمه‌گن آنه بیردن: «اېبیی... اوییم کویدی، دربدر بۉلدیم، داد طاهریمدن اَیریلدیم!» –دېیه چیرپیره‌ک اوریب تېپه‌لیکدن کتـّه یۉل یاققه‌سیگه توشیب کېله‌یاتیر ایدی. اوچ دقیقه آلدینراق کېلگنیده طاهرینی کۉریب قالیشی و خیرله‌شیب قالیشی ممکن ایدی.

– کیمنی قیدیره‌سیز بو کتـّه شهرده خاله، –دېدی اۉزبېکچه‌لب، اېگنیده چاپان بیر کیشی. یۉل یاقه‌سیده تیک تورگن سلـّه‌لی شو کیشی، اده‌شیب قاله‌سیز بو کتـّه شهرده، دېیه دردینی بیلگیسی کېلدی. طاهرنینگ آنه‌سی:

– قیشلاقده مجاهدلر، شهرده بۉلسه، حزبي‌لر کون بېرمسه–یه، قـَیسی مزارگه باش اوره‌یین اکه! بیز اۉزبَی‌لرنی باشیمیز، غمخواریمیز یۉغ اېکن. بۉسه یم بورینلریگه سوروغ یېتیشمه‌یدی اوله‌نی. طاهریمنی آلیب کېتتیلر اوروشگه، –دېدی رنگی سامان بایاقیش آنه.

طاهر کېتدی؛ آنه اېسه اېسیدن آزگنگه اۉخشب، نیمه قیلرینی بیلمه‌ی، یۉل‌نینگ نریگی تامانیده تورگن حربي کییمده‌گی منصبدارگه عرض قیلگنی بارماقچی. اېندی

شاشیلیب، یۉلنی کېسیب اۉتماقچی بۉلیب تورگندی. آنه آدمله‌ی باشله‌دی، قیزگینه‌سی سېوگیلی هم آنه‌سی‌نینگ آرقه‌سیدن چاپدی. کتـّه یۉل‌نینگ نری یاقیگه اۉتیب آلگن آنه، آرقه‌سیگه بیر تیسریلیب قره‌دی. نې کۉز بیلن کۉرسین که، سېوگیلی‌گینه‌سی یۉل اۉرته‌سیده قانیگه بېلـنیب یاتیبدی. او کۉککه فغان کۉتریب... جانسیز قیزینی بغریگه باسیب، چیرقیره‌گنچه اۉزیدن، هوشیدن کېتدی.

اگوست، ۱۹۸۳

تاشکینت

معجزه

معجزه

– «اوزاغی بیلن ینه بېش ییل‌گینه بو یاروغ عالمده یشه‌شینگ ممکن؛ امّا، ...!»
قیرق تۉرت یاشلی لوسی بو اۉته ساووق خبرنی کسلخانه‌ده جراحلیک تیغی آستیده، ایکـّی مینگ اۉن یېتـّینچی ییل‌نینگ کوزیده دوکتورلردن اېشیتدی. باشیده لوسینی ازّانچه قاره تېر باسیب، دَمی ایچیگه اۉره‌لدی. سهل اۉتمه‌ی کیپریکلری نـَمیقدی. هۉل بۉلیب، کۉز یاشلری قیپ–قیزیل یناقلری اوزره ایرماقلـنیب کېتدی. سۉنگ اوزون نفس آلیب، چوقور اۉکسیندی. نظریده کۉکره‌گینی تۉلدیریب تورگن هوا بیردنیگه پولادگه اَیلنگنده‌ی تېپه‌دن باسه‌بېردی، باسه‌بېردی. سۉریب–سۉریب چېکه‌یاتگن هواسی شونچه‌لر آغیرلشدی که، کرخت بیر حالتگه توشدی. گـَوده‌سینی قیمیرلـتیب، اۉزینی اۉنگلشگه هم کوچی یېتمه‌ی قالدی.
شوندن کېین کسل‌نینگ ایچکی دنیاسی آستین–اوستون بۉلیب سیندی؛ یوره‌ک شیشه‌سیگه چیل–چیل درز کېتدی. ییغیب بۉلمه‌گوده‌ی درجه‌ده تۉکیلیب، تۉزیب کېتدی وجودی. بونچه‌لر کتـّه روحي تاریقیش کیشینی نې کۉیلرگه سالمه‌یدی دېیسیز.

درّاو خیالیدن: «مونچه شیرین بؤلمسنگ حیات! هلی سېن بیلن تیریکلیک اَیوانیده اوزاق جولان اوریب یشه‌ماقچی اېدیم-کو! سېنینگ تاتلی آنلرینگدن بهره‌لـنیب، چقنب، یَیره‌ب یشه‌ماق نِیـتیم اېدی-کو! عمریم یشیل باغیگه اجل قوشین قؤندیریب، هلی توگل آچیلمه‌گن چېچکلریم سؤندیریب، اؤلیم چاغین دؤندیریب، ایلینجلریم کؤندیریب، نخات مېنی ترک اېتسنگ حیات! عزیز عمریم باغلری شوگینه لذیذ حیات ایپلریدن اوزیلسه-یه! ایشانگیم کېلمه‌یپدی. اخیر چیده‌ب هضم قیلرده‌ی گپ اېمس-بو!!! شو کېزلر ثانیه و دقیقه‌لرنی سـنب وقت اؤتگزیش آسان بؤلمسه کېره‌ک. اؤزینگکه اؤزینگ تؤزیم تیله‌گین لوسی. یازیغینگ[1] اؤلمه‌گندیر؛ اؤلیمگه بؤیین اېگمه، اؤزینگنی توت! آته-آنه‌نگگه، عمر یؤلداشینگگه، باله‌لرینگگه کېره‌ک بؤله‌سن هلی! سېندن عرَضلب، یوز اؤگیرگن بخت قویاشی قـَی بیر یاقلردن بلقیب چیقر بلکیم...» -دېگن اؤیلر اؤتدی.

تېپه‌سیده تون-کون حاضر-ناظر بؤلیب کېله‌یاتگن ایچی ویران آنه فقط آق ساغینر، ارداغیدن توشیرمسدی. آنه لوسی‌نینگ محزون بېتلرینی سیلب توریب، یوزیگه-یوزینی قؤیدی-ده، جانی‌نینگ الـّه قـَیسی بورچکلریده اوخلب یاتگن سؤنگگی مهرلرینی-ده، قیزی هارغین کؤزلریگه تؤکیب سالدی. بو شفقت‌سیز بیر آغریق ایکـّی دردگه اَیلندی. باله بیر کویر، آنه بیر اؤرته‌نر. آنه-باله درد چنگلیده یانه-یانه دا بؤلدیلر. ایکـّی اَچّیق کؤز یاشلر بیر-بیریگه قؤشیلیب، اؤته مونگلیغ منظره حاصل قیلدی. لوسی آنه‌سینی یوپـتماقچی بؤلیب، ققشب یاتگن دوداقلرینی جـُفتله‌دی-ده، زؤرغه مأیوس‌گینه «پېشانه اېکن، اؤکسیمنگ آنه جان» -دېدی و بیر پیاله چاینی

---

[1] یازیق: گناه. بو یېرده قسمت معناسیده.

ایچیب بۉلگونچه‌لی وقت ایچیده ینه اوزاق اۉیگه تالدی. کسلخانه‌ده مطلق ساکنلیک حکمران بۉلدی.

کیریستینه اۉزینی قۉلگه آلیب، جگری‌نینگ بیر پرچه‌سی بۉلمیش قیزیگه قره‌ب سۉز قاتدی: «یخشی‌سن لوسی، اۉزینگنی قۉلگه آل. بیزده‌گی دوکتورلر تۉغری سۉز بۉلیشه‌دی. اولر کسلینی اۉلیم‌نینگ چنگلیگه آسان‌گینه تاپشیرمه‌یدیلر. ایچینگنی امیدلنتیرووچی سۉز بیلن تۉلدیریب، ایشانتیره‌دیلر. بو بیر حقیقت. قره، علم–فن جوده–جوده ایلگریلب کېتدی. بیله‌سن، بویره‌ک المشتیریش اوزاق جریان؛ دۉنرلرنی[1] کوتیب یشه‌یاتگن بېمارلر آز اېمس. امیدوار بۉل قیزیم، نصیب بۉلسه هلی پېشانه‌نگ یره‌قله‌یدی» –دېدی دَلده بېرووچی، کوچ بغیشلاووچی بیر آهنگده. آنه‌نینگ ایلیق سۉزلریدن سۉنگ لوسی‌نینگ یوزیگه قان یوگیرگنده‌ی بۉلدی....

بویره‌ککه زار لوسی کوننی کونگه، هفته‌نی هفته‌گه، آینی آیگه و نهایت ییلنی ییلگه اولب، یشب کېله‌دیر اېدی. کون باتر انسانلری‌نینگ فرهنگیده عمردن بیر کون قالگونچه دنیا کېزیب اېسکی بشریت تاریخی بیلن یقیندن آشنا بۉلیش؛ خلقلر، مدنیتلر، علم و صنعت، موسیقه–یو ادبیات، اودوم و عادتلرنی کۉریب، تۉییب یشه‌ماق بار. لوسی هم شولر سیره‌سیگه کیره‌دی. نیمه بۉلدی–یو، سناقلی کونلر قالگنده لوسی مصرگه سفرینی تۉختــتدی، اَنیقراغی کېینگه قالدیردی. بېمار لوسی بۉلسه، اینجیق و بولوتلی آسمان اوزره قویاش چره‌قلب چیققن کونلرنینگ بیریده، میلو – قیز ایتینی اۉینه‌تیب کېلیش نـِیتی ایله بیچگه[2] باردی.

---

[1] دۉنر (Donor): بغیشلاوچی؛ یره‌دار و بېمارلرگه قوییش اوچون اۉز قانینی یاکه باشقه بېمار شخصگه کۉچیریب اۉتکزیش اوچون بیرار اعضاسینی بېرووچی کیشی.

[2] بیچ (Beach): ساحل، دریا قیرغاغی.

لوسی‌نینگ ایتی میلو – شۆخ دېسه شۆخ، بیر هم خوش قیلیق، مهربان و سېزگیر اېمسمی، دُمینی لیکیللتگنچه، قیرغاق بۆیلب یاستنه کېتگن قوملاق اوزره، سکره‌ب–سکره‌ب یوگردی. قویاشده تاولـنیش اوچون اغه‌نب یاتگنلر یعنی، قیپ–یالانغاچ قیز–خاتینلر، ییگیت–اېرککلر آره‌لب چاپدی. اۆلیم بیلن یاقه‌لـشیب کېله‌یازگن لوسی دېنگیز قیرغاقلریگه کۆز قیرینی سالیب، ذوق ایله تماشا قیلیب توره‌بېردی. مه‌یین و موزدېک‌کینه اېسنلر[1] یوز و کۆکره‌کلرنی سیلب اۆته‌یپدی. اولکن سوونینگ شاشقین کۆتریلیب، قیرغاققه اوریب، سېلپینیشی تنه‌نگده‌گی دردلرینگنی سۆریب آلمه‌ی قۆیمه‌یدی....

بویاغی اېسیدن آزگوده‌ی منظره: یېل–یېل تۆنر کوموش بدنلر، انه آپـّاق–آپاق بیلکلر، تراش یېگن آلماس‌ده‌ی ممه‌لر، منه اوزه‌نه توشگن خیپچه[2] قامتلر، کېتیب‌وارگن گۆزه‌للر و آییمچه‌لر نیمه دېیسیزمی؟ قره‌ب–قره‌ب کۆزلر قووانر: لاو–لاو یانر آیاقلر–و، بادام–بادام قباقلر، قـَیناق–قـَیناق دوداقلر، سرلی–سرلی سقاقلر، رخش آلمه‌دېک یناقلر، بېِباش و سنقی چاغلر وَی وَی وَی... بېلنی دېیسیزمی، بۆیینمی، انه بۆربـَی، منه بالدیر، سانلر و قویروقلر، اووو...! بونی کۆرگن ایمان‌نینگ بېلی سینمه‌ی قالمه‌یدی. بیرلیک آدملرگه–کو عادیدن عادی صحنه بۆلیب قالگن. تراژیدي بیلن گۆزللیک اوچره‌شه‌یاتگنلر اېدی بو دملر.

میلو همان شوملیک قیلیب، چیرایلی قیزلر سری باریب اېرکه‌لـنر، اېت–بېتلرینی یـَلمه‌ماقچی بۆله‌دیر. میلو سۆز اېشیتر، یوواش بۆلیشگه قره‌مه‌ی، بیرینچی بار بونده‌یین بۆیین باغیدن قاچیب اېدی. میلونینگ اۆیناقلشلری اوزاققه چۆزیلدی.

---

[1] اېسن: شمال، یېل.
[2] خیپچه: اینگیچکه، نازک‌کینه؛ کېلیشگن.

بو وضعیتدن لوسی بېزاوته‌لندی. ایتی‌نینگ مستلیقلریدن اویـَتگه باتیب، آدملردن کېچیریم سۉره‌شگه توشدی. ایتگه مهر قۉیگن عاشقلردن بۉلمیش کیتی خانیم میلونی قوچاقلب، بۉیین–باشینی سیله‌ی کېتدی، اۉپیشدیلر هم. لوسی کیتی خانیم‌نینگ بو شفقت و مهربانچیلیگیدن روحلـنیب، منتدارچیلیک بیلدیردی. انه، خوش فعل میلو بیر ایمس، ایکـّی ایگه تاپگن بۉلدی. کیتی خانیم و لوسی‌لر انه‌شو میلو آرقه‌لی تـَنیشیب، قـَلین دۉست بۉلیشدیلر. تـَنیشوونینگ ایلک آنلری، گپ درّاو لوسی‌نینگ خسته‌لیگیگه باریب تقیلدی. گپدن خبردار کیتی خانیم ینگی دۉستی لوسی دۉنرلردن بویره‌ک سۉره‌ب مراجعت قیلگنی خبرینی الـّه قچان مجازي و حقیقي ترماقلرده اۉقیگندی....

کیتی لوسی‌نینگ کۉنگلینی کۉتردی. اونگه اۉز بویره‌گینی تارتیق قیلیشگه وعده قیلدی. شوندن سۉنگ ایکـّاولان خط یازیشیب، بیر–بیری بیلن علاقه‌ده بۉلیب توره‌بېردیلر.

بیر هفته اۉتر–اۉتمس کسلخانه‌گه باریشیب دوکتورلر بیلن اوچره‌شیشدی. ترددلر کۉریلدی، دوکتورلر کیتی خانیم و لوسینی آبدان تېکشیریب، کسل بویره‌گی اۉزگه بویره‌کنی قبول قیلیش یاکه قیلمسلیک اوستیده علمي تدقیقات آلیب باریشدی. نتیجه‌ده لوسیگه دوکتورلر:

«یوزگه یوز موفقیتلی کېچه‌دی، دېب سۉز بیره‌آلمه‌یمیز. هر قله‌ی حیاتینگ اُفقلریدن بیر قـَتیم یلـّیغ جیلمه‌یسه عجبمس» –دېییشدی. خانیم کیتی و لوسیلرنینگ بیر–بیرگه بۉلگن چوقور انساني محبّتی توغیله‌جک خیره یالقیننی

پارلـتیب، النگه‌لـتیب یوباردی. لوسی‌نینگ جانیگه جان کیردی. وجودیده قووانچلی ایلینچ کورتکله‌ی باشله‌دی.

هر احتمالگه قرشی ایکـّی تامان تیل خطی بېریب، حقوقي بیتیک آستیگه قۏل قۏیدیلر. اېرته‌سی شنبه کونی بویره‌کنی کۏچیریش عملیاتی باشلندی. لوسینی بخت یارله‌قب، کوتیلگنیدن هم آرتیق درجه‌ده جراحلیک عملیاتی آمان چیقدی، بویره‌ک کۏچیریش عملیاتی موفقیتلی کېچدی. لوسی عمری‌نینگ سۏنگگی لحظه‌لری قالگنده سېوملی حیات قوچاغیگه قـَیتدی. بو خبر یشین تېزلیگیده مجازي و حقیقي ترماقلرده یاییلندی. دوکتورلرنینگ خلاصه قیلیشیچه، بو حادثه چینه‌کم معجزه اېمیش. اولرگه کۏره هر بیگیرمه ایکـّی میلیون کیشیدن بیتـّه‌سی‌گینه بو تور عملیاتدن تیریک قالیشی ممکن اېکن....

لوسی ساغه‌ییب کېتدی. صمیمي دۏستلیک اۏزگه‌چه معنا-یو مضمون کسب اېته‌بېردی. کونلردن بیر کونی کیتی، لوسی و اېرکه‌تای میلو اۏشه اوچره‌شگن پیلاژگه[1] هاردیق چیقریش و کۏنگیل یازیشیب اوچون باریشدی. اېندیلیکده اولر حیاتدن ذوقلـنیب، میریقیب یشب کېلماقده‌لر.

(بو حکایه شو کېچه-کوندوزلری یوز بېرگن علمي واقعه‌دن الهاملـنیب قاغذگه توشیریلدی)

۲۰۲۳/۵/۳۰

کانادا، تورانتو

[1] پیلاژ (Plage): دېنگیز، دریا قیرغاغی.

اوشلمه گن آرزو

اوشلمه‌گن آرزو

انقلاب بۉلدی... کاروان-کاروان مۉترلر تیزیلیشی، شهرلر ارا شوروی‌نینگ قیزیل عسکرلرینی تـَشیماقده ایدی. هواده تیک اوچرلر گیر-گیر اَیلنه‌دی، بمباردمان قیلووچی اوچقیچلر تینمسیز پروازده. یشش اۉز توسینی یۉقاتگن بیر احوالده دوام ایته‌یاتگندی. اۉشنده کمونیستلر یاشلرنی شورویگه یوباریب اۉقیتیش سیاستیگه شدت بیردیلر. مینگ-مینگلب محصللر تحصیل اوچون ساویتلر دیاریگه یۉل آله باشله‌دی. کۉپلر قطاری اجمل‌گه هم شورویگه باریب اۉقیش نصیب ایتدی. او ایکّـی هفته بورون قـَیسی شهرده اۉقیشینی بیلیب آلدی. ساویت اتفاقی‌نینگ باشکینتی اولکن شهر مسکوگه اوچیش آلدیده توریبدی. او مسکوگه اوچه‌دی، هه مسگوگه... مسکوه‌نی ایچ-ایچیدن ساغینیب تورگنی اونینگ کۉزلریدن بیلینردی. هوشیده هم توشیده هم مسکوه. بو کتّـه شهر اونینگ روحیگه فراغت شباده‌لرینی آلیب کیره‌یاتگنده‌ی گۉیا.

هر کیچه ماسکونی توش کۉره‌دی. قره‌سه که، توشیده شهر کۉچه‌لری بۉیلب اَیلـنیب یوریبدی، آیاقدن تالگونچه سَیلگاه‌لرنی کیزه‌دی. چیرایلی طبعیت منظره‌لرینی کۉریب، خیالیدن کیر نرسه‌لرنی چیقریب تشله‌یدی. قووناق بیر کیفیت

بیلن دانگدار اونویرسیتېت پارکیده، گـَوجوم طلبه‌لر آره‌سیده کېریلیب تورگن. کیم‌سن، دېسه اجمل خان. قیزغلداق‌دېک ملّـه ساچ روس قیزلری دَوره‌سیده شمشاددېک بۆی کۆرسه‌تیب توریبدی. گۆزل قیزلر قیقیرلـشیب اجمل‌نی اۆرته‌گه آلیشگن. اجمل درّاو هم ایچکوی قیلیب، چۆنتـگیدن مالبرو سگرتینی یاقه سالیب چېکه باشله‌یدی. آلیفته‌گرچیلیک قیلیب قیزلرگه هم سگرت اولـشه‌دی. قیزلر اېسه خودّی، «اجمل جان مېن بیلن کېت، بو کېچه مېن بیلن بۆله‌سن، مېن بیلن قاله‌سن اجمل!» –دېیه‌یاتگنده‌ی. او بۆلسه قیزلرنی بیر–بیر بېلیدن قوچیب بغریگه باسه‌دی. اجمل دیسکوتیکده، تونگی کۆنگیل آچر بزملرنینگ اۆچمس چیراغی بۆلیب توریبدی. شیرین خیاللر آغوشیده مستِ الست. قۆلیده کان‌یاک سالینگن قدح یریم یاریتگیچ نورلر آرتیدن شۆخ–شۆخ تاولـنه‌دی. گـَلی کېلگنده قدح اَلمه‌شیب، یاش‌گینه، آق بیلک قیزلرنینگ قۆلیدن شیمیریب–شیمیریب شراب ایچه‌دی. یوزلریدن کیفی تاشیب کېتگن بیر کۆرینیشده. تونلری سېوگی مـَییدن تۆییب–تۆییب سیپقرماقده. اۆرس قیزلرنی تاتیب–تاتیب، آخری چرچب–چرچب ناز اویقوگه کېته‌دی. اویقوسیده، چرچاق تنه‌سی اوزره اېپکدېک مه‌یین برماقلر اۆرمه‌له‌یدی. رانلرینی اوقه‌لب اوخلـته‌دی قیزلر. بیر یاقدن قیزلرنینگ اوپاری[۱] ساچلری قیتیقلب اویغاتسه، باشقه یاقدن، اولرنینگ آلاودېک نفسی اجمل‌نی موده‌تردی... خماری ترقب اۆرنیدن توره‌دی. بۆینینی ایلان‌دېک آق بیلکلر قوچیب آلگن. او گاها دریا بۆیلریده یاقه‌لب یورر، چهچه اوریب چوغورله‌یاتگن سَیراقی قوشلرگه قولاق آسه‌دی. چـَیقله‌یاتگن دېنگیز تۆلقینلری بغرینی آچر، شوواس قوییله‌یاتگن یامغیر

[۱] اوپار: اوفار، ایفار، مُشک.

بیلن اؤینه‌شر، روس ودکالری خماریدن تؤیمسدی. ینه اؤزینی اؤشه آق پری‌لر اؤرته‌سیده تاپر ایدی او... توش کیتیدن توش.

سفر تاباره یقینلشماقده ایدی. اجمل‌نینگ ایچی قوم–قومله‌یدی. یوره‌ک اورشی تیزلشماقده. سناقلی دقیقه‌لرده همّه ایشینی بیتیریب، اوچیشگه شَی بؤلیب تورگیسی کیله‌دی....

شو کونی کابل دوکانلرینی اَیلـنیب، اؤزیگه کیره‌ک نرسه‌لرنی ساتیب آلدی–ده، بکسیگه جایلشتیردی. آلدین ساتیب آلیب قؤیگن بیر درجن عطر، تؤرتته ماوي رنگ کابای پتلوننی هم چرم بکسگه زؤرغه تیقدی. قیزلرگه اته‌لگن ساوغه‌لرنی بیر سیدره کؤزدن کیچیردی. برچه ایشلری سر انجام. جمعه کونی اوچیشی کیره‌ک. ایرته‌لبدن پایتختده‌گی طیاره‌لر قؤنلغه‌سیگه ییتیب آلدی... محصللر بیرین–کیتین پیلـّه–پایه چیقه باشه‌ییدی. اجمل هم اوچاققه چیقیب اؤریندیققه اؤتیریب آلدی. طیاره اوچیشیگه چاغلنه‌یاتگندی. کابلدن کؤرتریلگن ایرپلین[1] کؤم–کؤک آسمان بغرینی سؤتیب بلندلب اوچه باشله‌دی....

۲

مسکوه قؤنلغه‌سیگه باریب توشرکن، اجمل کؤزلری اَلنگ–جلنگ تیوره‌ککه تیکیله‌دی. ایچیده «کؤرگن قاره کونلریم آرتده قالگنی راست بؤلسین الهیم» –دییه شکرانه اَیتدی. تـغین ایچیده مسکوه شانیگه ایلیق سؤزلر اظهار ایتدی:

«... مینگه قوچاغینگنی آچیب، کیل فرزندیم اجمل جان! دییه قبول قیلگنینگ اوچون منتدارمن» –دیدی....

---

[1] ایرپلین: تیک اوچر، طیاره.

شو کونی اجمل باریب یاتاقخانه‌گه جایلشدی. صولت تۆکیب تورگن اۆن سکـّیز قبـَتـلی یاتاقخانه اجمل‌نی خوش قرشیله‌دی. اۆشه زمانلر کیشیلرنینگ کۆنگیل قـَتیدن جای آلگن الـه‌پوگه‌چوه‌نینگ[1] «الی خروس»، ایتالیاچه «پیری چیته!» اشوله‌لری بلند آوازده ینگرر ایدی. یاتاقخانه تورلی مملکتلردن کېلگن طلبه‌لردن لیق تۆله. اجمل تماشا قیلگنی لیفتدن پستگه توشدی. یاتاقخانه ایشیگیده توردی. کیرگن– چیققنگه کۆز قیری تشله‌ماقچی بۆلیب، سگرت توتونلرینی هواگه پورکب، آیاق اوستیده توریب قالدی. کېچ پـَیت بۆلدی دېگونچه اۆغیل باله‌لر اۆزلری بیلن اۆرس قیزلرینی ایرگشتیریب، خانه‌لریگه آلیب کیره‌دی... هر بیر باله ایتاویده[2] بیر پری قیز. یاتاقخانه‌ده اجمل‌نینگ دماغیگه درس– تعلیمدن کۆره، شۆخلیک، عشق و محبت، اۆینب قالیش هیدی اَنقیب اوره باشله‌دی. خیالینی کوموش بدنلرنینگ شوق و ذوقی، آرام‌بخش لذتی ضبط ایتیب تورگن. خیالنی قمچیلشگه قیتـّک–قیتـّک[3] یېتمه‌یپدی. تۆغریراغی، شیطان سووینی قه‌یېردن ساتیب آلیشنی هلی بیلمه‌ی توریبدی.

ایرته‌سی توریب–آق، آوگه چیقدی. قیزلرنی آولشگه. قره‌سه که، اۆرس قیزلرنی رام قیلیش اوچون کتـّه تیارگرلیک، اونچه تیل بیلیش هم کېره‌ک ایمس. هر درختنی سیلکیتسه قیرقـته قیز تۆکیله‌ی دېب توریبدی خیالیده. ایچیده تۆقیگن رېجه‌لری «خودّی، اوّل مېنی بجر، اوّل مېنی بجر، مېندن باشله‌ی قال بارینی» دېگنده‌ی اونگه تین بېرمه‌یپدی. کۆنگلیده توککن نـیتلرینی دستلب ایچیشدن باشلب

---

[1] اله‌پوگه‌چوه: شخص اسمی.

[2] ایتاویده: یانیده، آلدیده؛ ایرگشتیریب یورماقده.

[3] قیتـّک–قیتـّک: آز–آزگینه، آزراق.

یوباردی، کېین قیزلرنی تاتیشگه اۉتدی. پالیزگه جـَیره[۱] داریگنده‌ی قیزلرگه اۉچ. قیزسیز کېچه‌لر او اوچون یات اېدی. قۉشیله–قۉشیله، اۉته حالسیزلـنیب، بۉکیب قالگندن سۉنگ، سره‌له‌یاتگن بۉلدی قیزلرنی. اېنگ آخری «گۉزل مسکوه، بوتون شورروی» عشق و محبّت وطنی اېکن، دېگن خلاصه‌گه کېلدی او. معیشت‌نینگ چېک و چېگره‌سی یۉق. سووسیز ققره‌ب یاتگن چۉلده‌ی، اجمل‌نینگ هلی بېری سېراب بۉلگیسی یۉق. ایچگن سَری ایچگیسی، تاتگن سَری تاتگیسی کېله‌دی.

عشق بابیده اجمل توشیده‌گیدن کۉره هم یوکسک‌راق بیر مرّه‌لرنی قۉلگه کیریتدی. آرزولری دېیرلی اوشلدی. بیر کم دنیا دېگنلریدېک، اېنگ گۉزل اۉرس قیزیگه اۉیلـنیش اجمل‌نینگ بیردن–بیر آرزوسی بۉلیب توریبدی. کۉرینیشیده، شوندن کېین آتینی سېکینراق هـَیده‌ماقچی، ارابه‌نی موربـتراق تارتیشنی کۉنگلیدن اۉتکزماقچی. آرزولب یورگن، اۉزی ایسته‌گنی، آنه‌سی اۉپمه‌گنیدن تاپدی. شونده هم کۉچه‌لرده ایزغیب آو قیلیشدن تایگنی یۉق.

اجمل قاتمه‌دن کېلگن، کۉزلری چوقور–چوقور. قولاقلری سفره‌ده‌ی کتـّه–کتـّه. اېلکه‌لری یاییق، اۉسیق قاشلری چـَتیشگن، لبلری قـَلین، کۉکسینی جون باسگن. کۉکیش خالدار کۉیلگی‌نینگ ایکـّی توکمه‌سینی قدمه‌گن. دۉندیققینه سېر توک ییگیت. چقچه‌یگن کۉزلری تېوره‌ک–اطرافنی کوزه‌تیشده چرچمه‌یدی.

اۉقیش‌نینگ بېشینچی ییلی اېدی. اجمل لینه خاننی تاپدی. او بیلن سېویشیب تورموش قوریشدی. گۉزللرنینگ گۉزلی لینه‌گه یېته‌دیگنی یۉق. سوو ایچسه تاماغیدن کۉرینه‌دی... کۉزلری ماوي – شیشه رنگ. بۉیی بلند، قییلگن قاشلری

---

[۱] جـَیره: تېریسی دوک شکللی ایگنه‌لر بیلن قاپلنگن، کېمیرووچی، سوت اېمیزووچی حیوان.

کمه‌لکده‌ی موزون. نگاهلری قاره‌متیر کیپریکلری آره‌سیدن کۉککه قده‌لیب توره‌دی. معنالی جیلمه‌یگنده تورقیدن حیا یاغیله‌دی. سوتگه چَیقلگن آپـّاق یوزلری بار. تۉلیشگن کۉکره‌گیدن ایکـّی کبوتر کۉککه پرواز قیگودېک بۉلیب توریبدی. آپـّاق کۉکسی اوزره آلتین زنجیر یلتیللب پارپلب تورگن. سلماقلـنیب گپیرگنده تیلیدن بال تامه‌دیگن ذات. سېوینگنیدن اجمل‌نینگ آغزی قولاغیده. اېرکه‌لب-اېرکه‌لب تېز-تېز شیرین‌گینه لبلریدن چۉللپیللـتیب اۉپگنی اۉپگن. قالگنینی خیره نورلری آستیده کۉرماقچی...

۳

بیر ییل اۉتر-اۉتمس ساویتلر توزومی انقراضگه یوز توتدی، توزوم چاک- چاکیدن سۉکیله باشله‌دی. اتفاقداش جمهوریتلر اۉرنیگه مستقل دولتلر قد کۉتردی. اجمل و لینه‌لر قورگن محبّت اویی همان کۉرکم. بختیار حیات قوچاغیده تۉفانلرده اېگیلمس چیناردېک، یَیره‌ب، یشنب یشه‌ماقده اېدیلر.

کمونیستلر دوریده‌گی اۉلچاو و قدریتلر اۉز جاذبه‌سینی یۉقاته باردی. شوندن کېین اجمل قدرتلی دولت پایتختی بۉلمیش مسکوه‌گه سیغمه‌ی قالدی. حجتلری اۉتمه‌یاتیر. لینه خان هم اجمل‌سیز یشه‌ی‌آلمه‌یاتگن بۉلیب قالگن. بیر-بیریگه وفادار سېویشگنلر هر قنده‌ی وضعیتده هم سویه‌شیب، بیر-بیریگه تیره‌شیب یشه‌ماقچی. اجمل مسکوه‌نی ترک قیله‌ی دېب تورگن پـَیتده، کۉنگلیگه قیل سیغمه‌ی لینه‌گه معنادار قره‌ب دېدی:

- شیرین و تاتوو حیاتیمیز بار شکر. مېنی اېندی مسکوه‌دن چیقریشه‌دی. قنده‌ی فکر و مصلحت بېره‌آله‌سن عزیزی؟!

– سېنگه تېککـنیمدن خورسندمن. سېن مېنینگ یوره‌گیمدن چوقور اۏرین اېگلله‌گن‌سن جانیم. بو تنگلیکدن چیقیشگه بار کوچیمیزنی ایشگه ساله‌میز، دېیه اېری‌نینگ کۏنگلینی کۏترگن بۏلدی لینه.

– نیمه قیلسک اېکن؟ –حسرت بیلن سۏز آچدی ینه اجمل.

– مېن سېنینگ قانگه باتیب یاتگن وطنینگه باریش نـِیتیم یۏق. حتّـا، سېنی–ده، باریشینگنی خواخلمه‌یمن.

– مېنینگ هم اۏشه یاققه باره‌ی دېب کۏزلریم اوچه‌یاتگنی یۏق. نیمه قیله‌سن المیمنی ینگیلب، بۏله‌دیغانینی اَیت لینه! نیمه قیلیش کېره‌ک؟

– بیتـّه یۏلیمیز بار، –لینه باسیق، هیجانسیز بیر حالتده گپینی دوام اېتدیردی، –او هم بۏلسه، مسکوه‌ده‌گی بیرلشکن ملتلر تشکیلاتی‌نینگ قاچقینلر اداره‌سیگه باش اورشدیر. اولردن باش پناه سۏره‌یمیز.

– سۏزلرینگده جان بار، حاضرچه قۏلیمیز ایلینه‌یاتگنی انه‌شو. میلی سۏزلرینگگه قۏشیله‌من. شونده‌ی قیله‌میز. اېرته‌سی–یاق، باریب مشکلیمیزنی اۏرته‌گه قۏیه‌میز، – دېدی اجمل.

– سېن بوگون ساغلیگینگگه قره‌تگنی دوکتورگه بارگین خۏپمی. کون سه‌یین سیلـّه‌نگ قوریب باره‌یپدی. روحینگ چۏککن کۏرینه‌دی، اۏزینگنی آلدیریبسن. ساغلیغینگنی اَوه‌یله. بیله‌من، سیزلرنینگ فرهنگلرینگیزده کۏپ نرسه‌گه اهمیت بېرمه‌ی قۏییله‌دی. بیلیب آلدیم، عقلدن کۏره سیزلر کۏپراق حسّیات بیلن یشه‌یسیز. سېر جهل بۏله‌سیزلر. بونی توشینه‌من. سیزلرده دردنی درمان قیلیشدن کۏره اونگه آخرگی نقطه‌نی قۏییش افضل توره‌دی. بیرینچی سۏز اۏرنیده سیزلر دایم آخرگی

سۉزنی اَیته‌سیز. نسبیت بیلن چیقیشه‌آلمه‌یسیز. همه نرسه‌نی مطلق دېب توشینه‌سیز. مطلق دېب توریب آله‌سیزلر. بو سیزنینگ ازلي طبیعتینگیز و تربیه اصولینگیز.

– شونده‌ی بیر قالاق یورتگه منسوبلیگیمدن عارلنمه‌یسنمی لینه؟

– یۉق عزیزیم. روسلرنینگ مدني قتلمی کتّـه معنوي بایلیک زمینیده وایه‌گه یېتگن. اولر عموم بشري قدریتلرگه سویه‌نه‌دی. آته–آنم مېنگه شونده‌ی تربیه بېرگن. شولر حقیده کۉپراق اۉیله‌یمیز. مېنینگ سېنگه کۉنگیل قۉییشیم هم منه شو نرسه‌لرگه باریب تـقیله‌دی. بیز اۉرسلر سۉنگگی سۉزنی اۉز جاییده اَیته‌میز.

– سېن حجّتلرنی تیارله، مېن اېسه کسلخانه‌گه باره‌یین، –خاتینی‌نینگ آغزیدن لبلرینی باتیریب اۉپدی–ده، خیرلـشیب تشقریگه چیقیب کېتدی اجمل.

۴

بېش آیگه یېتر–یېتمس اجمل و لینه‌لر قاچقینلیک مقامیگه اېریشدیلر. اجمل‌نی مسکوه‌دن هـیده‌ب چیقریش قیستاوی هم توگه‌دی. اېر–خاتین آسایشته‌لیک بیلن یشب یوره‌بېردیلر. اجمل‌نینگ اوشلمه‌گن بیتـّه‌گینه آرزوسی قالگندی. لینه بیر کونی شیره کیف اجمل‌گه تیکیلیب:

– تبریکله‌سم مـَیلمی جانیم؟ –دېدی.

– نیمه بیلن؟ –جواب قیلدی اجمل.

– منه آته بۉلدینگ عزیزیم، –آلماسدېک برماقلری بیلن قارنینی سیله‌ی‌بېردی، –تبریکله‌یمن اولوغ بخت بیلن.

– قیزمی، اۉغیل؟

- خدانینگ بېرگنی-ده.

- مېن اۉغیل بۉلیشنی ایسته‌یمن، -دېدی ساووق آوازده.

- اېککنینگنی اۉره‌سن اجمل جانیم، -دېدی لینه.

لینه قۉلیگه ایدیش تۉله سوونی آله‌توریب توبکده‌گی گـُللرنی سوغاره باشله‌دی.

۵

آره‌دن تۉرت آی اۉتدی چمه‌سی. لینه قیز کۉره‌یاتگنینی اجمل‌گه اَیتمه‌ی یوره‌بېردی. اېری قیسته‌ی‌بېرگچ، آخری لینه:

- باریب دوکتورگه تېکشیرتیردیم.

- خوش، نیمه دېدی دوکتور؟ -سۉره‌دی اجمل.

- قیز، -دېدی لینه لبلریده تبسّم اره‌لش.

- پېشانه‌م شۉر اېکن، -دېدی اجمل.

- نیمه‌گه؟

- نیمه‌گه اېدی، قیز...

- اجمل جان عزیزیم، اویـَت بۉله‌دی، یورتینگدن آرقه‌لب کېلگن قالاق فکرلر بیلن یشب یوره‌بېره‌سنمی؟ ییگیرمه بیرینچی عصرده بونداغ اۉیلمه‌یدیلر. باله‌نی اجره‌تیش یخشیلیک اېمس. سېن خرافاتدن وازکېچگن انسان اېدینگ-کو، -مونگلی تاووش ایله دېدی لینه اجمل‌گه.

اجمل انترنیت ترماقلریگه کیریب، دلیده‌گی سۉراقلریگه جواب ایزله‌ی باشله‌دی. کۉپ نرسه‌لرگه دوچ کېلدی. «آخری خاتین اېرککدن توبن توره‌دی»؛ «خاتینلرنینگ ساچی اوزون، عقلی کلته»، -دېگن خلاصه‌گه کېلدی و خاتین-قیزلرنی جزالاوچی

صحنه‌لر، قاتیب قالگن دیني تعصّب اجمل‌نینگ روحیگه بمبه بؤلیب کیرگن. شوندن باشلب، او نماز اؤقیی باشله‌دی. یؤقاتگن نرسه‌لرینی انه اعتقاددن تاپگنده‌ی بؤلدی... قیزنی آلدیرماقچی بؤلیب کؤردی. بیراق، بونگه لینه تیش-تیرناغی بیلن قرشیلیک کؤرستدی.

۶

نیمه قیلسه هم اجمل زرتاب‌نینگ آته‌سی اېکنینی تن آلیشگه مجبور اېدی. چقه‌لاققه بو اسمنی لینه اؤیلب تاپگن. قؤغیرچاقدېک قیزه‌لاق آنه‌نینگ قوچاغینی تؤلدیریب، اوییگه فیض بغیشلب توریبدی. چقه‌لاق بیر یاشگه کیرگنده اجمل و لینه‌لر مهاجرلیک مقامی بیلن کاناداگه قبول قیلیندی. بیر آیدن سؤنگ ججّی‌گینه عایله مسکوه‌نی ترک قیلیب، ایکـّینچی ابدي وطنیگه یؤل آلیشلری کېره‌ک اېدی. اولر بختیار حیات آغوشیگه قـَیته‌یاتگنیدن خورسند. آلدلریگه امکانیتلر اېشیگی لنگ آچیلگن. اولردن فقط‌گینه قانوننی حرمت قیلیب یشش‌گینه طلب قیلینه‌دی. قالگنیگه اؤزیلری خان، اؤزلری بېک...

سفرگه آتلـنیش آلدیدن اېر-خاتین تیارگرلیک کؤره باشله‌دیلر. لینه چقه‌لاغینی ساغ-آمان کاناداگه آلیب باریشنی اؤیله‌یدی... ۲۴- اگوست کونی اېرته‌لب اوچیشلری کېره‌ک...

مسکوه هواسینی قویوق تومن چولغب آلگن. سهل اؤتمه‌ی شرّه بییران یامغیر قوییب بېردی. کېتیدن بابا قویاش زرّین نورلرینی ساچه باشله‌دی. آته-آنه و کیچکینه رزتاب طیاره‌گه چیقیب اؤرینلشدیلر. ییگیرمه دقیقه‌دن سؤنگ طیاره آسمانگه کؤتریلدی. کؤپ اؤتمه‌ی به‌هیبت کېمه فېروزه بؤشلیق بغریگه شونغیب

کېتدی. طیاره قـلَین–قـلَین قاره بولوتلرنی یاریب، پرواز اېتماقده اېدی. اوچـّاولان اجره‌تیلگن اوچته اۉرینديققه جایلشدیلر. سفرده بحثلـشیش فکریده اېمسدی. لینه، وقت اۉتیشینی کۉزلب اېری اجمل‌نی گپگه توتدی:

– بیله‌سنمی اجمل؟ انسان اۉزی ایستمه‌گن تقدیرگه تن بېریشگه مجبور اېکن. آدم ذاتی ازلدن مهاجر بۉلیب توغیلگنگه اۉخشه‌یدی. بیر زمانلر انسان باله‌سی آت، اېشک، تویه‌لرده اوزون منزل باسیب، اۉزیگه آسایشته مکان ایزلب یۉلگه چیققنلر. منه حاضر بۉلسه، انسانلر عقل تفکّری بیلن، جانسیز تېمرقنات کېمه‌لرده اۉتیریب قیسقه وقت ایچیده کۉزله‌گن یېرلریگه یېتیب آله‌دیلر. ایکـّله‌سیده هم بیر قاعده حکمران اېکن اۉیلب قره‌سم. اۉز فکریگه اېگه بۉلیب، اۉزی ایسته‌گن طرزده یششنی خواخله‌گنی اوچون انسان یورتیده سیغمه‌ی، غربت دیاریگه قره‌ب یوز بوریشگه مجبور بۉلرکن. بیراونینگ اَیتگنینی، بویروغینی بجرمه‌گنینگ اوچون آنه یورتدن قوویلیشگه محکوم بۉلرکن آدم. سېن و بیزنینگ تقدیریمیز هم بیر تاماندن شو نرسه‌لرگه باغلیق. یخشیم که بو یاروق عالمده، انسانیتنی اۉیله‌یاتگن آدملر بار.

– بو نرسه‌لرینگ خدانینگ آلدیده چیپـّک[1]. کتـه‌راق نرسه‌لر حقیده باش قاتیر لینه. تیمیز–تقدیر، عالم–پالیملرینگنی ییغیشتیر. تېپـّه‌ده‌لیگیمیزنی هیچ قچان اونوتمه...

– گپنی چووه‌لشتیرمه‌ی اَیته‌دیگن بۉلسم، بو دنیاده سېن و بیز، بوتون بشریت بیر نېچه انسان‌نینگ عقل مېوه‌لرینی یېب کون کۉریب کېله‌میز. اولر یره‌تگن امکانیتلر حسابیگه یشب کېله‌یاتیرمیز. بیز استعمالچی آدملر شولرگه شکر قیلمسدن اۉزیمیزگه معمّا، جنجل توغدیریب یششگه اۉرگنیب قالگنمیز. عالملرنینگ، دانا آدملرنینگ

[1] چیپـّک: بېهوده، ضایع؛ یۉققه، پوچگه کېتماق.

قورالی سؤز و فکر؛ بیزنینگ قورالیمیز اېسه زؤره‌وانلیک. اگر دنیاده فقط عالملر، اؤقیمیشلی‌لر یشه‌گنده اېدی، یېر یوزیده تینچلیک حکمران بؤلرمیدی؟ افسوس بونده‌ی اېمس–ده، –دېدی لینه بیر پیاله ساووق سونی ایچه توریب.

اجمل‌نی قارانغی کېله‌جک، ناتـَنیش تقدیر، اېریشیب بؤلمس موهوم امیدلر اؤز شکنجه‌سیگه آلگن. انترنیتده کؤرگنلری اونینگ بؤیینیدن بؤغیب آلگندېک. غیری دینلرگه قرشی جنگ قیلیش، شهادت بېلباغینی بېلیگه باغلب آلیش کبی اؤیلر اجمل‌نینگ مییه‌سینی بند اېتیب توریبدی. طیاره دېرَزه‌لریدن پستگه نظر تشله‌گن لینه، طرفه اؤلکه‌لر، یورتلر، خلقلر، تاغ– تاشلر، دریا–یو، دېنگیزلرنی عجیب بیر منظره بیلن تماشا اېتماقده اېدی.

۷

طیاره نری–بېری اؤن سکّـیز ساعت دېگنده کاناده خلق ارا قؤنلغه‌لریدن بیریگه یقیلنشدی. بیر پسدن کېین قییه‌لب اوچه‌یاتگن طیاره یېرگه قؤنه‌دی. استیوردیس[1] عیال طیاره‌نینگ قه‌یېرگه اوچیب کېلگنی، بلندلیگی، حرارت درجه‌سی، وقت و هوا باسیمینی اعلان قیلدی. بیر آزدن سؤنگ طیاره یېرگه باریب قؤندی...

تېگیشلی تشکیلاتلر خادملری اجمل عایله‌سینی اعزازلب، مهمانخانه‌گه آلیب باریب جایلشتیردیلر. بیر هفته اؤتیب دولت اولرگه بلند قبـَتلی بنالردن اوی بېردی. جان باشیگه نقد پول، تېکین طبي خذمت، برچه قوله‌یلیکلر حاضر و ناظر. کؤرگن یامان نرسه‌لری آرتده قالیب، اېزگولیک و یخشیلیکلرنی اؤیلب، اولرگه اینتیلیب یشش توریبدی آلدینده.

---

[1] استیوردیس (Stewardess): طیاره‌ده مسافرلر اوچون خذمت قیلووچی عیال.

۸

لینه اجمل‌نینگ ایچیده جدي اۉزگریشلر صادر بۉله‌یاتگنینی سېزیب تورر، اونده غیرِ طبیعي بیر حرکتلر نمایان بۉله‌یاتگنینی پېَقب بارر، بیر نرسه قیلیب قۉییشیدن خبردار اېدی. بولرگه، لینه مهاجرلیکده یوز بېره‌یاتگن فرهنگي تفاوت صفتیده قره‌ب کېلدی. حیات ینه اۉز ایزیگه، اۉز اۉزه‌نیگه توشیب کېتیشیدن امیدار اېدی...

کونلردن بیر کونی لینه اوییني ییغیشتیررکن، تۉشک‌نینگ آستیدن بیر جلد پاسپورت تاپیب آلدی. ورقلب باقسه، نې کۉز بیلن کۉرسین که پاسپورتده زرتاب بیلن اجمل‌نینگ عکسی یاپشتیریلیب قۉییلگن. سناقلی کونلردن سۉنگ اوچیب کېتیله‌دی. اَفتیدن آته قیزینی سفرگه تیارلش ترددیگه توشگن. آنه‌سیدن یشیریب قیزنی قه‌یاققه‌دیر آلیب کېتماقچی. بوندن خبردار آنه‌نینگ کۉنگلیگه وهیمه توشدی. اوّلیگه بیر حقیقت تـگیگه یېتماقچی بۉلدی. اجمل کېلگندن کېین همّه نرسه آچیق–آیدین بۉله‌دی.

آقشام قارانغی توشگچ، سراسیمه بیر احوالده اجمل اوییگه کیریب کېلدی. لینه سِر بېرمسدن آچیق پېشانه بیلن اېرینی کوتیب آلدی. اجمل:

– عذر لینه مچیتده اېدیم، شونینگ اوچون کېچیکیب کېلدیم. خورسندمی‌سن اۉزی؟ زرتابدن نیمه خبر؟ آلتی یاش بۉله‌ی دېب قالدی قیزچه. مکتبگه قۉییش نـِیتینگ بار اېدی. اول–بول نرسه خرید قیلدینگمی؟

– هه، همّه‌سی یخشی... بیله‌سن مېن نهایتده باسیق عیال‌من. یوره‌ک– بغریم کېنگ. سېندن بۉلک اۉیله‌یاتگن نرسه‌نینگ اۉزی یۉق مېن اوچون. ساغ بۉلسنگ بۉلدی. مېنگه هر دایم یوره‌ک سِرینگنی آچیب تشله‌گنینگ اوچون سېنگه رحمتلر

اَیته‌من، سېندن اؤله–اؤلگونچه منتدارمن. مېندن یشیرر سِرینگ یؤق دېب اؤیله‌یمن. راستینی اَیت کېینگی کونلر بیر یاققه کېته‌یاتگنده‌ی ایشته‌رابلب قالدینگ. تینچلیکمی؟ سېنی بېزاوته کؤره‌یپمن!

– تینچلیکمی اؤزی؟ دایم بې‌معنی خیاللرگه باره‌سن–ده لینه. لېکن، حقیقتنی بیلگنیندن کېین اؤزینگگه کېله‌سن. شو تامانینگ مېنگه یاقه‌دی. مېنینگ سېندن سِر توتگن نرسه‌م یؤق، –دېدی اجمل.

– بو نیمه‌سی، –هلی آهاری کېتمه‌گن یپ–ینگی پاسپورتنی قؤلیگه توتیب، –بو سِر اېمس نیمه؟

– نی ی ی ی م م مه؟ –دېگنچه جاییده قاتیب قالدی اجمل.

– نیمه اوچون قیزیمگه پاسپورت آلگنینگنی توشینتیریب بېره‌سن اېندی، –دېب توریب آلدی لینه.

– اؤزینگنی باس، منه توشینتیره‌من. سېنگه غلطی توییلمه‌سین دېب اَیتمه‌ی کېله‌یاتگندیم. اؤن ایکـّی ییل بؤلدی سېن بیلن یشب کېله‌یاتیرمن. راستمی، یالغانمی سېن مېنینگ دینیمگه کیردینگ. برچه اَیتگنلریمنی بجریب کېلماقده‌سن. بعضی بیر اودوملریمیز بارلیگیدن سېنینگ خبرینگ یؤق. اولرنی اېندی اَیتمه‌سم بؤلمس. قیزینگگه پاسپورت آلیشدن مقصدیم:

کېچیکتیرمسدن سنتنی بجا قیلیشیمیز ضرور. یؤقسه، آخرتده جزاگه تارتیله‌میز.

– میلی، اېشیته‌من، –دېدی لینه.

– راضی بؤلسنگ هم بؤلمه‌سنگ هم بو قیزنی آلیب کېتیب، اؤز یورتیمده «ختنه!» قیلدیرماقچیمن. اؤزی قیز باله‌نی بېش یاشده ختنه قیلیش کېره‌ک اېدی. منه

وقتیدن بیر ییل اۉتدی. قره‌ب توریشگه حاجت یۉق دېب اۉیله‌یمن. لینه ایکـّـی قۉلینی کۉکسیگه قۉییب:

- نی ی ی ی م م مه، -دېدی-یو، قاپ-قاره تېرگه باتیب، قۉل-آیاغی سُسه‌ییب اۉزیدن کېتیب ییقیلدی.

بیر پـَیت قۉغیرچاقلری بیلن نریگی خانه‌ده اۉینب تورگن زرتاب چاپیب کېلیب آنه‌سینینگ قوچاغیگه اۉزینی آتدی. آنه‌سی‌نینگ کۉزلریده جاودیره‌ب آقه‌یاتگن کۉز یاشلرینی یېنگی بیلن اَریتیب، بار تاووشی ایله تکرار-تکرار «آنه جان!!!» -دېب بقیردی. زرتاب آنه‌سی‌نینگ کۉزلریدن اۉپگنچه زار-زار ییغلر ایدی.

کۉپ اۉتمه‌ی اېشیک تق-تقله‌دی. ییغله‌یاتگن زرتاب «دوکتور جان! دوکتور جان! آنمنی قوتقریب بېرینگلر التماس!!» -دېیه زارلـنیب یالباره کېتدی. پولیس هم تېز طبي خذمت خادملری بیلن اویگه کیردی. اولر اجمل‌نی سۉراققه توته باشله‌دیلر...

۲۰۰۶ - کانادا

نجات ایزلب

نجات ایزلب

حکایه قیله‌یاتگنیمیز موضوع حیاتي بۏلیب، بو واقعه‌گه کۏپ ییللر بۏلدی. اۏشه پـَیتلری شفاخانه دېگن نرسه بیرگینه ولایت مرکزیده بۏلر ایدی. بیزنینگ شهریمیزگه هلی زمانوي اېملش[1] یېتیب کېلمه‌گن. اوستیگه اوستک قیشلاغیمیز هم شهردن بېش چقیریمچه‌لیک اوزاقده جایلشگن. شولرگه قره‌مه‌ی، خامه یۏللر آشه شهرلر ارا کتـّه-کیچیک یوک ماشینه‌لری قتنب توره‌دی. آدملر اۏز ایش-یوموشلرینی قۏلـده‌دیر، آیاق بیلن‌دیر، اولاوده‌دیر بجریب یوریشگه اۏرگنیب قالیشگن. قیشی لای، کوندوزی چنگ-تۏزانگه بېلـنیب بۏلسه هم کیشیلر تیریکچیلیکلرینی انه‌شو یۏسینده تېبره‌تیشگه مجبور اېدیلر اۏشنده. خودّی، حاضرگینه یوز بېرگنده‌ی انیق اېسیمده توریبدی – اۏشه واقعه. بو بیرینچیسی اېمس، سۏنگگیسی هم اېمسدی. بو نرسه اۏشه یېرلرده، و ینه قیسی‌دیر یورتدلرده حاضر هم بۏله‌یاتگندیر احتمال. اعتقاد لاییگه ایلدیز آتگن علتلر تېز-تېز قـَیته‌لـنیب توره‌دی-ده بـَری بیر.

***

[1] اېملش: طبي خذمت؛ معالجه قیلیش.

جمعه کونی بؤلدی دېگونچه، اوزاق-یقینلردن آق چادر یاپینگن خاتین-خلچ یه‌یاومی یاکه اېشکده‌می کسل-بېمارلرینی اېتکلب، قـَیده‌سن «مُلـّه تؤره» -دېیه یؤلگه چیقیشردی. بیراو اېریدن تینمه‌گن، بیراو کونداشیدن نالییدی؛ ینه کیمدیر تیرناققه زار - باله کؤریش ایلینجیده. بولر آره‌سیده اجینه[1] چـَلیب کېتگن، کؤک یؤتلگه یؤلیققن، چیپـقان چیققن، کؤزی آغریگن، یوک توشگن، قولاغیدن ایرینگ کېله‌دیگن، سوخلنگن، باله‌سیگه چېچک-قیزه‌میق چیققن، ایچ کېتدی، تیش آغریق، باله‌سی تورمه‌گن، توماوله‌گن، ایت قاپگن، قولونجلی، سریقلمه، خلص، مینگ بیر کسللیک بیلن آغریگنلر بار بولر ایچیده. مُلـّه تؤره‌نینگ حاولیسی سهل کم بیر کسلخانه‌نی اېسلـته‌دی. انه‌شو حاولیده بېمارلر تیربند. نوبتینی پایلب توریشردی. آدملر مُلـّه‌نینگ حقینی بېریب، دعاسینی آلیب کېتیششه بس، قالگنی بیلن ایشی یؤق.

قهری قتـّیق اېریدن رخصت آله‌آلمه‌ی یورگن زبیده خاله هم شیللینگنی بیللینگ قیلیب، یوزلری سرغیب تؤشکده میخلـنیب، آغیر نفس آله‌یاتگن ایکـّی یاشر باله‌سینی کؤتریب، یؤرتمه اؤغلینی اېرگشتیریب یؤلگه چیقدی. چیقیشدن آلدین تاووقلری‌نینگ کتگیگه قؤل تیقیب، «یا بهاوالدین بلاگردان» -یېتـّیته‌چه تخمنی آلدی-ده، چنگینی اَرتیب، بیر توگونچه‌گه توگدی. زبیده خاله باله‌سینی بغریگه باسیب، یازده سووی کېسکین کمه‌ییب آقه‌یاتگن دریانی کېچیب، ملـّه تؤره‌نینگ اوییگه زؤرغه یېتیب آلدی. باله‌سی بېتابلیگینی پېش قیلیب، اوریلیب-سوریلب بؤلسه-ده، ایچکریگه کیردی. بیر ساعت اؤتر-اؤتمس زبیده خاله‌گه نوبت یېتدی. او

[1] اجینه: جِن. اجینه چلماق: جِن تېگماق، عقلدن آزدیرماق.

بالاخانه‌گه کؤتریلرکن، لبلری کؤکرگن باله‌گینه‌سینی قوچاقله‌گنچه، شاشه–پیشه ملـّه تؤره‌نینگ قرشیسیگه باریب اؤتیردی و سلام قیلدی. ملـّه تؤره تخمین منه بونده‌ی کؤرینیش بیره‌دی: آلتمیش یاشلر تیوَره‌گیده، اوزون آپـّاق ساقاللی، قیرّه بورون، بؤینی‌نینگ اؤنگ تامانید چیگیت‌ده‌ی خالی بار. شو سببدن بؤلسه کیره‌ک اونی آدملر خالدار مُلـّه هم دیگیچ ایدی. کؤزلریده کؤزلیک، سلـّه‌سی‌نینگ پیچینی ایلکه‌سیگه بوکیب تشله‌یدی. آق کیینگن آدم، یلتیره‌ب تورگن پیشانه‌سینی آره–چوره یاغلیق قؤلی‌نینگ کفی بیلن بیر–بیر سییریب قؤیه‌دی. دعاسیگه کیلگنلر اونی قیسقچه «مُلـّه اکه» –دیب هم اته‌شه‌دی. مُلـّه اکه قیزیل کؤرپه‌چه اوستیده اؤتیرگن، یانیده ناس قطـّیسی، قرشیسیده تونیکه توفدان، اؤنگ تامانیده یاستیقده‌ی–یاستیقده‌ی سریق اوراقلی تاشباسمه کتابلر قه‌لنگن. برماقلری آره‌سیده یوزدانه‌لی تسبیحی شیقیللب باریب کیله‌دی. گاه‌ده یاغ باسگن ساقالیگه غـَراودیک[1] یؤغان–یؤغان برماقلرینی یوگیرتیریب «استغفرالله» –دیب هم قؤیه‌دی. او کؤزلیگینی قییشه‌یتیریب تاقه‌دی. دیوارده بؤلسه، قاره توسلی قمچی آسیغلیق توررده‌ی.

اوزاق تاماغینی قیرگن ملـّه تؤره زبیده خاله‌نینگ سلامینی علیک آلرکن، خاله‌گه یوز بوریب: –هو، قخو، هو!! خؤب، سیز ضعیفه‌ده نیمه گپ، نیمه دردینگیز بار؟ ایسیغیده اَیته قالینگ! –دیدی مُلـّه اینه‌غه‌نین بیر قیافه‌ده.

– بالم اوچ هفته‌دن بیری ایسیتمه‌لب، قان قوسیب، باش کؤترمه‌ی یاتیبدی. آته‌سیدن یشیریب، یوگورگیلب قاشینگیزگه کیلدیم جگر بندیمنی کؤتریب. بوگوندن

[1] غـَراو: پایه‌سی قتـّیق و بؤغیم–بؤغیم، ایچی کاوک، قمیشگه اؤخشش اؤسیملیک؛ بمبوک.

لبلری کؤکریب، کؤزلری کیرته‌ییب، نفس آلیشی هم آغیرلـشیب بارماقده. شو آره‌ده بیر–ایکـّی زیارتگه آلیب هم باردیم، اولیا آته توپراغیدن یېدیردیم. بیر بار خضر خلیفه‌گه آلیب باریب تال آچدیردیم، کؤچیرتیردیم، قاقتیردیم. بـَری فایده بېرمه‌دی. نیمه قیلسم هم کؤزی آچیلمه‌ییدی بالم‌نینگ.

– وای، وای، وای ی یی گؤدکنی کېچیکتیریب آلیب کېلیب‌سیز–ده! –قؤلینی بېمار باله‌نینگ یوزیگه قؤییب، –باله شیطان اورگن کؤرینه‌دی. جِنینی چیقرمسه بؤلمه‌یدی، –دېدی مـُلـّه اکه.

– نیمه قیلسنگیز هم شو بالمنی توزه‌تیب قؤلیمگه بېرینگ جان مـُلـّه اکه، اؤرگیله‌یین سیزدن، الهی ایسّیق نفسینگیز بالمگه تاتسین، –دېدی زبیده خاله.

– اونده اته‌گنینگیز بؤلسه مُلـّه بؤبه‌نگیزنی کؤنگلینی آلینگ. الله یؤلیده قؤلینی اوشلنگ، خدا اجرینگیزنی بېره‌دی. انشاالله مېنینگ آلاودېک نفسیم اجینه‌لرنی قووه‌دی البتّه!

– منه بو یېتـّیته‌گینه اتـَلگن غلـّه‌لرنی سیزگه آلیب کېلدیم مُلـّه جان، –دېیه بیر مقدار پول بیلن تاووق تخملرینی ملـّه اکه‌نینگ آلدیگه قؤیدی.

مُلـّه تؤره چقچه‌یگن کؤزلرینی آچیب–یوموب، باشیده کسل باله‌گه اوچ خیل اېملش قیله‌یاتگنینی توشونتیردی:

بیرینچیسی، دېدی ملـّه، –باله‌نی پیچاق بیلن کېسیب–کېسیب اؤقییمن، «کوف»، «چوف»لریم اجینه‌لرنی اینیدن قؤزغه‌یدی، جن–اجینه‌لر گله–گله بؤلیشیب باله‌نگیزنی ترک اېتیشه‌دی. توشوندیگیزمی؟ –دېب ایکـّی–اوچ قتله تأکیله‌دی.

ایکـّینچیسی، -گۉدکنینگ تاماغی‌نینگ تۉریگه، بۉغزیگه «شیطانگه هی! شیطانگه هی!» -دېب توف آته‌من و کوفله‌یمن. توفوگیم ذرّه‌چه‌لری کسل‌نینگ بار وجودینی اَیلـنیب چیقه‌دی. اولرنی بیرمه-بیر تېریب اۉلدیره‌دی. انه شوندن سۉنگ باله‌نینگ یوزیگه قان یوریب کېته‌دی. یخشیلب توشونیب آلینگ خاله!

اوچونچیسی، -منه‌شو کۉک چاینکینگیزنی مېنگه بېره‌سیز-ده، مېن اونگه «دم ساله‌من»، شو دمنی آلیب باریب، سیز اوچ کون باله‌نگیزگه ایچیره‌سیز، هیچ نرسه کۉرمه‌گندېک توزه‌لیب کېته‌دی اۉغیلچه، خوشمی؟ -دېدی ملـّه اکه.

بونده‌ی اېملشلر باله‌نی توزه‌ته‌یاگنده‌ی گۉیا. گپلر زبیده خاله‌گه معقول توشدی. مُلـّه اکه اوّلیگه بیر آتیم ناسنی آغزیگه تشلب، کیفی ترقب توگه‌گونچه خیالگه چۉمدی. کېین اچّیق تمه‌کی توتونینی اۉپکه‌سیگه جایلش نـیتی ایله اوستیدن قوریّللـتیب چیلمنی شیمیب-شیمیب تارتدی. ملـّه تۉره قۉلیگه تسبیحینی آلیب «کررر، کپه کپه کپه!» قیلیب باله‌نی اۉقیشگه توتیندی. «اجینه‌لرنی قوویب هیده‌گندن کېین» آخون تـغین بیر آتیم ناس چکتدی. قالگن دعالرنی آغزیده ناس بیر حالتده اۉقیب توگـتدی.

اېملش‌نینگ ایکـّینچی باسقیچیده، ملا تۉره اۉزی‌نینگ «تبرّک توفوکلریدن» اوچ مرته باله‌نینگ آغزینی آچیب توفله‌دی. قاره تېرگه باتگن گۉدک مُلـّه‌نینگ کۉز اۉنگیده میق اېتمسدن یاتردی. توغیلگنیدن بېری تازه‌لنمه‌گن مُلـّه اکه‌نینگ تیشلری آره‌سیدن قت-قت بۉلیب یاتگن کیرلر-و، قنغسیگن هیدلر بورقیب، اوی هواسینی خیره‌لشتیرگنده‌ی چمه‌سی.

ایملش‌نینگ اوچینچی باسقیچیده، مُلـّه اکه کؤک چاینککه هم «سحرلی» نفسلری ایله دم سالدی. زبیده خاله ملـّه‌نینگ «قوتلوق دمی» هوالـَمه‌سین، دیه چاینگینی تخم توگیب کیلگن گل‌شفتالو رؤمالگه اَوه‌یلب اؤره‌دی. اوییگه قـَیتیشگه چاغلندی. علحیده اخلاص بیلن رحمی کیلگنیدن مُلـّه اکه بیر چیمدیم کولنی برماقلری اوچیگه قیسیب توریب، آنه و باله‌نینگ کؤزلریگه پوفلب، پورکب هم قؤیدی. شونده‌ی قیلیب، بیر کونلیک عذاب عوضیگه زبیده خاله بیتاب یاتگن باله‌سینی «آتش نفس» مُلـّه‌گه ایملتگن بؤلدی. باله‌نینگ توزه‌لیب کیتیشیگه امید باغله‌گن زبیده خاله، کسل باله‌سی‌نینگ اطرافیده گرد–کپلـک. بیر هفته‌گه ییتمه‌ی باله سؤنگگی نفسلرینی چیقریشگه شاشیلردی. جمعه کونی کیچقورون زبیده خاله کیچکینه قبرچه اوستیده یوم–یوم کؤز یاشی قیلیب اؤتیرردی. شونده هم مُلـّه تؤره‌گه اؤقیتیب کیله‌یاتگنلرنینگ کیتی اوزیلمسدی. شولرگه قؤشیلیب ینه ملـّه‌گه باره‌ی دیسه، قؤینی باله‌دن بؤشب قالگن. ملـّه‌گه شبهه قیلیشگه اعتقادی اِذن بیرمس. «بـَری بیر، اجلدن اؤچیمنی آله‌من» –دیگن اؤیلر بیلن اؤز ماتمخانه‌سیگه قـَیتیشگه مجبور بؤلدی خاله.

ینگلیش منظره

ینگلیش منظره

واقعه شاهدی مېن اېر نظر کۉرگن و بیلگنلریمنی شونده‌ی حکایه قیله‌من:

«قیشلاغیمیزنینگ بای–به‌دولت اولوغلریدن، دانیار حاجی اۉلیب قالدیلر. اۉشه کونی درّاو خبرچیننی چارلب کېلدیلر. اونگه قاره سحردن «یېتّـی قیشلاقنی جنازه‌گه خبر قیلگین!» –دېیه تاپشیریق بېریلدی. شوندن سۉنگ جرچیلیک قیلگنی ممدیار صوفی یۉلگه آتلندی. جنازه خبرینی اوّل قوم قۉرغاندن باشله‌دی. کۉچه‌لردن ایتلرنینگ آهاو–آهاولب هوریشیگه قره‌مه‌ی، قیشلاق‌نینگ آبرولی کیشیلری نامینی بیر–بیر اَیتیب، آخریده: «... جنازه‌گه خبراااوووواآآ» –دېیه یۉغان آوازده قیچقیردی. کۉچه‌ده تورگن بیر–ایکـّی آقساقال «یخشی آدم اېدی تنگری یارلـقه‌سین» –دېب، یوزلریگه فاتحه تارتدیلر.

آیاقده‌می، اولاوده‌می، ایش قیلیب، اوزاق–یقیندن جنازه‌چیلر کېلیشه‌بېردیلر. تومنات آدملر دانیار حاجینی عزتلب، حرمتلب توپراققه تاپشیردیلر و تعزیه مراسمی هم آلیندی.

جنازه‌چیلر و فاتحه‌چیلر اوچون کـنجد ماییدن پلاو دملندی. کتـّه میدانده قالین و گیلملر یازیلیب، آش تارتیلدی. مُـلـه‌لر، خۉجه‌لر و حاجی بۉوه‌لر قۉللریده‌گی یلتیره‌ب

تورگن پلاو یوقینی ثواب بیلیشیب و تبرّک سـَنب، ساقللریگه سورتدیلر. «رحمتلی یخشی آدم ایدی» -دیییشیب قـَیته-قـَیته آمین‌لشدیلر. چیغای، رؤزغاری ابتر کمبغللر هم جنازه بهانه آشدن تؤییب-تؤییب ییدیلر. ینه شو ثواب آشیدن کرسانلرگه سالیب، اویلریگه آلیب قـَیتگنلر هم بؤلیشدی. کتـّه-کیچیک رحمتلر اَیتیشیب، مرحوم‌نینگ جایینی جنتدن سؤره‌شدی. حاجی دانیار روحیگه تکرار و تکرار دعالر یاغیلدی.

۲

مونی قره‌نگ؛ حاجی آته قضا قیلیشدن آلدین، ملالرنی چقیرتیریب، شیره‌لی‌کینه وصیتنامه هم یازیب قالدیرگن ایکن. اؤشه وصیتنامه‌ده جمله‌دن شونده‌ی دیب یازیلگن ایدی: «تنگری‌نینگ بنده‌سی مین توپراق - دانیار حاجی فلان و پیسته‌کانچیلر حضوریده شولرنی وصیت قیله‌من که تیگیرمان کتـّه اولوم[۱] خدایارنیکی بؤلسین؛ ده‌یمه ییرلر ممه‌رحیم‌نیکی؛ سوروک قؤیلر اؤرته‌ده؛ کتـّه باغ اؤیلنمه‌گن اؤغلیم مد نظرگه، دولتیمدن قیزلریم یریم-یریم اولوش آلشیسین؛ آنه‌سیگه سکـّیزدن بیر؛ قرضلر ایسه آدملردن اؤندیریلسین؛ نقد پولدن ملـّه، قاری، امام، خطیب، خواجه، سیّدلرگه بؤلسه علیحده-علیحده سرپا، ینگی کییم باش آلینسین و مبلغ‌نینگ قالگنی شو عالي ذاتلرنینگ ییییش-ایچیشیگه صرفلنسین. آلتین، کوموش، تنگه، غجه‌ری‌لریم[۲] خیراتیمگه ایشله‌تیلسین و ایل آشی بیریلیب، ییلیم شهرنینگ کتـّه جامع مچیتیده سیندیریلسین....» قاغازنینگ تـگیده مُهر، شاهدلر و باش برماق ایزلری.

---

[۱] اولوم: اؤغلیم.

[۲] غجه‌ری: قاجاریه دولتی دَوریده ایشلب چیریلگن کوموش تـقینچاقلر.

وصیت بجا کېلتیریلیب، شام آشی، اوچی، یېتّــی‌سی، ییگیرمه‌سی، قیرقی، آلدینمه-کېین اۉتکزیله باردی. شو مدتده حاجی‌نینگ قبری اوستیدن قاری‌لرنینگ آوازی اَریمه‌ی توردی. تون-کون قاری‌لر چقیریلیب، قبر اوستیده تلاوتلر ینگره‌ب توردی. قیشلاقچه‌سیگه قیلیب، عزا و باشقه مراسملر کۉنگیلده‌گیدېک قیلیب بجریلدی. دانیار حاجی‌نینگ ییللیگی هم یقینلشه‌ی دېب قالدی. اېندی مونیسیگه آبدان تیارگرلیک کۉریله باشله‌گن پــَیتلر.

۳

حاجی دانیار ییللیگینی اۉتکزیش خبری یاییلندی. رادیو و تلویزون آرقه‌لی آدملر خیراتگه دعوت قیلیندی. طبیعي که مراسملرنی شهرده اۉتکزیش قیشلاقده‌گیسیگه قره‌گنده سېر خرجتراق بۉله‌دی. هر قــله‌ی بایلیک، میراث کۉتررکن بونده‌ی چیقیملرنی. اولکن جامع مچیت‌نینگ تام آرقه‌سیده کتــّه-کتــّه قازانلر آسیلدی. اوسته بکاوللر حاضر بۉلیشدی. قطار-قطار قازانلرده پلاو خان تۉره دملندی. دستورخوانلر یاییلدی. قۉلی-قۉلیگه تېگمه‌ی آشپزلرنینگ کفگیرلری قازان‌نینگ قولاغیگه جرنگ-جرنگ تېگه‌دی. غۉریلرگه آش سوزه باشلنه بېردی. سلــّه پېچینی باشیگه قیستیرگن آیاق یلنگ جرّارلر دستورخوان اوستیده یۉرغــَله‌یاتیب، «اوچاوَره آلینگلر» -دېب تاواقلرنی ترقتماقده اېدیلر. تلاوت و خیرات صحنه‌لری فلمگه آلیندی. شهرگه آلیب باریلیب تلویزیوندن قۉییلیشی کېره‌ک بۉلدی.

معرکه‌ده قۉل قاووشتیریب تورگن آیدینلی بیر کیشی نېگه‌دیر کۉنگلی غشلــنیب: «دستورخوان اېنگ تازه و تبرّک نرسه-کو! همّه یورتده بو دستورخوان تازه قدریت حسابلنه‌دی. کیر آیاقلرینگیز بیلن دستورخوان اوستیده اۉیناقلب آش ترقتیشینگیز

یخشی ایش ایمس ییگیتلر. آوقتنی قۉلمه‌–قۉل قیلسنگیز ایش آسان کېچه‌دی، قۉناقلر هم بېزاوته‌لنمه‌یدی. یۉقسه ناننی خوار قیلگن بۉله‌سیزلر؛ بو ایشلرینگیز بیلن ایلگه کولگی بۉله‌سیز. باشقه‌لر سیزنی «بولر مدنیت‌سیز، یاووایی آدملر ایکن، دېب اۉیلشه‌دی. تۉغریسینی اَیته‌ی، اوشبو صحنه‌نی کۉریشدن اویه‌لیب کېته‌یپمن. بو جیرکنچ علتنی کیم آلدینی آله‌دی؟ ضیالی‌سیز خیراتخۉر طایفه‌نینگ احوالی شو بۉلرکن–ده، وادریغ!!» –دېب ایچیده‌گی بار دردینی تۉکیب سالدی.

شهر نورگه تۉلگنده‌ی ساکن. همّه آخرتنی اۉیلب، یوره‌گی ایریب، یومشه‌گن کون بۉلدی... خیراتخۉرلر ترقه‌لیشدی؛ کون اۉرته بۉلیب قالگندی. قویاش قیزیگن بیر پلـّه. مچیتده مرحوم‌نینگ یقینلری ملـّه‌لر، خۉجه و سیّدلر، حاجی–یو آبرولی کیشلر قالیشدی، خلاص. جامع‌ده آواز کۉترگیچلر واسطه‌سیده پېشین نمازی هم اۉقیلدی. خیراتدن کېین هلیگی آدملر ییغیلیشیب، دانیار حاجی‌نینگ شهرده‌گی اوییگه قـَیتیب کېلیشدی. کتـّه حاولیده تۉپلـنیشدیلر. اوسته ییگیتچه کمره‌نی کمپیوترخانه‌گه آلیب کېلیب قۉیدی. ییگیتچه خیرات و مراسم صحنه‌لرینی ایسده‌لیک اوچون کمپیوترده یوکلشی کېره‌ک ایدی.

اۉتیرگنلر اوسته ییگیتدن فاتحه، مراسم صحنه‌لرینی تلویزیوندن قۉییب بېریشینی التماس قیلیشدی. بروقت بجریلیشی کېره‌ک. آدملر تلویزیون پرده‌سیده اودومنی کۉریشگه چاغلنه‌یاتگندی. سهل اۉتمه‌ی، تعزیه و خیراتلر مراسمی تلویزوندن قۉییله کېتدی. نیمه بۉلدی–یو، بیر آز اۉتیب کۉرسته تورگن زنگاری شیشه پرده‌سی قاره‌ییب لیپ–لیپله‌دی، قاره‌ییب، آقریب اۉچیب قالدی. نې سۉز بیلن اَیته‌ی که بیردن تلویزیون اِکرانیده هیجانلی تاووشلر، آخ–واخلر بۉلیب قالدی. کېتیدن ایرکک

و عیال اۋرته‌سیده بۋله‌یاتگن اېنگ نازک مناسبتلر، یالانغاچ و اویـَتلی صحنه‌لر باشلنیب کېتدی.

«یا توبه! یا توبه! استغفرالله!!!» –دېییشلر، تلویزیون اِکرانیدن ینگره‌یاتگن هنسیره‌شلر، نالیش و ایغره‌نیشلر آستیده قالیب کېتدی. بیردن آقساقالل‌ر اوسته ییگیتگه قره‌ته: «اۋچیر، اۋچیررررر، تېزراق اۋچیر بولرنی» –دېگن تاووشلر آتیلدی. ینگلیشگن اوسته ییگیتچه افسوس که اۋشه ساعتی اۋز جاییده اېمس اېدی...

بارسه کېلمس

بارسه کېلمس

انقلابدن ایکـّی ییل اۉتیب ایدی. شهرده‌گی بیتـّه-یو، کتـّه مکتب یاندیریلدی. بار کیچیک مکتبلرنینگ هم کولی کۉککه ساوریلدی. برچه قیزلر، باله‌لرنینگ یوزیگه اۉقیش ایشیکلری تقه-تق یاپیلدی. بو کونلردن قاچگنلر قاچدی؛ قاچه‌آلمه‌گنلر توبه‌لر قیلیشیب، مسجدلردن اۉزلریگه باش پناه ایزلشلریگه تۉغری کېلدی. شوندن کېین مجاهدلر تامانیدن تېرگاو، سۉراق-جواب کونلری باشلنیب، قیپ-قیزیل قیامت قۉپدی شهریمیزده. اولر مکتب اۉقیگنلردن اوشله‌گنلرینی آته-آنه‌لری‌نینگ بغریدن سوغوریب آلیب، گـُمدان قیله‌بېردیلر. قیز باله‌لر اۉز اویلریده قـمب قۉییلدی. هه! چیندن هم قیامت! مکتب کۉرگنلر اېندی اولر آلدیده حساب بېریشلری شرط. اۉقیگنلیک کېچیریلمس گناهگه تېنگ بۉلیب قالدی. آته-آنه‌لرنینگ اَلداو، یوپـَتیشلریگه قره‌مه‌ی، مکتب باله‌لری کېچه‌لری قۉرققنیدن اَلخسیره‌ب، بقیریب، الجیره‌یلب چیقه‌یاتگن کونلر ایدی. قه‌یېرده‌گی بلا ایدی بو! اېندی همـّه قاره محکمه بوریاسیده تیز چۉکیب، یېر تیشلب، تال برگی‌دیک تینیمسیز تیتره‌یاتگن

آنلر. بیر یاقده سؤییل[1]، دېوار بېتیده اېسه تېمیر تنگه‌لر سالینگن شلاقلر آسیغلیق توریبدی. باشقه یاقده قین–پانه، زنجیر–زولانه ساووق و اؤته قؤرقینچلی حالت کؤزگه تشلنه‌دی. اولرنینگ توتقینیده توریش سهل کم اؤلیم دېمکدیر. برچه‌نینگ اؤی–اندیشه‌سیده شونده‌ی خیاللر حکمران. انسان باله‌سی توشیده کؤرگنلرینی اؤزیگه ایشانقیره‌مه‌ی، «کېچه‌لری کؤرگنلریم کاشکی توش بؤلسه‌یدی» –دېب چیقه‌دی. هؤل و قوروق انسان تقدیری سیرپه‌یگن آق و قاره ساقللر قؤلیده...

«اولر یره‌تگندن بویروق کېلتیرگن؛ پروردگار یالغیز انه اؤشه‌لرنی یارلقه‌گندېک گؤیا. تنگری اؤز حکمینی همّه‌گه بیرده‌ی عیان قیلگنیده آدمزادنینگ تشویشی آزراق بؤلرمیدی! همّه عیب اؤزیده» –دېدی المی قؤزیب، غضبی تاشگن کؤپچیلیک ساده آدملر.

اؤقیشی چله قالیب کېتگن جؤره قول اؤشه‌لرنینگ قؤلیدن زؤرغه قوتیلیب آلدی. مچیتگه تېز–تېز باریب توریشی جانیگه آره کیردی شېکیللی، عمل–تقل قیلیب بؤلسین اؤز قیشلاغیده، بویاغی یشب کېتیشیگه کؤزی یېتدی. حیات معناسی اَریب، تاتی کېتگن اېسه–ده، شو کونگه مجبوراً کؤنگن بؤلدی او.

جؤره قول ایکـّی هفته‌دن کېین اؤن تؤقـّیزگه کیره‌دی. ایشچن‌گینه باله، چیـَقه‌ی، قاره مغیز، بؤیی ناوچه‌دن کېلگن؛ لبلرینی اېندی قاره مه‌یین توکلر باسه باشله‌گن، بیراق، یوزلریگه هلی اوستره[2] تېگمه‌گن. آوازی یؤغانلشیب، کېکیرتـَگی بؤرتیب چیققن ییگیتچه؛ کؤزلری شیشه‌دېک تینیق، قویوق‌قینه ساچلریگه کؤچه چنگلری انچه‌گینه آره‌له‌گن. مکتبده‌گی تازه‌لیک و آزاده‌لیک اونی بوتونله‌ی ترک اېتدی.

---

[1] سؤییل: اوزون یؤغان کلتک، تیاق.

[2] اوستره: ساچ–ساقالنی قیریش اوچون ایشله‌تیله‌دیگن اؤتکیر تیغلی، دسته‌لی اسباب؛ ساقال ماشینی.

اؤزی ایستمه‌گن بولغاق حیاتگه تن بېرشگه ناچار. بېش وقت مچیتده کؤرینسه بؤلدی؛ بو دنیاده باشقه آرتیقچه تشویشی قالمه‌گندېک. اېگیلیب، بوکیلیب، منگله‌یینی یېرگه اورسه بؤلدی؛ شونینگ اؤزی کتـّه «کمالات» اېکنینی شونده توشونیب یېتدی. بو نرسه‌لر الله‌گه نیمه اوچون کېره‌کلیگیگه عقلی یېتمسدی. «توبنلیکده هم فضیلت بار» –دېگن «حکمت»دن بېخبر اېدی جؤره قول.

هر کون کؤزی آلدیده دنیا بیر خیل، تکراری و بېمعنا بؤلیب کؤرینه‌دی. اوزاق–یقینگه جیله‌یین دېسه قؤلی هم، کؤزی هم یېتمه‌یدی. قیشلاغیده ایپسیز قازیققه باغلیق او.

جؤره قول یشب تورگن قیشلاغیده‌گی کتـّه یؤل یاقه‌سیده، بېش–آلتی یاشر یم–یشیل توت درختی کؤرک سالیب توررُدی. بیر کتـّه صفه‌نی یاپگودېک کؤلنکه‌سی بار بو درخت‌نینگ. جؤره قول بؤش وقتلریده انه‌شو درختگه کېلیب، ناوده‌لری آستیده، اؤیگه تاله‌دی. عمری‌نینگ اؤته‌یاتگن لحظه‌لرینی سرحساب قیلیشگه کیریشه‌دی. تؤغری، درخت اونچه‌لیک کېکسه و دنیا کؤرگن اېمس؛ هر قله‌ی اؤزیگه تېنگداش بیر درخت–ده. انه‌شو توت درخت بیلن سِرلشیب توره‌دی او. قره‌سه که شوگینه درخت جؤره قول‌نینگ دېگنلرینی اېشیتیب، دردینی آله‌یپدی. جؤره قول هم اونگه بار مهرینی قؤیگن. درختگه اَیتگنلری گؤیا آلتین دفترده یازیب قؤییلگنگه اؤخشب توییله‌دی نظریده.

بیر پـَیت قؤققیسدن خیالی آغیب، درخت یپراقلرینی سنه‌یاتگنده‌ی کؤزلری تېپه‌گه تیکیلیب قالدی. قره‌سه که درخت‌نینگ شاخه‌لریدن اَیریم–اَیریم برگلری آره–سیره سرغه‌یه باشله‌گن. هر کونی قویاش باتیشدن آلدین شو یېرگه کېلیب، بیر قاره‌سینی

کؤرسته‌دی. کون اؤتیب بارگن سَری درخت‌نینگ سرغه‌یگن پیراقلری آرتیب باره‌یاتیر ایدی. اؤیلشگه توشدی جؤره قول اؤزیچه:

- یاپیریم ایی! کوز ایمس-کو، نیگه بو درخت‌نینگ برگلری سرغه‌ییب توشه باشله‌یپدی؟ نیمه‌دن ایکن بو سرغه‌ییشلر؟ یاکه مینینگ باشیمگه توشگن سودالر اونینگ هم یاقه‌سیدن آلگنمی ایکن؟ -دیدی آسمانگه قره‌ب.

هر بیر اوزیلیب توشه‌یاتگن پیراق قاره کؤز صنفداشلریدن بیرینی ایسیگه ساله‌دی. بیر کون باریب بوتون درخت سرغه‌ییب، قاوجیره‌ب، قوریب تؤکیلسه بارمی؟! او انه‌شو کوندن اؤته اضطرابده ایدی.

جؤره قول اوییگه باریب کؤپدن بیری قاتیب یاتگن قورروق میشچه‌نی سووگه ایویتیب قؤیدی. ایرته‌سی بیر کؤزه سوو آله‌یاتگن چرم میشچه‌سینی قؤلتیقلب، بولاق باشیگه باردی. و قـَینب تورگن بولاق قیرغاغیده قیمیرله‌یاتگن اوچ-تؤرتته شولوکنی[۱] هاووچیگه آلیب، قوم اوستیگه ایرغیتیب آتدی. کره‌وات[۲] میشچه‌نی سوودن تؤلدیردیب، تؤغری آلیب کیلیب توت درخت تنه‌سیگه قویدی، «آبِ حیاتدن یخشیلب، تؤیيب، سیمیریب ایچ جانیم! سین هلی یششینگ کیره‌ک؛ اؤزیم هلاکتدن قوتقره‌من سینی» -دیدی توت درختگه قره‌ب.

---

[۱] شولوک: زولوک؛ چوچوک سوو حوضلریده یشاوچی، ییرتقیچ یاکه پرازیت حالده کون کیچیرووچی حلقه‌لی چوولچنگلر وکیلی.

[۲] کره‌وات: اوستیده کؤپچیلیک بؤلیب اؤتیریش اوچون مخصوص ایشلنگن، یاز کونلری حاولی، چایخانه و شو کبی جایلرگه قؤییله‌دیگن مخصوص قوریلمه؛ سؤری، چیرکت.

کره‌وات میش: کتـّه میش، صفه‌گه اؤخشه‌گن کتـّه میشچه.

جؤره قول بېتاب درختگه قره‌ته: «هلی سېنینگ شیرمان[۱] توتینگدن کؤپلب آدملر تاتیگه‌ی؛ سلقین سایه‌نگدن راحتلر آلگه‌ی؛ حتاکه، قورت–قومروسقه لر، قوشلرگه–ده مېوه‌نگدن یېگولیک بېرگه‌یسن، رزق اولشگه‌یسن» –دېگن گپلرینی ایچیده اَیتگن بؤلدی. و درختگه سوو بېریشدن تالمه‌ی، ایشیگه دوام بېره‌وېردی. شوندن کېین توت درختگه جان کیریب، یپراقلر یوزیگه سوو یوگوره باشله‌دی. توت درختدن طراوت و یشیللیک تؤکیلیب تورگوده‌ی ایدی. جؤره قول بیر خیرلی ایش قیلگنیدن یېنگیل تارتیب، روحی تازه‌لندی.

۲

جؤره قول کېچه‌لری آته–آنه‌سی‌نینگ بغریده، عایله‌ده تین آلردی. بیری–بیریگه قوّت و باش‌پناه بؤلیب توریبدی عایله اعضالری. لېکن، اوی باشیدن قؤرقوو و قوتغو اَریگنیچه یؤق. اولر بیر کار–حال بؤلیب قالیشیدن دایم خواطرده یشب کېلردی.

شو تاپده آسمانده تؤلین آی یاغدو تره‌تر، سما یوزلدوزلری آلیس–آلیسلردن ایلتیللب کؤرینه‌دی. چېکسیز کایینات کېمه‌سیده بوتون جانزادلر سفرگه چیققندېک. مجال بېریشسه تون‌نینگ آسایشته‌لیگیدن میریقیب، دم آلیشگه نیمه یېتسین. تون آدمنی شاعر یاکه فیلسوفگه اَیلنتیریب قؤیرکن. تونلری تازه اؤی و چوقور مشاهده‌لر میبه‌گه اوریلرکن. عادتده کېچه‌ده فضیلت کؤپ. اېرکک–عیال تونلری جفتلـشیشگه، بیر–بیری‌نینگ قؤینیدن راحت–فراغت آلیشگه اینتیلیشه‌دی.

حاولیده چیراق یاقیشگه احتیاج یؤق. ساعت اؤن ایکـّیگه یقینلشماقده ایدی. بیردن ایت‌نینگ هکیللب، غېشیب هورشی باشلندی. بؤینیدن بایلنگن ایت، قنده‌ی‌دیر یات

---

[۱] شیرمان: تندیرده اېندی‌گینه پیشیب، یلتیللب تورگن نان.

بو یېرده شیره‌لی، شیرین، یلتیراق معناسیده.

تاووشلرنی سېزیب، کوچلیراق هوریشگه توشدی. اونگه‌چه اېلکه‌سیده کلاشنیکوف آسیب آلکن ایکـّی آدم حاولیگه تۉغری کیریب کېلیشدی. تویقوسدن طوطی عمّه و یخشی بای اکه بېزاوته‌لنیب اۉرینلریدن توریشدی و قۉرقو اره‌لش:

– یا توبه! کیم بو؟ نیمه ایشلریز بار اېدی یریم کېچه‌سی؟ –دېب سۉره‌شدی تونگی مهمانلردن.

– بیز، –دېدی تاماغینی سېکین‌گینه قاقفن تونگی آدملردن بیری، –خیریت–خیریت، قۉرقمنگلر، بیز بیرینچیدن سیزلردن خبر آلگنی کېلدیک. ایکـّینچیدن اۉغلینگیز جۉره قول‌گه اَیته‌دیغان گپیمیز بار اېدی.

– نیمه ایشیز بار اېدی تۉره‌م؟ –طوطی عمّه باشیده‌گی قرسینی پېشانه‌سیگه تارتدی، –اوخله‌یپدی بالم. کوندوزی کېلسه‌یلر بومسمیدی؟ مکتب اۉقیگن بۉسه یم کافر بۉلگنی یۉق بالم. عقللی، اېسلی باله‌گینه. هیچ کیم اوندن آزار کۉرمه‌گن.

– سیز اَیتگنده‌ی قیلسک هم بۉلردی–یو، خاله گپیمیز مهم، خلوتده گپلشیب آلگنیمیز یخشیراق دېب اۉیله‌دیک، –دېدی آغزینی قاره سلّـه بیلن اۉره‌ب آلگن تونگی چقیریلمه‌گن مهمانلردن بیری.

طوطی عمّه باره سالیب اۉغلی جۉره قول‌نی سېکین ته‌ته‌لب اویغاتدی. جۉره قول اویقوسیره‌ب، جاییدن سکره‌ب توردی. آنه‌سی‌نینگ بۉینیدن قوچاقلب آلیب، ینه کۉرپه‌سیگه کیردی. آنه‌سی عزیز اۉغلینی قۉلتیقلب، شو چارلنمه‌گن تونگی مهمانلر آلدیدگه آلیب کېلدی. جۉره قول کۉزلری تۉله اویقو بیر حالده تونگی مهمانلرگه:

– سلام، –دېدی و چۉکه‌له توشدی.

تونگی مهمانلر هم احتراس ایله آیت و حدیثلر اۉقیب، دعا و صلوات اَیتیشدی. و بیردن مقصدگه کۉچدیلر:

– بیز الله‌نینگ امرینی بجا قیلیشگه درگاهینگیزگه کېلدیک یخشی بای اکه؛ علمالریمیز جهاد و اوروشلرده هلاک بۉلیب بارماقده‌لر. اولرنینگ ایزداشلرینی تیارلش بیز اوچون هم فرض، هم قرض. نصیب اېتسه الله عنایتی ایله اۉغلینگیز جۉره قول یقین وقتلرده کتـّه دین عالمی–مولوی بۉلیب، اۉز قیشلاغیگه قـَیته‌جکدیر.

– یۉق، یۉق! مېن بالمنی اۉز قۉینیمدن، یانیمدن نریگه جیلیشگه رخصت بېرمه‌یمن، –دېدی طوطی عمّه. مهمانلرنینگ بو گپیگه آته‌سی هم قرشیلیک قیلدی. کۉزی آچیلمه‌گن بۉز باله‌نی[۱] قنده‌ی قیلیب یریم کېچه‌سی مېن ناتـَنیش آدملرگه تاپشیره‌من، انصاف قیلیب بیر اۉیلب کۉرینگ قنی تۉغری ایش‌میکن شو قیله‌دیگن ایشلریز؟

– داد و وایلرینگ فایده قیلمه‌یدی. مسلمان بنده‌سی الله یۉلیده هر نرسه‌گه تیار بۉلماغی کېره‌ک. بیزنینگ بویروغیمیزدن بۉیین تاولش عینِ شرک، الله‌گه قرشی چیقیش و یېر یوزیده فساد قیلیش بیلن تېنگدیر.

تونگی مهمانلر جۉره قول‌نینگ قۉللریدن اوشلب، یۉلگه باشله‌دی.

بو وضعیتدن چیغه–بیبیران بۉلگن طوطی عمّه جۉره قول‌نینگ بۉینیدن قوچگنچه، بغریگه باسیب، ییغلب–ییغلب یوز و کۉزیدن اۉپیشگه توشدی. تقدیرینگ شولر قۉلیده اېکن «آی باریب، آمان قـَیت بالم!» –دېیه اۉغلیگه ایلیشیب، دروازه‌گه‌چه باردی و بۉینیده‌گی بۉری آشیغینی یېچیب اونینگ بۉینیگه آسدی. شو بۉری آشیغینی طوطی عمّه جۉره قول توغیلگنیده سوخدن، یامان کۉزلردن اسره‌سین معناسیده اۉغلی‌نینگ چقه‌لاقلیک پـیتیده بېشیگیگه آسیب قۉیگندی. منزلگه یېتیب

[۱] بۉز باله: اېندی‌گینه کوچگه تۉلیب کېله‌یاتگن، تورموش اچـّیق–چوچوگینی تاتمه‌گن، تورموش تجربه‌سیگه اېگه بۉلمه‌گن، خام باله، اۉسمیر.

آلگندن کېین جۉره قول انه‌شو بۉری آشیغینی «مېن تیریکمن» رمزي معناسیده آنه‌سیگه قـَیتیب یوباریشی کېره‌ک. عینِ پـَیتده بۉری آشیغی آنه اوچون منگو ساغینچ بېلگیسی هم‌دیر. جۉره قول آنه‌سی‌نینگ کۉکسیگه باشینی قۉییب، «آق سوتینگیزگه راضی بۉلینگ آنه جان!» –دېب شو جایده خیرلشگه اولگوردی.

۳

جۉره قول بیلن اوچاولان یۉل یورسه هم مۉل یوریب، اَیتیلگن منزلگه یېتیب آلدیلر. اولر یېتیب باریش کېره‌ک بۉلگن یېر، اصلیده پاکستانده‌گی مجاهد تیارله‌یاتگن مکان ایدی. اوزون آق کۉیلک کییگن باله‌لر، ملالر آلدیده تیز چۉکیب، باشلرینی یۉقاری–قویی سیلکیتگنچه درس اۉقیماقده ایدیلر. عربچه سۉزلرنی بیدیرلـشیب، اۉقی‌یاتگندیلر. جۉره قول هم اېسکی طلبه‌لر آره‌سیگه باریب چۉکدی.

– قه‌یېردن کېلدینگیز ینگی مهمان؟ –دېب سۉره‌دی طلبه‌لردن بیری.

– اۉز حالیمگه قۉییشمه‌ی، مېنی تورکستاندن آلیب کېلیشدی، –جواب قیلدی جۉره قول خفه بیر کۉرینیشده.

مدرّسلردن بیری جۉره قول‌نینگ قۉلیدن اوشلب، طلبه باله‌لر یانیدن بیر صفده یېرلشتیردی. درسخانه‌گه کتـّه آخوند کیریب کېلرکن، طلبه‌لر بیر آوازدن صلوات اَیتیشدی. ماش–گوروچ ساقاللی بیر آخوند اۉقووچیلر حضوریده جۉره قول‌نی تۉخته‌تیب تـَنیشتیردی:

– بو باله بو گوندن باشلب، الله یۉلیده جهاد قیلگنی سیزنینگ قطارینگیزگه قۉشیلدی. جۉره قول ایندی قرآنگه آنت ایچیب، شهادت بېلباغینی کمریگه باغلشگه

تیار. قاره بېلباغنی بېلیگه باغله‌یدی انشالله و کفارگه قرشی جهاد قیله‌دی! –دېدی او سؤزی‌نینگ سؤنگگیده.

جؤره قول یورتی‌نینگ رسم و رسومینی بجا کېلتیرگن بؤلیب، آنه‌سی بؤینیگه آسگن ایپک ایپلی بؤری آشیغینی کؤزیگه سورتیب بیر اؤپیب قؤیدی. جؤره قول‌نینگ بو حرکتیده جدّي ناراضیلیک آهنگی یاتگندی. بونی عربلر، آخوندلر حسابگه آلمه‌ی، سؤزلریده دوام بېردیلر.

ایکـّنیچی مدرّس اېسه جهاد فضیلتلری بابیده نطق سؤزله‌دی:

– عزیز مجاهدلر! سیز شهادت بېلباغینی اَیتیلگن ترتیبده باغله‌نگیز. علاجی باریچه آیاقلرینگیز آره‌سیده محافظت اوچون تېمیر قلقان باغلب آلیشیگیز واجب‌دیر. شهید کېتسنگیز، بهشتده سیزنی حور و غلمانلر خوش قرشیله‌گه‌یلر. باکره قیزلر آغوشیده سیز کؤنگیل مرادیگه یېتب، عشق شربتیده سېراب بؤلگه‌یسیز یا نصیب! بو الله‌نینگ سیز و بیزگه بېرگن وعده‌سیدیر.

شو یېرده دیني سباق و عملي اوروشلر جؤره قولگه هم اؤرگتیله باشلندی. اونگه جهادده هؤل و قوروق بېرده‌ی یانیشی الله‌نینگ حکمی، –دېیه اوقتیریلدی. شونده‌ی تقدیرگه گرفتار قیلینگن جؤره قول ناچار اوروشلرگه تونگی عملیاتلرگه تارتیله باشلندی. بو ایشلرگه عربلر و قؤشنی مسلمان یورتلردن کېلگن مجاهدلر باش–قاش بؤلیشیب توریبدی. بو جریانده وایه‌گه یېتمه‌گن باله‌لر هم اوزاق–یقینلردن آلیب کېلینه‌یاتگندی. مدرسه اېشیگیده «اؤلسنگیز شهید، اؤلدیرسنگیز غازی!» –دېگن عرب تیلیده‌گی یازوو آسیغلیق تورردی. اوروش و پارتلتیشلر قیلیب اؤلیب کېتگن

ییگیتلر، باله‌لر اۆرنی ینگی-ینگی مجاهدلر حسابیگه تۆلدیریلماقده اېدی. جهاد شدت ایله دوام اېتدیریلماقده...

۴

جۆره قول یۆلیده ادای تمام بۆلگن طوطی عمّه تینمه‌یین کۆز یاشی قیلر: «بالم‌نینگ هیدینی آلیب کېلگندیرسن شمال» -دېب هوانی تۆییب-تۆییب هیدلر اېدی. اۆغلی‌نینگ یۆلیده کۆزلری قوریب قالگن بېچاره آنه، باله‌گینه‌سی‌نینگ کییملرینی پـَیپسلب توننی کونگه اولب چیقه‌دی. آخری چال و کمپیر جۆره قول‌نینگ درگینی ایزلب یۆلگه چیقه‌یاتگن بۆلیشدی. طوطی عمّه اۆغلیگه بیر جۆره کییم باش و ایکـّیته‌گینه پتیر قیلیب: «قـَیده‌سن جگریم بیر بۆلـَگی» -دېیه یۆل باشلشدی. آته-آنه اَیتیلگن منزلگه یېتیب آلدیلر. طوطی عمّه و یخشی بای اکه مدرسه اېشیگیده توریب:

- «جۆره قول»، -دېب تاووشی یېتگنچه قیچقیردی.

هیچ کیمدن آواز چیقمس اېکن، اطرافده‌گی طالبلردن اۆغلینی سۆره‌شگه توشدی. هیچ کیم جواب قیلمه‌دی. آخری کیمدور مدرسه‌دن تشقریگه چیقیب، بې‌پروالیک بیلن اولرگه اۆغلیدن «جۆره قول الله یۆلیده شهید کېتدی» -دېگن خبرنی کېلتیریشدی. جۆره قول‌نینگ سباقداشی بۆلمیش طلبه سیقیمیده اوشلب تورگن بۆری آشیغینی قۆلیگه آلرکن، طوطی عمّه اۆغلیدن قالگن اېسده‌لیکنی یولقیب آلدی و هۆنگ-هۆنگ ییغلب گۆزلریگه سورتیب هوشیدن کېتدی و شو یېرده جان بېردی.

۲۰۰۷ – کوز فصلی

کانادا، شیربوروک

آتسیز چقەلاق

آتسیز چقه‌لاق

کپلین–کویاونینگ تورموش قورگنیگه اپندی بیر ییل بۆله‌ی دپب قالگندی. کوموش خان اۆزینی آووتیش اوچون مغازه‌دن بیر شیشه ایدیشده کیچکینه بلیقچه ساتیب آلدی و اونی اوه‌یلب اوییگه آلیب کپلدی. تینیق سووده اۆیناقلب سوزه‌یاتگن بلیقچه، کۆزنی قووانتیره‌یاتگن درجه‌ده چیرایلی و میتــّی‌گینه کۆرینیشلی اپدی. سیرتی آلتین رنگ قیزغیش توسده؛ اۆمگنی بۆیلب، زغیرده‌ی–زغیرده‌ی تۆریق[1] خالچه‌لر آره‌لب کپتگن. شوگینه مستانه سوزیب تورگن اۆیناقی بلیقچه شیشه آستیده‌گی بیر تپکیس حکمران سکوتدن بپزاوته‌لنگندپک، بیر قلقیب سوو یوزیگه چیقه‌دی–ده، نپگه‌دیر قــَیتیب ینه شیشه توبیگه قره‌ب شونغیب کپته‌دی. معنالی، کۆرگوده‌ی صحنه. یالغیز قالگن پــیتلریده کوموش خان انه‌شو بلیقچه‌گه تیکیلیب، قۆشیقلر تۆقیر، پس آوازده اشوله‌لر اَیتر، او بیلن درد و حال قیلر و آخری چرچب–چرچب، بلیقچه‌نی

---

[1] تۆریق: قاره قیزیل، تۆق جییران.

آوقتلنتیره‌دی، سۆنگ میزغیب کۆزی اویقوگه ایلینه‌دی. بلیقچه، ینگی تورموش قورگن یالغیز، مسافر بیر عیال اوچون یخشی‌گینه اېرمک[1] بۆلیب قالدی.

هر کونی ایشدن قـَیتیب کېلگن کویاو تۆره، بو نرسه یاقمه‌گنیدنمی، کوموش‌نینگ بو قیلمیشیدن اېنسه‌سی توشیب، قانی قـَینب کېته‌دی. کېتی کۆرینمس کېلیشماوچیلیکلر باشلـنیب کېته‌دی. خاتینیگه نسبتاً نفرتی تاشه باشله‌یدی. بیر کونی کوموش خان بلیقچه‌نی اېری‌نینگ آلدیده تۆستدن «اېرکه‌گینه‌م» –دېب یاقیمتای، مه‌یین تاووشده نوازشله‌دی. بلیقچه‌گه اېرکه جان، دېب مراجعت قیله‌دیگن بۆلدی. چیندن هم اېرکه‌له‌گودېک غایت گۆزل بلیقچه اېدی. او هم خودّی تـَنیب آلگنده‌ی کوموش خانگه اینتیلیب، برماقلرینی یـلب–یـلب راحتلنردی؛ کوموش خانگه خوب مهر قۆیگن اېدی. ایکـلّه‌سی‌نینگ آره‌سیده‌گی ملاقات، سۆزلشیشلر اویده تشویش و غم گزه‌گینی بیر قدر آریتیب، عایله‌گه تاتوولیک آلیب کېله‌یاتگنده‌ی گۆیا.

بو مناسبتلردن اېری عبدالله‌نینگ غـشی کېله‌دی. بلیقچه‌نی کۆرگنی کۆزی یۆق. اۆزیچه بلیقچه‌نی گـُمدان قیلیشنی مۆللجله‌گن. هلی وقت و ساعتی یېتمه‌گندی. طبعیتی تیریّق عبدالله خاتینیگه قره‌ب:

– اویـَلمه‌یسنمی خاتین؟ بو نیمه‌سی؟ او سېنگه آدم‌می مونچه نازینقیره‌ب اېرکه‌له‌گنینگ اېرکه‌له‌گن؟ –دېیه دۆنغیلله‌دی.

---

[1] اېرمک: وقتی کۆنگیل‌چاغلیک بیلن یاکه زېریکمه‌ی اۆتکزیش اوچون خذمت قیله‌دیگن نرسه، مشغولات، آوونچاق، یوېنچیق.

- هه! بو هم تیریک جانزاد! اونده هم حس–تویغو بار؛ اوییمیزده بۆله‌یاتگن نرسه‌لرنی بیلیب توره‌دی جانوار. او هم مهرگه تشنه؛ انسان‌نینگ قـَیناق سېوگی–محبّتیدن تاتگیسی کېله‌دی؛ شونقه گپلر تۆره‌م، –دېدی کوموش خان.

- بلیققه اېرکه دېب آت قۆییبسن، باله‌نگگه خدا بیلسین قنـَقه آتلرنی تۆقیب تشله‌گندیرسن اۆزینگچه؟! –بیدیللب، –قاشلرینی قویوق قیلیب آسیلتیرگن عبدالله ایلماقلی گپلردن آتدی.

- هه! او یوره‌گیم‌نینگ بیر بۆلـَگی–ده. تۆقـّیز آی قارنیمده کۆتریب یورگن بالمگه مناسب آت تاپیب قۆیسم ارزیمه‌یدیمی؟

- اونی سېن اېمس مېن، یعنی آته حل قیله‌دی. کتابلرده شونـقه دېییلگن. مونچه منجه‌له‌قی[1] بۆلمه‌سنگ–چی. بیز الحمدالله مسلمان‌بیز.

- آته دېگنی تیار آشگه بکاوول دېگنی اېکن–ده! –جواب قیلدی کوموش خان، –آنه‌نینگ هیچ هم رۆلی بۆلمه‌یدیمی بو اۆرینده؟ –نیمه‌لر دېیه‌پسیز اۆزی؟ عدالتسیزلیک–کو انساني مناسبتلر مسئله‌سیده. بونده‌ی قره‌ش یره‌مه‌یدی؛ ییغیشتیرینگ بو یاووایی فکرلرینگیزنی.

- رۆلی بۆله‌دی، –دېدی عبدالله قاشلرینی چیمیریب، جهل اره‌لش بیر کۆرینیشده، –آنه‌نینگ ایشی باله‌نی یوویش، تره‌ش، یېدیریش–ایچیریش و اوخله‌تیش تمام!

- دَور اېوریلدی، اونده‌ی زمانلرده یشمه‌یپمیز شېکیللی؟ –دېدی کوموش خان اېریگه نالیگن بیر آوازده.

---

[1] منجه‌له‌قی: هیچ کیمگه سۆز بېرمه‌یدیگن، جنجلکش، شلـّه‌قی.

– اېسینگ بارمی؟ نیمه بیز آسمانده، آیده، مریخده یشرمیدیک؟ نیمه مونچه سفسطه قیله‌سن؟!

– قه‌یېرده یشه‌سک هم آدم بۉلیب یشه‌یلیک، دېیمن–ده. اېسکیلیک سرقیتلریگه[1] آغزیمیز سۉلـَگی[2] آقیب یورسه یخشی اېمس دېماقچیمن.

– بالم اۉغیل بۉلسه اونگه مېن آت قۉیه‌من البتّه. مېن آته‌من دېدیم–کو.

– خوش قنده‌ی اسم قۉیه‌سیز؟ –سۉره‌دی کوموش.

– نیمه قۉیسم هم بالم‌نینگ اسمی مسلمانچه بۉله‌دی. بیلدینگمی؟ چونکه، مسلمانچه اسم آلگن باله ایمانلی اۉسیب، تۉغری جنتگه توشه‌دی. بالمنی قاری قیلیب تربیه‌له‌یمن؛ قرآننی یاد آلدیره‌من خدا خواهلسه. باشقه ملتلر اسمینی بالمگه قۉییب اونی دۉزخی بۉلیشینی ایستمه‌یمن زنهار! الله‌نینگ قهریدن قۉرقه‌من. بو مسئله‌ده مېنینگ قراریم قطعي.

– مېنگه قالسه اۉز ملتیم خاص، اولوغ اجدادلریم قۉیگن اسملردن قۉیه‌من بالمگه. مېن عربچه–مسلمانچه اسمنی اۉغیلچمگه هیچ قچان قۉیمه‌ین. بیزنینگ اۉزبېکچه آتلریمیزنی نېگه مسلمان عربلر فرزندلریگه قۉییشمه‌یدی؟ تېوره‌گ–تاشیمیزده عربچه اسملر قـَینب یاتیبدی. اۉز اصلیمیزگه قـَیتسک یامان بۉلمس آته جانیسی. اچّیقدن توشینگ؛ اۉزیزگه کېلینگ. عادتده باله‌نینگ اسمی اېمس، آلگن تربیه‌سی، اۉقیب اۉرگنگن علمی، کېنگ دنیا قره‌شی بیلن حسابلشیله‌دی حاضرگی زمانده. خارجده یشه‌ییمیز اخیر؛ بوگونگی کونده مسلمانچه اسملردن آدملر قۉرقه‌دیگن بۉلیب

---

[1] سرقیت: بیراودن قالگن طعام، قالگن آوقت؛ اۉتمیشدن میراق بۉلیب کېله‌یاتگن، بعضاً زمانه روحیگه تۉغری کېلمه‌یدیگن عادت، رسم–رسوم، ترتیب و شو کبیلر.

[2] سۉلـَک: آغیز سووی.

قالگن؛ شولرنی هم اؤیله‌سنگیز یامان بؤلمس. ابرته باله‌میزنینگ اولغه‌ییشی بار؛ چیت ابللرگه کیریب-چیقیشی بار. حاضردن اونگه تشویش توغدیرمه‌یلیک آته‌سی، -دیدی کوموش خان ایریگه مراسا[1] آهنگیده.

افتیدن بو ینگی عایله‌ده باله‌گه اسم قؤییش مسئله‌سی حل قیلیب بؤلمس بیر معمّاگه اَیلنیب بارماقده ایدی. بیر-بیرنی توشونیش، کیلیشوو، مراسا-مدارادن نشانه یؤق عایله‌ده. ایر دؤق-پؤپیسه، اوروش، سؤکیش حسابیگه بؤلسه هم اؤز حکمینی اؤتکزیش فکریده. قؤل کؤتره‌ی دیسه قانون آلدیده جوابگرلیک بار. ایر-خاتین قانون آلدیده تینگ. بیری-بیریدن اوستون ایمس بو ییرلرده.

اویده بؤلیب اؤته‌یاتگن هر کونلیک خفه‌گرچیلیک خانه هواسینی بؤغیب بارر؛ اوی دیوارلریدن زردابگه اؤخشه‌گن غضب، عداوت یاغیلیب توریبدی. کوموش خان‌نینگ قارنیده‌گی باله قنده‌ی توغیلیشینی بایه‌گی شیشه‌ده‌گی بلیقچه احوالیدن بیلیب آلسه بؤلردی. نیچوکدیر، بلیقچه سیرتیده‌گی اولّگی قیزغیش، شؤخ آلتین رنگلر قاره‌ییب کیتگن. اونینگ قارنیده‌گی چیرایلی‌گینه خال-خال تنگه‌چه‌لر ایچیگه چؤککن. اؤشه چیرایلی تنگه‌چه‌لرنینگ تـَگیدن ایگنه‌ده‌ی-ایگنه‌ده‌ی تیشیکچه آچیلیب، او ییردن بلیقچه‌نینگ سیرتیگه ایرینگ، فساد آقیب تورگنده‌ی. شیشه‌ده‌گی سوو هم انچه‌یین اؤز توسینی یؤقاتیب، خیره‌لشگن کؤرینه‌دی. آلتین بلقیچه ایر-خاتین‌نینگ مناسبتیدن خبردار؛ اولر بیلن قؤشیلیب نفس آلماقده ایدی. آلتین بلیقچه کوموش خاننی کؤرگنده رنگی تازه‌لنیب، یَیره‌ب کیتر؛ عکسینچه غضبی یوزلریدن تاشیب تورگن عبدالله‌نی کؤرسه، رنگی سؤنیقیب، سؤله باشلردی. عبدالله‌نی کؤرگن

[1] مُراسا: اؤز ارا کیلیشوو مناسبت؛ کیلیشوو، کیلیشووچیلیک.

شیشه‌ده‌گی آلتین بلیقچه، خودّی جلادنی کؤرگنده‌ی نفسی ایچیگه توگیلیب، جیمیب کېتردی.

عایله‌ده ناخوش وضعیت همان حکمران. آلتین بلیقچه کبی دېرَزه آلدیده تېریب قؤییلگن توبکلرده‌گی گـللر هم بو وضعیتدن تأثیرلنیب، سؤلیی باشله‌گن. گـللرنینگ تـله‌ی سرغیش یپراقلری هم پستگه توشیب یاتردی. اوی‌نینگ هواسینی تازه‌لب تورگن شمال اېندی کیرمه‌ی توریبدی. چیراقلر یاریغی هم اوینی یاریتیشگه یېتمه‌یاتگنده‌ی. همّه یاقده کوموش خان‌نینگ کؤز یاشلری عکس اېتیب توررده‌ی.

آنه‌نینگ کؤنگلیده جؤش اوریب تورگن محبتنی حسابگه آلمه‌گنده، دنیاگه کېله‌یاتگن ینگی مهماننی خوش قرشیلاووچی کیمسه یؤق... چقه‌لاق‌نینگ آی کونی یقینلشدی. قارینده‌گی باله هم تؤقـّیز آی اېزیلیب تمام بؤلگنگه اؤخشه‌یدی.

کوموش خاننی تؤلغاق توتدی. اېردن درک یؤق. توغروق آلدیدن حالسیزلنه‌بېردی. بوتون وجودینی درد آلیب بېلی ققشه‌ی کېتدی. جان هاووچله‌گنچه دېوارگه سویه‌نیب باریب، اؤریندیققه اؤتیردی-ده، بیردن کسلخانه‌گه قؤنغیراق قیله باشله‌دی... آره‌دن اوچ دقیقه اؤتر-اؤتمس آق کییملی بیر عیال، ایکـّی اېرکک کوموش خاننی تېز طبي خذمت ماشینه‌سیگه سالیب کسلخانه‌گه آلیب کېتدی. یریم ساعت اؤتمسدن اېری تېنتیره‌کلب یورگن گرگی عبدالله تاپیلیب قالدی. او هم خوش-ناخوش کسلخانه‌گه یؤل آلدی. کؤز یاریش آلدیدن کویاو تؤره هنسیره‌گن بیر وضعیتده توغروقخانه‌گه یېتیب کېلدی. کؤزلری اَلنگ-جلنگ بؤلیب توریبدی نیمه قیلرینی بیلمه‌ی. باله‌نینگ اینغ-اینغلله‌گن تاووشی دهلیزنی تؤلدیریب توره‌دی. همشیره چقه‌لاقنی آنه‌نینگ قوچاغیگه تشلب، التفات ایله انگلیس تیلیده ایلیق

تبریک سؤزلری اَیتدی. عبداللهنینگ قاوجیرهب قوریگن لبلری دوکتور و همیشرهلرگه انگلیسچهلب رحمت دېییشگه بارمهدی.

آرهدن بیر ساعت اؤتر-اؤتمس یوزلریده کولگی موج اوریب تورگن کسلخانهنینگ سکرتری چقهلاقنینگ اسمینی حجتلشتیریش مقصدیده خانهگه کیریب کېلدی.

- اَیت-چی، اېرککمی، عیال؟ -سؤرهدی عبدالله اېسنکیرهگن بیر کؤرینیشده.

- بیزده اونینگ اهمیتی یؤق. کیم بؤلسه هم انساننینگ دردینی آلسین، بېمارگه یاردم قیلسین، -دېدی دوکتور عیال.

چقهلاقنینگ قؤلچهسیگه کودلشتیریلگن پلاستک تسمه باغلنگن. بالهنینگ آغیرلیگینی تؤرت یریم کیلو، -دېدی همشیره لبلری کولگیگه تؤلیب.

- خوش، چقهلاققه نیمه اسم قؤیهمیز؟ -سؤرهدی دفتر کؤتریب تورگن سکرتر خانیم.

آته هم، آنه هم اؤز دلیده توگیب یورگن ناملرینی بیرین-کېتین اَیته کېتدیلر. شو زمان قؤللرینی کورهگدېک پخسه توتگن عبداللهنینگ غضبلی آوازی دؤرّیللهدی.

کوموش خان اېسه، مېن بو اسمگه قرشیمن! -دېیه توریب آلدی. کسلخانهده جنجل، قیی-چوو آواز کؤتریلدی. وضعیت جدي توس آله باشلهدی. تؤق پؤپیسهلر ملتیق اؤقیدهی، اطرافگه ناتینچلیک توغدیردی. شنغیللهگن شاوقین اوجیگه مینگن پلـّه. قؤرققنیدن سکرتر خوفسیزلیک چارهلرینی کؤریش مقصدیده چقـّانلیک بیلن [۹۱۱]گه سیم قاتدی. بیر پسده پولیسلر توغروققخانهگه یېتیب کېلیدیلر. آته-آنهنی چقهلاقدن اجرهتیشدی. اونی کېرهکلی تشکیلاتلر آتهلیققه آلیشدی. چقهلاقنینگ آتینی هیچ کیم بیلمهدی. اېندی اونی آته-آنه یا کؤرگهی یا کؤرمهگهی.

آلتین بلیقچه‌نینگ احوالی قنده‌ی کېچرکن؟ شیشه‌ده‌گی طعمینی یوقاتگن سه‌سیق سوووده قنچه یشرکن؟ کوموش خان‌نینگ دردینی آلیشگه یررمیکن؟ اؤزی‌نینگ حیاتی قیلگه آسیلگن بؤلسه-چی! بو عایله‌ده او هم روحاً مجروح و خسته‌لنگن، درمانگه محتاج. چقه‌لاق-کو، بو یورتلرده ساغلام اؤسیب، دولت حمایه‌سیده بختیار یشب کېته‌دی، قراوسیز آلتین بلیقچه‌نی قوتقزیشگه هیچ کیم یؤق. آلتین بلیقچه اېندی کوموش خان‌نینگ اېرکه، دېب چقیریشیگه زار؛ اونی اینتیقلیک بیلن کوتیشگه مجبور. امّا بوزیلگن اویده حیات اېپکینلری[1] اوریلرمیکن؟ جاننی تازه‌لاوچی ملایم اېسین اؤز ایپارینی ینه بیر باره تره‌ترمیکن؟

۲۰۰۸/۶/۲۵

شیربوروک، کانادا

---

[1] اېپکین: شمال، سوو و شو کبیلرنینگ آقیمی، شو آقیمده‌گی تأثیری، اورینیشی.